

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris
CZU: 343.13:347.19(043.3)

GURGHÎȘ ANA

**PROCEDURA PRIVIND URMĂRIREA PENALĂ ȘI JUDECAREA CAUZELOR ÎN
CAZUL SĂVÎRȘIRII INFRAȚIUNILOR DE PERSOANELE JURIDICE**

SPECIALITATEA: 554.03 – Drept procesual penal

Teză de doctor în drept

Conducător științific:



Igor DOLEA, prof.univ., dr.hab.

Autor:



Chișinău, 2025

©GURGHİŞ, Ana, 2025

CUPRINS

ADNOTARE (în română, rusă și engleză)	5
LISTA ABREVIERILOR.....	8
INTRODUCERE.....	9
1. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL URMĂRIRII PENALE ȘI JUDECĂRII CAUZELOR PRIVIND INFRAȚIUNILE COMISE DE PERSOANELE JURIDICE	
1.1. Analiza cercetărilor la tema tezei, realizate în Republica Moldova și în România.....	22
1.2. Studiile privind problematica tezei, efectuate în alte state.....	41
1.3. Standardele Curții Europene a Drepturilor Omului privind infracțiunile comise de persoane juridice.....	48
1.4. Concluzii la Capitolul 1.....	62
2. CONSIDERAȚII GENERALE PRIVIND URMĂRIREA PENALĂ ȘI JUDECAREA INFRAȚIUNILOR COMISE DE PERSOANELE JURIDICE	
2.1. Conceptul și criteriile de reglementare a procedurilor speciale de urmărire penală și de judecare a unor cauze penale.....	65
2.2. Considerații generale privind persoana juridică.....	71
2.3. Reprezentarea persoanei juridice în procesul penal	81
2.4. Concluzii la Capitolul 2.....	107
3. PARTICULARITĂȚILE URMĂRIRII PENALE ÎN CAZUL INFRAȚIUNILOR COMISE DE PERSOANE JURIDICE	
3.1. Considerente generale privind competența procesuală în cadrul urmăririi penale a infracțiunilor comise de persoane juridice	111
3.2 Particularități privind efectuarea unor acțiuni procesuale în cadrul urmăririi penale a infracțiunilor comise de persoane juridice	123
3.3. Măsuri preventive aplicabile persoanelor juridice. Controlul judiciar. Liberarea provizorie pe cauțiune. Categoriile, condiții și procedura de aplicare	132
3.4. Aplicarea măsurilor asiguratorii pentru repararea prejudiciului cauzat de persoana juridică.....	144
3.5. Particularitățile urmăririi penale în cazul încheierii acordului judiciar de interes public ..	164
3.6. Concluzii la Capitolul 3.....	171

4. PARTICULARITĂȚILE JUDECĂRII CAUZELOR PENALE ȘI ALE PUNERII ÎN EXECUTARE A HOTĂRÂRIILOR JUDECĂTOREȘTI ÎN PRIVINȚA PERSOANELOR JURIDICE	
4.1.Particularitățile judecării cauzelor penale în privința sau cu participarea persoanelor juridice.....	174
4.2. Punerea în executare a pedepselor penale aplicate persoanelor juridice.....	190
4.3. Concluzii la Capitolul 4.....	210
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	212
BIBLIOGRAFIE.....	220
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII.....	245
CV-ul AUTORULUI.....	246

ADNOTARE

Gurghiș Ana. Procedura privind urmărirea penală și judecarea cauzelor în cazul săvârșirii infracțiunilor de persoanele juridice. Teză de doctor în drept la specialitatea 554.03 – Drept procesual penal. Chișinău, 2025.

Structura tezei: Introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 295 titluri, 220 pagini text de bază. La tema tezei au fost publicate 8 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: proces penal, persoană juridică, control judiciar, măsuri preventive, reprezentant legal, acord judiciar.

Scopul lucrării constă în identificarea și estimarea particularităților distincte ale procedurii de urmărire și judecare a infracțiunilor comise de persoanele juridice din perspectiva asigurării echității procesului penal.

Obiectivele studiului vizează: determinarea conceptului procedurilor speciale de urmărire penală și de judecare a unor cauze penale; cercetarea abordărilor generale privind persoana juridică; analiza reprezentării persoanei juridice în procesul penal și a modului de determinare a reprezentantului; stabilirea condițiilor de ordin procesual și competența privind urmărirea penală în cazul infracțiunilor comise de persoane juridice; identificarea particularităților anumitor acțiuni de urmărire penală în cazul infracțiunilor comise de persoane juridice; analiza măsurilor preventive aplicabile persoanei juridice; stabilirea măsurilor asigurătorii pentru repararea prejudiciului cauzat de persoana juridică; identificarea particularităților urmăririi penale în cazul încheierii acordului judiciar de interes public; analiza judecării cauzelor penale în privința persoanelor juridice; stabilirea modalității de punere în executare a pedepselor aplicate persoanelor juridice; identificarea standardelor și garanțiilor stabilite de Curtea Europeană a Drepturilor Omului privind infracțiunile comise de persoane juridice.

Noutatea științifică și originalitatea tezei se manifestă în evidențierea particularităților urmăririi și judecării infracțiunilor comise de persoanele juridice, ca urmare a unui studiu minuțios al doctrinei juridice și a hotărârilor instanțelor judecătorești. Subiectul abordat este unul de o necesitate stringentă în vederea completării doctrinei naționale cu cercetări și concluzii care vizează direct procedura tragerii persoanei juridice la răspundere penală, lucrarea fiind una de pionierat.

Problema științifică importantă soluționată în domeniul de cercetare constă în investigarea aprofundată a statutului juridic distinct al persoanei juridice în calitate de subiect al procesului penal, demers care a condus la clarificarea unor noțiuni și concepte utilizate atât în doctrină, cât și în practică, oferind o înțelegere mai nuanțată actorilor implicați în procesul penal. Totodată, cercetarea a evidențiat particularitățile implicării persoanei juridice în cadrul procesual penal și a permis fundamentarea teoretică a necesității diversificării cadrului normativ, prin formularea unor propuneri *de lege ferenda* adaptate specificului acestei proceduri speciale.

Semnificația teoretică. Prezenta teză de doctorat se înscrie printre puținele lucrări care analizează în mod cuprinzător procedura specială de urmărire și judecare a cauzelor ce implică persoanele juridice, acordând o atenție deosebită modificărilor recente aduse legislației procesual penale a Republicii Moldova în domeniul persoanelor juridice și elucidând particularitățile ei actuale în vigoare.

Valoarea aplicativă a lucrării. Propunerile autorului vor contribui la perfecționarea legislației procesual penale, iar recomandările practice și argumentele prezentate vor fi utile pentru practicieni, inclusiv avocați, procurori și judecători, facilitând aplicarea uniformă și corectă a normelor judiciare. În același timp, teza oferă resurse valoroase pentru teoreticieni, fiind de un real folos în procesul instructiv-educativ, în formarea inițială și continuă a specialiștilor din domeniul dreptului.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele științifice ale tezei de doctorat au fost implementate în procesul educațional al Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova.

АННОТАЦИЯ

Гургиш Анна. Производство уголовного преследования и рассмотрении дел в отношении юридических лиц. Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 554.03 – Уголовно-процессуальное право. Кишинев, 2025.

Структура диссертации: Введение, четыре главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 295 источников, 220 страниц основного текста. По теме диссертации опубликовано 8 научных работ.

Ключевые слова: уголовный процесс, юридическое лицо, судебный контроль, меры пресечения, законный представитель, судебное соглашение.

Цель работы состоит в комплексном исследовании процедуры уголовного преследования и судебного разбирательства по делам о преступлениях, совершенных юридическими лицами.

Задачи исследования включают определение концепции специальных процедур уголовного преследования и рассмотрения уголовных дел; изучение общих соображений по поводу юридического лица; анализ представительства юридического лица в уголовном процессе и способа назначения представителя; установление процессуальных условий и компетенции в отношении уголовного преследования по делам о преступлениях, совершенных юридическими лицами; выявление особенностей отдельных действий уголовного преследования в случаях преступлений, совершенных юридическими лицами; анализ мер пресечения, применяемых к юридическим лицам; установление обеспечительных мер для возмещения ущерба, причиненного юридическим лицом; определение особенностей уголовного преследования в случае заключения публичного судебного соглашения; анализ судебного разбирательства по уголовным делам, касающимся юридических лиц; установление порядка исполнения наказаний, применяемых к юридическим лицам; идентификация стандартов и гарантий, установленных Европейским судом по правам человека, касающихся преступлений, совершенных юридическими лицами.

Научная новизна и оригинальность диссертации обоснованы комплексным исследованием широкого спектра актуальных вопросов и проблем в области уголовного преследования и судебного разбирательства по делам о преступлениях, совершенных юридическими лицами, в соответствии с нормами процессуального законодательства Республики Молдова и других государств, что позволяет наметить пути совершенствования национальной судебной практики в этой сфере.

Важная научная проблема, решённая в рамках исследовательской темы, заключается в углублённом изучении особого правового статуса юридического лица в качестве субъекта уголовного процесса. Этот подход способствовал уточнению ряда понятий и терминов, используемых как в доктрине, так и на практике, обеспечив более глубокое понимание для участников уголовного судопроизводства. Кроме того, исследование позволило выявить особенности участия юридического лица в уголовном процессе и дало теоретическое обоснование необходимости диверсификации нормативной базы путём выдвижения предложений *de lege ferenda*, адаптированных к специфике данной специальной процедуры.

Теоретическое значение. Диссертация представляет собой одно из немногих исследований, которые всесторонне анализируют специальную процедуру уголовного преследования и судебного разбирательства по делам, касающимся юридических лиц, с особым вниманием к недавним изменениям в процессуальном законодательстве Республики Молдова в этой области и раскрытием актуальных особенностей.

Практическая ценность работы. Предложения автора будут полезны для совершенствования процессуального законодательства; практические рекомендации и аргументы будут полезны для практиков, включая адвокатов, прокуроров и судей, способствуя единообразному и правильному применению судебных норм. В то же время диссертация предоставляет ценные ресурсы для теоретиков, способствуя образовательному процессу в начальной и непрерывной подготовке специалистов в области права.

Реализация научных результатов. Научные результаты диссертации были внедрены в образовательный процесс Юридического факультета Государственного университета Молдовы.

ANNOTATION

Gurghiș Ana. Procedure of Criminal Prosecution and Adjudication of Offenses Committed by Legal Entities. Doctoral Thesis in Law, Specialty 554.03 – Criminal Procedure Law. Chișinău, 2025.

Thesis Structure: Introduction, four chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 295 sources, 220 pages of main text. 8 scientific works have been published on the thesis topic.

Keywords: criminal process, legal entity, judicial control, preventive measures, legal representative, judicial agreement.

The aim of the work is a comprehensive examination of the procedures for criminal prosecution and adjudication of cases involving offenses committed by legal entities.

The objectives of the study include determining the concept of special procedures for criminal prosecution and adjudication of criminal cases; exploring general considerations regarding legal entities; analyzing the representation of legal entities in criminal proceedings and the method of appointing representatives; establishing procedural conditions and competencies related to criminal prosecution for offenses committed by legal entities; identifying the specific features of certain criminal prosecution actions in cases involving offenses committed by legal entities; analyzing preventive measures applicable to legal entities; determining the securing measures for compensating damages caused by legal entities; specifying the peculiarities of criminal prosecution in the case of a public interest judicial agreement; analyzing the adjudication of criminal cases concerning legal entities; establishing the execution methods of penalties applied to legal entities; identifying the standards and guarantees established by the European Court of Human Rights concerning offenses committed by legal entities.

The scientific novelty and originality of the thesis are justified by the comprehensive investigation of a wide range of current issues and problems in criminal prosecution and adjudication of offenses committed by legal entities, in accordance with the procedural laws of the Republic of Moldova and other states, outlining paths for improving national judicial practice in this field.

The significant scientific issue addressed in the research field consists in the in-depth investigation of the distinct legal status of the legal entity as a subject of criminal proceedings. This approach led to the clarification of several notions and concepts used both in legal doctrine and in practice, offering a more nuanced understanding to the actors involved in the criminal process. Furthermore, the research highlighted the specific features of the legal entity's involvement in criminal proceedings and provided a theoretical foundation for the necessity of diversifying the regulatory framework, through the formulation of *de lege ferenda* proposals adapted to the specific nature of this special procedure.

Theoretical significance. The doctoral thesis is one of the few that comprehensively analyzes the special procedures for criminal prosecution and adjudication of cases involving legal entities, paying particular attention to recent amendments to the procedural legislation of the Republic of Moldova concerning legal entities and elucidating the current relevant specifics.

Practical value of the work. The author's proposals will be useful for improving procedural legislation; the practical recommendations and arguments presented will benefit practitioners, including lawyers, prosecutors, and judges, facilitating the uniform and correct application of judicial norms. At the same time, the thesis offers valuable resources for theorists, contributing to the educational process in the initial and ongoing training of legal professionals.

Implementation of Scientific Results. The scientific results of the doctoral thesis have been integrated into the educational process at the Faculty of Law, Moldova State University

LISTA ABREVIERILOR

CoEDO – Convenția Europeană a Drepturilor Omului

CtEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului

CSJ – Curtea Supremă de Justiție

DUDO – Declarația Universală a Drepturilor Omului

CP - Cod penal

CPP - Cod de procedură penală

CE – Cod de executare

HP CSJ – Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție

MO – Monitorul Oficial

Ed. – Editura

Red. – redacția

Vol. – volum

Nr. – numărul

P. – pagina

Art. – articolul

Alin. – alineatul

Lit. – litera

Pct. – punctul

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei abordate. În contextul evoluției economice și juridice globale, fenomenul infracțional asociat persoanelor juridice a căpătat o amploare semnificativă, care a generat situații fără precedent, inclusiv în Republica Moldova. Această temă devine tot mai relevantă în peisajul juridic național, având în vedere impactul economic și social al activităților ilicite desfășurate de entități juridice.

Printre evenimentele istorice care au influențat direcția de dezvoltare a legislației naționale în privința persoanei juridice se enumeră adoptarea unei serii de Recomandări, emise de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei referitoare la răspunderea penală a persoanelor juridice, printre care:

- Recomandarea nr. 12/1981, care abordează criminalitatea în domeniul afacerilor și confirmă posibilitatea instituirii răspunderii penale a persoanelor juridice pentru infracțiuni comise în sectorul comercial;
- Recomandarea nr. 18/1988 a Consiliului Europei, adoptată la 28 octombrie 1988, ce se referă la răspunderea întreprinderilor - persoane juridice pentru infracțiuni comise în cadrul activităților lor;
- Recomandarea nr. 8/1996, adoptată de Comitetul de Miniștri la 5 septembrie 1996, conturează politica penală într-o Europă în transformare și subliniază importanța adoptării de către statele membre a unor reglementări care să instituie răspunderea penală a persoanelor juridice;
- Rezoluția nr. 24/1997, care conține cele 20 de principii directe în lupta împotriva corupției și a fost adoptată de Comitetul de Miniștri la 6 noiembrie 1997, evidențiază necesitatea implementării unor măsuri menite să prevină utilizarea persoanelor juridice ca paravane pentru disimularea infracțiunilor de corupție.

Republica Moldova, ca stat în tranziție către integrarea în structurile internaționale și europene, a fost martora unei adaptări continue a legislației sale la standardele internaționale. În acest context, legislația penală a fost modificată pentru a răspunde provocărilor legate de responsabilitatea penală a persoanelor juridice.

Astfel, în contextul unei recunoașteri tot mai extinse a răspunderii penale a persoanelor juridice în legislația diverselor state, legislativul Republicii Moldova a adoptat, la 18 aprilie 2002, Codul Penal al Republicii Moldova. Prin această reglementare, persoanele juridice au fost recunoscute ca subiecte active ale infracțiunii. Această evoluție a condus la transpunerea obiectului disputelor în domeniul

dreptului procesual penal, culminând cu instituirea, în Codul de Procedură Penală din 7 iunie 2003, a unui cadru procedural pentru urmărirea penală și judecarea cauzelor referitoare la infracțiunile comise de persoanele juridice.

În data de 27.06.2014, între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și statele membre, pe de altă parte, a fost încheiat Acordul de Asociere, conform căruia, țara noastră se obligă, potrivit art.1 alin. (2) lit.e), „să sprijine și să intensifice cooperarea în spațiul de libertate, securitate și justiție, cu scopul de a consolida statul de drept și respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și în ceea ce privește mobilitatea și contactele interpersonale”, iar prin prevederile de la art. 2 alin.(1), ea trebuie „să asigure respectarea principiilor democratice, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale, astfel cum sunt proclamate în Declarația Universală a Drepturilor Omului și definite în Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale”. În același timp, textul de la art. 12, potrivit alin. (1), precizează: „, în cadrul cooperării în spațiul de libertate, securitate și justiție, părțile acordă o importanță deosebită promovării statului de drept, inclusiv independenței sistemului judiciar, accesului la justiție și dreptului la un proces echitabil”. Totodată, alin. (2) statuează asupra obligației de „cooperare deplină cu privire la funcționarea eficace a instituțiilor în domeniul asigurării respectării legii și al administrării justiției”; iar alin. (3) instituie, cu titlu de angajament inalienabil, că „respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale va ghida toate activitățile de cooperare în domeniul libertății, al securității și al justiției”.

În noiembrie 2023, Consiliul European a decis să inițieze cu Republica Moldova negocierile de aderare, marcând un moment semnificativ în procesul de integrare europeană a țării. Această decizie reflectă angajamentul Uniunii Europene de a sprijini reformele și progresele democratice realizate de Republica Moldova, oferind, astfel, o oportunitate esențială pentru aprofundarea relațiilor între Uniune și această țară.

În cadrul negocierilor de aderare, Republica Moldova este chemată să îndeplinească standarde stricte, stabilite de Uniunea Europeană, în vederea armonizării legislației și politicilor naționale cu cele europene. Aceste negocieri vor implica discuții detaliate și tehnice asupra diferitor aspecte ale *acquis*-ului comunitar.

Deci Republica Moldova este angajată în procesul de armonizare a legislației naționale cu standardele internaționale. În acest context, studiul particularităților urmăririi penale și judecării infracțiunilor comise de persoane juridice este esențial pentru evaluarea conformității legislației

naționale cu reglementările internaționale și pentru identificarea domeniilor în care sunt necesare ajustări suplimentare și îmbunătățiri ale cadrului legal național.

Astfel, inspirându-se din conceptele și practica penală ale altor țări, precum Franța, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, Olanda, Elveția, SUA, legiuitorul moldav a inițiat îmbunătățirea cadrului legal procesual penal național, racordându-l la cele mai bune practici existente în domeniul urmăririi penale și judecării infracțiunilor comise de persoane juridice.

Legislația procesual penală a fost supusă unui șir de modificări, în special procedura referitoare la urmărirea și judecarea cauzei penale privind infracțiunile comise de persoane juridice: astfel, prin Legea nr. 83 din 14.04.2023 pentru modificarea unor acte normative¹, a fost completat Codul de procedură penală al Republicii Moldova cu instituirea unei noi proceduri alternative privind urmărirea penală și înfăptuirea justiției, și anume „procedura privind acordul judiciar de interes public”.

Anterior, legislația procesual penală nu prevedea o procedură alternativă pentru urmărirea penală și înfăptuirea justiției în cazul persoanelor juridice, acestea neavând posibilitatea legală de a beneficia, similar persoanei fizice, de facilități precum reducerea din pedeapsa penală aplicabilă.

Așadar, în cazul în care infracțiunea este săvârșită de o persoană fizică, se pot aplica proceduri alternative, cum ar fi instituirea acordului de recunoaștere a vinovăției, conform articolelor 504-509 din Codul de procedură penală, sau judecarea pe baza probelor administrate în etapa de urmărire penală, conform articolului 364¹ din același cod. Aceste măsuri sunt menite să contribuie semnificativ la reducerea duratei proceselor penale și a severității sancțiunilor impuse de instanță, optimizând, astfel, eficiența și celeritatea sistemului de justiție.

Inspirat, inclusiv, de practica anglo-saxonă, acordul judiciar încheiat cu persoanele juridice facilitează accelerarea procesului penal, oferind o soluție mai rapidă, comparativ cu procedura judiciară obișnuită. În plus, acest mecanism contribuie la generarea de venituri pentru bugetul de stat, prin amenzi plătite benevol de către persoana juridică, ale căror sume pot depăși valoarea amenzilor ce ar fi impuse conform legii penale. Totodată, prin intermediul acordului judiciar, se evită lichidarea persoanei juridice, protejând, în acest mod, mediul economic și menținând stabilitatea pieței comerciale.

Astfel, tragerea la răspundere penală a persoanelor juridice, deși se efectuează pe baze generale, prezintă un șir de particularități, comparativ cu răspunderea penală aplicată persoanelor

¹ Legea nr. 83 din 14.04.2023 pentru modificarea unor acte normative. Publicată: 02-05-2023 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, Nr. 154 art. 240. [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136756&lang=ro [citât: 24.01.2024].

fizice, ceea ce și determină existența unor norme speciale de procedură, aplicabile în cazul instrumentării unui dosar penal intentat împotriva persoanelor juridice.

Prin Legea nr. 1 din 06.02.2020², care vizează modificarea anumitor acte normative, Codul de procedură penală al Republicii Moldova a fost actualizat, pentru a include aspecte referitoare la reprezentarea persoanelor juridice în cadrul procesului penal. Aceste modificări au fost impuse ca urmare a Hotărârii nr. 30 din 22.11.2018, emise de Curtea Constituțională a Republicii Moldova, care a declarat neconstituționale anumite prevederi ale articolului 521, alineatul (2), din Codul de procedură penală, precum și a analizat omisiunea reglementării posibilității persoanei juridice inculcate de a-și desemna un reprezentant în cadrul procedurilor penale.

Oferirea persoanei juridice a posibilității de a-și numi un reprezentant a fost o necesitate, or, persoana juridică acuzată de săvârșirea unei infracțiuni trebuie să aibă dreptul – încă de la etapele inițiale ale procedurilor – „de a apela la asistența juridică pe care și-o alege; mai mult ca atât, aceasta trebuie să aibă parte de întreg spectrul de servicii asimilate asistenței juridice”³, similar persoanelor fizice.

Așadar, în urma modificărilor legislative, persoana juridică acuzată de săvârșirea unei fapte penale are dreptul de a desemna în mod independent un reprezentant legal. În situația în care acest reprezentant legal este, la rândul său, acuzat în cadrul aceleiași proceduri, persoana juridică are posibilitatea de a numi un alt reprezentant. Iar în „eventualitatea în care persoana juridică nu-și desemnează un alt reprezentant în modul prenotat, fie judecătorul de instrucție la faza de urmărire penală, fie instanța de judecată la judecarea cauzei trebuie să preia această sarcină”⁴, la solicitarea procurorului.

Totodată, legea menționată a adus modificări și în Legea nr. 198/2007 privind asistența juridică garantată de stat⁵, prin completarea articolului 6 cu alineatul (3), fiind introdusă o nouă categorie de beneficiari ai asistenței juridice garantate de stat, respectiv „persoanele juridice înregistrate în Republica Moldova”, precum și a art. 20 cu lit. a¹), potrivit căruia, „se acordă asistență

² Legea nr. 1 din 06.02.2020 pentru modificarea unor acte normative. Publicat : 07-04-2020 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, Nr. 101 art. 163. [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121121&lang=ro [citat: 24.01.2024].

³ *Nota informativă la proiectul legii pentru modificarea unor acte normative*. Disponibil: https://www.justice.gov.md/sites/default/files/document/attachments/2._nota_pl_modif_l_100.pdf

⁴ *Ibidem*.

⁵ Legea nr. 198/2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat (*Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr. 157–160, art. 614)

juridică calificată, indiferent de nivelul veniturilor, persoanelor juridice prevăzute la art. 521 alin. 2²) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova”.

Examinarea detaliată a particularităților procedurii legale referitoare la urmărirea penală și judecarea infracțiunilor comise de persoane juridice, precum și a modificărilor legislative pe acest aspect, este de o relevanță esențială. Această analiză nu doar că este actuală, dar este și crucială pentru evaluarea efectelor reformelor în domeniu și pentru identificarea eventualelor lacune în aplicarea legislației. Prin urmare, o înțelegere aprofundată a acestor aspecte contribuie la îmbunătățirea eficienței sistemului de justiție și la consolidarea statului de drept.

Din raționamentele prenotate, este absolut necesară efectuarea unei cercetări complexe, multiaspectuale asupra particularităților urmăririi penale și judecării cauzelor penale privind infracțiunile comise de persoanele juridice, pentru identificarea modalității de aplicare a normelor legale în practică, în mod special, formularea de propuneri sistematice pentru optimizarea corespunzătoare nu doar a dispozițiilor legale, dar și a practicii de aplicare.

Scopul lucrării constă în identificarea și estimarea particularităților distincte ale procedurii de urmărire și judecare a infracțiunilor comise de persoanele juridice din perspectiva asigurării echității procesului penal.

Obiectivele propuse în teză rezidă în:

- determinarea conceptului procedurilor speciale de urmărire penală și de judecare a unor cauze penale;
- cercetarea abordărilor generale privind persoana juridică;
- analiza reprezentării persoanei juridice în procesul penal și a modului de determinare a reprezentantului;
- stabilirea condițiilor de ordin procesual și a competenței privind urmărirea penală în cazul infracțiunilor comise de persoane juridice;
- identificarea particularităților anumitor acțiuni de urmărire penală în cazul infracțiunilor comise de persoane juridice;
- analiza măsurilor preventive aplicabile persoanei juridice;
- stabilirea măsurilor asiguratorii pentru repararea prejudiciului cauzat de persoana juridică;
- identificarea particularităților urmăririi penale în cazul încheierii acordului judiciar de interes public;
- analiza judecării cauzelor penale în privința persoanelor juridice;

- relevarea modalității de punere în executare a pedepselor aplicate persoanelor juridice;
- identificarea standardelor și garanțiilor stabilite de Curtea Europeană a Drepturilor Omului privind infracțiunile comise de persoane juridice.

Ipoteza de cercetare pornește de la faptul că procedura de urmărire și judecare a infracțiunilor comise de persoana juridică are un rol important în asigurarea ordinii de drept dar și a dezvoltării economice a țării. Asigurarea unor raporturi de proporționalitate dintre aceste două deziderate constituie o condiție fundamentală în aspirațiile europene ale societății.

Din această perspectivă atenția a fost focalizată pe următoarele direcții de cercetare:

- identificarea teoretică a instituției persoanei juridice ca în cadrul subiecților procesuali penali;
- evidențierea particularităților specifice urmăririi penale a infracțiunilor comise de persoanele juridice;
- cristalizarea condițiilor de judecare a infracțiunilor comise de persoanele juridice din perspectiva echității procesului.

Noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor obținute.

Pe baza surselor din doctrina juridică dar și a hotărârilor instanțelor judecătorești în materia cercetată, a fost posibilă scoaterea în evidență a particularităților urmăririi și judecării infracțiunilor comise de persoanele juridice. Subiectul abordat și valorificat în cercetarea de față acoperă un gol în doctrina procesual penală din Republica Moldova, lucrarea fiind una de pionierat.

Problema științifică importantă soluționată în domeniul de cercetare constă în investigarea aprofundată a statutului juridic distinct al persoanei juridice în calitate de subiect al procesului penal, demers care a condus la clarificarea unor noțiuni și concepte utilizate atât în doctrină, cât și în practică, oferind o înțelegere mai nuanțată actorilor implicați în procesul penal. Totodată, cercetarea a evidențiat particularitățile implicării persoanei juridice în cadrul procesual penal și a permis fundamentarea teoretică a necesității diversificării cadrului normativ, prin formularea unor propuneri *de lege ferenda* adaptate specificului acestei proceduri speciale.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. Demersul științific constituie un cadru teoretic și metodic bazat pe cercetări doctrinale și empirice. Materialul abordat poartă un caracter multidisciplinar, de drept procedural și material penal, fiind în conexiune directă și indirectă cu tendințele științei procesual penale, dar și cu reformele sistemului de justiție realizate în Republica Moldova. Rezultatele cercetării pot fi utile în procesul de elaborare a actelor normative din domeniu, dar și în cadrul altor cercetări din domeniul procedurii penale.

Informațiile și opiniile expuse în cadrul tezei pot constitui o sursă pentru elaborarea și completarea unor cursuri destinate studenților la specialitățile de drept sau audiențelor Institutului Național al Justiției. Materialul prezentat poate servi la elaborarea tezelor de licență, masterat, doctorat, precum și la pregătirea prelegerilor, conferințelor, prezentărilor.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese. Teza de doctorat a fost elaborată prin punerea în aplicare a unui ansamblu de procedee și metode științifice, în special metoda *istorică* (examinarea instituțiilor aplicabile pe teritoriul Republicii Moldova în diferite perioade de timp); metoda *sistematică*, metoda *comparației* (analiza comparativă a dispozițiilor legale adoptate în diferite state și raportarea acestora la cadrul legal național, în context de reglementare, interpretare și aplicare), metoda *logico-juridică* (aplicarea raționamentului, prin utilizarea procedurilor analitice, pentru examinarea premiselor și formularea concluziilor); metoda *textuală* (analiza interpretărilor gramaticale, pentru însușirea sensului direct al unor noțiuni utilizate de legiuitor); metoda *analizei documentelor* (prin colectarea, evaluarea, verificarea și selectarea de date cantitative și calitative); *studiul de caz* (în particular, studii de caz descriptive și explicative ale practicii judiciare naționale) etc.

Concluziile generale și recomandările, formulate în cadrul tezei de doctorat, reflectă rezultatele cercetărilor științifice realizate și ale studiilor de caz prezentate, mai mult, acestea se întemeiază, în special, pe prevederile actelor internaționale, precum Convenția Europeană a Drepturilor Omului, pe Constituția Republicii Moldova, pe prevederile legale ale Codului de procedură penală al Republicii Moldova, pe hotărârile Curții Constituționale, deciziile Curții Supreme de Justiție și hotărârile explicative ale Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova.

Baza normativă a cercetării cuprinde prevederile normative ale legii procesual-penale, ale dreptului penal și ale altor ramuri de drept. Totodată, au fost cercetate cu minuțiozitate reglementările procesual penale din alte state, cu preponderență din legislația României, în domeniul urmăririi penale și judecării cauzelor penale privind infracțiunile comise de persoane juridice.

Baza teoretică a tezei de doctorat este constituită din lucrările doctrinarilor din domeniul dreptului penal, procesual penal, execuțional, al drepturilor omului, care au abordat tema pusă în discuție, aceștia fiind teoreticieni consacrați: I. Dolea, D. Roman, T. Osoianu, I. Covalciuc, B. Glavan, T. Vizdoagă, M. Poalelungi ș.a. (Republica Moldova); A. Zaharia, R. Slăvoiu, C. Bîrsan, M. Udrioiu, I. Neagu, B. Ghițulescu, Gr. Theodoru, M. Damaschin, A.-R. Trandafir, A. Crișu ș.a. (România);

Жогин Н.В., Дражевская Ю.В., Мейер Д.И., Бараненков В.В. ș.a. (Federația Rusă); R. Garraud, G. Sproul, H. Koki, J. F. Renucci (Franța) ș.a.

Baza empirică a cercetării este constituită din jurisprudența CtEDO și a instanțelor naționale. Autoarea a studiat 47 cauze penale examinate de instanțele naționale ale Republicii Moldova și 43 hotărâri ale CtEDO.

Sumarul capitolelor tezei. Volumul și structura lucrării sunt determinate de conținutul obiectului cercetării, de scopul și sarcinile trasate în lucrare, constituindu-se din *Introducere*, patru capitole, *Concluzii generale și recomandări*, precum și *Bibliografie*. Acestea corespund rigorilor înaintate de ANACEC în vederea elaborării tezelor de doctorat.

Introducerea lucrării reflectă nemijlocit actualitatea și importanța temei abordate, relevă scopul și obiectivele lucrării, conturează ipoteza de cercetare și sinteza metodologiei de cercetare, argumentând semnificația și rolul metodelor de cercetare alese.

Capitolul 1, intitulat *Analiza situației în domeniul urmăririi penale și judecării cauzelor privind infracțiunile comise de persoanele juridice*, trece în revistă și analizează materialele științifice referitoare la particularitățile urmăririi penale și judecării cauzelor penale privind infracțiunile comise de persoane juridice, precum și standardele stabilite în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului care vizează materia penală.

Examinarea discuțiilor și cercetărilor pe acest subiect este realizată într-o manieră sistematică și în ordine cronologică, ceea ce ne-a permis să constatăm că în doctrina procesului penal se atestă că, în contextul evoluției economice, juridice a societății, fenomenul infracțional asociat persoanelor juridice a căpătat o amploare semnificativă, care a determinat includerea persoanelor juridice ca subiect de drept penal. Totodată, particularitățile subiectului persoanei juridice implică examinarea cauzelor penale, efectuarea urmăririi penale cu anumite trăsături specifice, aplicându-se o procedură specială.

Perceperea subiectului cercetării a fost posibilă prin analiza detaliată și cu lux de amănunte a materialelor științifice publicate atât de autori din Republica Moldova (T. Vizdoagă, I. Dolea, M. Poalelungi, D. Roman, I. Sedlețchi, V. Rotaru, I. Chirtoacă, S. Botnaru ș.a.), cât și de autori români (I. Neagu, M. Odroiu, A. Crișu, A. Negru, M. Damaschin, G. Theodoru, Gh. Mateuț, E. Toma, Gh. Alecu, B. Ghițulescu, A. R. Trandafir, A. Crișu, C. Bîrsan), de autori ruși (N. V. Joghin, I. V. Drajevskaja, D. I. Maier, V.V. Baranenco ș.a.) sau francezi (R. Garraud, G. Sproul, H. Koki, J. F. Renucci ș.a.).

În consecință, s-a reușit a determina gradul de cercetare a temei și aportul științific al studiilor din domeniul vizat, a releva particularitățile urmăririi penale și judecării infracțiunilor comise de persoanele juridice, fiind, astfel, formulată problema științifică ce urmează a fi soluționată și trasate direcțiile de analiză a acesteia, precum și de realizare a obiectivelor propuse.

Am constatat că determinarea particularităților urmăririi penale, a judecării cauzelor au importanță teoretică și practică, deoarece influențează substanțial întregul proces de efectuare a urmăririi penale, de numire a reprezentantului legal, relevând și posibilitățile de judecare a cauzei penale într-o procedură alternativă, dispunerea măsurilor asiguratorii pentru repararea prejudiciului cauzat prin infracțiune.

Totodată, au fost evidențiate pozițiile doctrinarilor referitoare la urmărirea penală și judecarea infracțiunilor comise de persoanele juridice.

Mai mulți autori naționali consideră că procedura urmăririi penale și judecării cauzelor în privința infracțiunilor comise de persoane juridice are anumite trăsături distincte, or, aceasta se desfășoară în baza reglementărilor generale, cu anumite derogări formulate de către legiuitor. Aceste particularități vizează, în special: măsurile preventive aplicabile persoanelor juridice, măsurile asiguratorii, modalitatea de desemnare a reprezentantului legal de către persoana juridică, de către organul de urmărire penală și, după caz, de către instanța de judecată, aplicarea procedurii alternative precum acordul judiciar de interes public.

Capitolul 2, cu genericul ***Considerații generale privind urmărirea penală și judecarea infracțiunilor comise de persoanele juridice***, prezintă un șir de raționamente generale despre conceptul și criteriile de reglementare a procedurilor speciale de urmărire penală a persoanelor juridice și de judecare a cauzelor, punând în discuție, inclusiv, opiniile referitoare la persoana juridică ca subiect al infracțiunii, precum și aspectele privind modalitatea de desemnare a reprezentantului legal al acesteia.

Conținutul acestui capitol evidențiază că răspunderea penală a persoanei juridice a dobândit în Europa o nouă dimensiune, mai ales, după Congresul internațional de drept penal comparat, care s-a desfășurat la Budapesta în anul 1978, precum și ca urmare a dezbaterilor consacrate, în special, criminalității economico-financiare sau concurențiale.

În legislația națională, legiuitorul a identificat posibilitatea de a se expune asupra acestor circumstanțe, introducând în Codul de procedură penală, în titlul rezervat procedurilor speciale,

capitolul VI ce are drept obiect procedura de urmărire penală și judecare a cauzelor privind infracțiunile săvârșite de persoana juridică.

Totodată, se accentuează că de răspundere penală sunt pasibile persoanele juridice care practică activitate de întreprinzător sub următoarele forme organizatorico-juridice: a) societate în nume colectiv; b) societate în comandită; c) societate cu răspundere limitată; d) societate pe acțiuni; e) cooperativă; f) întreprindere de arendă; g) întreprindere de stat; h) întreprindere municipală; i) întreprinderile cu investiții străine.

Subsecvent, prezentul capitol analizează aspectele legale privind desemnarea reprezentantului persoanei juridice, care și reprezintă în sine o trăsătură distinctă a procedurii de urmărire penală și judecare a cauzelor privind infracțiunile săvârșite de persoana juridică.

Astfel, în cazul în care o persoană juridică urmează să fie trasă la răspundere penală pentru comiterea unei fapte infracționale, se impune desemnarea unei persoane fizice, care o va reprezenta pe tot parcursul procesului penal. În situația în care infracțiunea imputată persoanei juridice poate fi raportată și reprezentantului său legal, acesta nu va putea apăra interesele entității juridice în cadrul procesului penal, urmând să fie desemnată o altă persoană fizică, figurantă în acțiunile procesuale.

Mai mult ca atât, anterior se creau confuzii privind desemnarea reprezentantului persoanei juridice, or normele legale de până la modificările operate stabileau doar competența de desemnare a reprezentantului persoanei juridice de către organul de urmărire penală pentru faza de urmărire penală, reglementarea nereferindu-se la faza de judecare a cauzei.

În acest context, prin Legea nr. 1 din 06.02.2020 pentru modificarea unor acte normative, au fost aduse modificări la Codul de procedură penală, în partea ce ține de reprezentarea persoanei juridice, legiuitorul efectuând o clarificare asupra modului de desemnare a reprezentantului persoanei juridice.

Curtea Constituțională, în hotărârea nr. 30 din 22.11.2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 521 alin. (2) din Codul de procedură penală, a statuat: „Optimizarea celor două principii concurente - dreptul la apărare și realizarea intereselor justiției - reclamă ca, atunci când o persoană juridică este acuzată, ea să-și poată desemna reprezentantul legal pentru procedurile penale”.

În lumina noilor reglementări, persoanei juridice i se impune o obligație de a-și desemna un reprezentant în privința căruia nu se desfășoară un proces penal. Ulterior, în cazul în care persoana juridică nu-și desemnează un reprezentant (refuză sau se află în imposibilitate de a desemna un

reprezentant), judecătorul de instrucție sau instanța de judecată, la demersul procurorului, va desemna un reprezentant al persoanei juridice din rândul persoanelor ce gestionează persoana juridică și în privința căruia nu se desfășoară un proces penal. În cazul lipsei persoanelor ce gestionează persoana juridică, organul de urmărire penală sau instanța de judecată vor solicita coordonatorului oficiului teritorial al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată desemnarea unui avocat care să acorde asistență juridică garantată de stat.

În Capitolul 3, intitulat *Particularitățile urmăririi penale în cazul infracțiunilor comise de persoane juridice*, este analizată urmărirea penală desfășurată în cazul infracțiunilor comise de persoanele juridice, relevându-se particularitățile efectuării anumitor acțiuni procesuale, tipurile de măsuri preventive aplicabile persoanelor juridice, măsurile asigurătorii aplicabile pentru repararea prejudiciului cauzat prin comiterea infracțiunii, particularitățile urmăririi penale, în cazul încheierii unui acord judiciar de interes public.

Astfel, abordând subiectul expus, se argumentează că există anumite particularități la începerea urmăririi penale, și anume: dacă pentru comiterea aceleiași fapte, urmărirea penală a fost începută doar în privința persoanei fizice, organul de urmărire penală se va autosesiza pentru începerea urmăririi penale și în privința persoanei juridice, și invers, dacă s-a pornit urmărirea penală doar în privința persoanei juridice, organul de urmărire penală se va autosesiza în vederea pornirii urmăririi penale și împotriva persoanei fizice.

Totodată, se afirmă că, în procesul de examinare a sesizărilor privind infracțiunile săvârșite de persoane juridice și în procesul desfășurării urmăririi penale, organul de urmărire penală solicită de la Agenția Servicii Publice anumite informații oficiale privind persoana juridică respectivă, precum: sediul, denumirea completă, forma juridică de organizare, numărul de identificare ș.a., pe care le anexează la materialele cauzei.

Cu privire la măsurile preventive aplicabile, se atestă existența controlului judiciar, însoțit de instituirea unei sau mai multor obligații, or, celelalte măsuri aplicabile persoanei fizice sunt inoperabile în cazul persoanei juridice, motiv pentru care se constată oportunitatea lărgirii spectrului de măsuri preventive aplicabile persoanei juridice.

Totodată, se analizează procedura alternativă, instituită procedurii obișnuite, sub forma acordului judiciar de interes public, ce reprezintă o tranzacție publică, încheiată între procuror și reprezentantul legal sau reprezentantul desemnat al persoanei juridice, prin care acesta recunoaște faptul comiterii infracțiunii, încadrarea juridică a faptelor și se angajează să execute obligațiile

stabilite în acordul judiciar de interes public, în schimbul renunțării de către procuror la transmiterea cauzei penale în instanța de judecată.

A fost realizată analiza condițiilor necesare pentru încheierea unui asemenea acord judiciar de interes public, context în care se argumentează că acestea sunt expres,, stabilite de către legiuitor, și anume în cazul în care persoana juridică:

- nu a semnat anterior un acord judiciar de interes public;
- este învinuită de comiterea infracțiunilor prevăzute de art. 243 (Spălarea de bani), art. 244 (Evaziunea fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor), art. 325 (Corupere activă), art. 326 (Trafic de influență), art. 334 (Darea de mită) Cod Penal.”⁶

Se argumentează că beneficiul încheierii acordului rezultă din faptul că, dacă acesta se confirmă de către instanță, procurorul va emite o ordonanță, prin care va suspenda condiționat urmărirea penală pentru un termen de până la 3 ani. Iar dacă se va constata de către procuror că persoana juridică a executat toate obligațiile asumate, la expirarea termenului stabilit în acordul judiciar de interes public, acesta dispune, prin ordonanță, încetarea urmăririi penale.

În Capitolul 4, intitulat ***Particularitățile judecării cauzelor penale și ale punerii în executare a hotărârilor judecătorești în privința persoanelor juridice***, sunt supuse analizei particularitățile specifice judecării cauzei în privința persoanelor juridice, ale punerii în executare a hotărârilor penale.

Astfel, se relevă că faza de judecare a cauzei penale este ghidată de anumite principii, consfințite în legislație, care reglementează întreaga activitate desfășurată în fața instanței de judecată pe întregă procedură de judecare a cauzei.

Având în vedere calitatea de persoană juridică, se evidențiază că, deși cauzele penale în privința persoanelor juridice se realizează conform procedurii generale, se atestă existența anumitor derogări de la procedura obișnuită.

La faza de judecare a cauzei, aceste derogări de la procedura obișnuită se referă, în principal, la reprezentarea persoanei juridice în procesul penal, la măsurile preventive, la competența teritorială privind locul de citare a persoanei juridice, la măsurile asigurătorii care se pot lua față de persoana juridică, la executarea pedepselor și punerea în executare a acestora.

Totodată, se argumentează că, în cazul judecării unei cauze referitoare la comiterea unei infracțiuni de către persoane juridice, trebuie respectate toate garanțiile unui proces penal echitabil.

⁶ Gurghiș, Ana. Provocările introducerii în legislația procesual-penală a acordului judiciar de interes public. In: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2024, nr. 2(69), p. 16.

Aceasta implică nemijlocit respectarea etapelor procedurale ale judecății, prezența avocatului, a reprezentantului, asigurarea drepturilor și mecanismelor acordate acestora ș.a.

La faza de judecare a cauzei, desemnarea reprezentantului persoanei juridice se efectuează de către aceasta. În cazul în care persoana juridică nu-și desemnează un reprezentant, la demersul procurorului, instanța de judecată desemnează un reprezentant al persoanei juridice din rândul persoanelor care gestionează persoana juridică și în privința căruia nu se desfășoară un proces penal. Totodată, dacă se constată că lipsesc persoanele care gestionează persoana juridică, instanța de judecată care judecă cauza solicită coordonatorului oficiului teritorial al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat desemnarea unui avocat care să acorde asistență juridică garantată de stat.

În *Concluzii generale și recomandări*, sunt prezentate rezultatele esențiale ale cercetării științifice efectuate, incluzând sugestii pentru revizuirea și îmbunătățirea legislației procesual penale în ceea ce privește urmărirea și judecarea cauzelor penale privind infracțiunile comise de persoanele juridice. Concluziile și recomandările formulate în cadrul tezei de doctorat pot contribui semnificativ la activitatea practică a organelor de drept, facilitând modificările și completările necesare în legea procesual penală a Republicii Moldova. De asemenea, acestea sunt menite să sprijine perfecționarea și eficientizarea activității practicienilor implicați în procesul de urmărire și judecare a cauzelor penale privind infracțiunile comise de persoanele juridice.

1. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL URMĂRIRII PENALE ȘI JUDECĂRII CAUZELOR PRIVIND INFRAȚIUNILE COMISE DE PERSOANELE JURIDICE

1.1. Analiza cercetărilor la tema tezei, realizate în Republica Moldova și în România

Deși particularitățile urmăririi și judecării infracțiunilor comise de persoanele juridice nu au constituit un subiect de interes major în literatura de specialitate din Republica Moldova și din România, totuși am reușit să identificăm o serie de lucrări științifice ce se referă la această problemă și, în cele ce urmează, vom realiza o analiză succintă a mai multor asemenea studii.

Mai întâi, o primă lucrare pe care o luăm drept punct de plecare în analiza noastră este *Drept procesual penal*, ediția I, semnată de autorii I. Dolea, D. Roman, I. Sedlețchi, T. Vizdoagă, V. Rotaru, A. Cerbu, S. Ursu⁷. În secțiunea dedicată procedurii privind urmărirea penală și judecarea cauzelor privind infracțiunile săvârșite de persoane juridice, autorii menționează că „în ultimii ani răspunderea penală a persoanelor juridice a căpătat o consacrare legală în mai multe țări. Cu toate că tragerea la răspundere penală a persoanelor juridice se face pe baze generale, aceasta are un șir de particularități față de răspunderea penală a persoanei fizice. Acest specific determină existența unor reguli speciale de procedură, aplicabile în cazul instrumentării unui dosar penal împotriva persoanelor juridice”⁸.

Totodată, autorii analizează măsurile preventive aplicabile persoanelor juridice și constată că „multe din măsurile preventive stabilite în partea generală a CPP sunt inoperabile în cazul persoanei juridice. Legea stabilește că în cazul persoanei juridice se aplică în mod special controlul judiciar.

Astfel, în scopul asigurării unei bune desfășurări a procesului penal, la demersul procurorului, judecătorul de instrucție sau, după caz, instanța de judecată poate plasa persoana juridică sub control judiciar. Controlul judiciar este acompaniat de impunerea respectării uneia sau mai multor obligații dintre cele ce urmează: depunerea unei cauțiuni de minimum 1000 de unități convenționale; interdicția

⁷ Dolea, I., Roman, D., Sedlețchi, I., Vizdoagă, T., Rotaru, V., Cerbu, A., Ursu, S. *Drept procesual penal*, Ediția I. Chișinău: Cartier, 2005. ISBN 9975-79-343-6

⁸ *Ibidem*, pag. 920.

de a desfășura anumite activități, dacă infracțiunea a fost comisă în exercitarea sau în legătură cu exercitarea acestor activități; interzicerea de a emite cecuri sau a utiliza cărți de plată”⁹.

Autorii, încă în anul 2005, au constatat că, în vederea asigurării unei flexibilități, se impune necesitatea instituirii unor categorii noi de măsuri preventive aplicabile persoanelor juridice. Acestea ar include, în opinia lor, „obligația de a închide anumite localuri, suspendarea procedurii de falimentare, când aceasta are drept scop sustragerea de la urmărirea penală ș.a.”¹⁰.

În ediția a III-a a lucrării menționate *supra*¹¹, autorii opinează că, „în cazul persoanelor juridice, pe durata procesului este necesară desemnarea unei persoane fizice care va reprezenta persoana juridică la toate fazele procesului. De regulă, aceasta este persoana care, în mod normal, este și reprezentantul legal al persoanei juridice. Scopul reprezentantului legal este de a apăra drepturile și interesele persoanei juridice, în mare măsură, prin participarea la acțiunile procesuale. În același timp, reprezentantul îndeplinește funcțiile de apărător. În acest sens, persoana juridică poate angaja un avocat sau poate cere numirea unui apărător din oficiu”¹².

În aceeași ordine de idei, autorii relevă că „introducerea răspunderii juridice a persoanelor juridice impune și revederea mai multor aspecte din cadrul procesului penal. Astfel, spre exemplu, în sistemul *common law* s-a stabilit că o persoană juridică nu beneficiază de dreptul împotriva autoincriminării. Temeiul principal este faptul că acest privilegiu își are rațiunea în prevenirea declarațiilor smulse prin violență sau altfel de tipuri de constrângere, de aceea a fost statuat că nu este nevoie de prezența unui asemenea privilegiu în cazul persoanelor juridice. În general, în discuție a fost pusă necesitatea de a oferi persoanei juridice același nivel de protecție în cadrul procesului penal ca și pentru persoana fizică. Argumentul de bază pentru acordarea unor garanții suplimentare apărării este costul unei condamnări substanțiale în cazul persoane fizice, care poate fi privată de libertate, în comparație cu persoana juridică, care nu este supusă unei astfel de măsuri”¹³.

O altă lucrare ce prezintă interes pentru studiul nostru este semnată de profesorul I. Dolea și se intitulează *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*¹⁴. Aici autorul

⁹ Dolea, I., Roman, D., Sedlețchi, I., Vizdoagă, T., Rotaru, V., Cerbu, A., Ursu, S. *Drept procesual penal*. Op.cit., pag. 920 – 921.

¹⁰ *Ibidem*, pag. 921.

¹¹ Dolea, I., Roman, D., Sedlețchi, I., Vizdoagă, T., Rotaru, V., Cerbu, A., Ursu, S. *Drept procesual penal*. Ediția a 3-a, revizuită și completată. Chișinău: Cartea Juridică, 2009, p.744. ISBN 978-9975-78-833-5.

¹² *Ibidem*, pag. 744.

¹³ *Ibidem*, pag. 744.

¹⁴ Dolea, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. Ediția a 2-a. Chișinău: Cartea Juridică, 2020. ISBN 978-9975-3418-0-6.

ne focusează atenția, în primul rând, asupra faptului că, „în cazul persoanelor juridice, organul de urmărire penală urmează să desemneze un alt reprezentant, dacă împotriva reprezentantului ei legal se efectuează urmărirea penală pentru aceeași faptă sau pentru fapte conexe. Statutul acestuia va fi de reprezentant al învinuitului”¹⁵.

Cercetătorul I. Dolea indică asupra faptului că în privința persoanei juridice poate fi aplicat, în calitate de măsură preventivă, controlul judiciar, care are unele particularități distincte în raport cu controlul judiciar aplicat persoanelor fizice. Mai mult, autorul relevă că unele măsuri procesuale, în mod firesc, nu pot fi aplicate persoanei juridice.

O altă lucrare ce vizează aspecte dedicate acestui domeniu al procesului penal este *Manualul Judecătorului pentru cauzei penale*, semnată de M. Poalelungi, I. Dolea, T. Vizdoagă¹⁶, unde aspectul procedurii de examinare a infracțiunilor comise de persoane juridice a fost analizat de autorii N. Gordilă și A. Gîrlea, care au remarcat că „dezvoltarea social-economică atestată în ultimile decenii a conturat situații necunoscute până atunci, în măsura în care s-a constatat că raporturile juridice pot fi realizate nu doar la nivel individual, ci și la nivelul grupărilor de indivizi. Având diverse scopuri și diverse forme de organizare, persoanele juridice dispun de instrumente și atribute considerate mai devreme ca fiind specifice, în exclusivitate, persoanei fizice, acestea asumându-și obligații de natură civilă, fiscală, încheind acte juridice. În acest context, în sfera dreptului penal și-a căutat soluționare întrebarea privind posibilitatea persoanelor juridice de a comite infracțiuni și de a-și asuma consecințele unei răspunderi penale”¹⁷.

Astfel, autorii evidențiază că, întrucât acest fenomen a căpătat „o consacrare tot mai largă în legislația multor state, în favoarea răspunderii penale a persoanei juridice s-a pronunțat și legislativul RM, adoptând, la 18.04.2002, Codul Penal al Republicii Moldova, prin care persoanele juridice au fost recunoscute în calitate de subiect activ al infracțiunii, din acest moment obiectul disputelor fiind transpus și în sfera dreptului procesual penal, urmând instituirea în CPP din 07.06.2003 a fundamentului procedurii de urmărire penală și judecare a cauzelor în cazul infracțiunilor săvârșite de persoana juridică”¹⁸.

¹⁵ Dolea, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. Op.cit., pag.1287 – 1288.

¹⁶ Poalelungi, M., Dolea, I., Vizdoagă, T. *Manualul Judecătorului pentru cauzei penale*. Ediția I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. ISBN 978-9975-53-231-0.

¹⁷ *Ibidem*, pag. 1055 – 1056.

¹⁸ *Ibidem*, pag. 1055 – 1056.

Pe bună dreptate, autorii au atras atenția asupra „statutului de procedură specială, conferit pe plan național urmăririi penale și judecării cauzei privind infracțiunile săvârșite de persoane juridice. Ținând cont de particularitățile instrumentării unei cauze penale ce are ca subiect activ al infracțiunii persoana juridică, de specificul aplicării măsurilor procesuale de constrângere și obligativitatea participării unui reprezentant al persoanei juridice pe tot parcursul procesului, legislatorul a atribuit procedura în cauză Titlului III al CPP, dedicat procedurilor speciale. Decizia luată corespunde și exigențelor organismelor comunitare, care consideră justificabilă existența unor proceduri speciale pentru combaterea criminalității organizate și a celei economice, în condițiile creșterii infracționalității sub diferite forme. Instituirea unor norme cu caracter derogatoriu și de completare a procedurii comune se impune și în condițiile în care atât CP, cât și CPP RM sunt orientate spre persoana fizică în calitate de subiect pasibil de a comite infracțiuni și de a purta răspundere penală, în lipsa acestora, fiind iminent pericolul de comitere a unor greșeli sau imprecizii în abordarea teoretică, dar și practică, a acestei instituții. Prin urmare, procedura în cauză instituie un complex de derogări cu o întindere variabilă, dar care păstrează unitatea și finalitatea procesului penal”¹⁹.

Nu mai puțin importante sunt constatările efectuate pe plan jurisprudențial, potrivit cărora „Comisia Europeană a Drepturilor Omului a decis că, deși Convenția Europeană a Drepturilor Omului nu face nicio referire la o eventuală răspundere a persoanelor juridice, ea nu e incompatibilă cu o asemenea răspundere. Pe cale de consecință, atunci când împotriva unei persoane juridice există o acuzație în materie penală, ea (persoana juridică) se bucură de garanțiile unui proces echitabil, conferite de art. 6 C.E.D.O. Această jurisprudență este în concordanță cu orientarea doctrinei europene care apreciază că art. 6 și 7 din C.E.D.O. protejează deopotrivă atât persoanele fizice, cât și cele juridice”²⁰.

O altă lucrare ce abordează unele aspecte de interes pentru cercetarea noastră este *Elementul subiectiv și caracterul personal al răspunderii penale în cazul persoanelor juridice*, semnată de X. Ulianovschi și M. Dogaru²¹. Potrivit autorilor, „răspunderea penală a persoanelor juridice nu intră în conflict cu caracterul personal al răspunderii penale. Astfel, trebuie să avem în vedere, mai întâi, faptul că acest principiu este susceptibil de două accepțiuni. În sens strict, el implică faptul că terții care nu

¹⁹ Poalelungi, M., Dolea, I., Vizdoagă, T. *Manualul judecătorului pentru cauze penale*. Op.cit., pag. 1055 – 1056.

²⁰ *Ibidem*, pag. 1055 – 1056.

²¹ Ulianovschi, X., Dogaru, M. *Elementul subiectiv și caracterul personal al răspunderii penale în cazul persoanelor juridice*. În: *Revista Națională de Drept*, 2015, nr. 3. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Elementul%20subiectiv%20si%20caracterul%20personal%20al%20raspunderii%20penale%20in%20cazul%20persoanelor%20juridice.pdf [citat: 25.06.2023].

au participat la comiterea infracțiunii nu trebuie să fie afectați, nici direct, nici indirect, de sancțiunea aplicată făptuitorului. Într-o interpretare flexibilă, principiul presupune că doar infractorul trebuie să suporte consecințele directe și imediate ale săvârșirii infracțiunii, ceea ce nu exclude existența unor efecte prin ricoșeu în dauna altor persoane. S-a demonstrat în realitate că această din urmă concepție este singura a cărei respectare poate fi impusă în mod real, deoarece apariția unor consecințe colaterale ține de specificul sancțiunii penale. Persoana umană este o ființă socială, iar măsurile care o afectează au, de cele mai multe ori, influențe negative și asupra altor membri ai grupului social din care face parte acea persoană. Spre exemplu, o amendă sau o pedeapsă privativă de libertate, aplicată unui membru al familiei, are nu doar efecte morale, ci și consecințe de ordin material asupra celorlalți membri ai familiei. Prin urmare, principiul caracterului personal al răspunderii penale este respectat, dacă sancțiunea aplicată persoanei juridice nu-i afectează pe membrii acesteia decât în mod indirect, așa cum se întâmplă și în cazul pedepselor aplicate persoanelor fizice”²²

O altă cercetare importantă din perspectiva subiectului nostru aparține autorului V. Grosu și este intitulată *Problematica răspunderii penale a persoanelor juridice și a altor subiecți colectivi de drept (analiza situației prin prisma dreptului comparat)*²³, în care este examinată problematica răspunderii penale a persoanelor juridice, precum și a altor subiecți colectivi de drept, analizându-se, inclusiv, evoluția istorică a noțiunii de *persoana juridică*, viziunea contemporană asupra conceptului însuși de *persoana juridică*. Astfel, în ceea ce privește angajarea progresivă a răspunderii penale a persoanelor juridice în timp și spațiu, autorul prezintă evoluția problemei „în dreptul roman, la glosatori, în dreptul canonic și la postglosatori, răspunderea colectivă în dreptul medieval al Țărilor Românești, răspunderea penală a persoanelor juridice în perioada modernă - în dreptul anglo-american (Common Law) și răspunderea penală a corporațiilor, abordând și experiența Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg, soluționarea problemei în dreptul european – în legislație și doctrină –, precum și formele răspunderii penale în cazul persoanelor juridice”²⁴.

Într-o altă lucrare, intitulată *Codul Penal al Republicii Moldova. Comentariu*, autorul Alexei Barbăneagră conchide că, reieșind din conținutul prevederilor normei materiale din Codul penal

²² Ulianovschi, X., Dogaru, M. Elementul subiectiv și caracterul personal al răspunderii penale în cazul persoanelor juridice. *Op.cit.*

²³ Grosu, V. *Problematica răspunderii penale a persoanelor juridice și a altor subiecte colective de drept (analiza situației prin prisma dreptului comparat)*. Tz.de doctor în drept. Chișinău, 2003. 166 p.

²⁴ *Ibidem*, pag. 98.

national, persoana juridică în calitate de subiect activ al infracțiunii este caracterizată de următoarele semne:

- a) „să fie constituită în ordinea și modul prevăzut de lege;
- b) să desfășoare activitate de întreprinzător;
- c) ea poartă răspundere penală numai pentru infracțiunile prevăzute expres în art. 21

alin. 4 CP RM”²⁵.

Deși ține de domeniul dreptului material, lucrarea realizată de autorii *Botnaru S., Șavga A., Grosu Vl., Grama M.*, cu titlul *Drept penal. Partea generală. Volumul I*²⁶, a fost și ea relevantă pentru investigația efectuată în prezenta lucrare. Astfel, autorii opinează că „persoana juridică este cea de-a doua unitate socială care, pe lângă persoana fizică, poate evolua în calitate de subiect al infracțiunii. Persoana juridică ce desfășoară activitate de întreprinzător este pasibilă de răspundere penală pentru o faptă prevăzută de legea penală, dacă există una din următoarele condiții: a) persoana juridică este vinovată de neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a dispozițiilor directe ale legii, ce stabilesc îndatoriri sau interdicții pentru efectuarea unei anumite activități; b) persoana juridică este vinovată de efectuarea unei activități ce nu corespunde actelor de constituire sau scopurilor declarate; c) fapta care cauzează sau creează pericolul cauzării de daune în proporții considerabile persoanei, societății sau statului a fost săvârșită în interesul acestei persoane”²⁷.

Astfel, cercetătorii menționează că legislația penală națională pune în evidență semnele subiectului infracțiunii, acestea fiind: „1) calitatea de persoană juridică și 2) desfășurarea activității de întreprinzător. Lipsa uneia dintre aceste două caracteristici semnifică, la rândul său, absența subiectului infracțiunii”²⁸.

În aceeași lucrare, autorii mai precizează că, „pentru ca un subiect colectiv de drept să poată fi privit ca un subiect al infracțiunii, acesta trebuie să posede calitatea de persoană juridică. Această calitate se atribuie din momentul înregistrării de stat și dispăre odată cu radierea organizației din registrul respectiv de către organul competent. Conform legislației civile în vigoare, acestea sunt societățile pe acțiuni, societățile cu răspundere limitată, societățile în nume colectiv etc. Conform legislației în vigoare, nu toate întreprinderile dispun de personalitate juridică. Întreprinderea

²⁵ Barbăneagră, A. *Codul Penal al Republicii Moldova. Comentariu*. Chișinău: ARC, 2003, p.75.

²⁶ Botnaru, S., Șavga, A., Grosu, V., Gramă, M. *Drept penal. Partea generală*, vol.I. Chișinău: Cartier, 2005, pag. 190. ISBN 9975-79-329-0.

²⁷ *Ibidem*, pag. 189-190.

²⁸ *Ibidem*, pag. 190.

individuală poate fi invocată drept exemplu în acest sens, care, în caz de comitere a unei infracțiuni, nu va fi trasă la răspundere penală, grație voinței legiuitorului care nu a investit-o cu personalitate juridică”²⁹.

Însă „faptul reținerii doar a persoanelor juridice în sens strict în calitate de subiect al infracțiunii poate determina aceste persoane juridice criminale să folosească, după comiterea infracțiunii, căile legale de reorganizare într-o societate fără personalitate juridică, urmărind un efect dublu: evitarea răspunderii penale și practicarea în continuare a activității și practicilor ilegale”³⁰.

Anumite opinii în raport cu subiectul abordat se regăsesc și în lucrarea *Urmărirea penală*³¹, semnată de autorul B. Lichii, care relevă că „activitatea de descoperire a infracțiunilor săvârșite de persoanele juridice, de identificare și prindere a lor, de stabilire prin probe a vinovăției acestora, ca fiind o activitate prealabilă judecătii, este necesară pentru combaterea promptă și fermă a infracțiunilor ce sunt săvârșite în mod vădit de persoanele juridice, precum și pentru prevenirea săvârșirii acestora, acesta fiind scopul imediat și de perspectivă al procesului penal. În momentul descoperirii unei infracțiuni săvârșite de către o persoană juridică, se cunosc prea puține date despre împrejurările în care a fost săvârșită infracțiunea, iar instanța de judecată, în ședință, nu are condițiile necesare pentru a le elucida. Numai printr-o activitate susținută de investigații, de colectare a probelor, de verificare a versiunilor posibile privind cele săvârșite și persoana făptuitorului, se poate dezlega ceea ce la început era necunoscut, se pot înfrânge, pas cu pas, încercările infractorului de a se sustrage de la răspundere”³².

Continuăm cu trecerea în revistă a lucrării elaborate de cercetătorii T. Osoianu și D. Ostavciuc, intitulată *Urmărirea penală*³³, în care se accentuează că „persoanele juridice, cu excepția autorităților publice, răspund penal pentru infracțiunile pentru săvârșirea cărora este prevăzută sancțiune pentru persoanele juridice în partea specială a Codului penal”³⁴.

În ceea ce ține de urmărirea penală a persoanelor juridice, cercetătorii evidențiază că aceasta „se efectuează potrivit procedurii generale, adică așa ca în cazul tragerii la răspundere penală a

²⁹ Botnaru, S., Șavga, A., Grosu, V., Gramă, M. *Drept penal. Partea generală*, vol.I. Op.cit., pag. 190.

³⁰ *Ibidem*, pag. 191 – 192.

³¹ Lichii, B. *Urmărirea penală (studiu comparat)*. Centrul de instruire a judecătorilor și Centrul de Drept. Chișinău, 2000.

³² *Ibidem*, pag. 13.

³³ Osoianu, T., Ostavciuc, D. *Urmărirea penală*. Chișinău: Cartea militară, 2021. ISBN 978-9975-157-58-2.

³⁴ *Ibidem*, pag. 450.

persoanelor fizice. Începerea urmăririi penale se va dispune potrivit normelor generale, care se va aplica corespunzător, similar procedurii de începere a urmăririi penale în privința persoanelor fizice”³⁵.

În cazul în care „urmărirea penală este începută în privința persoanei juridice, organul de urmărire penală se va autosesiza și va începe urmărirea penală și în privința persoanei fizice. În calitate de persoană fizică, în privința căreia se va începe urmărirea penală în aceeași cauză în care este vizată persoana juridică, vor figura persoanele prevăzute de art. 21 alin. (3/1) CP. Aceeași prevedere se va aplica și atunci când urmărirea penală se va începe în privința persoanei fizice, adică se va dispune începerea urmăririi penale și în privința persoanei juridice, dacă sunt întrunite condițiile art. 21 alin. (3) CP. Cu alte cuvinte, tragerea la răspundere penală a persoanei juridice implică atragerea la răspundere penală și a persoanei fizice”³⁶.

În literatura juridică română se atestă existența mai multor lucrări care abordează tema răspunderii juridice a persoanelor juridice.

O lucrare semnificativă pentru domeniul cercetat este *Procedură penală. Partea Specială*, realizată de autorul M. Udriș³⁷, în opinia căruia, persoana juridică poate fi subiect activ al infracțiunii, dacă sunt îndeplinite următoarele condiții: a) să existe o entitate care are personalitate juridică; b) persoana juridică să nu fie exceptată de lege de la răspunderea penală, prin imunitate de jurisdicție penală a persoanei juridice; c) persoana juridică să fi săvârșit o infracțiune – fie în realizarea obiectului de activitate al persoanei juridice, fie în interesul persoanei juridice ori în numele persoanei juridice; d) infracțiunea să fie comisă de persoana juridică drept urmare a unei hotărâri adoptate în cadrul acesteia sau a neglijenței ei, avându-se în vedere comportamentul organelor de conducere, inclusiv cele de fapt, ale persoanei juridice.”³⁸

Cercetătorul M. Udriș mai menționează că specificul reprezentării persoanei juridice vizează următoarele aspecte: „în cazul în care persoana juridică are calitatea de suspect sau de inculpat, va participa în procesul penal prin intermediul reprezentantului legal de la data efectuării acțiunilor procedurale (nu este obligatoriu ca acesta să fie aceeași persoană cu reprezentantul legal de la momentul săvârșirii infracțiunii); în cazul în care o persoană juridică are calitatea de inculpat, iar organele judiciare au pus în mișcare acțiunea penală împotriva reprezentantului legal al persoanei

³⁵ Osoianu, T., Ostavciuc, D. *Urmărirea penală*. Op.cit., pag. 450.

³⁶ *Ibidem*, pag. 450 – 451.

³⁷ Udriș, M. *Procedura Penală. Partea Specială*. Ediția a 6-a, revizuită și adăugită. București: Editura C. H. Beck., 2019. ISBN 978-606-18-0884-7.

³⁸ *Ibidem*, pag. 844 .

juridice pentru aceeași faptă sau pentru fapte conexe cu cea pentru care este acuzată persoana juridică, aceasta va trebui să-și numească un mandatar care s-o reprezinte, pentru a se evita existența unui conflict de interese între persoana juridică și reprezentantul legal al acesteia, de natură a conduce la prejudicierea dreptului la apărare al persoanei juridice; mandatarul ce urmează a fi desemnat trebuie să fie apt să asigure o apărare concretă și efectivă persoanei juridice, iar nu să fie un simplu interpus al reprezentantului legal”³⁹.

În contextul respectiv, autorul consideră că, „pentru a se evita existența unui conflict de interese între persoana juridică și reprezentantul legal al acesteia, desemnarea unui mandatar ar trebui să se opereze încă din momentul dispunerii continuării efectuării urmăririi penale față de suspect, iar nu doar din momentul punerii în mișcare a acțiunii penale”⁴⁰.

Cercetătorul M. Udriu mai opinează că în privința persoanelor juridice sunt aplicabile mai multe măsuri preventive, acestea fiind: a) „interdicția inițierii ori, după caz, suspendarea procedurii de dizolvare sau lichidare a persoanei juridice; b) interdicția inițierii ori, după caz, suspendarea fuziunii, a divizării sau a reducerii capitalului social al persoanei juridice, începută anterior sau în cursul urmăririi penale; c) interzicerea unor operațiuni patrimoniale, susceptibile de a antrena diminuarea activului patrimonial sau insolvența persoanei juridice; d) interzicerea încheierii anumitor acte juridice, stabilite de organul judiciar; e) interzicerea desfășurării activităților de natura celor cu ocazia cărora a fost comisă infracțiunea”⁴¹.

Tot autorul M. Udriu, într-o altă lucrare, denumită *Procedura penală. Partea Generală*. Volumul II, cercetând măsurile preventive, aplicabile persoanelor juridice, menționează că acestea „sunt măsuri restrictive de drepturi, care se pot dispune în cauzele penale în care există o suspiciune rezonabilă privind săvârșirea unei infracțiuni de către o persoană juridică ce răspunde penal, pentru a se asigura buna desfășurare a procesului penal ori pentru a se împiedica sustragerea suspectului sau inculpatului-persoană juridică”⁴².

Astfel, M. Udriu relevă că în privința persoanelor juridice pot fi aplicate una sau mai multe măsuri preventive, și anume: interdicția inițierii ori, după caz, suspendarea procedurii de dizolvare sau lichidare a persoanei juridice; b) interdicția inițierii ori, după caz, suspendarea fuziunii, a divizării

³⁹ Udriu, M. *Procedura Penală. Partea Specială*. Op.cit., pag. 847.

⁴⁰ *Ibidem*, pag. 847.

⁴¹ *Ibidem*, pag. 847 – 850.

⁴² Udriu, M. *Procedura penală. Partea Generală*. Volumul II. Ediția a 6-a. București: Editura C. H. Beck, 2019. pag. 981. ISBN 978-606-18-0878-6.

sau a reducerii capitalului social al persoanei juridice, începută anterior sau în cursul urmăririi penale; c) interzicerea unor operațiuni patrimoniale, susceptibile de a antrena diminuarea activului patrimonial sau insolvența persoanei juridice; d) interzicerea încheierii anumitor acte juridice, stabilite de organul judiciar; e) interzicerea desfășurării activităților de natura celor cu ocazia cărora a fost comisă infracțiunea”⁴³.

Tot autorul M. Udriu precizează că drept condiții pentru aplicarea măsurilor preventive prenotate *supra* sunt: 1) să existe probe din care să rezulte suspiciunea rezonabilă că suspectul sau inculpatul-persoană juridică a săvârșit o infracțiune; 2) să fie începută urmărirea penală pentru infracțiunea pentru care există suspiciunea că a fost săvârșită, iar organul de urmărire penală să fi dispus continuarea efectuării urmăririi penale față de suspect; 3) măsura preventivă să fie necesară pentru buna desfășurare a procesului penal și proporțională cu scopul urmărit prin dispunerea acesteia.

Mai mult, autorul evidențiază că, spre deosebire de măsurile preventive care se dispun față de o persoană fizică, dacă sunt necesare în scopul asigurării bunei desfășurări a procesului penal, al împiedicării sustragerii suspectului ori inculpatului de la urmărirea penală sau de la judecată ori al prevenirii săvârșirii unei alte infracțiuni, în cazul persoanelor juridice, măsurile preventive se dispun numai pentru a asigura buna desfășurare a procesului penal. Totodată, măsurile preventive aplicabile persoanei juridice sunt măsuri procesuale ce vizează în mod direct fie libertatea economică, fie dreptul de proprietate privată al acesteia. Astfel, scopul acestor restrângeri constă atât în prevenirea producerii unor noi pierderi, cât și în atingerea finalității proprii a procesului penal, și anume tragerea la răspundere penală a persoanei juridice⁴⁴.

Analizând aspectele procedurale, M. Udriu opinează că, „în cursul urmăririi penale, dacă sunt întrunite condițiile pentru a se dispune luarea uneia sau mai multor măsuri preventive, procurorul, din oficiu sau la sesizarea organului de cercetare penală, întocmește propunerea motivată de luare a măsurii/măsurilor preventive; înainte de propunere, procurorul nu trebuie să audieze suspectul sau inculpatul în prezența avocatului ales sau numit din oficiu. Propunerea de luare a măsurii/măsurilor preventive împotriva suspectului sau inculpatului-persoană juridică se înaintează judecătorului de drepturi și libertăți din cadrul instanței căreia i-a revenit competența să judece cauza în fond sau instanței corespunzătoare în grad acesteia, în a cărei circumscripție se află locul unde s-a constatat săvârșirea faptei prevăzute de legea penală ori sediul parchetului din care face parte procurorul care

⁴³ Udriu, M. *Procedura penală. Partea Generală*. Volumul II. Op.cit., pag. 981 – 985.

⁴⁴ *Ibidem*.

efectuează sau supraveghează urmărirea penală. Propunerea procurorului se soluționează în camera de consiliu de un singur judecător, indiferent de natura infracțiunii, cu citarea persoanei juridice”⁴⁵.

Iar „odată cu emiterea rechizitoriului, procurorul poate solicita judecătorului de cameră preliminară luarea uneia/ mai multor măsuri preventive cu privire la inculpatul-persoană juridică, față de care s-a dispus trimiterea în judecată, deopotrivă, judecătorul de cameră preliminară poate pune în discuție necesitatea luării unei sau mai multor măsuri. Procedura se va desfășura în camera de consiliu, cu participarea procurorului și citarea persoanei juridice inculpate”⁴⁶.

La judecarea cauzei, instanța de judecată, similar, la propunerea procurorului, însă și din oficiu, poate pune în dezbatere părților necesitatea luării uneia/ mai multor măsuri față de inculpatul-persoană juridică, această procedură se va desfășura în ședință publică, cu participarea procurorului și citarea inculpatului-persoană juridică”⁴⁷.

În lucrarea *Procedura penală. Partea generală. Partea specială* a autorului Andrei Zarafiu⁴⁸, acesta, analizând acordul de recunoaștere a vinovăției, evidențiază că, în cazul reprezentării necesare sau forțate a persoanei juridice, asigurate de un practician în insolvență, persoana care ar trebui să încheie acordul de recunoaștere a vinovăției nu este reprezentantul legal al inculpatului-persoană juridică, ci un terț. Or, recunoașterea/mărturisirea, ca și acceptarea, încadrării sunt, prin natura lor, acte constitutive prin care s-a exprimat voința internă ce a generat comportamentul infracțional și care, la rândul său, a provocat angajarea răspunderii. Paradoxul este evident atunci când, pentru aceeași faptă, reprezentantul legal împotriva căruia s-a pus, de asemenea, în mișcare acțiunea penală contestă învinuirea, în timp ce reprezentantul necesar recunoaște vinovăția și acceptă încadrarea, urmărind exclusiv un interes patrimonial (limitarea consecințelor negative pe care le presupune plata amenzii). În concluzie, autorul consideră că inculpații-persoane juridice nu pot încheia acorduri de recunoaștere a vinovăției⁴⁹.

Totodată, A. Zarafiu mai conchide că această interdicție implicită, care funcționează la nivel legislativ, deși nejustificată rațional, ar putea fi eliminată prin renunțarea la reglementarea tragerii la răspundere penală a persoanei juridice ca procedură specială⁵⁰.

⁴⁵ Udriș, M. *Procedura penală. Partea generală*. Volumul II. Op.cit., pag. 983.

⁴⁶ *Ibidem*, pag. 984.

⁴⁷ *Ibidem*, pag. 985.

⁴⁸ Zarafiu, A. *Procedura penală. Partea generală. Partea specială*. Curs universitar. Ediția a 2-a, revizuită și adăugită. București: Editura C. H. Beck, 2015. ISBN 978-606-18-0412-2.

⁴⁹ *Ibidem*, pag. 507.

⁵⁰ *Ibidem*, pag. 508.

O altă cercetare valoroasă pentru studiul nostru este semnată de A. Pinte, D. C. Pinte, A.C. Bălănescu și denumită *Urmărirea penală. Aspecte teoretice și practice*⁵¹.

În conținutul lucrării, autorii abordează măsurile preventive ce pot fi dispuse față de persoana juridică. Astfel, analizând aspectele generale, ei relevă că „persoana juridică este reprezentată la îndeplinirea actelor procesuale și procedurale de reprezentantul său legal, iar dacă pentru aceeași faptă sau pentru fapte conexe s-a pus în mișcare acțiunea penală și împotriva reprezentantului legal al persoanei juridice, atunci aceasta își va numi un mandatar pentru a o reprezenta în fața organelor. Mai mult, dacă persoana juridică nu-și va numi un mandatar, atunci acesta va fi desemnat, după caz, de procurorul care efectuează sau supraveghează urmărirea penală, de către judecătorul de cameră preliminară sau de către instanță, din rândul practicienilor în insolvență, autorizați potrivit legii”⁵².

Autorii mai menționează că, pe lângă celelalte măsuri preventive, aplicate în privința persoanei juridice, aceasta „poate fi obligată la depunerea unei cauțiuni constând dintr-o sumă de bani care nu poate fi mai mică de 10 000 lei. Cauțiunea se va restitui la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare, de amânare a aplicării pedepsei, de renunțare la aplicarea pedepsei sau de încetare a procesului penal, pronunțate în cauză, dacă persoana juridică a respectat măsura sau măsurile preventive, precum și în cazul în care, prin hotărâre definitivă, s-a dispus achitarea persoanei juridice”⁵³.

Totodată, „cauțiunea nu se restituie în cazul nerespectării de către persoana juridică a măsurii sau a măsurilor preventive luate, aceasta transferându-se ca venit la bugetul de stat la data rămânerii definitive a hotărârii pronunțate în cauză, precum și în cazul dacă s-a dispus plata din cauțiune, în ordinea următoare a despăgubirilor bănești acordate pentru repararea pagubelor cauzate de infracțiune, a cheltuielilor judiciare sau a amenzii”⁵⁴.

Tot cercetătorii A. Pinte, D. C. Pinte, A. C. Bălănescu indică asupra revocării măsurilor preventive, care se poate efectua de „judecătorul de drepturi și libertăți, la cererea procurorului sau a persoanei juridice, iar de către judecătorul de cameră preliminară și de către instanța de judecată – și din oficiu, numai când se constată că nu mai există temeiurile care au justificat luarea sau menținerea acestora”⁵⁵.

⁵¹ Pinte, A., Pinte, D.C., Bălănescu, A.C. *Urmărirea penală. Aspecte teoretice și practice*. Ediția a 2-a, revăzută și adăugită. București: Universul Juridic, 2020, p.411. ISBN 978-606-39-0607-7.

⁵² *Ibidem*, pag. 49.

⁵³ *Ibidem*, pag. 311.

⁵⁴ *Ibidem*, pag. 329.

⁵⁵ *Ibidem*, pag.350.

O altă lucrare importantă pentru cercetarea pe care o intenționăm este *Protecția penală a vieții private*⁵⁶ a autorului Radu Slăvoiu, care abordează problematica intimității din mai multe unghiuri – penal, procesual penal, din perspectiva securității naționale și din cea a persoanelor aflate în mediul penitenciar.

Raportând la persoana juridică, Radu Slăvoiu analizează violarea sediului profesional, remarcând că „violarea sediului profesional constituie o incriminare în oglindă a violării de domiciliu, singura deosebire fiind locul asupra căruia se răsfrânge activitatea infracțională”⁵⁷.

Astfel, autorul stabilește că „sediul este un atribut menit să situeze un anumit organism în spațiu. El poate aparține unei societăți comerciale, unui grup de interes economic, unei organizații cooperatiste, regii autonome, companii naționale, asociații, fundații, unei organizații nonguvernamentale, unui partid politic, unei autorități sau instituții publice”⁵⁸.

Tot Radu Slăvoiu relevă că prima instanță care a analizat posibilitatea acordării de protecție sediului profesional, ca loc de desfășurare și a vieții private, a fost Curtea de Justiție a Uniunii Europene și numai ulterior Curtea de la Luxemburg a determinat că nu se aplică dispozițiile art. 8 din CoEDO, întrucât, dacă se recunoaște un astfel de drept în ceea ce privește domiciliul privat al persoanelor fizice și acesta se impune în ordinea judiciară comunitară ca principiu comun sistemelor de drept ale statelor membre, nu același lucru se întâmplă cu întreprinderile, deoarece sistemele juridice ale statelor membre prezintă diferențe importante în ceea ce privește natura și gradul de protecție a spațiilor comerciale împotriva intervențiilor autorităților publice⁵⁹.

Este de remarcat și articolul autorului B. Ghițulescu, intitulat *Considerații privind răspunderea penală a persoanelor juridice*⁶⁰, în care se evidențiază că, prin elaborarea și adoptarea în legislația română a contrapartidei privind răspunderea penală a persoanelor juridice, „s-a dorit instituirea unor norme preventive în sarcina persoanelor juridice – agenți economici, în vederea desfășurării în condiții legale a obiectivelor de activitate, fapt prevăzut de conținutul dispozițiilor art. 479 din Codul de procedură penală al României, întrucât acțiunea penală are ca obiect tragerea la răspundere a persoanelor juridice care au săvârșit infracțiuni. Noile norme în materie penală stabilesc limitele răspunderii penale a persoanelor juridice, în sensul că nu orice persoană juridică poate face

⁵⁶ Slăvoiu, R. *Protecția penală a vieții private*. București: Universul Juridic, 2016, p.100. ISBN 978-606-673-744-9.

⁵⁷ *Ibidem*, pag. 100.

⁵⁸ *Ibidem*, pag. 100.

⁵⁹ *Ibidem*, pag. 101.

⁶⁰ Ghițulescu, B. Considerații privind răspunderea penală a persoanelor juridice. În: *Legea și viața*, 2007, nr. 1, pag. 49.

obiectul acestor dispoziții, excepție, în acest sens, fiind statul, autoritățile publice, precum și instituțiile publice care desfășoară activități ce nu pot face domeniul obiectului domeniului privat”⁶¹.

Într-o altă lucrare, intitulată *Dreptul procesual penal*⁶², autorul I. Neagu arată că „legislația procesual penală română concepe procedura specială de urmărire penală și judecarea cauzelor privind infracțiunile săvârșite de persoane juridice într-o dublă accepțiune. Într-un prim sens, această procedură specială este cea în care procesul penal nu se desfășoară după normele comune și obișnuite ori cuprind reguli derogatorii în legătură cu realizarea diferitor instituții procesuale. Sunt însă situații când, datorită condițiilor în care se săvârșesc anumite infracțiuni de către persoanele juridice, cât și pentru ocrotirea unor interese importante, lezate prin săvârșirea infracțiunilor, ori pentru alte motive, se impun unele derogări de la procedura obișnuită prin instituirea unei proceduri speciale în cazul urmăririi penale și al judecării cauzelor privind infracțiunile săvârșite de persoane juridice, destinate să asigure realizarea corespunzătoare a funcțiilor procesului penal”⁶³.

În lucrarea *Drept procesual penal. Partea specială*⁶⁴, autorul Gr. Theodoru definește procedura specială ca fiind „un complex de norme de drept procesual penale, care instituie, pentru anumite cauze penale, o desfășurare a procesului penal parțial diferită de procedura obișnuită, de normele generale. Astfel, procedura specială nu se aplică decât în cauzele în care există o derogare expresă de la procedura obișnuită; procedura specială se realizează și prin normele procedurii obișnuite pentru toate chestiunile pentru care nu se face nicio derogare în reglementarea procedurii speciale”⁶⁵.

Un alt studiu relevant este *Tratat de procedură penală, Partea specială*, Ediția a III-a, revizuită și adăugită⁶⁶, al autorilor I. Neagu și M. Damaschin, care relevă că, în procedura procesual penală a României, procedura privind tragerea la răspundere penală a persoanei juridice este „alcătuită din două componente principale, după cum urmează: în primul rând, avem în vedere un set de reguli procedurale, derogatorii de la procedura comună, prin care sunt reglementate reprezentarea persoanei juridice, locul de citare a persoanei juridice, măsurile preventive și măsurile asiguratorii, care pot fi dispuse împotriva persoanei juridice; în al doilea rând, în structura procedurii speciale au fost incluse

⁶¹ Ghițulescu, B. Considerații privind răspunderea penală a persoanelor juridice. *Op.cit.*, pag. 49.

⁶² Neagu, I. *Dreptul procesual penal. Partea specială*. București: Editura Academiei Române, 1994, pag. 64.

⁶³ *Ibidem*, pag. 622.

⁶⁴ Theodoru, Gr. *Drept procesual penal. Partea specială*. Iași: Cugetarea, 1998, pag. 578.

⁶⁵ *Ibidem*, pag. 578.

⁶⁶ Neagu, I., Damaschin, M. *Tratat de procedură penală, Partea specială*. Ediția a 3-a, revizuită și adăugită. București: Universul Juridic, 2021, pag. 564. ISBN 978-606-39-0601-5.

dispoziții prin care este prevăzută, în fapt, punerea în executare a pedepselor aplicabile persoanei juridice, și anume pedepsele principale și pedepsele complementare”⁶⁷.

Analizând regulile procedurale derogatorii, cercetătorii fac referire la aspectele legale de reprezentare a persoanei juridice, la locul de citare a persoanei juridice, la măsurile preventive, dispuse împotriva persoanei juridice având calitatea de inculpat în procesul penal, la aspecte privind punerea în executare a pedepsei amenzii, a pedepselor complementare, precum: „dizolvarea persoanei juridice, suspendarea activității persoanei juridice; închiderea unor puncte de lucru ale persoanei juridice, interzicerea persoanei juridice de a participa la procedurile de achiziții publice, plasarea sub supraveghere judiciară, afișarea sau difuzarea hotărârii de condamnare a persoanei juridice.”⁶⁸

O altă lucrare a acelorași autori I. Neagu și M. Damaschin este *Tratat de procedură penală. Partea specială. În lumina noului Cod de procedură penală*⁶⁹, unde aceștia, analizând procedura privind tragerea la răspundere penală a persoanei juridice, precizează că această procedură este alcătuită din două componente principale, după cum urmează: în primul rând, se are în vedere „un set de reguli procedurale, derogatorii de la procedura comună, prin care sunt reglementate reprezentarea persoanei juridice, locul de citare a persoanei juridice, măsurile preventive și măsurile asiguratorii care pot fi dispuse împotriva persoanei juridice, iar în al doilea rând, în structura procedurii speciale au fost incluse dispoziții prin care este prevăzută, în fapt, punerea în executare a pedepselor aplicate persoanei juridice, și anume pedeapsa principală și pedepse complementare.”

Totodată, autorii analizează durata pentru care pot fi aplicate măsurile preventive față de persoana juridică, constatând că luarea unor măsuri preventive se poate dispune pentru cel mult 60 de zile. În cursul urmăririi penale, această durată poate fi prelungită, dacă se mențin temeiurile care au determinat aplicarea acestora, fiecare prelungire nedeășind 60 de zile. Iar spre deosebire de procedura aplicabilă inculpatului-persoană fizică, în cazul persoanelor juridice nu este prevăzută o durată maximă pentru care pot fi dispuse măsurile preventive în cursul fazei de urmărire penală.

Astfel, regulile de stabilire a duratei măsurilor preventive, dispuse împotriva persoanei juridice în faza de urmărire penală, se aplică și în cazul procedurii de cameră preliminară, respectiv în cursul judecării fondului cauzei.

⁶⁷ Neagu, I., Damaschin, M. *Tratat de procedură penală, Partea specială*. Op.cit., pag. 564.

⁶⁸ *Ibidem*. pag. 564.

⁶⁹ Neagu, I., Damaschin, M. *Tratat de procedură penală. Partea specială. În lumina noului Cod de procedură penală*. București: Universul Juridic, 2014 – 2015, pag. 505. ISBN 978-606-673-371-7.

Tot autorii I. Neagu și M. Damaschin au rezumat lista regulilor procedurii de luare a măsurilor preventive, acestea fiind:

- Organul judiciar competent să dispună măsurile preventive este exclusiv judecătorul de drepturi și libertăți;
- Ședința de judecată se desfășoară în camera de consiliu, în condiții de nepublicitate;
- În vederea asigurării participării persoanei juridice la luarea măsurii preventive, se dispune citarea acesteia;
- Participarea procurorului este obligatorie;
- Luarea măsurilor preventive se dispune printr-o încheiere motivată;
- „Împotriva încheierii se poate face contestație la judecătorul de drepturi și libertăți, de către persoana juridică și procuror, în termen de 24 de ore de la pronunțare, pentru cei prezenți, și de la comunicare, pentru persoana juridică absentă”⁷⁰.

O altă lucrare relevantă este *Tratat de drept procesual penal, Ediția a 4-a*, semnată de cercetătorii Grigore Gr. Theodoru și Ioan-Paul Chiș⁷¹.

Autorii reflectă că „persoanele juridice, cu excepția statului și a autorităților publice, răspund penal pentru infracțiunile săvârșite în realizarea obiectului de activitate sau în interesul ori în numele lor; această dispoziție a fost introdusă în Codul penal din 1969 (art. 19¹) prin Legea 278/2006. Prevederile Codului de procedură penală, inclusiv cele privind procedura de cameră preliminară, se aplică și în cazul infracțiunilor săvârșite de persoanele juridice, cu completările și derogările prevăzute de procedura specială”⁷².

În ceea ce ține de reprezentarea persoanei juridice, autorii conchid că aceasta se face în două modalități: „când este trasă la răspundere penală numai persoana juridică, ea va fi reprezentată în îndeplinirea actelor procesuale și procedurale de reprezentantul său legal; dacă pentru aceeași faptă sau pentru fapte conexe s-a pus în mișcare acțiunea procesuală și împotriva reprezentantului legal al persoanei juridice, aceasta va numi un mandatar pentru a o reprezenta. În cazul în care persoana juridică nu-și numește un mandatar, acesta este desemnat, ulterior, de procurorul care efectuează sau

⁷⁰ Neagu, I., Damaschin, M. *Tratat de procedură penală. Partea specială. În lumina noului Cod de procedură penală*. Op.cit., pag. 508.

⁷¹ Theodoru, Gr., Chiș, I.-P. *Tratat de drept procesual penal*. Ediția a 4-a. București: Editura Hamangiu, 2020, pag. 1046. ISBN 978-606-27-1671-4.

⁷² *Ibidem*, pag. 1046.

supraveghează urmărirea penală, de judecătorul de cameră preliminară sau de instanța de judecată, din rândul practicienilor în insolvență, autorizați potrivit legii”⁷³.

În conținutul lucrării, autorii mai relatează despre dreptul persoanei juridice la asistență juridică obligatorie, analizează modul de citare a persoanei juridice, categoriile de măsuri preventive speciale, aplicabile persoanelor juridice trase la răspundere penală, dar distincte de măsurile preventive ce pot fi luate în cazul suspectilor și inculpaților persoane fizice, precum și procedura de aplicare și subiecții împuterniciți.

O lucrare remarcabilă în domeniul vizat este *Tratat de drept procesual penal*, Ediția a 3-a⁷⁴, a autorului Grigore Gh. Theodoru, care abordează aspectele și particularitățile procedurii de urmărire și de judecare a persoanelor juridice în ceea ce privește reprezentarea persoanei juridice, competența, măsurile preventive, măsurile asiguratorii.

Astfel, potrivit opiniei lui Grigore Gh. Theodoru, „pentru efectuarea urmăririi penale este competent organul de cercetare penală sau procurorul, după competența materială și după calitatea persoanei privind infracțiunea săvârșită și persoana făptuitorului”. Totodată, „pentru a se asigura confiscarea specială sau confiscarea extinsă, repararea pagubei produse prin infracțiune, precum și pentru garantarea executării pedepsei amenzii, se pot lua măsuri asiguratorii prevăzute de lege, după procedura obișnuită. Iar despre începerea urmăririi penale, punerea în mișcare a acțiunii penale și trimiterea în judecată a persoanei juridice organul judiciar comunică aceste date organului care a autorizat înființarea persoanei juridice și organului care a înregistrat-o, pentru a se efectua mențiunile corespunzătoare. De asemenea, aceste organe au obligația de a comunica organului judiciar orice mențiune înregistrată de ele cu privire la persoana juridică”⁷⁵.

O altă lucrare cercetată aici este semnată de Andra-Roxana Trandafir și intitulată *Protecția drepturilor fundamentale ale persoanelor juridice în jurisprudența CEDO*⁷⁶, unde autoarea, abordând drepturile și libertățile fundamentale, recunoscute persoanelor juridice, prin prisma Convenției Europene a Drepturilor Omului, a analizat libertățile fundamentale prevăzute implicit de Convenție,

⁷³ Theodoru, Gr., Chiș, I.-P. *Tratat de drept procesual penal*. Ediția a 4-a. București: Editura Hamangiu, 2020, pag. 1046-1047 ISBN 978-606-27-1671-4.

⁷⁴ Theodoru, Gr. *Tratat de drept procesual penal*. Ediția a 3-a. București: Editura Hamangiu, 2013, pag. 818-820. ISBN 978-606-522-441-4.

⁷⁵ *Ibidem*, pag. 818 - 820

⁷⁶ Trandafir, A.-R. *Protecția drepturilor fundamentale ale persoanelor juridice în jurisprudența CEDO*. București: Editura C. H. Beck, 2015 ISBN 978-606-18-0486-3.

primul drept prevăzut de Convenție, și anume protecția proprietății, prelungirea drepturilor fundamentale a persoanelor juridice și alte aspecte.

În cercetarea sa, A.-R. Trandafir a remarcat că „art. 6, par. 1, include o serie de garanții procedurale, aplicabile, inclusiv, persoanei juridice. Mai mult, par. 2, art. 6, reglementează dreptul oricărei persoane de a beneficia de prezumția de nevinovăție, iar par. 3 instituie o serie de garanții cunoscute sub numele de *drepturile apărării*. În fine, art. 13 din CoEDO este și el aplicabil în materie penală”⁷⁷.

Autoarea mai notează că „o garanție care rezultă din art. 6 al CoEDO este dreptul la un tribunal al persoanelor juridice, care este supus limitărilor, însă aceste restricții nu trebuie să afecteze accesul la justiție într-un așa mod, încât să fie atinsă chiar esența dreptului. Limitările sunt compatibile cu art. 6, par. 1, din Convenție, doar dacă urmăresc un scop legitim și există un raport de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul urmărit. O altă garanție oferită persoanelor juridice de către CoEDO este dreptul la judecarea cauzei într-un termen rezonabil. Criteriile de apreciere a duratei procedurii țin, în mod special, de complexitatea cauzei, de comportamentul reclamantului, de cel al autorităților și de miza litigiului pentru persoana interesată”⁷⁸.

A.-R. Trandafir mai menționează că o altă garanție aferentă persoanei juridice este prezumția de nevinovăție, prevăzută de art. 6, par. 2, din CoEDO. În opinia autoarei, „prezumția de nevinovăție astfel consacrată le este recunoscută și persoanelor juridice, care fac obiectul unei acuzații în materie penală, chiar dacă constatarea încălcării art. 6, par. 2, din Convenție este stabilită de puține ori. Jurisprudența Curții europene cunoaște asemenea exemple. Potrivit acesteia, prezumția de nevinovăție figurează printre elementele procesului penal echitabil, prevăzut de art. 6, par. 2, și garantează dreptul oricărei persoane de a nu fi considerată sau tratată ca fiind vinovată de săvârșirea unei infracțiuni, înainte ca o instanță să decidă cu privire la vinovăția sa. Presumția necesită, între altele, ca, în îndeplinirea sarcinilor lor, membrii unei instanțe să nu plece de la ideea preconcepută că acuzatul a comis fapta care i se impută”⁷⁹.

O altă lucrare cercetată în acest demers aparține autoarei Laura Stănilă și este intitulată *Dreptul la tăcere în cazul persoanei juridice*⁸⁰, unde, prin prisma dreptului intern al României, este analizat

⁷⁷ Trandafir, A.-R. *Protecția drepturilor fundamentale ale persoanelor juridice în jurisprudența CEDO*. Op.cit., pag. 43.

⁷⁸ *Ibidem*, pag. 200.

⁷⁹ *Ibidem*, pag. 206.

⁸⁰ Stănilă, L. *Dreptul la tăcere în cazul persoanei juridice*. În: *Revista Universul Juridic*, nr. 11 noiembrie 2020, pag. 55-79. [online]. Disponibil: https://revista.universuljuridic.ro/wp-content/uploads/2021/01/07_-_Revista_Universul_Juridic_nr_11-2020_PAGINAT_BT_L_Stanila.pdf [citat: 23.09.2023].

dreptul la tăcere în alte jurisdicții, în legislația Uniunii Europene, precum și prin prisma interpretării oferite de Curtea de la Strasbourg.

În opinia autoarei, tema abordată este una utilă, or, dreptul la tăcere este o parte componentă a dreptului la un proces echitabil. În alte jurisdicții, precum cea a SUA, abordarea este clară: „corporațiile, ca și alte entități colective, nu pot beneficia de clauza de non-autoincriminare, interpretarea Curții Supreme, în acest sens, fiind statuată, inițial, în cauza *Hale vs Henkel*, însă persoanele juridice pot beneficia de alte drepturi fundamentale, prevăzute de *Bill of Rights*.”⁸¹

Dezvoltându-se practica judiciară, în cauza *US vs White*, Curtea Supremă a statuat: „1. Privilegiul constituțional împotriva autoincriminării este în esență unul personal, aplicându-se doar persoanelor fizice. 2. Documentele și efectele pe care le protejează privilegiul trebuie să fie proprietatea privată a persoanei care reclamă privilegiul sau, cel puțin, în posesia sa, în calitate pur personală. 3. Un ofițer al unui sindicat nu are dreptul, în temeiul celui de-al patrulea și al cincilea amendament, să refuze să prezinte documente și evidențe ale sindicatului – care sunt în posesia sa și pe care o instanță federală, prin intermediul unei citații, le-a solicitat – pe motiv că ar putea să incrimineze sindicatul sau pe el însuși, ca reprezentant al acestuia și individual”⁸².

Tot autoarea citată evidențiază că, în Belgia, în cadrul unei cauze, instanța belgiană a considerat apoi că „amenințarea recurentă de a aplica sancțiuni penale împotriva unei persoane fizice sau juridice vizate de o anchetă penală a constituit o ingerință gravă în dreptul acuzatului de a nu colabora la anchetă și, prin urmare, în dreptul său la tăcere. Hotărârea concluzionează că, întrucât respectarea acestui drept la tăcere contribuie la corectitudinea procedurilor în sensul articolului 6 al Convenției, documentele transmise ulterior din aceste diferite scrisori ar trebui excluse, precum și obligațiile efectuate și constatările făcute pe baza lor”⁸³.

În Marea Britanie, „dreptul la tăcere al persoanelor juridice a fost confirmat prin hotărârea în cauza *Triplex Safety Glass Co. v. Lancegay Safety Glass Ltd (1934)*¹⁷, pronunțată de *High Court* (King's Bench Division) în anul 1939, instanța engleză remarcând: După analiza realității riscului de incriminare, instanța a decis, pe scurt, că același lucru ar trebui să se aplice persoanei juridice, întrucât nu ar exista motive pentru tratament diferit, dat fiind că, deși persoana juridică nu putea suporta

⁸¹ Stănilă, L. Dreptul la tăcere în cazul persoanei juridice. *Op.cit.*, pag. 61.

⁸² *Ibidem.*, pag. 61.

⁸³ *Ibidem.*, pag. 65.

aceeași suferință ca o persoană fizică, acesteia i-ar putea fi angajată răspunderea penală și ar putea fi supusă unor consecințe grave”⁸⁴.

Totodată, autoarea a cercetat dreptul la tăcere al persoanei juridice și prin prisma jurisprudenței CtEDO. Astfel, aceasta a evocat că, de fapt, Curtea nu oferă un răspuns detaliat la întrebarea dacă persoanele juridice beneficiază – pe deplin sau parțial – de dreptul procesual de a păstra tăcere și de privilegiul împotriva autoincriminării.

1.2. Studiile privind problematica tezei, efectuate în alte state

În lucrarea intitulată *Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу РФ*⁸⁵ se menționează că „în dreptul procesual intern este institutul de împăcare a victimei cu persoana în privința căreia se efectuează urmărirea penală. În conformitate cu aceasta, reprezentantul are posibilitatea de a-și realiza parțial dreptul de a refuza urmărirea penală a infractorului în cadrul cauzei penale deja inițiate, dacă are competențele necesare. În calitate de acuzator neformal, reprezentantul are dreptul de a formula și de a susține învinuirea. Astfel, reprezentanții pot participa activ la formularea acuzației, prezentând-o în modul prevăzut de CPP al Federației Ruse. Reprezentantul persoanei juridice-victimă nu trebuie să dubleze rolul procurorului, dar, în același timp, poate oferi o caracterizare detaliată a personalității inculpatului. Acesta poate semnala greșelile comise de către ofițerul de urmărire penală în timpul urmăririi penale. Poziția reprezentantului trebuie să fie motivată și susținută de fapte. Reprezentantul are dreptul să cunoască acuzațiile aduse acuzatului. „A cunoaște” înseamnă „a avea cunoștință de”. Expresia „să cunoască acuzațiile aduse acuzatului” implică impunerea unei anumite obligații investigatorului (anchetatorului)”⁸⁶.

Autorii Н.В. Жогин și Ф.Н.Фаткуллин⁸⁷, în lucrarea *Предварительное следствие в советском уголовном процессе*, relatează: „În cazul în care o persoană juridică este un reclamant civil, principalul drept pe care îl poate exercita un reprezentant este dreptul de a menține o acțiune civilă. Prejudiciul material cauzat de infracțiune trebuie, mai întâi de toate, să fie compensat în cadrul procedurilor penale. Acest drept vizează, în primul rând, eliminarea daunelor materiale și

⁸⁴ Stănilă, L. Dreptul la tăcere în cazul persoanei juridice. *Op.cit.*, pag. 68.

⁸⁵ *Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу РФ* / Под ред. И.Л. Петрухина. Москва: Проспект, 2002. с. 79.

⁸⁶ *Ibidem*, с. 79.

⁸⁷ Жогин Н.В., Фаткуллин Ф.Н. *Предварительное следствие в советском уголовном процессе*. Москва: Юридическая литература, 1965. 366 с.

compensarea prejudiciului adus reputației profesionale a entității juridice prin depunerea unei cereri de despăgubire”⁸⁸.

Autorul Д.И. Мейер, în lucrarea *Русское гражданское право*, opinează că „organul unei persoane juridice poate fi constituit de o persoană fizică, de mai multe persoane fizice sau chiar în ansamblu de toate persoanele care formează persoana juridică. În unele cazuri, corpul unei persoane juridice este recunoscut ca o persoană fizică ce acționează singură în numele acesteia; alte acțiuni pot fi efectuate numai de mai multe persoane fizice, care constituie organismul; un al treilea grup de acțiuni pot fi efectuate numai de un număr mare sau de toți membrii unei entități asociative”⁸⁹.

O altă lucrare ce vizează tematica demersului nostru este *Гарантии правового положения юридического лица в уголовном судопроизводстве*⁹⁰, semnată de autoarea Ю.В. Дражевская, care relevă că, „în conformitate cu legislația procesual penală în vigoare a Federației Ruse, o persoană juridică poate fi parte la procedurile penale (articolele 42, 44, 54 din Codul de procedură penală al Federației Ruse). Prin intrarea în relații procedurale penale, o persoană juridică este înzestrată cu anumite drepturi procedurale și are interese legitime; protecția și garanțiile ei sunt proclamate prin lege ca scop al procedurilor penale (articolul 6 din CPP al Federației Ruse). Pentru ca drepturile și interesele legitime ale participanților la procedurile penale să poată fi realizate, CPP RF prevede o serie de garanții, deoarece „statutul juridic care nu este prevăzut cu anumite garanții legale are un caracter declarativ, formal”. Întrucât persoanele juridice (în calitate de participanți la proces) au o anumită specificitate, datorită absenței corpului, sufletului, emoțiilor lor, studiul garanțiilor procedurale penale care asigură punerea în aplicare a drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor juridice în cadrul procedurilor penale este nu numai relevant, ci și semnificativ din punct de vedere practic”⁹¹.

Tot autoarea Ю.В. Дражевская consideră că multe principii de procedură penală ar trebui să fie considerate, de asemenea, garanții ale realizării drepturilor și intereselor legitime ale statutului juridic al persoanelor juridice. În acest caz, putem vorbi despre principii de bază ale procedurii penale, precum: *principiul legalității* în procedurile penale (articolul 7 din Codul de procedură penală al

⁸⁸ Жогин Н.В., Фаткуллин Ф.Н. *Предварительное следствие в советском уголовном процессе*. Москва: Юридическая литература, 1965. 364. с.

⁸⁹ Мейер, Д.И. *Русское гражданское право*. Часть 1. Москва: Статут, 1997. 455 с.

⁹⁰ Дражевская, Ю.В. Гарантии правового положения юридического лица в уголовном судопроизводстве. В: *Вестник Саратовской Государственной Юридической Академии*, 2021, №1 (138), сс.191-197. [online]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/garantii-pravovogo-polozheniya-yuridicheskogo-litsa-v-ugolovnom-sudoproizvodstve/viewer> [citat: 12/03/2024]

⁹¹ *Ibidem*, с. 198.

Federației Ruse), care prescrie că autoritățile trebuie să-și desfășoare activitatea în conformitate cu Codul de procedură penală al Federației Ruse, să ia decizii legale, motivate și justificate; *principiul prezumției de nevinovăție* (articolul 14 din Codul de procedură penală al Federației Ruse), deoarece o persoană juridică poate fi introdusă într-o cauză penală din partea apărării ca parte civilă. În același timp, impunerea răspunderii pentru prejudiciul cauzat de infracțiune va fi posibilă, numai dacă o anumită persoană este trasă la răspundere penală. În această situație, asigurarea drepturilor și intereselor legitime ale unei persoane juridice va depinde, de asemenea, de soluționarea echitabilă a unei cauze penale împotriva unei persoane fizice, de asigurarea drepturilor acesteia în timpul examinării cauzei penale”⁹².

Într-o altă cercetare, intitulată *Уголовный процесс* și avându-i ca redactori pe Н.С. Манова и Ю.В. Францифоров⁹³, se relatează că principalele garanții ale drepturilor și intereselor persoanei în cadrul procesului penal sunt: „1) forma procesuală a procesului penal stabilită prin lege; 2) dreptul suspectilor și inculpaților de a avea un apărător; 3) supravegherea de către procuror a activităților anchetatorilor; 4) controlul judiciar asupra aplicării anumitor măsuri de constrângere în cadrul procesului penal, inclusiv a măsurilor preventive; 5) supravegherea de către instanțele superioare a activităților celor inferioare; 6) respectarea egalității în drepturi și a contradictorialității 7) dreptul instanței de a declara inculpatul vinovat; 8) posibilitatea tuturor cetățenilor interesați de a ataca în instanță acțiunile și deciziile organelor de stat și ale funcționarilor competenți să ia decizii relevante în cauzele penale; 9) posibilitatea reluării procedurilor penale, ca urmare a unor circumstanțe noi sau recent descoperite; 10) dreptul de a ataca, în cadrul procedurilor de casare și de control, de supraveghere, sentințele și deciziile care au intrat în vigoare. În plus, garanțiile drepturilor individuale includ dispoziții (principii) de bază ale procedurii penale, precum legalitatea în cadrul procedurii penale, respectarea onoarei și demnității persoanei, inviolabilitatea persoanei, inviolabilitatea domiciliului, secretul corespondenței, al convorbirilor telefonice și de altă natură, al comunicărilor poștale, telegrafice și de altă natură, prezumția de nevinovăție”⁹⁴.

Într-un articol științific, intitulat *Уголовно-процессуальная форма: понятие и тенденции развития*⁹⁵, autorul С.Б. Россинский conchide că „principala parte a garanțiilor drepturilor

⁹² Дражевская, Ю.В. Гарантии правового положения юридического лица в уголовном судопроизводстве. *Op.cit.*, с. 195.

⁹³ *Уголовный процесс*. / под. ред. Н.С. Мановой и Ю.В. Францифорова. Москва: Юстиция, 2016.

⁹⁴ *Ibidem*, с. 25 – 26.

⁹⁵ Россинский С.Б. Уголовно-процессуальная форма: понятие и тенденции развития. В: *Вестник Оренбургского государственного университета*, 2006. № 3. с. 140–144.

individuale este aplicabilă unei persoane juridice. Astfel, una dintre garanțiile procesual penale ale statutului persoanei juridice în procesul penal este forma procesuală a activității procesual penale, datorită faptului că reprezintă o procedură unificată și obligatorie, stabilită de lege pentru procesul penal în general, precum și pentru procedurile în anumite etape ale procesului penal, dar și pentru punerea în aplicare a anumitor relații procesual penale în special”⁹⁶.

Nu mai puțin importantă este și lucrarea autorilor В.П. Мозолин și А.И. Масляев, intitulată *Гражданское право*, unde aceștia afirmă că „o persoană juridică trebuie să aibă caracteristicile corespunzătoare. Civiliștii disting următoarele atribute ale unei persoane juridice: unitatea organizațională (atribut organizațional), posesia unei proprietăți separate (atribut economic), capacitatea de a acționa independent în cifra de afaceri civilă în nume propriu, și anume capacitatea de a dobândi și de a exercita în nume propriu drepturi de proprietate și drepturi personale nepatrimoniale, de a îndeplini obligații, precum și de a purta o răspundere patrimonială independentă pentru obligațiile sale (atribut material-juridic), capacitatea de a fi reclamant și pârât în instanța de drept comun (atribut material-juridic), capacitatea de a fi reclamant și pârât în instanța de drept comun (atribut material-juridic)”⁹⁷.

Subiectul ce vizează trăsăturile unei persoane juridice și aplicarea procedurilor penale a fost tratat și de cercetătorul D.A. Ivanov în teza de doctorat *Защита следователем прав и законных интересов юридических лиц, потерпевших от преступлений*, unde autorul ajunge la concluzia că „noțiunile-cheie pentru ofițerul de urmărire penală, pentru procuror și alți participanți implicați în procesul penal vor fi următoarele: înregistrarea de stat, unitatea organizațională, proprietatea, posibilitatea de a participa la cifra de afaceri civilă în nume propriu. Autorul conchide că numai acele organizații care sunt înscrise într-un registru relevant și au statutul de persoane juridice ar trebui să acționeze ca participanți în cadrul procedurilor penale”⁹⁸.

De subiectul persoanei juridice se ocupă și autorul В.В. Бараненков, în lucrarea intitulată *Понятие юридического лица в современном гражданском праве России*⁹⁹, unde autorul a evidențiat mai multe trăsături ale persoanei juridice, acestea fiind: „1) Scop unic al activității

⁹⁶ Россинский С.Б. Уголовно-процессуальная форма: понятие и тенденции развития. В: *Вестник Оренбургского государственного университета*, 2006. № 3. с. 142.

⁹⁷ Мозолин В.П., Масляев А.И. *Гражданское право*. Часть 1./ учебник. Москва: Юрист, 2005, с. 134.

⁹⁸ Иванов Д.А. *Защита следователем прав и законных интересов юридических лиц, потерпевших от преступлений*. Дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2007. с. 28.

⁹⁹ Бараненков В.В. Понятие юридического лица в современном гражданском праве России. В: *Государство и право*, 2003, № 11, сс.53-59.

organizației; 2) Fiecare subdiviziune structurală are sarcini proprii; 3) Structura ierarhică a puterii în organizație; 4) Un sistem de norme și reguli care reglementează activitățile interne ale unei organizații.; 5) Reprezentarea de către persoanele cu funcție de răspundere a organizației cu persoane terțe, autorități; 6) Autonomia (suveranitatea) organizației (independența în luarea deciziilor)”¹⁰⁰.

În același context, cercetătorul M.P. Сафаралеев, în lucrarea *Признаки юридического лица в уголовном процессе России*¹⁰¹, consideră că trăsăturile prenotate *supra* urmează a fi luate în considerare, în special, „atunci când are loc intentarea unei cauze penale și din numele persoanei juridice acționează conducătorul/directorul, care este și persoana ce a efectuat denunțarea sau care-și dă acordul la intentarea procesului penal”¹⁰² În acest caz, „împuternicirile directorului trebuie să fie documentate, iar documentele relevante trebuie să fie anexate la materialele cauzei penale. Prin urmare, aspectele legate de conținutul documentelor constitutive, structura unei persoane juridice, competențele organelor sale reflectă specificitatea participării unei persoane juridice la procedurile penale”¹⁰³.

Același autor M.P. Сафаралеев, analizând doctrina în domeniul răspunderii penale a persoanelor juridice, concluzionează că, „în cadrul procedurilor penale, persoana juridică este caracterizată de următoarele trăsături: 1) înregistrarea în Registrul de stat al persoanelor juridice; 2) unitate organizatorică; 3) acționarea (autorealizarea) unității prin intermediul unui reprezentant; 4) voință separată, patrimoniu, responsabilitate, independență de participare la procedurile penale”¹⁰⁴.

În articolul științific, semnat de И. В. Мисник și denumit *Участие потерпевших юридических лиц в уголовном судопроизводстве*, autorul clasifică „la reprezentarea legală, funcționarii (organele) întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor, care acționează în condițiile legii, ale altor acte juridice și ale actelor constitutive și care reprezintă interesele acestora din urmă în virtutea funcțiilor (manageri, consilieri juridici)”¹⁰⁵.

¹⁰⁰ Бараненков В.В. Понятие юридического лица в современном гражданском праве России. В: *Государство и право*, 2003, № 11, с.54.

¹⁰¹ Сафаралеев, М.Р. Признаки юридического лица в уголовном процессе России. В: *Вестник Омского университета*. Серия «Право». 2008. № 1 (14). с. 246–251. [online]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/priznaki-yuridicheskogo-litsa-v-ugolovnom-protsesse-rossii/viewer> [citat: 10.01.2024]

¹⁰² *Ibidem*, с. 248.

¹⁰³ *Комментарий к Уголовно- процессуальному кодексу Российской Федерации* / Под ред. В.И. Радченко, В.Т. Томина, М.П. Полякова. Москва: Юрайт-Издат, 2006.

¹⁰⁴ Сафаралеев, М.Р. Признаки юридического лица в уголовном процессе России. *Op.cit.*, с. 250.

¹⁰⁵ Мисник, И.В. Участие потерпевших юридических лиц в уголовном судопроизводстве. В: *Вестник Краснодарского Университета МВД России*, 2016, №. 4 (34), с. 41. [online]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/uchastie-poterpevshih-yuridicheskikh-lits-v-ugolovnom-sudoproizvodstve> [citat:11.03.2024] .

Într-o lucrare a autoarei franceze Caroline Fevrier, intitulată *La responsabilité penales des personnes morales*, sunt relevate trei condiții pentru angajarea răspunderii penale a persoanelor juridice, acestea fiind: 1) entitatea să aibă personalitate juridică; 2) fapta să fie comisă de un organ sau de un reprezentant al persoanei juridice; 3) infracțiunea comisă să fie susceptibilă de a angaja răspunderea penală a persoanei juridice”¹⁰⁶.

Autoarele Corinne Mascala și Marie-Cécile Amauger-Lattes, în lucrarea *Les évolutions de la responsabilité pénale des personnes morales en droit de l'entreprise*¹⁰⁷, relatând despre evoluția reglementării legale a persoanei juridice în legislația franceză, menționează: „Persoanele juridice, aceste ființe abstracte, aceste entități juridice lipsite de emotivitate, de afectivitate, uneori de realitate; aceste ființe impalpabile nu mai sunt ființe intangibile în dreptul penal. Introducerea răspunderii penale a persoanelor juridice în Codul penal reformat, care a intrat în vigoare la 1 martie 1994, a marcat o schimbare majoră în spiritul dreptului penal. Din punct de vedere istoric, concepția clasică a dreptului penal – cea conform Codului penal din 1810 – rezerva sancțiunile penale persoanelor fizice, singurele persoane capabile să-și asume responsabilitatea pentru acțiunile lor. Numai persoanele fizice puteau comite o infracțiune, deoarece actul material al oricărei infracțiuni presupune că o persoană fizică acționează. De asemenea, sancțiunile penale prevăzute de Codul penal din 1810 erau adresate numai ființelor umane, deoarece principala sancțiune din dreptul francez era închisoarea, care, prin însăși natura sa, nu putea fi aplicată decât persoanelor fizice. Ideea că dreptul penal nu se poate aplica decât persoanelor fizice a persistat mult timp în doctrina juridică. Diferitele proiecte de reformă care au precedat reforma din 1994 au avut uneori în vedere posibilitatea de a integra răspunderea penală a persoanelor juridice în dreptul nostru, însă niciunul dintre aceste proiecte nu s-a concretizat, deoarece dreptul penal, fidel concepției sale inițiale, nu cunoștea decât o singură persoană responsabilă penal: persoana fizică care a comis infracțiunea. Această situație s-a schimbat prin reforma din 1994 a Codului penal: legiuitorul a introdus principiul răspunderii penale a persoanelor juridice, instituind, astfel, un nou tip de răspundere penală, alături de cea a persoanelor fizice”¹⁰⁸.

Aceleași cercetătoare Corinne Mascala și Marie-Cécile Amauger-Lattes relevă că „toate persoanele juridice de drept privat și public, cu excepția statului, pot fi trase la răspundere penală și

¹⁰⁶ Fevrier, C. *La responsabilité penales des personnes morales*. [online]. Disponibil: <https://aideauxtd.com/la-responsabilite-penale-des-personnes-morales/#t-1675872399701> [citat: 13.02.2023].

¹⁰⁷ Mascala, C., Amauger-Lattes, M.-C. *Les évolutions de la responsabilité pénale des personnes morales en droit de l'entreprise*. [online] pag. 291-304. Disponibil: <https://books.openedition.org/putc/3052> [citat: 22.03.2023].

¹⁰⁸ *Ibidem*.

urmărite penal. Atunci când legiuitorul a ales să consacre această nouă răspundere penală, el avea la dispoziție două opțiuni: fie să aleagă să trateze persoanele juridice în același mod ca persoanele fizice, caz în care regimul de răspundere ar trebui să se aplice fără distincție între infracțiunile săvârșite de persoanele fizice și cele săvârșite de persoanele juridice, sub rezerva unor sancțiuni; fie să decidă ca persoanele juridice să fie responsabile penal de sine stătător și lor să li se poată imputa numai anumite infracțiuni dintre toate cele pe care legea noastră le incriminează. Legiuitorul a ales să facă distincție între răspunderea penală a persoanelor fizice și cea a persoanelor juridice. În timp ce răspunderea penală a persoanelor fizice este generală - acestea pot fi trase la răspundere pentru toate infracțiunile prevăzute de Codul penal și de legislația penală conexă -, răspunderea penală a persoanelor juridice a fost concepută, inițial, de Codul penal din 1994 ca o formă specială de răspundere”¹⁰⁹

Într-o lucrare semnată de Kouamé Hubert Koki și intitulată *Les droits fondamentaux des personnes morales dans la convention européenne des droits de l’homme*¹¹⁰, autorul a observat că „reflecția asupra drepturilor fundamentale ale entității nu este atât de nouă pe cât am fi tentați să credem. Cu toate acestea, reflecția ridică problema prin antiteza sa. Persoanele fizice par a fi singurii beneficiari ai unor astfel de drepturi. Ele au fost în centrul întregii atenții doctrinare. Intimitatea relației dintre om și conceptul de drepturi ale omului, din care decurg drepturile fundamentale, a justificat cu ușurință excluderea entităților. Ideea de a include grupuri și organizații, care părea de neconceput, va fi acceptată în fine, ba chiar va deveni indispensabilă unei democrații eficiente, dragă sistemului european al drepturilor omului și studiului nostru. Entitățile joacă, fără îndoială, un rol vital în realizarea unei societăți democratice, în special prin intermediul presei sau al acțiunilor partidelor politice. Ele contribuie enorm la economia unei țări prin acțiunile societăților comerciale sau ale altor întreprinderi, și chiar la dezvoltarea și împlinirea indivizilor prin intermediul asociațiilor ale căror misiuni sunt numeroase și variate. Nu putem refuza în mod rezonabil protecția convenției unui astfel de subiect de drept”¹¹¹.

¹⁰⁹ Mascala, C., Amauger-Lattes, M.-C. Les évolutions de la responsabilité pénale des personnes morales en droit de l’entreprise. *Op.cit.*

¹¹⁰ Koki, Kouamé Hubert. *Les droits fondamentaux des personnes morales dans la convention européenne des droits de l’homme*. Droit. Université de La Rochelle, 2011. [online]. Disponibil: <https://theses.hal.science/tel-00808648/file/2011KOKI - 25372.pdf> [citat: 12.04.2024].

¹¹¹ *Ibidem*.

În cadrul unui articol științific al autoarelor Laura Rousseau et Nada Nabih, intitulat *Les dérives néfastes du mécanisme de la Convention judiciaire d'intérêt public*¹¹², este analizat acordul judiciar de interes public, încheiat de către persoanele juridice, indicând avantajele și dezavantajele acestuia, precum și originea apariției în legislația franceză a unei asemenea instituții relativ noi. Astfel, acordul judiciar de interes public datează în Franța din 2016 și autoarele consideră că acesta, conceput ca un mecanism alternativ la urmărirea penală, a fost gândit ca un arsenal anticorupție, capabil să concureze cu sistemul american și cu aplicabilitatea sa extrateritorială.

Potrivit autoarelor citate, „crearea acordului judiciar de interes public, criticată inițial, pare să fi fost motivată, în principal, de preocuparea de a proteja interesele întreprinderilor franceze într-un context de război economic, în special ca urmare a amenzii Alstom, aplicate în Statele Unite pentru corupție internațională, și a preluării filialei sale „energice” de către General Electric. Cu toate acestea, de la crearea sa, a devenit clar că domeniul de aplicare al acestor convenții, deja prea larg conceput la început, tinde să se extindă la alte domenii și infracțiuni, îndepărtând acest instrument de obiectivul său inițial, chiar dacă acest lucru înseamnă periclitarea răspunsului penal la acțiunile întreprinderilor delincvente, în detrimentul drepturilor omului și al mediului și în contradicție cu cerințele de claritate și previzibilitate a legii”¹¹³.

1.3. Standardele Curții Europene a Drepturilor Omului privind infracțiunile comise de persoane juridice

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a făcut din noțiunea de materie penală o definiție autonomă, delimitând criteriile după care se poate considera că suntem în prezența unei acuzații în materie.

Potrivit doctrinei, în interpretarea noțiunii autonome de „acuzații în materie penală”, CtEDO nu este ținută de clasificările din dreptul intern. Astfel, în cauza *Société Stenuit contra Franței*¹¹⁴, CtEDO a statuat că „amenda impusă întreprinderii de autoritatea națională de concurență, chiar dacă de natură administrativă, în dreptul intern era de natură penală în sensul Convenției, importantă fiind

¹¹² Rousseau, L., Nabih, N. *Les dérives néfastes du mécanisme de la Convention judiciaire d'intérêt public*. [online]. Disponibil: <https://www.dalloz-actualite.fr/node/derives-nefastes-du-mecanisme-de-convention-judiciaire-d-interet-public> [citat: 12.04.2024].

¹¹³ Rousseau, L., Nabih, N. *Les dérives néfastes du mécanisme de la Convention judiciaire d'intérêt public*. *Op.cit.*

¹¹⁴ Hotărârea CtEDO în cauza *Société Stenuit contra Franței*. [online] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe> [citat: 02.04.2024].

nu calificarea din dreptul intern, ci natura încălcării și severitatea sancțiunii pe care persoana o riscă”¹¹⁵.

În literatura de specialitate se menționează că, „pentru a se putea determina caracterul penal al unei fapte (în sensul Convenției, desigur), trebuie, mai întâi, să se știe dacă textul legal ce o definește „este cuprins sau nu în dreptul penal”, potrivit tehnicii juridice a statului în cauză; apoi mai trebuie examinate „natura infracțiunii comise” și „natura și gravitatea sancțiunii pe care o riscă persoana în cauză”, aceasta prin raportare la obiectul și scopul art. 6 din Convenție și luându-se în considerare sensul comun al termenilor utilizați în sistemul național de drept în discuție”¹¹⁶.

Aceste criterii sunt denumite uneori „criterii Engel”¹¹⁷. Astfel, reieșind din cauza *Ezeh și Connors contra Marii Britanii*¹¹⁸, cauza *Mohammad Yassin Dogmoch contra Germaniei* ș.a., criteriile care urmează să fie luate în considerare în evaluarea aplicabilității laturii penale a art. 6 din CoEDO sunt: „calificarea faptei ca infracțiune în legea națională, natura infracțiunii; natura și gradul de gravitate ale sancțiunii ce urmează a fi aplicată autorului ei”¹¹⁹.

În aceeași ordine de idei, potrivit unor autori, „de fapt, Curtea a admis că art. 6 alin. (1) se aplică în materie penală, dacă se îndeplinesc anumite condiții. Aceste criterii au fost enumerate de Curte în cadrul unei acțiuni introduse de o persoană juridică împotriva sancțiunilor care i-au fost impuse de autoritățile naționale pentru nerespectarea normelor aplicabile comerțului internațional. Aceste sancțiuni, care, inițial, erau administrative, vor intra în domeniul de aplicare penal al articolului 6-1, fiind aplicate de către autoritățile de control ale convenției. Pentru a face acest lucru, judecătorul european a stabilit criteriile și procedurile care fac ca articolul 6-1 din Convenție să fie aplicabil unei sancțiuni impuse de autoritățile vamale acestei societăți de transport internațional, considerată a fi o sancțiune penală”¹²⁰.

¹¹⁵ Sproul, G. Compliance of EC Fines with Convention on Human Rights. In: *European Competition Law Review*, 1993, 14(1), p.12-13.

¹¹⁶ Pătulea, V. *Proces echitabil. Jurisprudența comentată a Curții Europene a Drepturilor Omului*. București: Institutul Român pentru Drepturile Omului, 2007, p.51. [online]. Disponibil: https://irdo.ro/irdo/pdf/174_ro.pdf

¹¹⁷ Ungureanu, D. Infracțiunea de limitare a concurenței libere. O perspectivă de drept comparat. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2014, nr. 1, pag. 24. [online]. Disponibil: <https://www.inj.md/sites/default/files/17/2.%20Infracțiunea%20de%20limitare%20a%20concurenței%20libere.pdf> [citat: 02.04.2024].

¹¹⁸ Hotărârea CtEDO în cauza *Ezeh și Connors contra Marii Britanii*. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-61333%22%7D> [citat: 21.10.2024]

¹¹⁹ Hotărârea CtEDO în cauza *Mohammad Yassin Dogmoch contra Germaniei*. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe> [citat: 02.04.2024].

¹²⁰ Koki, Kouamé Hubert. Les droits fondamentaux des personnes morales dans la convention européenne des droits de l'homme. *Op.cit.*, pag. 301

Curtea susține că „trei criterii trebuie luate în considerare, pentru a decide dacă o persoană (în speță, o persoană juridică) este acuzată de o infracțiune penală în sensul articolului 6: în primul rând, calificarea infracțiunii în conformitate cu legislația națională, în al doilea rând, natura infracțiunii și, în al treilea rând, natura și gradul de severitate al pedepsei la care persoana în cauză era susceptibilă de a fi supusă”¹²¹.

Deși CtEDO a precizat ulterior că aceste criterii prenotate *supra* sunt alternative¹²² și nu cumulative¹²³, aceasta nu a exclus o abordare cumulativă în cazul în care analiza fiecărui criteriu nu a condus la o concluzie clară cu privire la existența unei acuzații penale împotriva persoanei juridice¹²⁴.

În cauza *Giannetaki E. și S. Metaforiki LTD Giannetakis contra Greciei*¹²⁵, guvernul statului pârât a ridicat problema aplicării art. 6 alin. (1) din CoEDO în cadrul unei proceduri penale care implică o persoană juridică. În fapt, „o societate cu răspundere limitată specializată în transportul internațional de mărfuri, în special de băuturi alcoolice, a încălcat legislația elenă referitoare la taxele bazate pe tăria băuturilor alcoolice. Autoritățile statului au înghețat conturile bancare ale societății, până la recuperarea creanțelor împotriva acesteia. Procedurile penale inițiate împotriva persoanei juridice și a reprezentantului său legal au fost contestate de către aceștia din urmă, care consideră că nu îndeplinesc anumite garanții derivate din articolul 6 alineatul (1) din Convenție”¹²⁶.

Reiterându-și jurisprudența în acest domeniu, în speță CtEDO a observat că „amenda aplicată societății reclamante era prevăzută în Codul vamal, și nu era calificată drept sancțiune penală în dreptul intern. Cu toate acestea, având în vedere natura gravă a infracțiunii de contrabandă, caracterul disuasiv și punitiv al sancțiunii impuse, precum și quantumul ridicat al amenzii, Curtea consideră că miza pentru reclamantă a fost suficient de mare pentru a concluziona că aspectul penal al art. 6 era aplicabil în acest caz”¹²⁷.

¹²¹ Hotărârea CtEDO în cauza Garyfalou AEBE contra Greciei. In: *Recueil des arrêts et décisions 1997-V*, p. 1830, §32. [online]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Reports_Recueil_2011-I [citat: 21.10.2024].

¹²² Massias, F. Le champ penal européen selon la Cour européenne des droits de l’homme: interprétation autonome et applicabilité des articles 6 et 7 de la Convention européenne des droits de l’homme. In: *Le champ penal: Melanges à l’honneur de Reynald Ottenhof*, Paris: Dalloz, 2006, pag. 89.

¹²³ Pedrescu, O., Udriou, M. *Convenția europeană a drepturilor omului și dreptul procesual penal român*, București: Ed. C. H. Beck, 2007, pag. 261.

¹²⁴ Hotărârea CtEDO în cauza Garyfalou AEBE c. Greciei. În: *Recueil des arrêts et décisions 1997-V*, p. 1830, §32. *Op.cit.*

¹²⁵ Hotărârea CtEDO în cauza *Giannetaki E. și S. Metaforiki LTD Giannetakis contra Greciei*. [online]. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-83862%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-83862%22]}) [citat: 21.10.2024].

¹²⁶ Koki, Kouamé Hubert. Les droits fondamentaux des personnes morales dans la convention européenne des droits de l’homme. *Op.cit.*, pag. 301-302.

¹²⁷ *Ibidem*, pag. 301-302.

Deci, atunci când procedura administrativă la care sunt adesea supuse persoanele juridice invadează sfera penală, aceasta trebuie să fie supusă garanțiilor art. 6 alin. (1) din CoEDO. O asemenea poziție a Curții reprezintă un motiv ca ea să ofere o protecție sporită oricărei persoane juridice care se plânge de o deficiență în exercitarea drepturilor sale fundamentale de procedură, prin extinderea aplicabilității art. 6 alin. (1) din Convenție.

Ca și în cazul materiei civile, CoEDO prevede, la „art. 6, par. 1, o serie de garanții procedurale aplicabile, inclusiv, persoanei juridice. Mai mult, par. 2, art. 6 reglementează dreptul oricărei persoane de a beneficia de prezumția de nevinovăție, iar par. 3 instituie o serie de garanții cunoscute sub numele de *drepturile apărării*. În fine, art. 13 din CoEDO este și el aplicabil în materie penală”¹²⁸.

Așadar, garanțiile prevăzute de art. 6 din CoEDO în materie civilă și penală sunt aplicabile persoanei juridice. În cauza *Stenuit contra Franței*¹²⁹ „s-a arătat că aceasta reprezintă dovada că și drepturile procedurale sunt garantate de Convenție, mai ales dreptul la un proces echitabil”¹³⁰.

În doctrina franceză se notează că „aspectul penal al dispoziției art. 6 determină protecția procedurală a persoanelor juridice. Art. 6 par. 1 prevede că dreptul la un proces echitabil protejează orice persoană juridică împotriva oricărei acuzații penale formulate împotriva sa. Aplicabilitatea acestui articol depinde, de la bun început, de existența unei acuzații penale, care este un concept autonom. Aceasta este notificarea oficială, emisă de autoritatea competentă, a acuzației de comitere a unei infracțiuni”¹³¹.

O garanție care rezultă din art. 6 al CoEDO este dreptul la un tribunal care este supus limitărilor, „însă aceste restricții nu trebuie să afecteze accesul la justiție într-un așa mod, încât să fie atinsă chiar esența dreptului. Limitările sunt compatibile cu art. 6 par. 1 din Convenție, doar dacă urmăresc un scop legitim și există un raport de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul urmărit”¹³².

În cauza *Marpa Zeeland B. V. și Metal Welding B. V. contra Olandei*, par. 48, CtEDO a notat că, „potrivit jurisprudenței constante a Curții, articolul 6 § 1 nu garantează un drept de apel ca atare.

¹²⁸ Trandafir, A.-R. *Protecția drepturilor fundamentale ale persoanelor juridice în jurisprudența CEDO*, Op.cit., pag. 199.

¹²⁹ Hotărârea CtEDO în cauza *Société Stenuit contra Franței*. [online] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe> [citat: 02.04.2024].

¹³⁰ Renucci, J.F. *Application de la Convention européenne des droits de l’homme à une personne morale*, 1992, pag. 385. [online] Disponibil: <https://shs.hal.science/halshs-02203690> [citat: 12.04.2024].

¹³¹ Koki, Kouamé Hubert. *Les droits fondamentaux des personnes morales dans la convention européenne des droits de l’homme*. Op.cit., pag. 300.

¹³² Trandafir, A.-R. *Protecția drepturilor fundamentale ale persoanelor juridice în jurisprudența CEDO*, Op.cit., pag. 200.

Cu toate acestea, atunci când există mai multe grade de jurisdicție, fiecare instanță trebuie să respecte garanțiile articolului 6, inclusiv dreptul de acces efectiv la instanță. În plus, recurenții trebuie să poată exercita în mod util căile de atac de care dispun”¹³³.

În speță, reieșind din par. 48–51, Curtea a specificat că „reclamanții au fost convinși de a-și retrage recursurile, societățile reclamante s-au aflat în imposibilitatea de a le repune în drepturi, după ce cererile lor de remitere a pedepsei au fost respinse. Potrivit legislației din Țările de Jos, se militează împotriva introducerii unui recurs la mai mult de paisprezece zile de la pronunțare. Astfel, având în vedere că în termenul stabilit nu a fost introdus niciun recurs, aceste hotărâri au devenit definitive și irevocabile. Cu toate acestea, societățile reclamante au fost convinse de avocatul general să-și retragă recursurile și au înțeles că li se va acorda o remitere a pedepsei. Atunci când o astfel de remitere nu s-a concretizat și procedurile privind recursurile lor s-au încheiat, societățile reclamante nu au mai beneficiat nici de remitere, nici de posibilitatea de a-și susține cauza în recurs”¹³⁴. Analizând circumstanțele speței, CtEDO a considerat că societăților reclamante le-a fost refuzat accesul efectiv la o instanță și nu au fost în măsură să-și exercite dreptul la recurs în mod util. În consecință, a existat o încălcare a articolului 6 § 1 din Convenție.

Similar, în cauza *Brualla Gómez de la Torre contra Spaniei*¹³⁵, par. 37, CtEDO a reafirmat că „articolul 6 din Convenție nu impune statelor contractante să înființeze curți de apel sau de casare. Cu toate acestea, în cazul în care există astfel de instanțe, garanțiile prevăzute la articolul 6 trebuie respectate, în special în măsura în care acestea asigură justițiabililor un drept efectiv de acces la instanțe pentru deciziile referitoare la „drepturile și obligațiile lor în cadrul unui proces.”¹³⁶.

În altă ordine de idei, în cauza *Podbielski și PPU Polpure contra Poloniei*, par. 65, CtEDO a reamintit că „restricțiile care sunt de natură pur financiară și care nu au nicio legătură cu fondul unei căi de atac sau cu perspectivele sale de succes ar trebui să facă obiectul unei examinări deosebit de riguroase din punctul de vedere al intereselor justiției”¹³⁷.

¹³³ Hotărârea CtEDO în cauza *Marpa Zeeland B. V. și Metal Welding B. V. contra Olandei*. [online] Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-67354%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-67354%22]}) [citat: 02.04.2024].

¹³⁴ Hotărârea CtEDO în cauza *Marpa Zeeland B. V. și Metal Welding B. V. contra Olandei*. [online] Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-67354%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-67354%22]}) [citat: 02.04.2024].

¹³⁵ Hotărârea CtEDO în cauza *Brualla Gómez de la Torre contra Spaniei*. [online] Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-62690%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-62690%22]}) [citat: 02.04.2024].

¹³⁶ *Ibidem*.

¹³⁷ Hotărârea CtEDO în cauza *Podbielski și PPU Polpure contra Poloniei* [online] Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:\[%22001-69911%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-69911%22]}) [citat: 02.04.2024].

În cauza *Paykar Yev Haghtanak Ltd contra Armeniei*, par. 44 – 50, CtEDO a reiterat că „dreptul la o instanță, în care dreptul de acces constituie un aspect, nu este absolut, ci poate fi supus unor limitări. Cu toate acestea, limitările aplicate nu trebuie să restrângă accesul lăsat individului în așa fel sau în așa măsură, încât esența însăși a dreptului să fie afectată. În plus, o limitare nu va fi compatibilă cu articolul 6 § 1, dacă nu urmărește un scop legitim și dacă nu există un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele utilizate și scopul urmărit”¹³⁸.

În cauza prenotată, CtEDO a ajuns la concluzia încălcării dreptului la un tribunal, dacă un recurs în casație nu este examinat ca urmare a neplății taxelor judiciare, iar cererea de scutire de plată a societății reclamante nu a fost în niciun fel soluționată de instanța competentă. Mai mult, legislația națională a Armeniei interzice scutirile de taxe judiciare, acordate societăților comerciale, prevederi care ridică în sine o problemă pe tărâmul art. 6 par. 1 din Convenție”¹³⁹.

Cu privire la achitarea taxelor judiciare, în cauza prenotată *supra*, CtEDO a observat că „obligăția de plată a taxelor judiciare nu poate fi considerată o restricție a dreptului de acces la o instanță, incompatibilă per se cu articolul 6 § 1 din Convenție. Cu toate acestea, cuantumul unor astfel de taxe, evaluat în lumina circumstanțelor particulare ale unei anumite cauze, inclusiv capacitatea reclamantului de a le plăti, precum și stadiul procedurii în care este impusă o astfel de restricție, sunt factori importanți pentru a determina dacă o persoană s-a bucurat sau nu de dreptul său de acces”¹⁴⁰.

În cauza *Tinnelly & Sons Ltd and Others and McElduff and Others contra United Kingdom*¹⁴¹, CtEDO a evidențiat că „acest drept nu este absolut, ci poate fi supus unor limitări; acestea sunt permise implicit, deoarece dreptul de acces, prin însăși natura sa, necesită o reglementare din partea statului. În această privință, statele contractante beneficiază de o anumită marjă de apreciere, deși decizia finală cu privire la respectarea cerințelor convenției aparține Curții. Aceasta trebuie să fie convinsă că limitările aplicate nu restrâng sau nu reduc accesul lăsat individului în așa fel sau în așa măsură, încât esența însăși a dreptului să fie afectată. În plus, o limitare nu va fi compatibilă cu articolul 6 § 1, dacă nu urmărește un scop legitim și dacă nu există un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele utilizate și scopul urmărit”¹⁴².

¹³⁸ Hotărârea CtEDO în cauza *Paykar Yev Haghtanak Ltd contra Armeniei*. [online] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-84119%22%5D%7D> [citat: 02.04.2024].

¹³⁹ Hotărârea CtEDO în cauza *Paykar Yev Haghtanak Ltd contra Armeniei*. [online] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-84119%22%5D%7D> [citat: 02.04.2024].

¹⁴⁰ *Ibidem*.

¹⁴¹ Hotărârea CtEDO în cauza *Tinnelly & Sons Ltd and Others and McElduff and Others contra United Kingdom*. [online] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-58195%22%5D%7D> [citat: 02.04.2024].

¹⁴² *Ibidem*.

O altă garanție a art. 6 din CoEDO ce rezultă din conținutul cauzei expuse *Paykar Yev Haghtanak Ltd contra Armeniei* este că „statele contractante sunt obligate să se asigure că persoanele fizice și juridice din jurisdicția lor continuă să beneficieze de aceleași garanții fundamentale ale art. 6 în fața instanțelor de apel, ca și în fața celor de primă instanță”.

Similar, în cauza *Khalfaoui contra Franței*¹⁴³, par. 37, CtEDO a observat că „articolul 6 din Convenție nu obligă statele contractante să instituie curți de apel sau de casare. Cu toate acestea, un stat care instituie astfel de instanțe este obligat să se asigure că persoanele supuse legii beneficiază în fața acestor instanțe de garanțiile fundamentale cuprinse în articolul 6”.

O altă garanție oferită persoanelor juridice de către CoEDO este dreptul la judecarea cauzei într-un termen rezonabil. „Criteriile de apreciere a duratei procedurii țin, în mod special, de complexitatea cauzei, de comportamentul reclamantului, de cel al autorităților și de miza litigiului pentru persoana interesată”¹⁴⁴.

În cauza *Garyfallou AEBE contra Greciei*, CtEDO a reamintit că „pentru calculul termenului procesului trebuie luat în considerare ansamblul procedurilor care trebuie considerate, toate, o acuzație penală. Nu au importanță aspectele de drept intern, legate de calificarea juridică a căilor de atac, introduse sau nu în competența instanțelor, ci dacă aceste dificultăți pot fi atribuite comportamentului societății reclamante sau, mai degrabă, autorităților naționale, care trebuie să-și organizeze sistemul juridic astfel, încât să respecte cerințele art. 6 par. 1 din Convenție. Complexitatea cauzei nu trebuie să fie influențată de problemele ce țin de organizare. Prin urmare, o procedură care durează mai bine de 11 ani, fără a fi justificată în vreun fel, nu este compatibilă cu Convenția”¹⁴⁵.

O altă garanție invocată des în materie penală, care rezultă din art. 6 par. 1 CoEDO, se referă la loialitatea probațiunii.

Aflată în strânsă legătură cu egalitatea armelor, loialitatea probațiunii a fost, inițial, respinsă de Curte, care a afirmat chiar, în cauza *Schenck contra Elveției*, că nu poate exclude, ca principiu, *in abstracto*, admisibilitatea unei probe obținute în mod ilegal¹⁴⁶.

¹⁴³ Hotărârea CtEDO în cauza *Khalfaoui contra Franței*, [online] Disponibil:

[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-58374%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58374%22]}) [citat: 02.04.2024].

¹⁴⁴ Trandafir, A.-R. *Protecția drepturilor fundamentale ale persoanelor juridice în jurisprudența CEDO*, Op.cit., pag. 200.

¹⁴⁵ Hotărârea CtEDO în cauza *Garyfalou AEBE c. Greciei*. În: *Recueil des arrêts et décisions 1997-V*, p. 1830, §32. Op.cit.

¹⁴⁶ Hotărârea CtEDO în cauza *Schenck contra Elveției*. [online] Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62129#{%22itemid%22:\[%22001-62129%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62129#{%22itemid%22:[%22001-62129%22]}) [citat: 02.04.2024].

Ulterior însă, CtEDO a admis obligația de loialitate în strângerea probelor în cadrul unui proces penal¹⁴⁷. Astfel, se remarcă în doctrină că „aspectele legate de loialitatea probațiunii au fost dezbătute pe larg de doctrina străină și aplicate în jurisprudență și, cu toate că acestea sunt mai mult aplicabile persoanei fizice, nu există niciun motiv pentru care persoanele juridice să nu beneficieze de asemenea garanții”¹⁴⁸.

În cauza *Băcanu și SC „R” SA contra României*¹⁴⁹, CtEDO a observat că „a avut loc o confruntare directă, în ședință publică, între partea vătămată și reclamanți. Ea arată că, dacă anumite întrebări au fost respinse de judecători, altele au fost permise. Or, din încheierea de ședință nu reiese că respingerea întrebărilor a fost arbitrară sau că ar fi fost limitat interogatoriul în așa măsură, încât dreptul la apărare să fi fost încălcat”¹⁵⁰.

Cu toate că acest capăt de cerere, luat separat, nu este susceptibil să constituie o încălcare a CoEDO, în opinia Curții, cercetarea ansamblului actelor îndeplinite în cadrul procedurii a dezvăluit un dezechilibru ce a adus atingere exercitării dreptului la apărare al reclamanților.

Astfel, Curtea a notat că „reclamanții nu au putut la niciun stadiu al procedurii să interogheze sau să obțină interogarea anumitor martori și aceasta în ciuda complexității cauzei, ce ținea de circumstanțele controversate ale înființării și funcționării unei bănci, conduse de un important om politic. Curtea a mai observat că toate celelalte cereri în probațiune ale reclamanților au fost respinse de instanțe. Curtea s-a arătat surprinsă „nu numai de numărul cererilor în probațiune respinse, ci, mai ales, de argumentele lapidare și stereotipice pe care instanțele le-au oferit pentru a motiva acest refuz, deși de fiecare dată reclamanții au avut grijă să detalieze motivele cererilor și utilitatea acestor probe”¹⁵¹. Având în vedere cele spuse, s-a conchis că întreg ansamblul probatoriu avut în vedere de reclamanți, a fost compromis.

În asemenea condiții, CtEDO a considerat că „nu ar trebui să se speculeze cu privire la caracterul fundamental sau nu al audierilor sau al celorlalte cereri în probațiune, formulate de reclamanți, din moment ce apreciază că, în orice caz, ele ar fi putut contribui, în circumstanțele speței, la echilibrul și la egalitatea ce trebuie să existe pe toată durata procesului între acuzare și apărare.

¹⁴⁷ Hotărârea CtEDO în cauza *Barbera, Messegue și Jacorbo contra Spaniei*. [online] Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57429%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57429%22]}) [cit.: 02.04.2024].

¹⁴⁸ Trandafir, A.-R. *Protecția drepturilor fundamentale ale persoanelor juridice în jurisprudența CEDO*, Op.cit., pag. 200.

¹⁴⁹ Hotărârea CtEDO în cauza *Băcanu și SC „R” SA contra României*. [online] Disponibil: <http://ier.gov.ro/traduceri/drepturile-omului/jurisprudenta-cedo/> [cit.: 02.04.2024].

¹⁵⁰ *Ibidem*.

¹⁵¹ *Ibidem*.

Astfel, economia generală a procesului impunea să le fie acordat reclamantilor dreptul de a interoga sau de a obține interogarea unuia sau mai multor martori, la alegerea lor”¹⁵².

În concluzie, CtEDO a apreciat că, avându-se în vedere importanța respectării drepturilor în cadrul proceselor penale, ținând cont de circumstanțele deosebite ale cauzei analizate, aceste drepturi au suferit limitări și că reclamantii nu au avut parte de un proces echitabil.

Într-o altă cauză, *SC IMH Suceava SRL contra României*¹⁵³, CtEDO a constatat că reclamanta nu a beneficiat de un proces echitabil în sensul art. 6 par. 1 din Convenție.

În această ordine de idei, Curtea a reamintit că „admisibilitatea probelor ține, în primul rând, de dreptul intern și de instanțele naționale. Iar în cauza expusă, s-a reținut de către Curte că „validitatea și fiabilitatea aceleiași probe au fost interpretate în mod diferit de instanțele interne. Această motivare contradictorie a condus la soluții juridice diferite în ceea ce privește stabilirea faptelor și, în special, în ceea ce privește deținerea de către reclamantă a motorinei neconforme. În măsura în care această probă era decisivă pentru stabilirea faptelor, se ridică o problemă în planul echității procedurii. Desigur, atunci când a sancționat-o pe reclamantă, garda financiară s-a bazat, pe lângă expertize, pe înscrisuri. Cu toate acestea, instanțele naționale care au examinat plângerea reclamantei împotriva acestei sancțiuni nu au menționat deloc aceste înscrisuri în hotărârile lor”¹⁵⁴.

Astfel, Curtea a reținut că „reclamanta a informat instanțele care s-au pronunțat în cadrul celei de a doua proceduri de existența hotărârii din 30 mai 2003, care stabilise o concluzie diferită cu privire la validitatea probei. Deși Tribunalul Suceava face trimitere la acel act în hotărârea sa din 24 octombrie 2003, acesta nu prezintă motive suficiente pentru a explica de ce a preferat să adopte o poziție contrară în ceea ce privește validitatea aceleiași probe. Având în vedere rolul decisiv al acestei probe, Curtea consideră că acest argument necesita un răspuns specific și explicit din partea instanțelor. În lipsa unui răspuns, este imposibil a stabili dacă instanțele doar au neglijat argumentul în cauză ori au dorit să-l respingă și, în această ultimă ipoteză, din ce motive”¹⁵⁵.

O altă garanție aferentă persoanei juridice este prezumția de nevinovăție, prevăzută de art. 6 par. 2 din CoEDO.

¹⁵² Hotărârea CtEDO în cauza Băcanu și SC „R” SA contra României. [online] Disponibil: <http://ier.gov.ro/traduceri/drepturile-omului/jurisprudenta-cedo/> [citat: 02.04.2024].

¹⁵³ Hotărârea CtEDO în cauza SC IMH Suceava SRL contra României. [online] Disponibil: <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/IMH-Suceava-SRL-impotriva-Romaniei.pdf> [citat: 02.04.2024].

¹⁵⁴ *Ibidem*.

¹⁵⁵ *Ibidem*.

Astfel, potrivit doctrinei, termenul de *prezumție de nevinovăție* este de origine latină și „a fost consacrat în dreptul roman prin expresia ambiguă *in dubio pro reo*”¹⁵⁶.

Cesare Beccaria sublinia că „justiția trebuie să respecte dreptul fiecăruia de a fi considerat nevinovat, un om nu poate fi considerat vinovat înainte de decizia judecătorului, iar societatea nu poate să-i retragă protecția publică decât după ce s-a convins că a încălcat condițiile în care i-a acordat o asemenea protecție”¹⁵⁷.

În opinia autoarei A.-R. Trandafir, „prezumția de nevinovăție astfel consacrată le este recunoscută și persoanelor juridice care fac obiectul unei acuzații în materie penală, chiar dacă constatarea încălcării art. 6 par. 2 din Convenție este stabilită de puține ori. Jurisprudența Curții Europene cunoaște asemenea exemple. Potrivit acesteia, prezumția de nevinovăție figurează printre elementele procesului penal echitabil, prevăzut de art. 6 par. 2, și garantează dreptul oricărei persoane de a nu fi considerată sau tratată ca fiind vinovată de săvârșirea unei infracțiuni, înainte ca o instanță să decidă cu privire la vinovăția sa. Prezumția necesită, între altele, ca, în îndeplinirea sarcinilor lor, membrii unei instanțe să nu plece de la ideea preconcepută că acuzatul a comis fapta care i se impută”¹⁵⁸.

În cauza *Vastberga Taxi Aktiebolag și Vulic contra Suediei*¹⁵⁹, reclamanții au invocat că li s-a încălcat dreptul la prezumția de nevinovăție prin faptul că deciziile autorității fiscale privind suprataxele fiscale au fost puse în aplicare înainte ca o instanță să stabilească obligația lor de a le plăti.

Potrivit par. 118 – 119 al hotărârii enunțate, CtEDO a observat că „nici articolul 6 și, de altfel, nicio altă dispoziție a Convenției nu pot fi considerate ca excluzând, în principiu, luarea de măsuri de executare silită, înainte ca deciziile privind suprataxele fiscale să fi devenit definitive. În plus, dispoziții care permit executarea anticipată a anumitor sancțiuni penale pot fi găsite în legislațiile altor state contractante. Cu toate acestea, având în vedere că executarea anticipată a majorărilor fiscale poate avea implicații grave pentru persoana în cauză și poate afecta în mod negativ apărarea acesteia în cadrul procedurilor judiciare ulterioare, la fel ca în cazul utilizării prezumțiilor în dreptul penal, statele sunt obligate să încadreze o astfel de executare în limite rezonabile, care să asigure un echilibru

¹⁵⁶ Bolle, P.H. Origines et destin d’une institution menacée la presumption d’innocence. In: *Melanges en l’honneur de Jean Pradel*, Paris: Ed. Cujas, 2006, pag. 44.

¹⁵⁷ Beccaria, C. *Traite des delits et des peines*. Paris: Ed. Flammarion, 1991, p. 198.

¹⁵⁸ Trandafir, A.-R. *Protecția drepturilor fundamentale ale persoanelor juridice în jurisprudența CEDO*, Op.cit., pag. 206.

¹⁵⁹ Hotărârea CtEDO în cauza *Vastberga Taxi Aktiebolag și Vulic contra Suediei*. [online] Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-5831"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) [citat: 12.04.2024].

just între interesele implicate. Acest lucru este deosebit de important în cazuri precum cel de față, în care măsurile de executare au fost luate pe baza unor decizii ale unei autorități administrative, adică înainte de a exista o hotărâre judecătorească privind obligația de a plăti suprataxele în cauză”¹⁶⁰.

Raportând principiile invocate la circumstanțele speței, s-a constatat că, în realitate, nicio sumă nu a fost recuperată de la primul reclamant și doar o mică parte din debit a fost executată din patrimoniul celui de-al doilea reclamant. Mai mult, avându-se în vedere lipsa bunurilor reclamantilor, primul reclamant a intrat în insolvență din cauza taxelor datorate. Deci, în aceste condiții, s-a apreciat că posibilitatea reclamantilor de a-și asigura recuperarea sumelor plătite reprezenta o garanție suficientă cu privire la interesele lor. Prin urmare, în cauză s-a constatat că nu a fost încălcată prezumția de nevinovăție.

Într-o altă cauză, *Radio France și alții contra Franței*, Curtea a reamintit că „textul Convenției nu interzice prezumțiile de fapt sau de drept în materie penală. Statele sunt totuși obligate să nu depășească un anumit prag; asemenea prezumții trebuie încadrate în limitele rezonabile, luând în considerare gravitatea mizei și garantând drepturile apărării”¹⁶¹.

În cauza *K. S. și K. S. AG contra Elveției*, CtEDO a remarcat că „prezumția de nevinovăție nu este încălcată, dacă sarcina dovedirii lipsei declarației de venituri a reclamantilor aparține autorităților fiscale, dar cei dintâi sunt cei care trebuie să-și dovedească dreptul lor de a obține o scutire de taxe”¹⁶².

Iar în cauza *Dupuis și alții contra Franței*, CtEDO a notat că „uneori nu mai este necesară analiza cauzei sub aspectul prezumției de nevinovăției, dacă motivele invocate sunt aceleași care au condus-o la constatarea încălcării altui articol”¹⁶³.

O altă garanție oferită de CoEDO persoanelor juridice acuzate este dreptul la apărare, reglementat de art. 6 par. 3 din Convenție. Astfel, o primă garanție implicită, care rezultă din art. 6 par. 3, se referă la dreptul la tăcere și de a nu contribui la propria incriminare.

¹⁶⁰ Hotărârea CtEDO în cauza *Vastberga Taxi Aktiebolag și Vulic contra Suediei*. [online] Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-5831"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) [citat: 12.04.2024].

¹⁶¹ Hotărârea CtEDO în cauza *Radio France și alții contra Franței*. [online] Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["%22itemid%22:%22001-67328%22"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) [citat: 12.04.2024].

¹⁶² Hotărârea CtEDO în cauza *K. S. și K. S. AG contra Elveției*. [online] Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["%22itemid%22:%22001-87152%22"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) [citat: 12.04.2024].

¹⁶³ Hotărârea CtEDO în cauza *Dupuis și alții contra Franței*. [online] Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["%22itemid%22:%22001-80903%22"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) [citat: 12.04.2024].

După cum se menționează în doctrină, „o asemenea garanție contribuie la caracterul echitabil al procedurii și implică interdicția de a se recurge la forța coercitivă, pentru a obține mărturisiri ori mijloace de probă fără voința celui acuzat”¹⁶⁴.

În doctrină s-a arătat că „aceste drepturi nu ar fi recunoscute și persoanelor juridice, întrucât se referă doar la forța fizică ce ar putea fi folosită față de un individ, practic, deși unele drepturi prevăzute de Convenție se aplică și persoanelor juridice, ele nu au totuși aceeași forță ca în cazul în care aceleași drepturi sunt invocate de persoane fizice”¹⁶⁵.

În opinia autoarei Stănilă, CtEDO, care a pronunțat „mai multe decizii referitoare la dreptul la tăcere și la privilegiul împotriva autoincriminării în cazul persoanelor fizice, nu oferă un răspuns detaliat la întrebarea dacă persoana juridică beneficiază deplin sau limitat de un astfel de drept procesual. Mai precis, s-a ferit în a aborda această chestiune în mod explicit.”¹⁶⁶

Totodată, „pentru a stabili în ce măsură persoanele juridice pot invoca dreptul la tăcere, cazurile în care CtEDO a atins problema predării obligatorii a documentelor sunt deosebit de interesante, întrucât documentele joacă adesea un rol-cheie în procedurile penale împotriva persoanelor juridice”¹⁶⁷.

Iar în cauza *Saunders contra Regatului Unit*¹⁶⁸, reclamantul, „care avea obligația executorie de a răspunde la întrebările adresate de inspectorii Departamentului Comerțului și Industriei, s-a plâns de utilizarea ulterioară în cadrul procedurilor penale a declarațiilor pe care le făcuse. Curtea de la Strasbourg a subliniat că singura sa preocupare a fost în legătură cu utilizarea acestor declarații în cadrul procesului penal și a subliniat importanța dreptului la tăcere ca parte esențială a dreptului la un proces echitabil. Curtea a mai arătat că urmărirea penală trebuie să reușească să probeze acuzațiile, fără a utiliza dovezi care au fost adunate prin metode coercitive sau opresive, fără a ține cont de voința acuzatului. CtEDO a considerat apoi că dreptul de a nu se autoincrimina se interpretează, în primul rând, în legătură cu respectarea voinței unei persoane acuzate de a păstra tăcerea, constatând, astfel, că dreptul la tăcere nu acoperă utilizarea în procedurile penale a materialelor colectate de la acuzat

¹⁶⁴ Renucci, J.F. *Traite de droit européen des droits de l'homme*. 3-me éd. Paris: L.G.D.J., 2007. 1135 p., pag. 475. IDNP 978-2275-023-29-8.

¹⁶⁵ Trandafir, A.-R. *Protecția drepturilor fundamentale ale persoanelor juridice în jurisprudența CEDO*, Op.cit., pag. 209.

¹⁶⁶ Stănilă, L. Dreptul la tăcere în cazul persoanei juridice. În: *Revista Universul Juridic*, nr. 11, noiembrie 2020. pag. 71, [online] Disponibil: <https://revista.universuljuridic.ro/wp-content/uploads/2021/01/07-Revista-Universul-Juridic-nr-11-2020-PAGINAT-BT-L-Stanila.pdf> [citat: 12.04.2024].

¹⁶⁷ *Ibidem* pag. 71.

¹⁶⁸ Hotărârea CtEDO în cauza *Saunders contra Regatului Unit*. [online] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/#%7B%22itemid%22%3A%22001-58009%22%7D> [citat: 12.04.2024].

prin utilizarea unor puteri obligatorii, dar care există independent de voința învinuitului. Unul dintre exemplele Curții de astfel de materiale sunt „documentele achiziționate în temeiul unui mandat”. Această prerogativă legală a constituit fundamentul pentru a justifica practicile prin care se solicită suspectilor să predea documente, chiar dacă sunt autoincriminatoare și chiar dacă sunt utilizate în proceduri penale”.

Într-o altă cauză, și anume *Keskinen și Veljekset Keskinen Oy contra Finlandei*¹⁶⁹, CtEDO a abordat problema încălcării art. 6 din CoEDO, în cazul în care instanțele de apel și de recurs au refuzat desfășurarea unei proceduri orale, condamnând o persoană fizică care fusese achitată de instanța de fond și confiscând profitul unei societăți comerciale.

Rezumând, opinia CtEDO în cauza menționată a fost că, deși în cauza de față statul finlandez nu a fost condamnat pentru încălcarea art. 6 din Convenție, Curtea a statuat că acesta este aplicabil în cauză, atât în ceea ce privește persoana fizică, dar și în ceea ce privește persoana juridică. Altfel spus, Curtea a analizat problema lipsei procedurii orale pentru ambele personae (fizică, juridică).

Trebuie observat, totodată, că, deși Finlanda admite din 1995 răspunderea penală a persoanei juridice, potrivit Cap. 9 din Codul penal, sancțiunea aplicată societății comerciale în cauză nu a fost amenda, ci confiscarea profitului (măsură de siguranță în dreptul finlandez). Prin urmare, societatea comercială nu a fost condamnată penal pentru încălcarea Legii loteriei. Aceasta nu înseamnă că art. 6 din Convenție sub aspectul materiei penale nu se aplică într-o astfel de situație.

Jurisprudența actuală a CtEDO, confirmată inclusiv prin cauza expusă, este orientată, așadar, atât în sensul de a recunoaște persoanelor juridice cercetate într-un proces penal anumite drepturi și garanții, precum și de a analiza sancțiunile aplicabile acestora, ca și în cazul persoanelor fizice, indiferent de calificarea din dreptul intern, ținând cont de gravitatea și finalitatea lor efectivă. De aceea, și măsura confiscării speciale dispusă în speță împotriva persoanei juridice a atras analiza cauzei în ceea ce o privește sub aspectul art. 6 din Convenție cu referire la materia penală.

Jurisprudența CtEDO este mai săracă în ceea ce privește persoanele juridice, care au invocat încălcarea garanțiilor art. 6 par. 3 din Convenție. Una din garanțiile invocate de persoanele juridice se referă la dreptul de a solicita audierea martorilor.

¹⁶⁹ Hotărârea CtEDO în cauza *Keskinen și Veljekset Keskinen Oy contra Finlandei*. [online] Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-155760%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-155760%22]}) [citat: 11.05.2024].

Astfel, în cauza *Băcanu și SC „R” SA contra României*¹⁷⁰, CtEDO a reamintit că „art. 6 § 3 d) din Convenție conferă instanțelor interne, tot în principiu, posibilitatea de a se pronunța cu privire la utilitatea prezentării de probe de către martori. Acest articol nu impune convocarea și interogarea oricărui martor al apărării: după cum sugerează sintagma „în aceleași condiții”, acesta are ca scop esențial o egalitate completă de arme în domeniu. Totuși, noțiunea de „egalitate de arme” nu epuizează conținutul articolului 6 § 3 d), nici pe cel al paragrafului 1, unde reprezintă o aplicație printre multe altele. Într-adevăr, nu este suficient să se demonstreze că „acuzatul” nu a putut interoga un anumit martor al apărării; de asemenea, este necesar ca persoana în cauză să dovedească în mod credibil că o convocare a martorului menționat anterior era necesară căutării adevărului și că refuzul de a-l interoga a adus atingere dreptului la apărare”¹⁷¹.

În speța prenotată, CtEDO a observat că a avut loc o confruntare directă, în ședință publică, între partea vătămată și reclamanți. Astfel, deși anumite întrebări au fost respinse de către judecătorii care examinau cauza, altele însă au fost permise, fapt ce rezultă din încheierea de ședință. Mai mult ca atât: din încheierea ședinței nu reiese că respingerea întrebărilor a fost arbitrară sau că a limitat interogatoriul într-o asemenea măsură, încât să încalce dreptul la apărare. Însă, după acest aspect al plângerii, luat izolat, nu se poate presupune o încălcare a Convenției, motiv pentru care CtEDO a examinat toate actele încheiate în cursul procedurii penale, în ansamblu.

Prin urmare, CtEDO a fost surprinsă de numărul de probe propuse de reclamanți și respinse în baza unor argumente lapidare și stereotipice, invocate de instanțe pentru a-și justifica refuzul adminisitrării probelor. Astfel, ținând cont de toate circumstanțele speței în ansamblu, s-a constatat că a fost compromis întregul proces de apărare avut de reclamanți, care se baza în principal pe audierea martorilor în contradictoriu și în ședință publică.

Un alt aspect important remarcat de către CtEDO în cauza prenotată *supra* este că ea „nu consideră că ar trebui să speculeze cu privire la caracterul fundamental sau nu al audierilor și al celorlalte cereri de probațiune, formulate de reclamanți, din moment ce apreciază că, în orice caz, ele ar fi putut contribui, în circumstanțele speței, la echilibrul și la egalitatea ce trebuie să existe pe toată durata procesului între acuzare și apărare. Astfel, economia generală a procesului impunea să le fie

¹⁷⁰ Hotărârea CtEDO în cauza *Băcanu și SC „R” SA contra României*. [online] Disponibil: <http://ier.gov.ro/traduceri/drepturile-omului/jurisprudenta-cedo/> [citat: 02.04.2024].

¹⁷¹ *Ibidem*.

acordat reclamanților dreptul de a interoga sau de a obține interogarea unuia sau mai multor martori, la alegerea lor”¹⁷².

Într-o altă cauză, *OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos contra Rusiei*¹⁷³, Federația Rusă a fost condamnată pentru încălcarea art. 6 din CoEDO privind dreptul la un proces penal echitabil al unei societăți comerciale și, respectiv, dreptul la respectarea bunurilor. În esență, „autoritățile ruse au imputat firmei o evaziune fiscală de circa 16 miliarde de euro, au sechestrat și executat silit foarte rapid principala unitate de producție a companiei, provocând, practic, falimentul și desființarea sa”¹⁷⁴.

În cazul vizat, „art. 6 a fost încălcat pe latura penală, pentru că, pe de o parte, societatea nu a beneficiat de suficient timp pentru a-și pregăti apărarea în prima instanță (avocații ar fi trebuit să studieze 43 000 de pagini în 4 zile înaintea ședinței de judecată, pentru că au avut acces foarte târziu la dosar) și, pe de altă parte, de timpul prea scurt pentru pregătirea prezentării cauzei, deoarece între motivarea deciziei de prima instanță și primul termen din apel se scurseseră numai 21 de zile (în condițiile în care ședințele din apel se ținuseră în 11 zile succesive, astfel încât posibilitatea pregătirii între termene, practic, nu există)”¹⁷⁵.

Cu privire la drepturile prevăzute de protocoalele adiționale în materie penală, în doctrină se menționează că, „cu excepția Protocolului nr. 1, celelalte protocoale adiționale la Convenție, care creează noi drepturi, se referă, în principal, la persoanele fizice. Cu toate acestea, în materie penală, în situația în care s-a pronunțat o pedeapsă în condițiile menționate, persoana condamnată are și alte drepturi, care nu țin doar de dreptul la un proces echitabil ori de dreptul la apărare, precum dreptul la un dublu grad de jurisdicție (art. 2 din Protocolul nr. 7 la Convenție). În situația în care se constată că s-a pronunțat în mod greșit o astfel de condamnare, persoana respectivă are dreptul la reparații în condițiile art. 3 din Protocolul nr. 7 la Convenție. Un nou proces și o nouă pedeapsă nu pot exista pentru aceeași faptă împotriva aceleiași persoane, potrivit principiului *non bis in idem*, prevăzut de art. 4 din Protocolul nr. 7 din Convenție. Jurisprudența Curții este totuși foarte săracă în materie”¹⁷⁶.

În cauza *SC Plastik Abc SA contra României*, reclamanții au invocat încălcarea art. 2-4 din Protocolul nr. 7, astfel, pe acest capăt de cerere Curtea a constatat că „persoana în cauză nu a fost

¹⁷² Hotărârea CtEDO în cauza Băcanu și SC „R” SA contra României. [online] Disponibil: <http://ier.gov.ro/traduceri/drepturile-omului/jurisprudenta-cedo/> [cit.: 02.04.2024].

¹⁷³ Hotărârea CtEDO în cauza OAO Neftyanaya kompaniya Yukos contra Rusiei. [online] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-106308> [cit.: 02.04.2024].

¹⁷⁴ *Ibidem*.

¹⁷⁵ *Ibidem*.

¹⁷⁶ Trandafir, A.-R. *Protecția drepturilor fundamentale ale persoanelor juridice în jurisprudența CEDO*, Op.cit., pag. 212.

urmărită penal sau condamnată în cadrul unei proceduri penale, ci s-a constituit parte civilă într-o procedură penală îndreptată împotriva unor terți. Rezultă că această parte a cererii este incompatibilă *ratione materiae* cu dispozițiile Convenției, în sensul articolului 35 § 3, și trebuie respinsă, conform articolului 35 § 4¹⁷⁷.

1.4. Concluzii la Capitolul 1

Baza teoretico-științifică a lucrării este fundamentată în principal pe lucrările realizate de cercetători din Republica Moldova, România, Federația Rusă, Franța și alte țări.

Concepțiile și viziunile acestor autori sunt reflectate pe parcursul prezentei teze de doctorat, având un aport semnificativ la realizarea unei cercetări aprofundate în domeniul urmăririi penale și judecării cauzelor ce vizează infracțiunile comise de persoanele juridice.

Cu privire la gradul de elaborare științifică a subiectului abordat am constatat că există un număr restrâns de lucrări de specialitate, în care ar fi examinate și cercetate aspectele urmăririi penale privind persoanele juridice și, mai ales, judecarea cauzelor privind infracțiunile comise de persoane juridice.

Constatăm că sursele științifice de specialitate din Republica Moldova care tratează subiecte precum efectuarea urmăririi penale, judecarea cauzelor penale privind infracțiunile comise de persoanele juridice, particularitățile încheierii acordului judiciar de interes public, măsurile preventive aplicabile persoanelor juridice, măsurile asigurătorii, modalitatea de desemnare a reprezentantului persoanei juridice nu este suficientă pentru elucidarea complexă a acestui subiect. Or, în doctrina autohtonă se înregistrează o deficiență semnificativă de lucrări științifice în acest domeniu, iar tema abordată și obiectivele propuse spre atingere nu au constituit obiectul unor cercetări științifice, decât tangențial.

Într-o altă ordine de idei, am constatat că persoanele juridice implicate în cadrul unei proceduri penale sunt protejate și prin prisma CoEDO. Or, art. 6 din CoEDO instituie o serie de garanții procedurale, care sunt aplicabile și persoanelor juridice, printre care se numără, în special, dreptul la un tribunal, dreptul la prezumția de nevinovăție, dreptul la apărare, dreptul de a-i fi examinată cauza într-un termen rezonabil, dreptul la interpret, traducător

¹⁷⁷ Hotărârea CtEDO în cauza SC Plastik Abc SA contra României. [online] Disponibil: <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Cauza-SC-PLASTIK-ABC-SA-impotriva-Romaniei.pdf> [citât: 02.04.2024].

Scopul lucrării constă în identificarea și estimarea particularităților distincte ale procedurii de urmărire și judecare a infracțiunilor comise de persoanele juridice din perspectiva echității procesului penal.

Obiectivele cercetării constau în: determinarea conceptului procedurilor speciale de urmărire penală și de judecare a unor cauze penale; cercetarea abordărilor generale privind persoana juridică; analiza reprezentării persoanei juridice în procesul penal și a modului de determinare a reprezentantului; stabilirea condițiilor de ordin procesual și competența privind urmărirea penală în cazul infracțiunilor comise de persoane juridice; identificarea particularităților anumitor acțiuni de urmărire penală în cazul infracțiunilor comise de persoane juridice; analiza măsurilor preventive aplicabile persoanei juridice; stabilirea măsurilor asigurătorii pentru repararea prejudiciului cauzat de persoana juridică; elucidarea particularităților urmăririi penale în cazul încheierii acordului judiciar de interes public; analiza judecării cauzelor penale în privința persoanelor juridice; stabilirea modalității de punere în executare a pedepselor aplicate persoanelor juridice; identificarea standardelor și garanțiilor stabilite de Curtea Europeană a Drepturilor Omului privind infracțiunile comise de persoane juridice.

Problema științifică importantă soluționată în domeniul de cercetare rezidă în abordarea statutului specific al persoanei juridice în calitate de subiect al procesului penal, fapt care a făcut posibilă elaborarea unor viziuni de ansamblu asupra subiecților procesuali, dar și perspectivele diversificării procesului penal prin introducerea unor proceduri speciale.

2. CONSIDERAȚII GENERALE PRIVIND URMĂRIREA PENALĂ ȘI JUDECAREA INFRAȚIUNILOR COMISE DE PERSOANELE JURIDICE

2.1. Conceptul și criteriile de reglementare a procedurilor speciale de urmărire penală și de judecare a unor cauze penale

Procesul penal este reglementat de un ansamblu de norme juridice, care sunt cuprinse în Partea generală și Partea specială a CPP și care prevăd o reglementare unitară a desfășurării urmăririi penale, judecării cauzei, adică a procesului penal.

Norme juridice „aplicabile tuturor cauzelor penale, sub denumirea de *procedura de drept comun* sau *procedura obișnuită*, sunt de natură să asigure cel mai bine aflarea adevărului în fiecare cauză penală și soluționarea acestora potrivit legii. Ca urmare, procedura obișnuită sau de drept comun reprezintă cadrul normal al desfășurării procesului penal”¹⁷⁸.

În anumite situații, „pentru atingerea scopului legii penale și al celei procesual penale, se impune adoptarea unui regim procesual cu caracter special, aplicabil numai la rezolvarea unor anumite cauze penale”¹⁷⁹.

Autorii naționali relevă că „formele reglementate de lege, în care se desfășoară procesul penal, sunt denumite forme procesuale”¹⁸⁰. „Forma procesuală (ordinea procesuală) a procesului penal constituie totalitatea condițiilor stabilite în legea procesual penală, în baza cărora se desfășoară procesul penal, în general, și se adoptă hotărâri în cauză, sau a unei acțiuni procesuale distincte (a unui complex de acțiuni), care determină raportul și succesiunea acțiunilor efectuate cu soluțiile date”¹⁸¹.

Anume „forma procesuală exclude arbitrariul din procesul penal și stabilește un regim juridic imperativ de desfășurare a acestei activități, fiind, totodată, considerată garanție împotriva abuzurilor”¹⁸².

¹⁷⁸ Dongoroz V., Kahane S., Antoniu G., Bulai C., Iliescu N., Stănoiu R. *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală roman. Partea specială*. Vol. VI., București: Ed. Academiei Române, 2003, p. 401.

¹⁷⁹ Neagu, I., Damaschin, M. *Tratat de procedură penală, Partea specială. În lumina noului cod de procedură penală*. 2015. București: Universul Juridic, 2014-2015, volumul II, pag. 463. ISBN 978-606-673-385-4.

¹⁸⁰ Dolea, I., Roman, D., Sedlețchi, I., Vizdoagă, T., Rotaru, V., Cerbu, A., Ursu, S. *Drept procesual penal*, Ediția a 3-a, revizuită și completată. Chișinău: Cartea Juridică, 2009, pag. 19. ISBN 978-9975-78-833-5.

¹⁸¹ Якуб, М. Л. *Процессуальная форма в советском уголовном судопроизводстве*. Москва: Юридическая литература, 1981, c. 8

¹⁸² Dolea, I., Roman, D., Sedlețchi, I., Vizdoagă, T., Rotaru, V., Cerbu, A., Ursu, S. *Drept procesual penal*, Ediția a 3-a, revizuită și completată. Op.cit., pag. 19 – 20.

Practica legislativă din cele mai multe țări a cunoscut însă și așa-numitele „*proceduri speciale* de urmărire și de judecată în acele cazuri în care există factori care să justifice urgentarea desfășurării procesului penal, garanții speciale în vederea ocrotirii unor categorii de infractori, solemnitatea corespunzătoare inculpaților cu funcții de răspundere în stat etc. Ca urmare, a apărut practica legiferării unor proceduri speciale, cu elemente derogatorii de la procedura obișnuită”¹⁸³.

Autorul Gr. Theodoru precizează că „așa s-a procedat cu regulile de competență privitoare la demnitari, la militari, la magistrați; cu regulile privind asistența juridică obligatorie a celor deținuți sau internați medical, a celor care nu-și pot face singuri apărarea. Când însă se are în vedere un complex de derogări de la procedura obișnuită, legiuitorul procedează la reglementarea unor proceduri speciale, înscrise în Partea specială a Codului de procedură penală sau în legi speciale cuprinzând norme de procedură penală derogatorii de la procedura obișnuită”¹⁸⁴.

Și V. Păvăleanu relevă că, „în anumite situații, pentru atingerea scopului legii penale și a celei procesual penale, se impune adoptarea unui regim procesual cu caracter special, aplicabil numai la rezolvarea anumitor cauze penale. Normele juridice care alcătuiesc procedurile speciale au o arie limitată de aplicare și constituie derogări de la procedura obișnuită, care reprezintă cadrul normal al desfășurării procesului penal”¹⁸⁵.

În aceeași ordine de idei, autorul N. Volonciu opinează că „procedurile speciale, puține la număr, pot fi întâlnite atât în realizarea tragerii la răspundere penală, cât și cu ocazia rezolvării pe cale jurisdicțională a unor aspecte adiacente sarcinilor fundamentale ale procesului penal”¹⁸⁶. Având în vedere obiectul cauzelor penale care cad sub incidența procedurilor speciale, în literatura de specialitate sunt menționate proceduri speciale propriu-zise și alte proceduri speciale (auxiliare)”¹⁸⁷.

În doctrină se consideră că, sub aspectul normelor pe care le conțin, procedurile speciale pot fi de două feluri: „1) proceduri speciale în care se implică, în principal, norme derogatorii de la procedura obișnuită, cum ar fi procedura acordului de recunoaștere a vinovăției și procedura privind tragerea la răspundere penală a persoanei juridice; 2) proceduri speciale unde se aplică, în principal,

¹⁸³ Dumitrescu, F.-G. Unele reflecții de ordin teoretico-practic privind procedura de urmărire și judecarea infracțiunilor comise de persoanele juridice. În: *Realități și perspective ale învățământului juridic național*. Vol.2. Chișinău, 2019, pp.564-574, pag. 564. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/564-574.pdf [citat: 20.05.2023].

¹⁸⁴ Theodoru, Gr. *Tratat de drept procesual penal*. Ediția a 3-a. București :Ed. Hamangiu, 2013, pag. 798.

¹⁸⁵ Păvăleanu, V. *Drept procesual penal. Partea specială*. București: Ed. Lumina Lex, 2002. pag. 517.

¹⁸⁶ Volonciu, N. *Drept procesual penal*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1972, pag. 502.

¹⁸⁷ Dongoroz, V., Kahane, S., Antoniu, G. et.al. *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea specială*. Vol. II. București: Editura Academiei Române, 1976, pag. 361.

normele procedurii obișnuite, completate cu normele derogatorii din procedura specială: de exemplu, procedura aplicabilă în cauzele cu infractori minori”¹⁸⁸.

Celelalte proceduri, cum ar fi „procedura contestației privind durata procesului penal, procedura dării în urmărire, procedura în caz de dispariție a dosarelor judiciare și a înscrisurilor judiciare, sau cele urmate ulterior desfășurării procesului penal, precum procedura reabilitării, procedura reparării pagubei materiale sau a daunei morale, în caz de eroare judiciară sau în caz de privare nelegală de libertate sau în alte cazuri, procedura de confiscare sau desființare a unui înscris, în cazul clasării, sunt caracterizate ca fiind proceduri speciale auxiliare”¹⁸⁹.

Autorul Gr. Theodoru definește procedura specială ca fiind „un complex de norme juridice de drept procesual penal, care instituie, pentru anumite cauze penale, o desfășurare a procesului penal, parțial diferită de procedura obișnuită”¹⁹⁰.

Într-o altă definiție, „procedurile speciale sunt modalități de desfășurare a procesului penal, diferite de procedura obișnuită, constituite dintr-un complex de norme cu caracter complementar și derogatoriu, ceea ce presupune că, în cazul aplicării lor, procesul penal se desfășoară după normele comune numai în măsura în care nu există dispoziții speciale care au prioritate”¹⁹¹.

Excepțiile de la procedura standard constituie un ansamblu de norme care fundamentează autonomia procedurii speciale. Se susține, în doctrină, că „procedurile speciale cuprind norme particulare, care conferă acestora un caracter completator și derogator”¹⁹².

Doctrinarii insistă asupra faptului că procedurile speciale au fost impuse de anumite situații particulare speciale: „existența unor reglementări speciale poate fi interpretată și ca o preocupare a legiuitorului pentru asigurarea unor garanții procesuale suplimentare în desfășurarea procesului penal”¹⁹³.

Unii autori relevă că „procedura specială, cuprinzând norme speciale față de normele generale ale procedurii obișnuite, are față de aceasta poziția normelor speciale față de normele generale. Astfel, procedura specială nu se aplică decât în cauzele în care există o derogare expresă de la procedura obișnuită; procedura specială se realizează și prin normele procedurii obișnuite pentru toate

¹⁸⁸ Neagu, I., Damaschin, M. *Tratat de procedură penală, Partea specială. În lumina noului cod de procedură penală*. 2015. Op.cit., pag. 463 – 464.

¹⁸⁹ *Ibidem*, pag. 464.

¹⁹⁰ Theodoru, Gr. *Tratat de drept procesual penal*. Op.cit., pag. 798.

¹⁹¹ Theodoru, Gr., Moldovan, L. *Drept procesual penal*. București: Editura didactică și pedagogică, 1979. pag. 335.

¹⁹² Volonciu, N. *Tratat de procedură penală. Partea specială*. Vol. II. București: Ed. Paideia, 1999. pag. 441.

¹⁹³ Crișu, A. *Drept procesual penal. Proceduri speciale*. București: Ed. ALL BECK, 2004. pag. 3.

chestiunile pentru care nu se face nicio derogare în reglementarea procedurii speciale. În fine, o normă nouă privind procedura specială derogă întotdeauna de la procedura obișnuită, în timp ce o normă generală posterioară uneia speciale nu abrogă norma specială derogatorie, decât în cazul în care se prevede în mod expres”¹⁹⁴.

Iar în opinia lui M. Apetrei, „necesitatea instituirii acestor proceduri speciale se explică prin împrejurările în care se săvârșesc anumite infracțiuni, prin starea în care se află persoana făptuitorului în momentul săvârșirii infracțiunii și prin ocrotirea unor interese importante, rezultate în urma situațiilor speciale ivite pe parcursul procesului penal, fie după executarea hotărârilor penale. Totodată, aceste proceduri speciale creează și disciplinează și unele instituții procesuale complementare procesului penal, necesare pentru înfăptuirea justiției și restabilirea ordinii de drept”¹⁹⁵.

Este important de remarcat că procedura specială se aplică doar în cazul în care există o derogare expresă de la procedura obișnuită, astfel că, în opinia lui Gr. Theodoru, legiuitorul trebuie „să stabilească cu precizie cauzele în care se aplică procedura specială, normele derogatorii fiind de strictă interpretare; să prevadă normele derogatorii de la procedura obișnuită, astfel încât să dea formă unei proceduri speciale, și nu numai unor elemente de derogare, în fine, să precizeze că acolo unde nu se derogă, se aplică normele procedurii obișnuite”¹⁹⁶.

În doctrina națională, analizându-se criteriile de reglementare a proceduri speciale de urmărire penală și de judecată a unor cauze penale, se consideră că acestea pot fi deduse, în funcție de condițiile și succesiunea desfășurării unei faze a procesului în întregime, ca fiind „forme procesuale determinate de anumite particularități ale cauzei, precum: gravitatea infracțiunii și măsura de pedeapsă prevăzută de lege; vârsta minoră și alte stări ale învinutului; starea de iresponsabilitate a infractorului cauzată de o boală mintală; săvârșirea unor infracțiuni în condiții de flagranță; existența elementului internațional în procesul penal”¹⁹⁷.

Astfel, delimităm două forme procesuale în procedura penală națională, și anume: forma generală (tipică) și forma specială (atipică).

¹⁹⁴ Theodoru, Gr. *Tratat de drept procesual penal*. Op.cit., pag. 799.

¹⁹⁵ Apetrei, M. *Drept procesual penal. Partea specială*. Vol. II. București: Ed. OSCAR PRINT, 1999. pag. 354.

¹⁹⁶ Theodoru, Gr. *Tratat de drept procesual penal*. Op.cit., pag. 799.

¹⁹⁷ Dolea, I., Roman, D., Sedlețchi, I., Vizdoagă, T., Rotaru, V., Cerbu, A., Ursu, S. *Drept procesual penal*, Ediția a 3-a, revizuită și completată. Op.cit., pag. 20.

Forma generală, denumită și *tipică*, „este prevăzută de lege pentru majoritatea absolută a cauzelor penale, ca tendință a unificării procedurii penale. Procedura în cauză este forma dominantă în proces, fiind eficientă și optimă pentru atingerea scopului procesului penal. Forma generală presupune efectuarea acțiunilor procesuale în baza regulilor unice și parcurgerea tuturor fazelor obligatorii ale procesului penal”¹⁹⁸.

Formele speciale „sunt prevăzute pentru anumite categorii de cauze penale, care pot fi clasificate în forme speciale ce se desfășoară sub aspectul regulilor generale procesuale, cu unele excepții, determinate de particularitățile cauzei, și în forme speciale, atipice, unde lipsesc unele faze procesuale”¹⁹⁹.

Potrivit cercetărilor naționali, legislația procesual penală națională prevede că următoarele proceduri îmbracă o formă atipică: „procedura în cauze cu privire la infracțiunile săvârșite de către minori, procedura aplicării măsurilor de constrângere cu caracter medical, procedura privind acordul de recunoaștere a vinovăției, procedura privind urmărirea și judecarea cauzelor privind infracțiunile săvârșite de persoanele juridice, procedura de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală și ale instanțelor judecătorești, procedura de restabilire a documentelor judiciare dispărute”²⁰⁰.

Analizând legislația procesual penală în Republica Moldova, constatăm că titlul III al Codului de procedură penală reglementează procedurile speciale, acestea fiind:

- „Procedura în cauzele privind minorii (art. 474 – art. 486);
- Procedura aplicării măsurilor de constrângere cu caracter medical (art. 488 – art. 503);
- Procedura privind acordul de recunoaștere a vinovăției și privind acordul de cooperare (art. 504 – art. 509¹⁰);
- Procedura de suspendare condiționată a urmăririi penale și de liberare de răspundere penală (art. 510 – art. 512);
- Procedura de urmărire și judecare a unor infracțiuni flagrante (art. 513 – art. 519);
- Procedura privind urmărirea penală și judecarea cauzelor privind infracțiunile săvârșite de persoane juridice (art. 520 – art. 523);
- Procedura privind acordul judiciar de interes public (art. 523¹ – art. 523⁷);

¹⁹⁸ Dolea, I., Roman, D., Sedlețchi, I., Vizdoagă, T., Rotaru, V., Cerbu, A., Ursu, S. *Drept procesual penal*, Ediția a 3-a, revizuită și completată. Op.cit., pag. 20.

¹⁹⁹ *Ibidem*, pag. 20.

²⁰⁰ *Ibidem*, pag. 20 – 21.

- Procedura de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală și ale instanțelor judecătorești (art. 524 – art. 525);
- Procedura de restabilire a documentelor judiciare dispărute (art. 526 – art.530)”²⁰¹.

Pe de altă parte, în doctrină s-a propus de a face o delimitare în cadrul procedurilor speciale. Astfel, s-a propus distingerea procedurilor sumare de alte proceduri speciale. În opinia exprimată, „procedurile sumare sânt instituții ale procedurii penale, care reglementează procesul de urmărire penală și de judecare a unor cauze penale, ce conțin elemente discreționare de negociere și compensare, determinate de principiul economiei procesuale, implicînd de regulă, cooperarea acuzatului și presupunînd renunțarea la anumite drepturi procesuale, dar cu respectarea echității procesului și cu asigurarea controlului judiciar la examinarea fondului cauzei, avînd un probatoriu redus.”²⁰²

Pe de altă parte, în doctrina română, criteriile de reglementare a proceduri speciale de urmărire penală și de judecată a unor cauze penale sunt:

- „Anumite stări și calități ale persoanei trase la răspundere penală;
- Infrațiunea săvârșită și condițiile în care a fost descoperită”²⁰³.

În conținutul criteriului ce vizează anumite stări și calități ale persoanei trase la răspundere penală, în doctrină se indică: „starea de minoritate a infractorului impune un mod special de urmărire și de judecată, care să întărească protecția sa procesuală, avînd în vedere lipsa de maturitate a minorilor”²⁰⁴.

Totodată, „calitatea de militar a inculpatului determină, în unele legislații, o procedură specială de urmărire și de judecată, în fața unor instanțe speciale, astfel înainte de anul 1952, Codul Justiției Militare cuprindea atât dispoziții penale, cât și de procedură penală, constituind o procedură specială, reglementată de o altă lege decât Codul de procedură penală”²⁰⁵.

O altă situație o reprezintă „calitatea de magistrat sau demnitar, care poate determina o procedură specială de urmărire penală și de judecată: Codul de procedură penală din 1936 prevedea o procedură specială de urmărire penală și de judecată a magistraților și înalților demnitari”²⁰⁶.

²⁰¹ Codul de procedură penală al Republicii Moldova / Cod nr.122 din 14.03.2003. Publicat: 05.11.2013 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.248-251, art.699. [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=113967&lang=ro [citat: 31.11.2022].

²⁰² Irina Pavel Guzun Particularitățile probatoriului în cadrul procedurilor sumare. teza de doctor în drept, p 215. Chișinău 2024 . <https://anacec.md/files/Pavel-Guzun-teza.pdf>

²⁰³ Theodoru, Gr. *Tratat de drept procesual penal*. Op.cit., pag. 799.

²⁰⁴ *Ibidem*.

²⁰⁵ *Ibidem*.

²⁰⁶ *Ibidem*.

La acest criteriu se referă și procedura tragerii la răspundere penală a persoanei juridice.

Cu privire la cel de-al doilea criteriu de reglementare a procedurilor speciale de urmărire penală și de judecată a unor cauze penale – „infracțiunea săvârșită și condițiile în care a fost descoperită” –, autorii români consideră că acesta poate determina „instituirea unei proceduri care să asigure o mai fermă și rapidă apărare a unor valori avute în vedere de legea penală, prin simplificarea și urgentarea procedurii de urmărire și de judecată sau prin măsuri de apărare a patrimoniului statului sau a siguranței naționale. Codul de procedură penală din 1936, în modificările aduse în anul 1957, a instituit o procedură pentru urmărirea și judecarea infracțiunilor flagrante, simplificată față de procedura obișnuită, cu luarea obligatorie a măsurilor preventive și cu reducerea duratei de urmărire penală și de judecată”²⁰⁷.

În legislația română se regăsesc următoarele proceduri speciale: „procedura acordului de recunoaștere a vinovăției, procedura privind tragerea la răspunderea penală a persoanei juridice și procedura aplicabilă în cauzele cu infractori minori”²⁰⁸.

2.2. Considerații generale privind persoana juridică

Răspunderea penală a persoanei juridice „a dobândit în Europa o nouă dimensiune, mai ales, după Congresul internațional de drept penal comparat, care s-a desfășurat la Budapesta în anul 1978, precum și ca urmare a dezbaterilor consacrate, în special, criminalității economico-financiare sau concurențiale”²⁰⁹.

Potrivit Recomandării R(88) din 20 octombrie 1988 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei²¹⁰, statele au fost invitate să admită răspunderea penală a persoanelor juridice, așa încât mai multe țări au reglementat această instituție, și anume: „Franța (prin art. 121-2 din noul Cod penal 1994), Finlanda (capitolul 9 din Codul penal 1995), Belgia (art. 5 din Codul penal, modificat prin legea din 4 mai 1999), Italia (art.29-32 din Decretul-lege nr. 231/2001), Portugalia (art. 11 alin. 8 Cod

²⁰⁷ Theodoru, Gr. *Tratat de drept procesual penal*. Op.cit., pag. 799.

²⁰⁸ Neagu, I., Damaschin, M. *Tratat de procedură penală, Partea specială. În lumina noului cod de procedură penală*. 2015. Op.cit., pag. 467.

²⁰⁹ Ursu, V. Analysis of theoretic construction of guilt in law: essence, content and form. In: *Journal of Social Sciences*, Vol. III, no. 2 (2020), pp. 90 – 116, p. 112. ISSN 2587-3490, SSN 2587-3504.

²¹⁰ Recommendation No. R (88) 18 of the Committee of Ministers to Member States Concerning liability of enterprises having legal personality for offences committed in the exercise of their activities (adopted by the Committee of Ministers on 20 October 1988 at the 420th meeting of the Ministers' Deputies). [online]. Disponibil: <https://rm.coe.int/native/09000016804f3d0c> [citat: 24.02.2023].

penal, în forma propusă de guvern în noiembrie 2006), Republica Moldova (art. 21 alin. 3, 4, 5 și art. 63 din Codul penal, modificat în anul 2008) și Spania (art. 31 bis din Codul penal 2005, modificat)”²¹¹.

În Republica Moldova, persoana juridică a devenit subiect al răspunderii penale odată cu adoptarea Codului penal al RM, la 18 aprilie 2002, în vigoare din 12 iunie 2003²¹². Astfel, în concepția Codului penal, cu modificările operate în redacția legii începând data adoptării, persoana juridică poate fi subiect al infracțiunii și este recunoscută de legislația penală drept subiect al răspunderii penale.

Inițial, odată cu adoptarea noului Cod penal, „doar persoana juridică care desfășura activitate de întreprinzător putea fi pasibilă de răspundere penală pentru comiterea unei infracțiuni (de exemplu, societățile cu răspundere limitată, societățile pe acțiuni). Respectiv, persoanele juridice care nu desfășurau activitate de întreprinzător (de exemplu, fundațiile, asociațiile obștești) nu puteau figura în calitate de subiect al infracțiunii. Acest lucru nu excludea însă posibilitatea antrenării răspunderii penale a persoanei fizice pentru comiterea infracțiunii. De exemplu, pentru săvârșirea faptei de spălare a banilor de către o asociație obștească, responsabil se făcea doar persoana fizică care a comis nemijlocit fapta de spălare a banilor prin intermediul asociației, nu și asociația. Deseori, se întâmpla ca o persoană juridică necomercială să comită o infracțiune și trasă la răspundere penală să fie doar persoana fizică, ca, în cele din urmă, persoana juridică necomercială, prin intermediul căreia a fost comisă infracțiunea, să rămână intactă. Nefiind supusă vreunei pedepse penale, aceasta activa în continuare, fără probleme”²¹³.

În prezent, este ridicat la rang de certitudine faptul că persoana juridică reprezintă o realitate juridică incontestabilă, o entitate dotată cu voință și conștiință proprie.

În doctrină, de-a lungul timpului, s-au consolidat două teorii diametral opuse, și anume: „una afirmativă, sau pozitivă în care se susține necesitatea recunoașterii persoanei juridice ca fiind subiect al dreptului penal; argumentele acestei teorii se bazează pe noile realități sociale și pe creșterea ratei criminalității în rândul persoanelor juridice. Conform acestei teorii, persoana juridică reprezintă o

²¹¹ Păvăleanu, V. Răspunderea penală a persoanei juridice în România și în dreptul comparat. În: *Revista de Drept Penal*. 2013. nr.2., pag. 2. [online]. Disponibil:

http://www.umk.ro/images/documente/publicatii/conferinta2013/vasile_pavaleanu.pdf [cit.: 26.02.2023].

²¹² Codul Penal al Republicii Moldova / Cod nr.985 din 18.04.2002. Publicat: 14.04.2009 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.72-74, art.195. [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=17694&lang=ro# [cit.: 26.02.2023].

²¹³ Ursu, V. Analysis of theoretic construction of guilt in law: essence, content and form. *Op.cit.*, pag. 112.

forță socială ce se poate manifesta și prin comiterea de infracțiuni, aceste acte ilicite se comit fiind consimțite de toți membrii colectivității sau, cel puțin, cu voința organului de conducere”²¹⁴.

Teoria negativă, „presupune că persoana juridică nu poate fi subiect activ al unei infracțiuni și se bazează pe teoria ficțiunii, potrivit căreia persoanele juridice nu au o existență proprie, ci sunt o creație a persoanei fizice, bazată pe niște norme legale, deci ele nu pot săvârși infracțiuni. Unele dintre argumentele acestei teorii sunt: persoana juridică nu poate gândi și avea intenție, intenție au persoanele ce o compun; la fel, nu se poate concepe ca o sancțiune penală s-o suporte întreaga colectivitate, atunci când o parte din membrii săi sunt nevinovați, pentru că nu au fost consultați și nu au participat la săvârșirea infracțiunii. Conform principiului individualizării răspunderii penale, o persoană nu poate fi supusă de două ori urmăririi penale și pedepsei penale pentru una și aceeași faptă, dar, în cazul nostru, fondatorul persoanei juridice va fi tras la răspundere penală ca persoană fizică, însă va suporta și sancțiunile pentru persoana juridică ce este în proprietatea sa. Deci, după cum prevede această teorie, persoana juridică nu poate fi subiect al infracțiunii, pentru că nu are voință, iar intenția este cea a persoanei fizice”²¹⁵.

Alți autori susțin că persoana juridică este o entitate fictivă, or „subiect de drept veritabil nu poate fi decât ființa umană, persoanele juridice nefiind decât niște subiecți fictivi, recunoscuți ca atare pentru a răspunde necesității de a identifica un titular al anumitor drepturi patrimoniale”²¹⁶.

Teoria ficțiunii a fost abandonată, astfel că „astăzi persoanele juridice joacă un rol capital în domeniile vieții economico-sociale, iar acest rol nu ar putea fi îndeplinit de entități fictive. Persoanele juridice se bucură de recunoașterea capacității juridice în majoritatea ramurilor de drept, au patrimoniu propriu, distinct de patrimoniile membrilor care le compun, au drepturi și obligații distincte de cele ale membrilor, așa încât existența lor este o realitate atât în plan social, cât și în plan juridic. Mai mult decât atât, persoanele juridice se bucură de recunoașterea capacității pasive, inclusiv în sfera dreptului penal”²¹⁷.

Astfel, apariția „instituției persoanei juridice în forma cea mai generală se datorează aceluiași motive ca și evoluția dreptului: complexitatea organizării sociale a societății, dezvoltarea relațiilor

²¹⁴ Buruiană, O., Botnaru, S. Răspunderea penală a persoanei juridice. În: *Studia Universitatis Moldaviae*, 2015, nr. 8, p.77-80. [online]. Disponibil: <https://social.studiamsu.md/wp-content/uploads/2015/01/10.-p.77-80.pdf> [citat: 26.02.2023].

²¹⁵ Buruiană, O., Botnaru, S. Răspunderea penală a persoanei juridice. *Op.cit.*, pag.78.

²¹⁶ Streteanu, F., Chiriță, R. Răspunderea penală a persoanei juridice. București: Editura Rosetti, 2002. pag. 45. ISBN 973-8378-16-8.

²¹⁷ Mohamed El Sayed, K.E. *Le problème de la responsabilité des personnes morales*. Thèse de doctorat. Paris, 1988. pag. 271.

economice cu participarea numai a persoanelor fizice ca singure subiecte de drept privat s-au dovedit insuficiente pentru dezvoltarea cifrei de afaceri economice”²¹⁸.

Cercetătorii relevă că persoanele juridice sunt „colectivități ce au personalitate juridică, susceptibile de a fi titulare de drepturi și obligații. Personalitatea juridică este obținută în momentul înregistrării de stat și dispare odată ce este radiată din registrul respectiv. Modul de înființare, funcționare, modificare și radiere sunt prevăzute de Codul civil și de actele normative în vigoare. Grupările care nu au personalitate juridică nu pot răspunde penal”²¹⁹.

Noțiunea de *persoană juridică* are o definiție legală, potrivit căreia, „ea reprezintă orice formă de organizare, întrunind condițiile prevăzute de lege, este titulară de drepturi și obligații civile”²²⁰.

În literatura română, se menționează că „persoana juridică poate fi subiect activ al infracțiunii, dacă sunt îndeplinite următoarele condiții:

- a) „Să existe o entitate care are personalitate juridică”²²¹.

În vederea explicării condiției prenotate, în literatura română se susține că, pentru „a evita sustragerea de la răspundere penală a persoanei juridice prin intermediul reorganizării acesteia (fuziune, absorbție, divizare), art. 493 alin. (1) lit. b) din NCPP a prevăzut posibilitatea ca judecătorul de drepturi și libertăți, în cursul urmăririi penale, la propunerea procurorului sau, după caz, judecătorul de cameră preliminară ori instanța să dispună interdicția inițierii ori, după caz, suspendarea fuziunii, a divizării sau a reducerii capitalului social al persoanei juridice, începută anterior sau în cursul urmăririi penale; în plus, art. 495 alin. (4) NCPP a stipulat obligația persoanei juridice acuzate într-un proces penal de a comunica organului judiciar, în termen de 24 de ore, intenția de fuziune, divizare, dizolvare, reorganizare, lichidare sau reducere a capitalului social”²²².

Subsecvent, pe aceeași linie de evitare a sustragerii persoanei juridice de la răspunderea penală, autorul M. Udriou opinează că „legislația procesual penală română a prevăzut în mod explicit regula transferării răspunderii penale către persoana juridică succesoare. Astfel, potrivit art. 151 alin. (1) NCP, „în cazul pierderii personalității juridice prin fuziune, absorbție sau divizare, intervenită după

²¹⁸ *Гражданское право: учебник.* /А.П.Сергеев, Ю.К.Толстой. В 3-х т. 6-е изд., перераб. и доп., Т.1. Москва: Проспект, 2004. 776 с., с. 140. ISBN 5980323783.

²¹⁹ Buruiiană, O., Botnaru, S. Răspunderea penală a persoanei juridice. *Op.cit.*, pag.77.

²²⁰ Costea, G. Răspunderea penală a persoanei juridice: abordări teoretico-practice. În: Interuniversitaria, Ediția 18, vol.4, 2022, pp.82-89, p.82. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/82-89_10.pdf [citat: 26.02.2023].

²²¹ Udriou, M. *Procedura penală, partea specială*. Ediția a 6-a. București: Editura C. H. Beck, 2019, p.846. ISBN 978-606-18-0884-7.

²²² *Ibidem*, pag. 844 – 845.

comiterea infracțiunii, răspunderea penală și consecințele acesteia se vor angaja: a) în sarcina persoanei juridice create prin fuziune; b) în sarcina persoanei juridice absorbante; c) în sarcina persoanelor juridice care au fost create prin divizare sau care au dobândit fracțiuni din patrimoniul persoanei divizate”²²³.

Totodată, „executarea pedepselor aplicabile persoanei juridice condamnate continuă față de persoana juridică rezultată prin fuziune, absorbție sau care a dobândit fracțiuni din patrimoniul persoanei divizate și care preia obligațiile și interdicțiile persoanei juridice condamnate, iar pedeapsa amenzii sau partea rămasă neachitată din aceasta la data efectuării fuziunii, absorbției, divizării se va executa de către persoana sau persoanele juridice, rezultate din această operațiune, proporțional cu partea dobândită din patrimoniul persoanei condamnate”²²⁴.

În RM, persoana juridică se confruntă, inclusiv, cu unele probleme la etapa urmăririi penale, și anume: „fuzionarea, divizarea, lichidarea și reducerea capitalului social, ce sunt niște mijloace prin care persoana juridică se eschivează de la răspunderea penală. De exemplu, în cazul în care o persoană juridică absorbită printr-o operațiune de fuziune a comis o infracțiune, persoana juridică absorbantă nu poate fi urmarită penal, deoarece fuziunea nu permite transmiterea responsabilității penale. Sau, în cazul urmăririi penale, persoana juridică face operațiuni patrimoniale menite să micșoreze radical capitalul social, pentru a nu răspunde cu tot patrimoniul, sau chiar pentru a intra în insolabilitate. Astfel, este mult mai ușor pentru ea să evite, în cele mai multe cazuri, pierderi materiale duble și chiar exorbitante, căci sancțiunea materială pentru o persoană juridică este mult mai impunătoare comparativ cu cea aplicabilă persoanei fizice. Sau, în unele cazuri, persoana juridică se poate reorganiza în întreprindere individuală, astfel evitând orice problemă, căci întreprinderea individuală nu răspunde penal. Deci este o lacuna în legislație și o cale pentru persoana juridică ce a comis o infracțiune de a evita răspunderea penală. Iar existența în legislația Republicii Moldova a unor lacune ce permit astfel de modalități de evitare a răspunderii penale duce la ineficiența acestei noi instituții, care este necesară. Ea nu trebuie să figureze în Cod doar pentru a satisface niște așteptări, ci trebuie să-și demonstreze utilitatea și importanța, la fel ca în alte state”²²⁵.

În acest context problema care se ridică ține de răspunderea penală a persoanei juridice în cazul în care aceasta, după săvârșirea infracțiunii a fost lichidată. În mod firesc, în acest caz sunt aplicabile

²²³ Udrioiu, M. *Procedura penală, partea specială*. Ediția a 6-a. București: Editura C. H. Beck, 2019, p.845. ISBN 978-606-18-0884-7.

²²⁴ Udrioiu, M. *Procedura penală, partea specială*. Op.cit., pag. 846.

²²⁵ Buruiană, O., Botnaru, S. Răspunderea penală a persoanei juridice. Op.cit., pag.78.

normele prevăzute de art. 275 CPP, care se referă la decesul persoanei. Prin urmare, procesul urmează a fi încetat. Totuși, în acest caz există anumite particularități. În primul rând, observăm că legislatorul a omis a indica lichidarea persoanei juridice ca temei care exclude urmărirea penală. Considerăm necesar de a veni în acest caz cu propunere de lege ferenda. La fel, considerăm că în asemenea cazuri foștii fondatori ar putea solicita continuarea procesului pentru constatarea inexistenței faptului infracțiunii, aceasta garantând că în cazul unui eventual proces civil împotriva succesorilor bunurile nu vor fi obiectul disputei.

b) „Persoana juridică să nu fie exceptată de lege de la răspunderea penală (imunitate de jurisdicție penală a persoanei juridice)”²²⁶;

c) „Persoana juridică să fi săvârșit o infracțiune: 1) în realizarea obiectului de activitate a persoanei juridice (infracțiunea trebuie să se afle în legătură directă cu activitățile desfășurate pentru realizarea obiectului principal de activitate al persoanei juridice ori cu politica societară a acesteia); sau 2) în interesul persoanei juridice (infracțiunea trebuie săvârșită pentru obținerea unui beneficiu ori pentru a evita o pierdere sau un alt efect negativ), chiar dacă fapta nu este comisă în realizarea obiectului de activitate; ori 3) în numele persoanei juridice, chiar dacă faptele nu sunt săvârșite în realizarea obiectului de activitate al persoanei juridice sau nu sunt susceptibile de a aduce un profit acesteia (de pildă, de un prepus, reprezentant ori mandatar al acesteia)”²²⁷;

d) „Infracțiunea să fie comisă de persoana juridică ca urmare a unei hotărâri adoptate în cadrul acesteia sau a neglijenței acesteia; se va avea în vedere comportamentul organelor de conducere (inclusiv cele de fapt) ale persoanei juridice”²²⁸.

În art. 21 CP RM²²⁹, sunt reglementate exhaustiv particularitățile răspunderii penale a persoanei juridice ca subiect al infracțiunii, astfel: „o persoană juridică, cu excepția autorităților publice, este pasibilă de răspundere penală pentru o faptă prevăzută de legea penală, dacă aceasta nu a îndeplinit sau a îndeplinit necorespunzător dispozițiile directe ale legii, ce stabilesc îndatoriri sau interdicții privind efectuarea unei anumite activități și se constată, cel puțin, una din următoarele circumstanțe:

²²⁶ Udrioiu, M. *Procedura penală, partea specială*. Op.cit., pag. 846.

²²⁷ Udrioiu, M. *Procedura penală, partea specială*. Op.cit., pag. 846.

²²⁸ *Ibidem*, pag. 846

²²⁹ Codul Penal al Republicii Moldova. Op.cit.

a) fapta a fost săvârșită în interesul persoanei juridice respective de către o persoană fizică împuternicită cu funcții de conducere, care a acționat independent sau ca parte a unui organ al persoanei juridice;

b) fapta a fost admisă sau autorizată, sau aprobată, sau utilizată de către persoana împuternicită cu funcții de conducere;

c) fapta a fost săvârșită datorită lipsei de supraveghere și control din partea persoanei împuternicite cu funcții de conducere”²³⁰.

Astfel, legiuitorul național „circumscrie două categorii de infracțiuni pentru care poate fi antrenată răspunderea penală a unei persoane juridice:

- infracțiuni comise de însăși persoana juridică în cadrul activităților vizând realizarea obiectului ori apărarea intereselor sale;

- infracțiuni comise în contul persoanei juridice. Infracțiunea este comisă în contul unei persoane juridice, atunci când ea a fost săvârșită în numele și în interesul persoanei juridice, interes care poate consta în obținerea unui profit sau în evitarea unei pierderi”²³¹.

În aceeași ordine de idei, alin. (4) al art. 21 CP RM statuează că „persoanele juridice, cu excepția autorităților publice, răspund penal pentru infracțiunile pentru săvârșirea cărora este prevăzută sancțiune pentru persoanele juridice în partea specială din prezentul cod”.

În doctrină se relevă că norma legală prenotată indică „următoarele semne ce caracterizează persoana juridică drept subiect al infracțiunii:

- a) „să fie constituită în ordinea și modul prevăzut de lege;

- b) să desfășoare activitate de întreprinzător;

- c) ea poartă răspundere penală numai pentru infracțiunile prevăzute expres în art. 21 alin. 4 CP RM”²³².

Deși Codul penal nu oferă o definiție a termenului de *persoană juridică*, aceasta se regăsește în art. 171 alin. (1) Cod Civil al RM: „Persoana juridică este subiectul de drept constituit în condițiile

²³⁰ Codul Penal al Republicii Moldova. *Op.cit.*

²³¹ *Ghidul privind procedura de urmărire penală și judecare a infracțiunilor comise de persoane juridice*. Aprobare prin Ordinul Procurorului General nr. 98/11 din 22.12.2020, pag. 43.

²³² Barbăneagră, A. *Codul Penal al Republicii Moldova. Comentariu*. Chișinău: ARC, 2003, p.75.

legii, având o organizare de sine stătătoare și un patrimoniu propriu și distinct, afectat realizării unui anumit scop conform cu legea, ordinea publică și bunele moravuri”²³³.

După cum se remarcă și în literatura de specialitate, pentru a putea intra în relații juridice, „organizațiile trebuie să posede anumite caracteristici stipulate de lege”²³⁴.

Răspunderea penală a persoanei juridice poate să apară doar în situațiile în care acestei entități ii este recunoscută personalitatea juridică, alcătuită din capacitatea de folosință și capacitatea de exercițiu, care apare în conformitate cu legislația națională în vigoare.

Codul civil al Republicii Moldova, referindu-se la capacitatea de exercițiu a persoanei juridice, instituie, în art. 177 alin. (1), regula, potrivit căreia „persoana juridică este subiectul de drept constituit în condițiile legii, având o organizare de sine stătătoare și un patrimoniu propriu și distinct, afectat realizării unui anumit scop conform cu legea, ordinea publică și bunele moravuri”²³⁵.

Potrivit art. 176 alin. (1) din Codul civil al RM, persoana juridică dobândește capacitatea de a avea drepturi și obligații civile (capacitate de folosință) și aptitudinea de a dobândi prin fapta proprie și de a exercita drepturi civile, de a-și asuma obligații civile și de a le executa (capacitate de exercițiu) din momentul înregistrării de stat, iar conform art. 177 alin. (1) din Codul civil al RM, persoana juridică își exercită, de la data constituirii, drepturile și își execută obligațiile prin administrator”²³⁶.

Astfel, prin *capacitatea de folosință* se înțelege capacitatea de a avea drepturi și obligații de la data înregistrării acestora, iar prin *capacitatea de exercițiu* se are în vedere aptitudinea de care dă dovadă persoana juridică respectivă de a-și exercita drepturile și de a-și asuma obligațiile.

De răspundere penală „sunt pasibile persoanele juridice care practică activitate de întreprinzător sub următoarele forme organizatorico-juridice:

- a) societate în nume colectiv;
- b) societate în comandită;
- c) societate cu răspundere limitată;
- d) societate pe acțiuni;
- e) cooperativa;
- f) întreprindere de arendă;

²³³ Codul civil al Republicii Moldova. / Cod Nr. 1107 din 06-06-2002. Publicat: 01-03-2019 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, Nr. 66-75 art. 132. [online]. Disponibil:

https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112573&lang=ro [citat: 14.07.2023].

²³⁴ Макуев Р.Х. *Теория государства и права*: учебник. Орел: ОРАГС, 2003. С. 134.

²³⁵ Codul civil al Republicii Moldova. *Op.cit.*

²³⁶ *Ibidem.*

- g) întreprindere de stat;
- h) întreprindere municipală;
- i) întreprinderile cu investiții străine”²³⁷.

Subsecvent, din conținutul alin. (4) art. 21 Cod penal, persoana juridică răspunde penal pentru infracțiunile pentru a căror săvârșire este prevăzută sancțiune pentru persoanele juridice în partea specială a Codului penal. Astfel, rezumând, persoana juridică poate comite infracțiuni: contra securității omenirii, infracțiuni de război, contra vieții și sănătății persoanei, contra libertății, cinstei și demnității persoanei, contra drepturilor politice, de muncă și a altor drepturi constituționale ale cetățenilor, contra patrimoniului, contra familiei și minorilor, contra sănătății publice și conviețuirii sociale, ecologice, economice, în domeniul informaticii și telecomunicațiilor, contra securității publice și a ordinii publice, contra bunei desfășurări a activității în sfera publică, infracțiuni de corupție în sectorul privat, contra autorităților publice și securității de stat.

Persoana juridică este un subiect cu organizare proprie, patrimoniu propriu, scop propriu, care participă în nume propriu la circuitul civil și poartă răspundere materială proprie, iar elementele constitutive ale acesteia sunt: Organizare proprie; Patrimoniu propriu; Scop propriu.

În doctrina franceză, se atestă trei condiții pentru angajarea răspunderii penale a persoanelor juridice, acestea fiind: 1) Entitatea să aibă personalitate juridică; 2) fapta să fie comisă de un organ sau de un reprezentant al persoanei juridice; 3) infracțiunea comisă să fie susceptibilă de a angaja răspunderea penală a persoanei juridice”²³⁸.

În literatura de specialitate rusă se stabilește că „o persoană juridică trebuie să aibă caracteristicile corespunzătoare. Civiliștii disting următoarele atribute ale unei persoane juridice: unitatea organizațională (atribut organizațional), posesia unei proprietăți separate (atribut economic), capacitatea de a acționa independent în cifra de afaceri civilă în nume propriu, și anume capacitatea de a dobândi și de a exercita în nume propriu drepturi de proprietate și drepturi personale nepatrimoniale, de a îndeplini obligații, precum și de a purta o răspundere patrimonială independentă pentru obligațiile sale (atribut material-juridic), capacitatea de a fi reclamant și pârât în instanța de drept comun (atribut material-juridic)”²³⁹.

²³⁷ Ghidul privind procedura de urmărire penală și judecare a infracțiunilor comise de persoane juridice. Op.cit., pag. 43.

²³⁸ Fevrier, C. La responsabilité penales des personnes morales. <https://aideauxtd.com/la-responsabilite-penale-des-personnes-morales/#t-1675872399701> [citat: 13.02.2023].

²³⁹ Мозолин, В.П., Масляев А.И. *Гражданское право*. Op.cit., pag. 134

Aspecte cu privire la trăsăturile unei persoane juridice, la aplicarea procedurilor penale nu au fost neglijate de oamenii de știință din domeniul procesului penal din Federația Rusă. Astfel, cercetătorii V.A. Azarov, M.H. Abdrakhmanov, M.R. Safaraleev ajung la concluzia că „pozițiile-cheie pentru ofițerul de urmărire penală, procuror și alți participanți implicați în procesul penal vor fi următoarele: înregistrarea de stat, unitatea organizațională, proprietatea, posibilitatea de a participa la cifra de afaceri civilă în nume propriu. Autorii conchid că numai acele organizații care sunt înscrise în registrul relevant și au statutul de persoane juridice ar trebui să acționeze ca participanți în cadrul procedurilor penale”²⁴⁰.

Autorul rus V.V. Baranekov evidențiază următoarele trăsături caracteristice ale persoanei juridice:

- 1) „Scop unic al activității organizației;
- 2) Fiecare subdiviziune structurală are sarcini proprii;
- 3) Structura ierarhică a puterii în organizație;
- 4) Un sistem de norme și reguli care reglementează activitățile interne ale unei organizații.;
- 5) Reprezentarea de către persoanele cu funcție de răspundere a organizației cu persoane terțe, autorități;
- 6) Autonomia (suveranitatea) organizației (independența în luarea deciziilor)”²⁴¹.

Aceste trăsături urmează a fi luate în considerare, în special, în dreptul procesual penal, astfel, autorii concretizează că, „atunci când are loc intentarea unei cauze penale, din numele persoanei juridice acționează conducătorul/directorul, care este și persoana ce a efectuat denunțarea sau care își dă acordul la intentarea procesului penal”²⁴² În acest caz, „împuternicirile directorului trebuie să fie documentate, iar documentele relevante trebuie să fie anexate la materialele cauzei penale. Prin urmare, aspectele legate de conținutul documentelor constitutive, structura unei persoane juridice, competențele organelor sale reflectă specificitatea participării unei persoane juridice la procedurile penale”²⁴³.

²⁴⁰ Иванов, Д.А. *Защита следователем прав и законных интересов юридических лиц, потерпевших от преступлений*: дисс. ... канд. юрид. наук. *Op.cit.*, c. 28.

²⁴¹ Бараненков В.В. Понятие юридического лица в современном гражданском праве России. *Op.cit.*, pag. 54

²⁴² *Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации*. *Op.cit.*, c.865.

²⁴³ Сафаралеев, М.Р. Признаки юридического лица в уголовном процессе России. *Op.cit.*, c.248.

Cercetătorul M.R. Safaraleev, analizând doctrina în domeniul răspunderii penale a persoanelor juridice, concluzionează că, „în cadrul procedurilor penale, persoana juridică este caracterizată de următoarele trăsături: 1) înregistrarea în Registrul de stat al persoanelor juridice; 2) Unitate organizatorică; 3) Acționarea (autorealizarea) unității prin intermediul unui reprezentant; 4) voință separată, patrimoniu, responsabilitate, independență de participare la procedurile penale”²⁴⁴.

2.3. Reprezentarea persoanei juridice în procesul penal

„După o lungă perioadă de timp în care, în calitate de făptuitor, este luată în considerație doar persoana fizică, Codul penal al Republicii Moldova, adoptat în 18.04.2002, oglindește și posibilitatea persoanei juridice de a se regăsi în calitate de subiect activ al infracțiunii. În această manieră, disputele declanșate pe terenul dreptului material se încing considerabil, transpunându-se în materia dreptului procedural, căutând soluții aplicabile bănuțului, învinuțului, inculpatului-persoană juridică.”²⁴⁵

Legiuitorul moldav a identificat posibilitatea de a se expune asupra acestor circumstanțe, introducând în Codul de procedură penală, în titlul rezervat procedurilor speciale, un capitol – VI, având drept obiect procedura privind urmărirea penală și judecarea cauzelor privind infracțiunile săvârșite de persoana juridică.

„Fiind concepută ca o procedură distinctă, plasată alături de alte proceduri speciale, în esență, prevederile acesteia vin să ajusteze normele procedurale cu caracter general situației particulare în care în fața justiției compare persoana juridică, aceasta deținând până atunci caractere specifice dreptului civil. În egală măsură, legislatorul român, urmând aceeași logică, a instituit în Codul de procedură penală al României o procedură distinctă privind tragerea la răspundere penală a persoanei juridice, adaptând conceptele analizate și interpretate de o manieră substanțială anume în doctrina de drept civil”²⁴⁶.

„Una dintre trăsăturile distincte ale procedurii speciale prenotate scoate în prim-plan reprezentantul persoanei juridice în calitate de figurant obligatoriu în vederea derulării acțiunilor procesuale, ca urmare a comiterii infracțiunii de către persoana juridică.”²⁴⁷

²⁴⁴ Сафаралеев, М.Р. Признаки юридического лица в уголовном процессе России. *Op.cit.*, c.250.

²⁴⁵ Gurghiș, A. Reprezentantul persoanei juridice în reglementările codului de procedură penală al Republicii Moldova și României. In: *Perspectivile și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației*, Ed. Volumul XI, 6 iunie 2024, Cahul, p. 118.

²⁴⁶ Mateuț, Gh. *Tratat de procedură penală. Partea generală*. Vol.II. București: Ed. BECK, 2012. p. 694

²⁴⁷ Gurghiș, A. Reprezentantul persoanei juridice în reglementările codului de procedură penală al Republicii Moldova și României. *Op. cit.* pag. 119.

„Necesitatea unor asemenea prevederi este firească, or, în lipsa unei persoane fizice ce ar acționa în numele și în interesul persoanei juridice, majoritatea prevederilor procesuale ar fi inoperabile”²⁴⁸.

În consecință, „într-o primă redacție, legislația procesual penală a Republicii Moldova se referea la condiția indispensabilă privind participarea unui reprezentant legal al persoanei juridice, care să figureze în cadrul urmăririi penale și în privința și cu participarea căruia să se desfășoare acțiuni procesuale.”²⁴⁹

În opinia unor autori, „nu există o abordare unică a definiției de reprezentare a unei persoane juridice printre profesioniștii în domeniul procesual penal”²⁵⁰.

În literatura de specialitate, se evidențiază două tipuri de reprezentare: *legală* și *convențională*.

Autorul A.P. Rîjakov clasifică „la reprezentare legală funcționarii (organele) întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor care acționează în condițiile legii, ale altor acte juridice și acte constitutive și care reprezintă interesele acestora din urmă în virtutea funcțiilor (manageri, consilieri juridici)”²⁵¹, iar autorul A.V. Smirnov crede că reprezentarea persoanelor juridice este întotdeauna o reprezentare convențională”²⁵².

Autoarea V.N. Chaplygina distinge două tipuri de reprezentări: „reprezentare contractuală (când pe baza unei procuri poate participa conducătorul, un angajat al acestei organizații, avocat) și reprezentare pe programare”²⁵³.

Cercetătorul S.S. Shishkin susține că „sub noțiunea de *reprezentant legal al unei persoane juridice* el subînțelege conducătorul, precum și o altă persoană recunoscută în conformitate cu legea și/sau cu actele de constituire a persoanei juridice, iar sub noțiunea de *reprezentant împuternicit* –

²⁴⁸ Dolea, I., Roman, D., Sedlețchi, I., Vizdoagă, T., Rotaru, V., Cerbu, A., Ursu, S. *Drept procesual penal*, Ediția a 3-a, revizuită și completată. Op.cit., pag. 920.

²⁴⁹ Gurghiș, A. Reprezentantul persoanei juridice în reglementările codului de procedură penală al Republicii Moldova și României. Op. cit. pag. 119.

²⁵⁰ Grosu, S., Leu, P. Particularitățile reprezentării victimei persoană juridică în procesul penal. În: *Revista Procuraturii Republicii Moldova*, 2022, nr.9, pp. 21-27. ISSN 2587-3601 / ISSN-e 2587-361X. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/21-27_27.pdf [citat: 03.09.2024].

²⁵¹ Рыжаков, А.П. Представители потерпевшего, гражданского истца, частного обвинителя. Аруд Мисник, И.В. Участие потерпевших юридических лиц в уголовном судопроизводстве. В: *Вестник Краснодарского Университета МВД России*, 2016, №. 4 (34), с. 41. [online]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/uchastie-poterpevshih-yuridicheskikh-lits-v-ugolovnom-sudoproizvodstve> [citat: 11.03.2024].

²⁵² Смирнов, А.В., Калиновский, К.Б. *Уголовный процесс*. СПб., 2005. Аруд Мисник, И.В. Участие потерпевших юридических лиц в уголовном судопроизводстве. Op.cit., с.41.

²⁵³ Чаплыгина, В.Н. *Институт представительства на стадии предварительного расследования*. Аруд Мисник, И.В. Участие потерпевших юридических лиц в уголовном судопроизводстве. Op.cit., с.41.

persoană fizică împuternicită de persoana juridică să-i reprezinte interesele în procesul penal în temeiul procurii eliberate în condițiile legislației civile”²⁵⁴.

Pentru a defini și caracteriza mecanismul de realizare a drepturilor unei persoane juridice în cadrul procedurilor penale, autorii ruși consideră că „este necesar să se distingă următoarele categorii de persoane din structura acestora: 1) administratori; 2) participanți (acționari, fondatori, proprietari)”²⁵⁵.

În același context, autorii consideră că „există o ambiguitate cu privire la poziția procedurală a organului unei persoane juridice (organizații). Organizațiile publice și structurile comerciale au organe colegiale (adunarea generală, consiliul de administrație). Componenta organelor unei persoane juridice și funcțiile corespunzătoare sarcinilor sale individuale sunt stabilite în documentele fondatoare ale persoanei juridice. Conducătorii organizațiilor reprezintă interesele entității juridice conduse de aceștia pe baza documentelor constitutive (statute, regulamente). Prin urmare, conducătorii nu sunt obligați să fie împuterniciți să participe la procedurile penale. Împuternicirile acestora în cadrul procedurilor penale sunt confirmate prin documente care atestă poziția lor oficială în cadrul persoanei juridice. În cazul în care organizarea internă a unei persoane juridice presupune existența unui organism colegial (consiliu, adunare), împuternicirea de a participa la o cauză penală în calitate de reprezentant poate fi acordată unuia dintre membrii organului colegial sub forma unor protocoale sau a unei hotărâri. Atunci când administratorii unei persoane juridice (organizații) sunt persoane fizice, care, în conformitate cu legea, statutul sau regulamentul, dezvoltă și pun în aplicare voința organizației, se pune întrebarea dacă aceștia sunt reprezentanți”²⁵⁶.

Autorul V.N. Șpilev consideră că „scopul reprezentării în cadrul procedurilor penale este de a oferi asistența juridică necesară pentru protecția și apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor reprezentate”²⁵⁷.

Cercetătorul M. Udriș opinează că „se va impune desemnarea unui reprezentant din rândul practicienilor în insolvență și în cazul în care față de persoana juridică s-a dispus continuarea efectuării

²⁵⁴ Шишкин, С.С. Применение норм права, регулирующих вопросы представительства юридического лица в уголовном процессе. В: *Правовая культура*, 2015, Nr. 2(21), p.82. [online]. Disponibil: http://legal-culture.saripa.ru/images/legalculture/PDF/2-2015/079-084_Shishkin_S._S.pdf [citat: 23.02.2023].

²⁵⁵ Шишкин, С. С. *Представительство юридического лица в уголовном судопроизводстве: вопросы теории и практики.*/ Дисс. канд. юрид. наук, Ижевск, 2012. 240 с., с. 48.

²⁵⁶ Шишкин, С. С. *Представительство юридического лица в уголовном судопроизводстве: вопросы теории и практики.* Ор. cit., с. 48.

²⁵⁷ Юношев, С.В. *Адвокат - представитель потерпевшего в советском уголовном процессе.*/ Дисс. ... канд. юрид. наук. Самара, 2000. с. 66.

urmăririi penale în calitate de suspect, iar organele judiciare au dispus continuarea urmăririi penale față de suspectul reprezentant legal al persoanei juridice, pentru aceeași faptă sau pentru fapte conexe cu cea pentru care este acuzată persoana juridică și din orice motive persoana juridică nu-și numește un mandatar”²⁵⁸. Totodată, M. Udrișu consideră că „se va impune desemnarea unui reprezentant din rândul practicienilor în insolvență și în ipoteza în care nu se poate stabili care este reprezentantul legal al persoanei juridice sau dacă mandatul reprezentantului legal a expirat și acesta nu a fost prelungit sau înlocuit cu un alt reprezentant (de pildă, în cazurile în care *de iure*, scriptic, persoana juridică nu are reprezentant legal)”²⁵⁹.

Potrivit lui P.M. Tulenkov, „reprezentarea în cadrul procedurilor penale este un institut independent al dreptului procesual penal. Acest institut reprezintă un set de norme care reglementează relațiile sociale ce apar în legătură cu acordarea de asistență juridică de către o persoană (reprezentant) unui alt participant la proces în apărarea drepturilor și intereselor sale legitime în cadrul procedurilor penale”²⁶⁰.

Autorul V.D. Adamenko este de părerea că, atunci când „se abordează problema reprezentării, este necesar să se ia în considerare specificul relațiilor procesual penale, care constă în apărarea obiectului reprezentării. Potrivit autorului, obiectul reprezentării în procesul penal îl constituie interesele penal-juridice și penal-procedurale. Interesele juridico-penale pot consta în protecția împotriva învinuirii și în protecția bunurilor materiale și morale încălcate prin infracțiunea comisă. Interesele materiale constau în protecția drepturilor de proprietate ale cetățenilor, întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor împotriva infracțiunilor. În cadrul procedurilor penale, aceste interese depind de raporturile de drept penal, iar reprezentantul le protejează pe acelea dintre ele care sunt încălcate de infracțiune. Interesul moral include protecția de către reprezentant a onoarei și demnității cetățenilor care au fost lezați. Interesele procesual penale constau în exercitarea cât mai deplină de către reprezentant a tuturor drepturilor procesuale ale celui reprezentat, participarea activă la acțiunile procesuale în scopul îndeplinirii atribuției”²⁶¹.

²⁵⁸ Udrișu, M. *Procedura penală, partea specială*. Op.cit., pag. 458 – 459.

²⁵⁹ *Ibidem*, pag. 458 – 459

²⁶⁰ Туленков, П.М. Представительство в советском уголовном процессе: Дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 1971. с. 4-5.

²⁶¹ Адаменко В.Д. *Советское уголовно-процессуальное представительство*. Томск: Изд-во Томск, ун-та, 1978. 195 с. Арид Шишкин, С. С. *Представительство юридического лица в уголовном судопроизводстве: вопросы теории и практики*. Op.cit., с. 54.

Pe baza acestei teze, „drepturile procedurale, inclusiv dreptul la asistență judiciară, sunt pe deplin realizate cu ajutorul unui reprezentant. În caz de încălcare a normelor procedurale, în special de către ofițerul de urmărire penală în a cărei procedură este pendinte cauza penală, reprezentantul poate depune o plângere motivată. Reprezentanții asistă părțile la procedură în exercitarea drepturilor lor, contribuind la stabilirea circumstanțelor favorabile persoanelor reprezentate și justificând legalitatea pretențiilor acestora. Prin participarea la procedurile penale și prin apărarea intereselor persoanelor reprezentate, un reprezentant asigură respectarea strictă a procedurii stabilite prin lege în cauzele penale, aplicarea corectă a normelor de drept material și procedural și emiterea unui act judiciar motivat și echitabil într-o cauză penală”²⁶².

În doctrină se relevă: „Particularitățile reprezentării procesual penale constau în aplicarea diferitor forme de reglementare normativă a relațiilor care apar în sfera de utilizare a acesteia. Relațiile reprezentantului cu persoana reprezentată sunt reglementate de normele de drept civil, de procedură civilă, de dreptul muncii (relații interne), iar cu autoritățile care conduc procesul – de normele de drept procesual penal (relații externe). Astfel, reprezentarea în cadrul procedurii penale este un institut independent al ramurii de drept”²⁶³.

Unii oameni de știință consideră că reprezentarea procesuală penală, în practică, este condiționată atât de circumstanțe obiective, cât și subiective. Potrivit lui V.D. Adamenko, „circumstanțele obiective sunt cele datorită cărora o persoană este incapabilă, din motive independente de voința sa, să participe la procedurile penale și este obligată să utilizeze serviciile unui reprezentant”²⁶⁴.

Nevoia de reprezentare apare, în primul rând, pentru persoanele juridice, deoarece instituțiile, întreprinderile și organizațiile sunt asociații de cetățeni și, ca atare, nu pot participa direct la procedurile penale. Acestea își pot apăra drepturile prin intermediul organelor lor de conducere, inclusiv prin intermediul altor reprezentanți. Aplicarea reprezentării în cadrul procedurilor penale, cauzată de motive subiective, este indicată atunci când posibilitatea de participare a unei persoane la procedură nu este exclusă, dar în prezența căreia participantul la proces preferă să-și protejeze interesele prin intermediul unui reprezentant. Și ca o consecință a acestui fapt, circumstanțele

²⁶² Адаменко В.Д. *Советское уголовно-процессуальное представительство*. Томск: Изд-во Томск, ун-та, 1978. 195 с. Арид Шишкин, С. С. *Представительство юридического лица в уголовном судопроизводстве: вопросы теории и практики*. *Op.cit.*, с. 54.

²⁶³ *Ibidem*, с. 55.

²⁶⁴ Юношев, С.В. *Адвокат - представитель потерпевшего в советском уголовном процессе*. *Op.cit.*, с. 67,73-74.

subiective apar în cazul în care există o voință a celui reprezentat cu privire la aceasta, neexcluzând participarea sa la proces.

În opinia lui C.B. Iunoshev, reprezentarea în practică este dictată de circumstanțe de natură juridică și factuală. Așadar, autorul consideră că „circumstanțele de natură juridică sunt astfel de factori în prezența cărora o persoană care participă la procedurile penale utilizează serviciile unui reprezentant, în virtutea unei dispoziții directe a legii, indiferent de voința celui reprezentat. Circumstanțele de fapt care dau naștere la reprezentare pot fi atât de natură obiectivă, cât și subiectivă. Primele includ diferite tipuri de defecte mentale și fizice, sănătatea precară sau boala unui participant la procedură, absența prelungită de la locul de cercetare sau de examinare a unei cauze penale, în cazul în care nu există nicio indicație directă în lege privind obligația de a participa la procedură a acestei persoane. Astfel de circumstanțe de fapt, cum ar fi ocuparea unui loc de muncă, ignoranța juridică, lipsa de experiență a participării la activitățile procedurale, lipsa dorinței de a-și exercita personal drepturile și altele, au un caracter subiectiv”²⁶⁵.

Conform prevederilor art. 521 CPP al RM, unul dintre elementele distincte ale procedurii de urmărire și judecare a persoanelor juridice îl constituie participarea pe tot parcursul procesului a unui reprezentant al acestora, făcându-se o delimitare între un reprezentant legal și un reprezentant desemnat.

Persoana juridică își exercită drepturile și își execută obligațiile prin administrator, din care considerente s-a stabilit că „drepturile și obligațiile ei în cadrul procedurii penale vor fi exercitate de către reprezentantul legal al persoanei juridice”²⁶⁶.

În opinia unor autori, „aceste prevederi legale marchează, pe de o parte, necesitatea firească de a desemna o persoană fizică ce ar acționa în numele și interesul persoanei juridice, iar, pe de altă parte, în situația în care urmărirea penală este inițiată și în privința reprezentantului legal, oferă prerogativa judecătorului de instrucție sau instanței de judecată de a desemna un reprezentant al persoanei juridice din rândul celor care gestionează persoana juridică și în privința căreia nu se desfășoară un proces penal”²⁶⁷.

²⁶⁵ Юношев, С.В. *Адвокат - представитель потерпевшего в советском уголовном процессе*. Op.cit., c. 67,73-74.

²⁶⁶ Ghidul privind procedura de urmărire penală și judecare a infracțiunilor comise de persoane juridice. Op.cit., pag. 43.

²⁶⁷ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Op.cit.

Astfel, în cazul în care o persoană juridică urmează să fie trasă la răspundere penală pentru săvârșirea unei infracțiuni, este necesară desemnarea unei persoane fizice, care va reprezenta persoana juridică pe parcursul procesului penal, atât la urmărire penală, cât și la judecarea cauzei.

Firește, această persoană care urmează a fi desemnată este și reprezentantul legal al persoanei juridice. „În perspectiva unei abordări superficiale, atribuirea calității de reprezentant legal ar presupune abordarea unei probleme simple, în acest context figurând administratorul, directorul general sau managerul”²⁶⁸.

Specifice instituției reprezentării persoanei juridice în procesul penal „pot fi considerate sintagmele *în numele, pe seama, în interesul* persoanei, astfel încât reprezentantul, fiind o persoană fizică distinctă, acționează, de fapt, în vederea exprimării voinței persoanei reprezentate, aceasta din urmă suportând consecințele pozitive sau negative, inclusiv asupra patrimoniului deținut. În cazul persoanei juridice, este lesne de înțeles opțiunea reprezentării acesteia de către reprezentantul ei legal, or aceasta, prin natura ei, situându-se între realitate și ficțiune, se găsește în imposibilitatea reală de a acționa la propriu, exteriorizându-și voința și intențiile. Această idee este preluată, inclusiv, din normele Codului civil al Republicii Moldova”²⁶⁹ care, referindu-se la capacitatea de exercițiu a persoanei juridice, instituie, în art. 177 alin. (1), regula potrivit căreia: „Persoana juridică este subiectul de drept constituit în condițiile legii, având o organizare de sine stătătoare și un patrimoniu propriu și distinct, afectat realizării unui anumit scop conform cu legea, ordinea publică și bunele moravuri”²⁷⁰.

Alți autori opinează că „urmărirea penală sau judecarea cauzei împotriva persoanei juridice se efectuează pentru aceeași faptă ori pentru fapte conexe și în privința reprezentantului legal al acesteia, legiuitorul nu impune întrunirea unor exigențe specifice pentru atribuirea calității de reprezentant desemnat, în această ipostază este posibilă antrenarea, practic, a oricărei persoane – atât din interiorul persoanei juridice, cât și din exteriorul acesteia – ce corespunde condițiilor generale de reprezentare”²⁷¹.

În această situație, ar fi recomandabilă, în viziunea unor autori „respectarea principiului continuității activității, alegerea făcându-se în favoarea unui reprezentant care nu este străin persoanei

²⁶⁸ Dumitrescu, F.G. Particularitățile vizând reprezentarea persoanelor juridice în procesul penal. În: *Particularitățile adaptării legislației Republicii Moldova și Ucrainei la legislația Uniunii Europene*, Chișinău, 2020, p.168-174., p.169. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/113723 [citat: 04.03.2023].

²⁶⁹ Gurghiș, A. Reprezentantul persoanei juridice în reglementările Codului de procedură penală al Republicii Moldova și României. Op. cit. pag. 119.

²⁷⁰ Codul civil al Republicii Moldova. Op.cit.

²⁷¹ Dumitrescu, F.G. Particularitățile vizând reprezentarea persoanelor juridice în procesul penal. Op.cit. pag. 170.

juridice acuzate de comiterea unei infracțiuni sau, cel puțin, domeniului de activitate al acesteia, or, într-o situație contrară, realizarea intereselor persoanei juridice ar fi grav periclitată”²⁷².

Însă, în situația în care infracțiunea imputată persoanei juridice poate fi raportată și reprezentantului său legal, ultimul nu va putea apăra interesele entității juridice în cadrul procesului penal, urmând să fie desemnată o altă persoană fizică, figurantă la acțiunile procesuale, conform normelor procesual penale.

În România, „reprezentarea persoanei juridice la îndeplinirea actelor procesuale și procedurale se realizează, potrivit art. 491 alin. (1), prin reprezentantul legal al persoanei juridice. Dacă pentru aceeași faptă sau pentru fapte conexe s-a pus în mișcare acțiunea penală și împotriva reprezentantului legal al persoanei juridice, aceasta își numește un mandatar pentru a o reprezenta. În ipoteza în care persoana juridică nu și-a numit un mandatar, acesta este desemnat, după caz, de către procurorul care efectuează sau supraveghează urmărirea penală, de către judecătorul de cameră preliminară sau de către instanța de judecată din rândul practicienilor în insolvență autorizați. O persoană juridică aflată în insolvență poate fi reprezentată în procesul penal de persoana fizică desemnată prin hotărârea adunării generale a asociaților, în cazul în care administratorul societății a fost și el trimis în judecată”²⁷³.

Autorul M. Udriș, menționează că, „în cazul în care persoana juridică are calitatea de suspect sau inculpat, va participa în procesul penal prin intermediul reprezentantului legal de la data efectuării actelor procedurale (nu este obligatoriu ca acesta să fie aceeași persoană cu reprezentantul legal de la momentul săvârșirii infracțiunii); (...) în cazul în care o persoană juridică are calitatea de inculpat, iar organele judiciare au pus în mișcare acțiunea penală împotriva reprezentantului legal al persoanei juridice pentru aceeași faptă sau pentru fapte conexe cu cea pentru care este acuzată persoana juridică, aceasta va trebui să-și numească un mandatar pentru a o reprezenta, pentru a se evita existența unui conflict de interese între persoana juridică și reprezentantul legal al acesteia, de natură a conduce la prejudicierea dreptului la apărare a persoanei juridice; mandatarul ce urmează a fi desemnat trebuie să fie apt să asigure o apărare concretă și efectivă persoanei juridice, și să nu fie un simplu interpus al reprezentantului legal”²⁷⁴.

²⁷² Gordilă, N., Gîrlea, A. (Gurghiș, A.) Procedura de examinare a infracțiunilor comise de persoane juridice. În: *Manualul Judecătorului pentru cauze penale*. / Asociația Judecătorilor din Moldova, Chișinău, 2013, pp. 1055-1064, pag. 1060.

²⁷³ Neagu, I., Damaschin, M. *Tratat de procedură penală. Partea specială. În lumina noului Cod de procedură penală*. Op.cit., pag.565.

²⁷⁴ Udriș, M. *Procedura penală, partea specială*. Op.cit., pag. 846 – 847.

În România, reprezentantul legal al persoanei juridice „va exercita drepturile persoanei juridice (de exemplu, de a angaja un avocat, de a exercita apărarea prin propria persoană, dreptul la tăcere și privilegiul împotriva autoincriminării, dreptul de a exercita căile de atac, de a formula cereri, de a ridica excepții etc.) în procesul penal”²⁷⁵.

În RM, prin Legea nr. 1 din 06-02-2020 pentru modificarea unor acte normative²⁷⁶, au fost aduse modificări la Codul de procedură penală, în partea ce ține de reprezentarea persoanei juridice, legiuitorul efectuând o clarificare asupra modului de desemnare a reprezentantului persoanei juridice. Or, omisiunea de a reglementa posibilitatea persoanei juridice inculcate de a-și desemna de sine stătător un reprezentant în cadrul procedurilor penale poate să afecteze dreptul persoanei juridice la apărare, aceasta fiind în imposibilitate de a utiliza toate mijloacele procedurale necesare și aferente pentru apărarea sa, fiind, totodată, și privată de unele garanții ale dreptului la apărare.

Până la modificările operate prin legea prenotată de legiuitorul moldav, art. 521 CPP RM avea următorul conținut: „(1) Urmărirea penală în cazul tragerii la răspundere penală a persoanei juridice se efectuează cu participarea reprezentantului legal al acesteia. (2) În cazul în care urmărirea penală pornită împotriva persoanei juridice se efectuează pentru aceeași faptă sau pentru fapte conexe și în privința reprezentantului ei legal, organul de urmărire penală desemnează un reprezentant al persoanei juridice pentru a o reprezenta în calitate de învinuit. (3) Reprezentantul legal sau, după caz, reprezentantul desemnat al persoanei juridice o reprezintă pe aceasta la efectuarea acțiunilor procesuale prevăzute de prezentul cod. (4) Împotriva reprezentantului legal sau, după caz, a reprezentantului desemnat al persoanei juridice față de care se efectuează urmărirea penală se pot lua, în această calitate, numai măsuri de constrângere aplicabile martorului”²⁷⁷.

Astfel, normele legale, anterior modificărilor operate, stabileau doar competența de desemnare a reprezentantului persoanei juridice de către organul de urmărire penală pentru faza de urmărire penală, nefiind o reglementare privitor la faza de judecare a cauzei.

Normele prenotate lăsau loc de interpretare, fiind pe alocuri incerte sau chiar insuficiente, asemenea abordări legale îngreunau considerabil activitatea practică. „Fiind pusă în joc libertatea persoanei de a participa efectiv la judecarea cauzei sale prin reprezentanți calificați, capabili să apere

²⁷⁵ Udrioiu, M. *Procedura penală, partea specială*. Op.cit., pag. 846 – 847.

²⁷⁶ Legea nr. 1 din 06-02-2020 pentru modificarea unor acte normative. Publicat : 07-04-2020 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, Nr. 101 art. 163. [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121121&lang=ro [citat: 02.02.2024].

²⁷⁷ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Op.cit.

anume interesele sale și să le exercite dreptul la apărare calitativ, se afectează libertatea persoanei juridice de a desemna prin voința sa exclusivă reprezentantul său, fiind întoarsă peste cap instituția reprezentării”²⁷⁸.

În context, prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 30 din 22.11.2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 521 alin. (2) din Codul de procedură penală²⁷⁹, s-au declarat neconstituționale prevederile art. 521 alin. (2) CPP RM, precum și omisiunea reglementării posibilității persoanei juridice inculcate de a-și desemna un reprezentant în cadrul procedurilor penale, având la baza raționamentele menționate *infra*.

În fapt, la originea cauzei s-a aflat excepția de neconstituționalitate a textului legii – „în cazul în care urmărirea penală pornită împotriva persoanei juridice se efectuează pentru aceeași faptă sau pentru fapte conexe și în privința reprezentantului ei legal, organul de urmărire penală desemnează un reprezentant al persoanei juridice pentru a o reprezenta în calitate de învinuit”²⁸⁰ din art. 521 alin. (2) din CPP RM.

Este important de reliefat circumstanțele litigiului, care, reieșind din par. 7 – 12, se reduc la următoarele: „compania CSN Group Solutionis SRL și cet. Oleg Cepac sunt învinuiți de comiterea infracțiunilor prevăzute de articolele 241 alin. (2) lit. b), f), 243 alin. (3) lit. b) și 244 alin. (2) din Codul penal. Pe 24 iulie 2017, prin ordonanța procurorului, dna Tatiana Verstiuc a fost desemnată în calitate de reprezentant legal al persoanei juridice S.R.L „CSN Group Solutionis”, persoana juridică învinuită. Ulterior, reprezentantul legal a depus o cerere cu privire la excluderea sa din proces, însă, prin decizia judecătoreiei Chișinău, sediul central, din aceeași dată, cererea a fost respinsă. Astfel, dna Tatiana Verstiuc, ca reprezentant legal al persoanei juridice S.R.L CSN Group Solutionis, ar trebui s-o reprezinte pe aceasta din urmă în calitatea ei de inculpat. Avocatul reprezentantului legal a solicitat instanței declararea nulității ordonanței procurorului privind desemnarea dnei Tatiana Verstiuc în calitate de reprezentant al persoanei juridice, deoarece aceasta a fost desemnată fără acordul organelor de conducere ale persoanei juridice”²⁸¹.

²⁷⁸ Sesizarea Curții Constituționale nr. 132 g/2018, ridicată în dosarul nr.1-588/2017. [online]. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=sesizari&docid=886> [citat: 22.02.2023].

²⁷⁹ Hotărârea Curții Constituționale nr. 30 din 22.11.2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 521 alin. (2) din Codul de procedură penală (Sesizarea nr. 132g/2018). [online]. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=677> [citat: 22.02.2023].

²⁸⁰ *Ibidem*.

²⁸¹ Hotărârea Curții Constituționale nr. 30 din 22.11.2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 521 alin. (2) din Codul de procedură penală (Sesizarea nr. 132g/2018). *Op.cit.*

Conform par. 43, „pentru a-și exercita dreptul la apărare, persoanei acuzate trebuie să i se permită să beneficieze în mod efectiv de asistență juridică de la etapele inițiale ale procedurilor, care se pot dovedi decisive pentru șansele apărării în orice procedură penală subsecventă. Persoana acuzată - indiferent dacă este o persoană fizică sau una juridică reprezentată - se găsește adesea într-o poziție deosebit de vulnerabilă la etapa inițială a procedurilor, iar în majoritatea cazurilor acest fapt poate fi compensat în mod adecvat prin asistența juridică. Sarcina asistenței juridice este să se asigure că este respectat dreptul persoanei acuzate de a nu se încrimina”²⁸².

Curtea a subliniat că persoana juridică acuzată de comiterea infracțiunii trebuie să aibă parte de întregul spectru de servicii asimilate asistenței juridice, pentru ca procedurile intentate împotriva acesteia să aibă un caracter echitabil.

Analizând practica altor state, Curtea Constituțională conchide că se evidențiază „două soluții pentru situațiile în care sunt urmăriți penal atât persoana juridică, cât și reprezentantul acesteia. O primă modalitate ar fi ca persoana juridică să-și desemneze un alt reprezentant, care nu este urmărit penal în cadrul acelor proceduri. Cea de-a doua modalitate constă în desemnarea unui reprezentant de către instanța de judecată. Soluția pentru care s-a optat în Republica Moldova în situații de acest tip constă în acordarea competenței de desemnare a reprezentantului organului de urmărire penală”²⁸³.

S-a mai constatat că „autoritățile naționale trebuie să țină cont de doleanțele persoanei acuzate relative la reprezentarea sa juridică, precum și că aceste doleanțe pot fi depășite atunci când există motive relevante și suficiente pentru a se constata că acestea sunt necesare în interesele justiției. Unde lipsesc aceste motive, restricționarea liberei alegeri a apărătorului echivalează cu o încălcare a articolului 6 § 1, coroborat cu paragraful 3 (c), dacă este afectată în mod negativ apărarea reclamantului, având în vedere procedurile ca întreg”²⁸⁴.

Subsecvent, Curtea Constituțională a pornit de la prezumția, potrivit căreia „desemnarea unui reprezentant al persoanelor juridice în procedurile penale de către judecătorul de instrucție, în situația în care urmărirea penală este pornită și în privința reprezentantului legal al acestora, constituie o măsură mai puțin intruzivă decât desemnarea unui reprezentant al persoanelor juridice în procedurile penale de către organul de urmărire penală. (...) Dacă în privința independenței și imparțialității instanței de judecată nu există dubii obiective, în privința independenței și a imparțialității organului

²⁸² Hotărârea Curții Constituționale nr. 30 din 22.11.2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 521 alin. (2) din Codul de procedură penală (Sesizarea nr. 132g/2018). *Op.cit.*

²⁸³ *Ibidem.*

²⁸⁴ *Ibidem.*

de urmărire penală pot exista dubii justificate. Organul de urmărire penală este parte a puterii executive și nu beneficiază de garanțiile de care se bucură judecătorii. Prin urmare, scopul organului de urmărire penală ar putea fi desemnarea unui reprezentant convenabil, în detrimentul apărării persoanelor juridice, astfel că, odată implementată, alternativa desemnării reprezentantului de către instanța de judecată nu ar presupune costuri suplimentare excesive”.

Astfel, acordarea posibilității pentru persoanele juridice de a numi independent reprezentanții în procedurile penale, dacă în cauză a fost inițiată urmărirea penală în privința reprezentanților lor legali, nu influențează asupra intereselor justiției. Prin urmare, Curtea consideră că o astfel de măsură este ar fi binevenită, din perspectiva testului ingerinței minime.

Totodată, există cazuri în care interesele justiției cer desemnarea de către autorități a unui reprezentant al persoanei juridice în cadrul procedurilor penale – aceasta este situația în care persoana juridică refuză benevol de a desemna un reprezentant sau când nu-l poate desemna. Astfel, alegerea de către autorități a unui reprezentant al persoanei juridice este concepută în interesul persoanelor juridice, și anume pentru apărarea intereselor acestora în cadrul procedurilor penale intentate împotriva lor.

Pe cale de consecință, Curtea Constituțională a conchis: „Optimizarea celor două principii concurente - dreptul la apărare și realizarea intereselor justiției - reclamă ca, atunci când o persoană juridică este acuzată, ea să-și poată desemna reprezentantul legal pentru procedurile penale. În situația în care și reprezentantul legal este acuzat în cadrul acelorași proceduri, persoana juridică trebuie să-și poată desemna un alt reprezentant. În eventualitatea în care persoana juridică nu-și desemnează un alt reprezentant, fie judecătorul de instrucție la faza de urmărire penală, fie instanța de judecată la judecarea cauzei trebuie să preia această sarcină, la solicitarea procurorului. Instanțele de judecată pot interveni în materie de desemnare a reprezentanților persoanelor juridice în cadrul procedurilor penale, doar atunci când persoanele juridice nu-și exprimă o alegere în acest sens”²⁸⁵.

Astfel, în lumina noilor reglementări operate prin Legea nr. 1 din 06-02-2020 pentru modificarea unor acte normative²⁸⁶, procedura de numire a unui reprezentant legal al persoanei juridice rezultă din conținutul art. 521 CPP, astfel că, dacă „urmărirea penală sau judecarea cauzei

²⁸⁵ Hotărârea Curții Constituționale nr. 30 din 22.11.2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 521 alin. (2) din Codul de procedură penală (Sesizarea nr. 132g/2018). *Op.cit.*

²⁸⁶ Legea nr. 1 din 06-02-2020 pentru modificarea unor acte normative. Publicat : 07-04-2020 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Nr. 101 art. 163. [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121121&lang=ro [citat: 21.03.2024].

împotriva persoanei juridice se efectuează pentru aceeași faptă ori pentru fapte conexe și în privința reprezentantului legal al acesteia, persoana juridică își desemnează, în termen de 5 zile de la data aducerii la cunoștință a ordonanței de recunoaștere a persoanei în calitate de bănuît sau în termen de 48 de ore din momentul aducerii la cunoștință a ordonanței de punere sub învinuire, un alt reprezentant în privința căruia nu se desfășoară un proces penal”²⁸⁷.

În cazul în care persoana juridică nu-și desemnează „reprezentantul legal în modul prenotat, atunci, la demersul procurorului, judecătorul de instrucție sau, după caz, instanța de judecată desemnează un reprezentant al persoanei juridice din rândul persoanelor care gestionează persoana juridică, în privința căruia nu se desfășoară un proces penal”²⁸⁸.

Dacă se constată că lipsesc persoane juridice care gestionează persoana juridică, „organul de urmărire penală sau instanța de judecată solicită coordonatorului oficiului teritorial al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat desemnarea unui avocat, care să acorde asistență juridică garantată de stat, fapt ce rezultă din conținutul alin. 2² art. 521 CPP RM”²⁸⁹.

Totodată, prin Legea nr. 1 din 06-02-2020 pentru modificarea unor acte normative²⁹⁰, au fost operate modificări și la Legea nr. 198/2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat²⁹¹, și anume completarea prevederilor art. 6 cu alin. (3), astfel, fiind adăugată o nouă categorie de persoane care au dreptul la asistența juridică garantată de stat, acestea fiind „persoanele juridice înregistrate în Republica Moldova”.

Subsecvent, a fost completat și art. 20 cu lit. a¹) din Legea nr. 198/2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat²⁹², potrivit căruia, „se acordă asistență juridică calificată, indiferent de nivelul veniturilor, persoanelor juridice prevăzute la art. 521 alin. 2²) din Codul de procedură penală a Republicii Moldova”²⁹³.

Rezumăm că aceste modificări vin să reglementeze procedura de desemnare a unui reprezentant al persoanei juridice.

²⁸⁷ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. *Op.cit.*

²⁸⁸ *Ibidem.*

²⁸⁹ *Ibidem.*

²⁹⁰ Legea nr. 1 din 06-02-2020 pentru modificarea unor acte normative. *Op.cit.*

²⁹¹ Legea nr. 198 din 26.07.2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat. Publicat: 05.10.2007 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 157–160, art. 614. [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=135569&lang=ro [citat: 21.03.2024].

²⁹² Legea nr. 198 din 26.07.2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat. *Op.cit.*

²⁹³ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. *Op.cit.*

Aceste modificări legale au fost necesare, or, persoana juridică acuzată de săvârșirea unei infracțiuni trebuie să aibă dreptul, încă de la etapele inițiale ale procedurilor, de a apela la asistența juridică pe care și-o alege, mai mult ca atât, aceasta trebuie să aibă parte de întreg spectrul de servicii asimilate asistenței juridice, similar persoanelor fizice.

Subsecvent, potrivit Notei informative la proiectul Legii pentru modificarea unor acte normative²⁹⁴, „alin. (1) al art. 521 din Codul de procedură penală reglementa doar reprezentarea persoanei juridice la faza de urmărire penală, iar pentru a crea o certitudine juridică, este necesar ca alineatul respectiv [alin. (1) din art. 521 din Codul de procedură penală] să reglementeze cert și să înglobeze situația în care reprezentarea persoanei juridice împotriva căreia se desfășoară un proces penal se extinde și asupra etapei de judecare a cauzei”²⁹⁵.

Rezumând, în contextul modificărilor efectuate, persoana juridică acuzată în comiterea unei fapte penale are dreptul de a-și desemna independent un reprezentant legal, iar în cazul în care reprezentantul legal este acuzat în cadrul acelorași proceduri, persoana juridică respectivă este în posibilitate de a-și desemna un alt reprezentant. Iar în eventualitatea în care persoana juridică nu-și desemnează un alt reprezentant în modul prenotat, fie judecătorul de instrucție la faza de urmărire penală, fie instanța de judecată la judecarea cauzei, la solicitarea procurorului va întreprinde măsurile de rigoare.

În cazul în care persoana juridică își desemnează un reprezentant, în vederea admiterii în procesul penal în calitate de reprezentanți legali ai persoanelor juridice supuse răspunderii penale, „procurorul, organul de urmărire penală urmează să solicite de la administratorii persoanelor juridice documentele oficiale (contracte de constituire, hotărâri, ordine, dispoziții, statute, hotărâri a instanței de judecată etc.), care să ateste funcția, calitatea de serviciu și împuternicirile lor, extrase și copii confirmate de pe acestea, care vor fi anexate la materialele cauzei penale”²⁹⁶.

Astfel, persoana care pretinde să participe ca reprezentant legal al persoanei juridice în cauză penală, dar nu va prezenta documentele care atestă funcția, calitatea sa de serviciu, împuternicirile de administrator al persoanei juridice, nu se va admite de către procuror sau de organul de urmărire penală

²⁹⁴ Nota informativă la proiectul Legii pentru modificarea unor acte normative. [online]. Disponibil: https://www.justice.gov.md/sites/default/files/document/attachments/2._nota_pl_modif_l_100.pdf [citat: 21.11.2023].

²⁹⁵ *Ibidem*.

²⁹⁶ *Ghidul privind procedura de urmărire penală și judecare a infracțiunilor comise de persoane juridice*. Op.cit., pag. 43.

la desfășurarea procesului penal în calitate respectivă, fapt consemnat prin emiterea unei ordonanțe motivate.

Per a contrario, admiterea în calitate de reprezentant legal sau, după caz, a reprezentantului persoanei juridice la urmărirea penală se va face de către procuror, organul de urmărire penală prin ordonanță, care i se va aduce la cunoștință persoanei respective cu explicarea drepturilor și obligațiilor pe care le are, fapt care se va certifica de către aceștia prin semnătură în actul procedural.

Important de remarcat este că, „în cazul antrenării persoanei juridice la răspundere penală, este obligatorie, în calitate de primă acțiune, identificarea reprezentantului legal al acesteia, în vederea efectuării acțiunilor procesuale și aplicării unor eventuale măsuri de constrângere”²⁹⁷, prevederi ce se deduc expres din conținutul art. 521 CPP RM și, respectiv, al art. 491 NCPP al României.

Relatând despre reprezentantul legal al persoanei juridice, desemnat ca reprezentant, evidențiem că, potrivit reglementărilor actuale de desemnare a unui reprezentant al persoanei juridice, nu este exclusă posibilitatea ca persoana juridică să contracteze un mandatar, ba mai mult, reprezentantul legal sau desemnat de persoana juridică poate contracta un avocat licențiat, care, împreună, sunt în drept de a se prezenta în fața organelor de urmărire penală sau în fața instanței de judecată, sau chiar ca reprezentantul desemnat să fie un avocat licențiat.

Totodată, în situația în care va avea loc întrunirea condițiilor pentru desemnarea reprezentantului persoanei juridice de către judecătorul de instrucție sau judecător, la demersul procurorului, în asemenea caz, este desemnat în cadrul procesului penal reprezentantul persoanei juridice din rândurile persoanelor care gestionează persoana juridică, din considerentul că acestea sunt acele persoane care cunosc cum stau lucrurile pe interiorul persoanei juridice.

De remarcat că persoana juridică își exercită drepturile și își execută obligațiile prin administrator, din care considerente s-a stabilit că drepturile și obligațiile ei în cadrul procedurii penale vor fi exercitate de către reprezentantul legal al persoanei juridice.

Fundamentul acestei teze este norma art. 177 alin. (1) din Codul civil²⁹⁸, conform căreia „persoana juridică își exercită, de la data constituirii, drepturile și își execută obligațiile prin administrator. Persoana juridică poate avea unul sau mai mulți administratori”²⁹⁹.

²⁹⁷ GURGHÎȘ, A. Reprezentantul persoanei juridice în reglementările codului de procedură penală al Republicii Moldova și României. Op. cit. pag. 119.

²⁹⁸ Codul civil al Republicii Moldova. Op.cit.

²⁹⁹ Ibidem.

Potrivit legii, „are calitatea de administrator persoana fizică sau, în cazurile expres prevăzute de lege, persoana juridică care, în condițiile legii și ale actului de constituire, este desemnată să acționeze, în raporturile cu terții, individual sau colectiv, în numele și pe contul persoanei juridice. Persoana juridică cu scop lucrativ poate avea în calitate de administrator o altă persoană juridică.”³⁰⁰

„Reprezentarea legală a persoanelor juridice este necesară în considerarea naturii specifice a acestor subiecte de drept, ce se caracterizează prin atestarea imposibilității obiective de a participa în mod direct și nemijlocit la raporturile sociale”³⁰¹. Din aceste considerente, administratorul exercită drepturile și execută obligațiile persoanei juridice, conform art. 177 alin. (1) din Codul civil.

Astfel, unii autori menționează că „au calitatea de reprezentanți legali ai persoanelor juridice persoanele fizice care, prin lege sau prin actul de constituire, sunt desemnate să acționeze, în raporturile cu terții (inclusiv în cadrul procesului penal), individual sau colectiv, în numele și pe seama persoanei juridice – administratorii (managerii), conducătorii și reprezentanții organelor executive colegiale ale persoanei juridice”³⁰².

În cadrul persoanelor juridice care desfășoară activitate sub diferite forme de organizare, funcționează diferite organe executive, cum sunt: „unul sau mai mulți asociați-administratori sau directorul, în societățile în nume colectiv; unul sau mai mulți asociați comanditați sau directorul, în societățile în comandită; consiliul societății, condus de un președinte, ori administratorul, în societățile cu răspundere limitată; consiliul societății, condus de un președinte, fie comitetul de conducere/direcția, directorul general sau directorul, în societățile pe acțiuni; consiliul de conducere, condus de un președinte, sau directorul, în întreprinderile de arendă; consiliul de administrație și președintele, în cooperative; administratorul, în întreprinderile de stat și municipale; administratorul (denumirea specifică a administratorului este prevăzută în statut), în organizațiile necomerciale (asociația, fundația și instituția privată)”³⁰³.

Deși, la prima vedere, desemnarea reprezentantului legal al persoanei juridice „nu pare să prezinte complicații, în practică, au fost identificate unele situații particulare privind participarea administratorului în calitate de reprezentant legal al entității. Una dintre ele vizează necesitatea deținerii calității de administrator către momentul desfășurării acțiunilor penale, contrapusă fiind situația în care administratorul operează în baza împuternicirilor sale în momentul săvârșirii acțiunilor

³⁰⁰ Codul civil al Republicii Moldova. *Op.cit.*

³⁰¹ Grosu, S., Leu, P. Particularitățile reprezentării victimei persoană juridică în procesul penal. *Op.cit.*, pag. 22.

³⁰² *Ibidem*, pag. 22.

³⁰³ Grosu, S., Leu, P. Particularitățile reprezentării victimei persoană juridică în procesul penal. *Op.cit.*, pag. 23.

penale ilicite. Aceste aspecte sunt elucidate de o manieră legală, găsindu-și dezlegare în prevederile ce înlesnesc atragerea la răspundere penală, în paralel cu persoana juridică, și a persoanei fizice concrete din cadrul organizației, responsabilă de comiterea ilegalităților. Astfel, conchidem că, în ipoteza formulată *supra*, nu ar fi posibilă reprezentarea persoanei juridice de către administratorul în funcție la etapa activității infracționale, atât din motivul unei anchete ce-l vizează la propriu, cât și din cauza unui conflict de interese între persoana fizică reprezentant și persoana juridică reprezentată.”³⁰⁴

Ideea unui „posibil conflict de interese între persoana juridică, ale cărei interese necesită a fi reprezentate, și administratorul acesteia este motiv de preocupare pentru cercetătorii români, aceștia optând pentru desemnarea unui mandatar încă din momentul dispunerii confirmării urmăririi penale față de suspect, iar nu din momentul punerii în mișcare a acțiunii penale”³⁰⁵.

Prin urmare, „scopul antrenării reprezentantului legal în procesul penal este exact de a proteja, a valorifica interesele și potențialul, drepturile persoanei juridice, iar un eventual conflict de interese ar periclita considerabil aceste deziderate. În asemenea situații, persoana juridică urmează să desemneze un alt reprezentant, fie acesta să fie desemnat de subiecții oficiali ai procesului.”³⁰⁶

Potrivit legislației naționale, „persoana nu are dreptul să participe și nu va fi admisă în procesul penal în calitate de reprezentant legal sau de reprezentant al persoanei juridice, iar dacă a fost admisă, va fi înlăturată din proces, în cazul în care este prezentă, cel puțin, una din următoarele circumstanțe:

a) dacă a participat în această cauză în calitate de:

- persoană care a efectuat urmărirea penală;
- procuror care a luat parte la desfășurarea procesului penal;
- judecător care a judecat cauza, inclusiv judecător de instrucție;
- grefier, interpret, traducător, specialist sau expert;
- reprezentant sau reprezentant legal al victimei, părții vătămate, părții civile;

b) dacă prin infracțiunea imputată persoanei juridice i s-a cauzat prejudiciu material fizic sau moral;

c) dacă a fost declarată, în modul stabilit de lege, ca incapabilă potrivit procedurii civile sau penale;

³⁰⁴ Gurghiș, A. Reprezentantul persoanei juridice în reglementările Codului de procedură penală al Republicii Moldova și României. Op. cit. pag. 120.

³⁰⁵ Udrioiu, M. *Procedura penală, partea specială*. Op.cit., pag. 458.

³⁰⁶ Gurghiș, A. Reprezentantul persoanei juridice în reglementările Codului de procedură penală al Republicii Moldova și României. Op. cit. pag. 120.

d) dacă a acordat anterior asistență juridică unei persoane ale cărei interese vin în contradicție cu interesele persoanei juridice pe care o reprezintă, precum și dacă se află în relații de rudenie sau relații de dependență personală de prima”³⁰⁷.

În egală măsură, „în funcție de organizarea juridică, în fruntea entității juridice pot figura unul sau mai mulți administratori, în timp ce în fața instanței va compărea o singură persoană fizică întrunind calitatea de reprezentant legal.”³⁰⁸

Demersul procurorului privind desemnarea unui reprezentant al persoanei juridice urmează să conțină numele, prenumele și funcția persoanei care gestionează persoana juridică, precum și actele confirmatoare, pentru a nu crea ambiguități și a evita „desemnarea unei persoane convenabile, în detrimentul apărării”³⁰⁹.

Considerăm că este necesar a se completa art. 521 din CPP RM cu un nou alineat – 2², care va avea următorul cuprins:

„Demersul procurorului înaintat judecătorului de instrucție sau instanței de judecată urmează să conțină obligatoriu următoarele:

- 1) *obiectul bănuielii sau învinuirii;*
- 2) *fapta incriminată;*
- 3) *pedeapsa prevăzută de lege;*
- 4) *circumstanțele relevante;*
- 5) *motivarea imposibilității desemnării de către persoana juridică a unui reprezentant;*
- 6) *motivarea alegerii persoanei propuse ca reprezenant;*
- 7) *numele și prenumele persoanei care gestionează persoana juridică;*
- 8) *funcția persoanei;*
- 9) *acordul persoanei propuse ca reprezentant”.*

În cazul în care astfel de persoane lipsesc în cadrul persoanei juridice, procurorul, la faza de urmărire penală, sau instanța de judecată, la judecarea cauzei, solicită un avocat, care acordă asistență juridică garantată de stat.

³⁰⁷ Ghidul privind procedura de urmărire penală și judecare a infracțiunilor comise de persoane juridice. Op.cit., pag. 43.

³⁰⁸ Gurghiș, A. Reprezentantul persoanei juridice în reglementările codului de procedură penală al Republicii Moldova și României. Op. cit. pag. 120.

³⁰⁹ Nota informativă la proiectul Legii pentru modificarea unor acte normative. Op.cit.

Raționamentele prenotate se datorează faptului că,,lipsa persoanelor care pot fi reprezentanți ai persoanei juridice în cadrul procesului penal se asimilează lipsei *de facto* a persoanei juridice la acțiunile procesuale. Astfel de situație se poate echivala cu cazurile în care la acțiunile procesuale penale lipsește bănuitul, învinuitul, inculpatul, iar pentru a garanta acestora dreptul la un proces echitabil, statul are obligația pozitivă de a asigura acuzatul cu dreptul la apărare în sensul art. 6 § 3 lit. c) CEDO”³¹⁰.

Într-un final, este de menționat că art. 521 din CPP RM ar trebui aplicat în următoarea ordine consecutivă:

- 1) persoanei juridice i se impune o obligație de a-și desemna un reprezentant în privința căruia nu se desfășoară un proces penal – art. 521 alin. (2);
- 2) ulterior, în cazul în care persoana juridică nu-și desemnează un reprezentant (refuză sau se află în imposibilitate de a desemna un reprezentant), judecătorul de instrucție sau instanța de judecată va desemna un reprezentant al persoanei juridice, la demersul procurorului, din rândul persoanelor care gestionează persoana juridică, în privința căruia nu se desfășoară un proces penal – art. 521 alin. (2¹);
- 3) iar în cazul lipsei persoanelor care gestionează persoana juridică, organul de urmărire penală sau instanța de judecată vor solicita coordonatorului oficiului teritorial al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată desemnarea unui avocat care să acorde asistență juridică garantată de stat.

În România, reieșind din conținutul art. 491 Codul de procedură penală al României³¹¹, persoana juridică poate numi un mandatar pentru a o reprezenta, în cazul în care, pentru aceeași faptă sau pentru fapte conexe s-a pus în mișcare acțiunea penală și împotriva reprezentantului legal al persoanei juridice.

Mai mult, reprezentanții sunt obligați, în limitele prevăzute de lege și ale împuternicirilor pe care le au ca mandatar, să facă tot ce este necesar pentru apărarea intereselor părții pe care o înlocuiesc.

Chestiunea supusă atenției în literatura română este „concursul între alin. (2) și (3) ale art. 491 Cod procedură penală al României, în cazul în care pentru aceeași faptă sau fapte conexe celor pentru

³¹⁰ Nota informativă la proiectul Legii pentru modificarea unor acte normative. *Op.cit.*

³¹¹ Cod de Procedură Penală al României / Legea nr.135/2010. [online]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/185907> [citât: 04.05.2024].

care s-a pus în mișcare acțiunea penală împotriva persoanei juridice, s-a pus în mișcare și împotriva reprezentantului legal al persoanei juridice, prezentarea acesteia se realizează de către mandatarul persoană fizică, desemnat de reprezentantul legal sau de practicianul în insolvență, în ordinea și condițiile stabilite de textul legal, sau instanța de judecată poate opta între cei doi, înlăturând pe mandatarul persoană fizică desemnat de reprezentantul legal”³¹². În acest sens, este consecvență poziția exprimată de Înalta Curte de Casație și Justiție a României, în ea regăsindu-se și opinia majoritară a practicienilor: „Astfel, alin.(2) al art.491 urmează să aibă prioritate față de alin.(3) al aceluiași articol, iar în măsura în care există interese contrarii între persoana juridică și reprezentantul legal al acesteia, acestea nu pot avea același mandatar. Astfel, în ipoteza în care pentru aceeași faptă sau fapte conexe s-a pus în mișcare acțiunea și împotriva reprezentantului legal, doar în situația în care persoana juridică nu și-a numit un mandatar, acesta este desemnat de organul judiciar din rândul practicienilor în insolvență”³¹³.

În doctrina română se relevă că „reprezentarea persoanei juridice în fața autorităților judiciare se face în două modalități: când este trasă la răspundere penală numai persoana juridică, va fi reprezentată în îndeplinirea actelor procesuale și procedurale de reprezentantul său legal; dacă pentru aceeași faptă sau pentru fapte conexe s-a pus în mișcare acțiunea penală și împotriva reprezentantului legal al persoanei juridice, aceasta va numi un mandatar pentru a o reprezenta. În cazul în care persoana juridică nu-și numește un mandatar, acesta este desemnat, după caz, de procurorul care efectuează sau supraveghează urmărirea penală, de judecătorul de cameră preliminară sau de instanța de judecată, din rândul practicienilor de insolvență, autorizați potrivit legii”³¹⁴.

Potrivit legislației române, „în cazul în care din orice motive persoana juridică nu-și numește un mandatar, acesta este desemnat, după caz, de către procurorul care efectuează sau supraveghează urmărirea penală (nu organul de cercetare penală) sau de către judecătorul de cameră preliminară (în procedura camerei preliminare), după sesizarea instanței prin rechizitoriu, dacă nu a fost desemnat un mandatar în cursul urmăririi penale sau dacă acesta nu-și mai poate exercita atribuțiile, sau de către instanță (în cursul judecății), dacă nu a fost desemnat un mandatar în cursul urmăririi penale/procedurii

³¹² Jitaru, D. Numirea reprezentantului persoanei juridice duce la o practică judiciară unitară? 30 iunie 2017. [online]. Disponibil: <https://lexcafe.ro/tag/dezlegare-chestiune-de-drept/> [citat: 20.08.2023].

³¹³ Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție a României nr. 19/2017. Publicată în Monitorul Oficial al României, nr. 494/2017.

³¹⁴ Theodoru, Gr., Chiș, I.-P. *Tratat de drept procesual penal*. Ediția a 4-a. Op.cit., pag. 1046 – 1047.

camerei preliminare, sau dacă acesta nu-și mai poate exercita atribuțiile, din rândul practicienilor în insolvență, autorizați potrivit legii”³¹⁵.

Cercetătorul M. Udriu opinează că „se va impune desemnarea unui reprezentant din rândul practicienilor în insolvență și în cazul în care față de persoana juridică s-a dispus continuarea efectuării urmăririi penale în calitate de suspect, iar organele judiciare au dispus continuarea urmăririi penale față de suspectul reprezentant legal al persoanei juridice pentru aceeași faptă sau pentru fapte conexe cu cea pentru care este acuzată persoana juridică și din orice motive persoana juridică nu-și numește un mandatar”³¹⁶.

Subsecvent, autorul M. Udriu mai apreciază că „se va impune desemnarea unui reprezentant din rândul practicienilor în insolvență și în ipoteza în care nu se poate stabili care este reprezentantul legal al persoanei juridice sau dacă mandatul reprezentantului legal a expirat și acesta nu a fost prelungit sau înlocuit cu un alt reprezentant (de pildă, în cazurile în care, *de iure*, scriptic, persoana juridică nu are reprezentant legal)”³¹⁷.

Gr.Theodoru și I.P.Chiș menționează că, „la fel ca în cazul persoanei fizice, și inculpatul persoană juridică beneficiază de dispozițiile art. 90 lit. c) privind asistența juridică obligatorie, astfel că, în cursul procedurii de cameră preliminară și în cursul judecății, în cauzele în care legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa detențiunii pe viață sau pedeapsa închisorii mai mari de 5 ani, asistența juridică obligatorie pentru inculpatul persoană juridică este obligatorie”³¹⁸.

Astfel, regula generală este că, dacă în privința reprezentantului legal al persoanei juridice s-a dispus începerea urmăririi penale pentru aceeași faptă sau pentru fapte conexe, persoana juridică trebuie să-și desemneze, potrivit legii, un mandatar care s-o reprezinte la îndeplinirea actelor procesuale și procedurale.

În context, autorii români evidențiază situații în care „persoana juridică nu este obligată să-și desemneze un mandatar, și anume atunci când urmărirea penală a început împotriva persoanei juridice, iar față de reprezentantul legal se desfășoară doar acte premergătoare (precum și în situația inversă); atunci când persoana juridică și reprezentantul legal au calitatea procesuală de învinuiți în cauze diferite; atunci când urmărirea penală nu este începută față de persoana juridică ori față de reprezentantul legal pentru aceeași faptă sau fapte conexe, efectuându-se doar acte premergătoare sau

³¹⁵ Udriu, M. *Procedura penală, partea specială*. Op.cit., pag. 847.

³¹⁶ *Ibidem*, pag. 847.

³¹⁷ *Ibidem*, pag. 847.

³¹⁸ Theodoru, Gr., Chiș, I.-P. *Tratat de drept procesual penal*. Ediția a 4-a. Op.cit., pag. 1047.

când reprezentantul persoanei juridice este urmărit penal pentru o faptă săvârșită chiar în dauna persoanei juridice. În această din urmă situație, s-a exprimat opinia potrivit căreia instanța ori organul de urmărire penală (în proiectul C.pr.pen., judecătorul de drepturi și libertăți) ar trebui să fie singurele în măsură să desemneze mandatarul, pentru a se evita intervenția conflictului de interese prin dobândirea de către reprezentant a unei duble poziții procesuale: învinuit / inculpat, respectiv, parte vătămată / parte civilă”³¹⁹.

În acest context, considerăm relevantă o decizie a Curții Supreme de Justiție³²⁰. În speță a fost admis recursul ordinar, declarat de către administratorul companiei „Casadava” SRL și de către reprezentantul legal al acesteia, fiind casată parțial decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău, în partea condamnării persoanei juridice „Casadava” SRL, și dispusă rejudecarea cauzei în această parte de către aceeași instanță de apel, în alt complet de judecată.

Administratorul companiei și reprezentantul legal al acesteia au invocat în cererea de recurs, în special, următoarele: - compania „Casadava” SRL nu a fost asistată de un avocat atât la etapa urmăririi penale, cât și la judecarea cauzei în fond; - conducătorul inculpatului nu a fost înlăturat de la administrarea companiei, concomitent fiind și unicul fondator, și continuând să reprezinte organul decisiv și executiv al companiei „Casadava” SRL; - compania „Casadava” SRL nu a avut posibilitatea de a prezenta documente în apărarea sa, din acest motiv, prin demersuri, a solicitat susținerea și aportul instanței de fond, care au fost respinse integral.

În susținerea poziției sale, instanța de recurs a remarcat că „scopul reprezentantului legal este de a apăra drepturile și interesele persoanei juridice, în mare măsură prin participarea la acțiunile procesuale. În același timp, reprezentantul nu îndeplinește funcțiile de apărător. În acest sens, persoana juridică poate angaja un avocat sau cere numirea unui apărător din oficiu. Iar potrivit art. 69 alin. (1) pct. 6) CPP, participarea apărătorului la procesul penal este obligatorie în cazul în care bănuitului, învinuitului, inculpatului i se încredințează o infracțiune gravă, deosebit de gravă sau excepțional de gravă, iar conform art. 16 alin. (4) Cod penal, infracțiunea prevăzută la art. 244 alin. (2) lit. b) Cod penal, este o infracțiune gravă”³²¹.

Ținând cont de circumstanțele expuse, Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție a constatat că, în privința administratorului companiei „Casadava” SRL a fost intentată urmărirea penală pentru

³¹⁹ Ciuncan, D. Răspunderea penală a persoanei juridice. [online]. Disponibil: <https://dorin.ciuncan.com/documentare/raspunderea-penala-a-persoanei-juridice/> [citat: 14.09.2023].

³²⁰ Decizia Curții Supreme de Justiție din 03 octombrie 2017, Dosar nr. 1ra-1219/2017

³²¹ Decizia Curții Supreme de Justiție din 03 octombrie 2017, Dosar nr. 1ra-1219/2017

o faptă conexă cu cea intentată și în privința persoanei juridice „Casadava” SRL, astfel că, în cazul în care o faptă este incriminată atât persoanei fizice ca inculpat, cât și persoanei juridice al cărei administrator este persoana fizică inculpat, persoana juridică urmează a fi reprezentată de către un reprezentant.

În context, în cadrul urmăririi penale și în instanța de fond în calitate de reprezentant legal al companiei inculpate „Casadava” SRL, a fost numit L. M., iar ulterior în calitate de reprezentant legal a fost numită o altă persoană – B. V..

Totodată, instanța de recurs a constatat că potrivit materialelor cauzei, în instanța de fond, judecarea cauzei în privința inculpatului persoană juridică are loc conform regulii generale și, luând în considerare faptul că infracțiunea incriminată persoanei juridice SC „Casadava” SRL, este o infracțiune gravă, participarea apărătorului la procesul penal era obligatorie, însă instanța de fond a omis acest fapt, ceea ce a dus, pe cale de consecință, la încălcarea dreptului la apărare al inculpatului.

Într-o altă cauză³²², avocatul companiei inculpate SRL „Ecosenal” a contestat cu apel legalitatea și temeinicia sentinței primei instanțe, potrivit căreia inculpata a fost recunoscută vinovată pentru comiterea infracțiunii prevăzute de art. 246¹ lit. d) Cod Penal. În susținerea cerințelor, avocatul inculpatei a invocat, inclusiv, faptul că învinuirea înaintată companiei „Ecosenal” SRL a avut loc fără participarea avocatului, reprezentantului legal al SRL „Ecosenal” nu i-a fost explicat dreptul la apărare, încălcându-se, astfel, art. 6 par. 3 din CoEDO. Cererea de apel a fost respinsă, cu menținerea sentinței instanței de fond. Nefiind de acord cu decizia instanței de apel, aceasta a fost contestată cu recurs, care a fost declarat admisibil din mai multe raționamente, și anume că instanța de apel nu a respectat întocmai prevederile legale, ignorând exigențele legii procesual penale, inclusiv în partea motivării hotărârii.

Mai mult, instanța de recurs a făcut trimitere la practica CtEDO, invocând că „Curtea a consemnat, în repetate rânduri, că, la judecarea cauzei de către instanța de apel și la adoptarea deciziei, aceasta nu se poate limita la preluarea totală sau parțială a motivării formulate de instanța de fond, ci trebuie să analizeze din nou cauza, în fapt și în drept, cu atât mai mult când este în situația pronunțării unei noi hotărâri, și să răspundă argumentat la criticile invocate de părți, or, doar astfel se demonstrează că părțile au fost auzite în cadrul examinării acestei cauze penale”³²³.

³²² Decizia Curții supreme de Justiție din 24 mai 2021, Dosarul nr. 1ra-983/2021

³²³ Decizia Curții supreme de Justiție din 24 mai 2021, Dosarul nr. 1ra-983/2021

Totodată, Curtea Supremă de Justiție punctează că „pe tot parcursul desfășurării procesului penal, inculpata SRL „Ecosenal” a pledat nevinovată, aducând în acest sens diferite argumente, iar această poziție a inculpatei contravine din start prevederilor art. 332 alin. (5) Cod de procedură penală și denotă imposibilitatea încetării procesului penal în ședința de judecată, din motivul intervenirii termenului de prescripție de tragere la răspundere penală. Or, având în vedere că încetarea procesului penal în ședința de judecată are loc pe temeiuri de nereabilitare, o condiție necesară, în acest sens, fiind, mai întâi de toate, constatarea vinovăției inculpatei, Colegiul penal lărgit stabilește că soluția instanței de fond contravine esenței prevederilor legale citate și temeiurilor de încetare a procesului penal, în contextul în care inculpata SRL Ecosenal nu a recunoscut vinovăția de săvârșirea faptelor incriminate”³²⁴.

Subsecvent, s-a remarcat că instanța de apel nu a dat răspuns la toate argumentele invocate în apelul declarat, în mod special asupra argumentelor privind nulitatea actelor de procedură și inadmisibilitatea probelor în procesul penal; încălcarea art. 6 par. 3 CoEDO ș.a. oferind o motivare evazivă și contrară standardelor art. 6 din CoEDO privind dreptul la un proces echitabil și la apărare.

Conform unei alte decizii a Curții Supreme de Justiție³²⁵, argumentul invocat de reprezentantul persoanei juridice inculpate precum că aceasta a fost lipsită de dreptul la apărare prin faptul că la materialele cauzei este anexat mandatul unui avocat, pe care recurenta pretinde că nu l-a văzut și nici nu a încheiat vreun contract de asistență juridică. Instanța de recurs a evidențiat că „din lucrările dosarului se reține că persoana juridică SRL Spav-Int, în cadrul urmăririi penale și până la începerea cercetării judecătorești, a fost asistată de către apărătorul P. A., care a participat, în baza mandatului nr. 0412586, în cadrul tuturor acțiunilor organului de urmărire penală, fiind prezentă semnătura acestuia pe actele ce i s-au adus la cunoștință, inclusiv pe ordonanța de punere sub învinuire din data de 18.01.2014”³²⁶.

Potrivit unei alte hotărâri judecătorești³²⁷, apelanții au invocat în cererea de apel că „acțiunile lui L. G. și SRL Geo Paradis sunt descrise și calificate identic, fără delimitarea acțiunilor persoanei fizice și persoanei juridice, astfel L.G. este învinuit de două ori pentru una și aceeași faptă”. La aceste argumente, Colegiul penal al Curții de Apel Chișinău a menționat că „pe parcursul examinării cauzei s-a demonstrat implicarea directă a inculpatului L. G. în comiterea infracțiunii de organizare a

³²⁴ Decizia Curții supreme de Justiție din 24 mai 2021, Dosarul nr. 1ra-983/2021

³²⁵ Decizia Curții supreme de Justiție din 29 martie 2017, Dosarul nr. 1ra-594/2017

³²⁶ Decizia Curții supreme de Justiție din 29 martie 2017, Dosarul nr. 1ra-594/2017

³²⁷ Decizia Curții de Apel Chișinău din 20 mai 2020, Dosarul nr. 1a-2311/19

migrației ilegale, deoarece s-a stabilit că acesta a comunicat personal cu R.V., fapt declarat de însuși inculpatul, cu scopul de a coordona acțiunile pe care aceasta urma să le îndeplinească în vederea obținerii vizei Schenghen. În același timp, după ce R. V. s-a înțeles cu inculpatul L. G., inculpata SRL Geo - Paradis a obținut, în circumstanțe necunoscute organului de urmărire penală, invitația la muncă nr. IP 4122 - M074/12, eliberată cet. R.V. de compania poloneză PU AII work & good work la 06.07.2012”³²⁸.

Nefiind de acord cu decizia instanței de apel prenotată, aceasta a fost contestată cu recurs, iar potrivit deciziei pronunțate³²⁹, recurenta a susținut că „intenția lui L.G. privind organizarea migrației ilegale, precum și activitatea ilegală a SRL Geo-Paradis nu s-a demonstrat, iar potrivit învinuirii înaintatei lui L. G. și SRL Geo-Paradis, acțiunile acestora sunt descrise și calificate identic, nefiind delimitate acțiunile persoanei fizice și acțiunile persoanei juridice și nefiind constatată legătura cauzală între acțiunile acestora, astfel că învinuirea nu este concretă. Apărarea precizează că L. G. este învinuit de două ori pentru aceeași faptă, or, nu este clar care acțiuni ale SRL Geo-Paradis sunt ilegale și urmează a fi încadrate în baza art. 3621 alin. (2) lit. c) Cod penal, din care motiv consideră că învinuirea înaintată lui SRL „Geo-Paradis” contravine prevederilor art. 21 Cod penal”³³⁰.

Instanța de recurs, judecând recursul ordinar declarat în raport cu materialele cauzei, a concluzionat că acesta urmează a fi admis din considerentele ce succed: „instanța de apel poate da o nouă apreciere probelor din dosar. Instanța de apel este obligată să se pronunțe asupra tuturor motivelor invocate în apel. Chestiunile de fapt asupra cărora s-a pronunțat sau trebuia să se pronunțe prima instanță și care, prin apel, se transmit instanței de apel sunt: dacă fapta reținută ori numai imputată s-a săvârșit ori nu, dacă fapta a fost săvârșită de inculpat și în ce împrejurări s-a comis, dacă probele au fost apreciate corect prin prisma cumulului de probe anexate și administrate la dosar. La chestiunile de drept se referă cele ce țin de următoarele: dacă fapta întrunește elementele infracțiunii, dacă infracțiunea a fost corect calificată, dacă pedeapsa a fost individualizată și aplicată just, dacă normele de drept procesual, penal sau administrativ au fost corect aplicate, hotărârea adoptată urmând să conțină răspuns la toate motivele invocate”³³¹.

În decizia sa, Curtea Supremă de Justiție a conchis că învinuirile înaintate inculpaților nu conțin date concrete cu privire la acțiunile ilegale ale persoanei juridice, nefiind clară care activitate a

³²⁸ Decizia Curții de Apel Chișinău din 20 mai 2020, Dosarul nr. 1a-2311/19

³²⁹ Decizia Curții Supreme de Justiție din 08 iunie 2021, Dosarul nr. 1ra-403/21

³³⁰ Decizia Curții Supreme de Justiție din 08 iunie 2021, Dosarul nr. 1ra-403/21

³³¹ Decizia Curții Supreme de Justiție din 08 iunie 2021, Dosarul nr. 1ra-403/21

acesteia este catalogată ca fiind ilegală, iar acest răspuns nu se regăsește în decizia instanței de apel. Or, instanța de apel a analizat argumentele apărării într-o manieră superficială și vagă, prin faptul că învinuirile înaintate inculpaților sunt identice, precum și că cet. L. G. a fost învinuit de două ori pentru aceeași faptă.

Potrivit unei alte decizii³³² din practica judiciară națională, judecând recursul ordinar declarat, instanța de recurs a remarcat că „*inter alia*, instanța de apel mai este obligată să se pronunțe asupra tuturor motivelor invocate în apel, iar nepronunțarea instanței de apel asupra tuturor motivelor invocate echivalează cu nerezolvarea fondului apelului și, în acest caz, decizia urmează a fi casată, cu rejudecarea cauzei în apel, așa cum cere art. 435 Cod de procedură penală, întrucât o asemenea eroare judiciară nu poate fi corectată în instanța de recurs. La caz, omisiunile instanței de apel au viciat iremediabil procedura desfășurată împotriva inculpaților, afectând echitabilitatea întregului proces, care este o valoare comună pentru Constituția Republicii Moldova și pentru Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale”³³³.

Instanța de recurs mai relevă că „hotărârea trebuie, în principiu, să fie motivată. Calitatea hotărârii depinde, în principal, de calitatea motivației. O motivație bună este o necesitate imperioasă, care nu poate fi neglijată în favoarea celerității. Motivația permite nu numai o mai bună înțelegere și acceptare a hotărârii de către justițiabil, ci este, mai ales, o garanție împotriva arbitrarului. De aceea, aceasta trebuie să fie coerentă, clară și lipsită de ambiguități și de contradicții și trebuie să permită urmărirea unui raționament ce a condus judecătorul la soluția adoptată în final”³³⁴.

Astfel, în speță, instanța de recurs a conchis că criticile recurenților în raport cu actele cauzei sunt întemeiate, or, instanța de apel nu a examinat multiaspectual și nu a dat un răspuns la toate motivele esențiale, invocate în ordine de apel, expunându-se selectiv doar la o parte din ele.

Totodată, Curtea Supremă de Justiție a făcut trimitere la practica CtEDO, invocând că „în cauza *Vetrenko c. Moldovei*, în hotărârea din 18 mai 2010, instanța de contencios european a statuat că unul din standardele art. 6 din Convenție declară că este în sarcina instanțelor naționale de a considera cele mai importante argumente ridicate de părți și de a aduce motive în sensul acceptării sau refuzului acestora. Chiar dacă sfera argumentelor asupra cărora instanțele urmează să aducă argumente proprii poate depinde de circumstanțele particulare ale cauzei, totuși o omisiune de a

³³² Decizia Curții Supreme de Justiție din 19 noiembrie 2019, dosarul nr. 1ra-1156/2019

³³³ Decizia Curții Supreme de Justiție din 19 noiembrie 2019, dosarul nr. 1ra-1156/2019

³³⁴ Decizia Curții Supreme de Justiție din 19 noiembrie 2019, dosarul nr. 1ra-1156/2019

considera un argument serios sau examinarea într-o manieră vădit arbitrară este, în sine, incompatibilă cu noțiunea unui proces echitabil”³³⁵.

Prin urmare, Curtea de apel, era obligată să ofere motive pertinente în hotărârea pronunțată asupra alegațiilor apelantului, în scopul de a statua că argumentele acestuia, au fost auzite în cauză. Mai mult, nu este suficient doar a se expune în mod abstract și prin fraze generale, dar este important de a efectua propriile completări prin prisma criticilor invocate de părțile la proces, care, în viziunea lor, ar putea să afecteze, într-o măsură oarecare, legalitatea soluției adoptate.

2.4. Concluzii la Capitolul 2

Relatând despre răspunderea penală a persoanelor juridice, necesită a fi evidențiat că aceasta a căpătat o nouă dimensiune în Europa, în special după Congresul Internațional de Drept Penal Comparat din Budapesta, din 1978. Această evoluție a fost influențată și de dezbaterile concentrate asupra criminalității economico-financiare și concurențiale.

În Republica Moldova, după o lungă perioadă de timp în care în calitate de făptuitor este luată în considerație doar persoana fizică, odată cu adoptarea Codului Penal al RM, pe 18 aprilie 2002, care a intrat în vigoare la 12 iunie 2003, persoanele juridice au devenit subiecte ale răspunderii penale. Potrivit acestui Cod, inclusiv în varianta sa actualizată, persoanele juridice sunt recunoscute ca fiind subiecți ai infracțiunilor și sunt supuse răspunderii penale conform legislației în vigoare.

Astfel, de răspundere penală sunt pasibile persoanele juridice care practică activitate de întreprinzător sub următoarele forme organizatorico-juridice: a) societate în nume colectiv; b) societate în comandită; c) societate cu răspundere limitată; d) societate pe acțiuni; e) cooperativă; f) întreprindere de arendă; g) întreprindere de stat; h) întreprindere municipală; i) întreprinderi cu investiții străine.

În legislația procesual penală, aceste circumstanțe sunt expuse în titlul rezervat procedurilor speciale, Capitolul VI al CPP RM, procedura privind urmărirea penală și judecarea cauzelor privind infracțiunile săvârșite de persoana juridică.

Deși urmărirea penală și judecarea cauzelor privind infracțiunile săvârșite de persoana juridică se efectuează potrivit regulilor generale, se aplică și anumite derogări, ce se referă, în special, la reprezentantul persoanei juridice, care este un figurant obligatoriu în derularea acțiunilor procesuale.

³³⁵ Decizia Curții Supreme de Justiție din 19 noiembrie 2019, dosarul nr. 1ra-1156/2019

În RM, prin Legea nr. 1 din 06.02.2020 pentru modificarea unor acte normative au fost aduse modificări la Codul de procedură penală, în partea ce ține de reprezentarea persoanei juridice, legiuitorul efectuând o clarificare asupra modului de desemnare a reprezentantului persoanei juridice.

Omițând reglementarea posibilității persoanei juridice inculcate de a-și desemna în mod independent un reprezentant în cadrul procedurilor penale, se poate afecta dreptul acesteia la apărare, întrucât aceasta ar fi pusă în imposibilitatea de a utiliza toate mijloacele procedurale necesare pentru a-și apăra interesele, fiind, de asemenea, lipsită de unele garanții ale dreptului la apărare. Mai ales că, înainte de modificările aduse de legea menționată, art. 521 CPP RM reglementa exclusiv competența organului de urmărire penală de a desemna un reprezentant al persoanei juridice în faza de urmărire penală, fără a exista o prevedere specifică pentru faza de judecare a cauzei. Această normă lăsa loc de interpretare și era, în multe cazuri, ambiguă, iar astfel de reglementări legale complicaau activitatea practicienilor.

În context, prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 30 din 22.11.2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 521 alin. (2) din Codul de procedură penală, s-au declarat neconstituționale prevederile art. 521 alin. (2) CPP RM, precum și omisiunea reglementării posibilității persoanei juridice inculcate de a-și desemna un reprezentant în cadrul procedurilor penale. Curtea Constituțională a conchis că optimizarea celor două principii concurente – dreptul la apărare și realizarea intereselor justiției – reclamă ca, atunci când o persoană juridică este acuzată, ea să-și poată desemna reprezentantul legal pentru procedurile penale.

În acest sens, în lumina modificărilor operate la CPP RM, procedura de numire a unui reprezentant legal al persoanei juridice rezultă din conținutul art. 521 CPP RM, care urmează a se aplica consecutiv, după cum urmează: 1) persoanei juridice i se impune o obligație de a-și desemna un reprezentant în privința căruia nu se desfășoară un proces penal; 2) ulterior, în cazul în care persoana juridică nu-și desemnează un reprezentant (refuză sau se află în imposibilitate de a desemna un asemenea reprezentant), judecătorul de instrucție sau instanța de judecată va desemna un reprezentant al persoanei juridice, la demersul procurorului, din rândul persoanelor care gestionează persoana juridică, în privința căruia nu se desfășoară un proces penal; 3) iar, în cazul lipsei persoanelor care gestionează persoana juridică, organul de urmărire penală sau instanța de judecată vor solicita coordonatorului oficiului teritorial al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată desemnarea unui avocat care să acorde asistență juridică garantată de stat.

În cazul în care persoana nu-și desemnează un reprezentant, atunci devine incidentă situația desemnării de către judecătorul de instrucție sau instanța de judecată, în ambele cazuri, la demersul procurorului. Astfel, considerăm necesar a se completa art. 521 din CPP RM cu un nou alineat – 2², care va avea următorul cuprins:

„Demersul procurorului înaintat judecătorului de instrucție sau instanței de judecată urmează să conțină obligatoriu următoarele:

- 1) *obiectul bănuielii sau învinuirii;*
- 2) *fapta incriminată;*
- 3) *pedeapsa prevăzută de lege;*
- 4) *circumstanțele relevante;*
- 5) *motivarea imposibilității desemnării de către persoana juridică a unui reprezentant;*
- 6) *motivarea alegerii persoanei propuse ca reprezenant;*
- 7) *numele și prenumele persoanei care gestionează persoana juridică și acte confirmative;*
- 8) *funcția persoanei;*
- 9) *acordul persoanei propus ca reprezentant”.*

Demersul procurorului privind desemnarea unui reprezentant al persoanei juridice urmează să conțină datele specificate *supra*, pentru a nu crea ambiguități și a evita desemnarea unei persoane convenabile, în detrimentul apărării.

Totodată, am constatat că, prin Legea nr. 1 din 06-02-2020 pentru modificarea unor acte normative³³⁶ au fost operate modificări și la Legea nr. 198/2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat³³⁷, și anume completarea prevederilor art. 6 cu alin. (3), astfel fiind adăugată o nouă categorie de persoane care au dreptul la asistența juridică garantată de stat, acestea fiind „persoanele juridice înregistrate în Republica Moldova”.

Subsecvent, a fost completat și art. 20 cu lit. a¹) din Legea nr. 198/2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat³³⁸, potrivit căruia „se acordă asistență juridică calificată, indiferent de nivelul veniturilor, persoanelor juridice prevăzute la art. 521 alin. 2²) din Codul de procedură penală a Republicii Moldova”.

³³⁶ Legea nr. 1 din 06-02-2020 pentru modificarea unor acte normative. *Op.cit.*

³³⁷ Legea nr. 198 din 26.07.2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat. *Op.cit.*

³³⁸ *Ibidem.*

În concluzie, subliniem că, în urma modificărilor aduse, persoana juridică acuzată de săvârșirea unei fapte penale are dreptul să își desemneze un reprezentant legal independent. De asemenea, în situația în care reprezentantul legal este acuzat în cadrul aceleași proceduri, persoana juridică poate desemna un alt reprezentant. În cazul în care persoana juridică nu își desemnează un nou reprezentant conform prevederilor legale, judecătorul de instrucție, în faza de urmărire penală, sau instanța de judecată, la soluționarea cauzei, va prelua această sarcină, la cererea procurorului.

Totodată, persoana care pretinde să participe ca reprezentant legal al persoanei juridice în cauza penală urmează să prezinte acte ce confirmă funcția, calitatea de serviciu, împuternicirile de administrator al persoanei juridice, în caz contrar, acesta nu se va admite de către procuror sau de organul de urmărire penală la desfășurarea procesului penal în calitatea respectivă, fapt consemnat prin emiterea unei ordonanțe motivate.

În egală măsură, în funcție de organizarea juridică, în fruntea entității juridice pot figura unul sau mai mulți administratori, în timp ce în fața instanței va compărea o singură persoană fizică întrunind calitatea de reprezentant legal.

Demersul procurorului privind desemnarea unui reprezentant al persoanei juridice urmează să conțină numele, prenumele și funcția persoanei care gestionează persoana juridică, precum și actele confirmatoare, pentru a nu crea ambiguități și a evita desemnarea unei persoane „convenabile”, în detrimentul apărării”³³⁹.

În cazul în care astfel de persoane nu sunt disponibile în cadrul persoanei juridice, procurorul, în faza de urmărire penală, sau instanța de judecată, la judecarea cauzei, va solicita desemnarea unui avocat care va oferi asistență juridică garantată de stat. Acesta va participa la proces, reprezentând interesele entității juridice și acționând în beneficiul acesteia.

³³⁹Nota informativă la proiectul Legii pentru modificarea unor acte normative. *Op.cit.*

3. PARTICULARITĂȚILE URMĂRIRII PENALE ÎN CAZUL INFRAȚIUNILOR COMISE DE PERSOANE JURIDICE

3.1. Considerente generale privind competența procesuală în cadrul urmăririi penale a infrațunilor comise de persoanele juridice

Între „participanții la desfășurarea procesului penal un loc deosebit îl ocupă organele judiciare. În cazul mecanismului procesual penal însă, funcționează mai multe categorii de organe, având fiecare de îndeplinit anumite sarcini legate de soluționarea cauzelor penale”³⁴⁰.

Autorii I. Neagu și M. Damaschin definesc competența ca fiind „sfera atribuțiilor pe care le are de îndeplinit, potrivit legii, fiecare categorie de organe judiciare în cadrul procesului penal”³⁴¹.

Potrivit autorului M. S. Strogovici, „competența este privită ca o însușire pe care o are o anumită cauză penală de a fi dată spre soluționare unui organ judiciar”³⁴².

În opinia cercetătorului M. Udriou, „competența este aptitudinea recunoscută de lege unui organ judiciar (organ de urmărire penală, judecător de drepturi și libertăți, judecător de cameră preliminară sau instanța de judecată) de a urmări, respectiv a judeca, o anumită cauză penală sau de a se pronunța cu privire la cererile, propunerile, plângerile, contestațiile sau orice alte sesizări cu privire la actele și măsurile ce restrâng drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei ori asupra legalității actului de trimitere în judecată a probelor pe care se bazează acesta ori a actelor efectuate în cursul urmăririi penale, precum și asupra legalității și temeiniciei soluțiilor de netrimitere în judecată”³⁴³.

În doctrina rusă s-a formulat o definiție sintetică, dar suficient de exactă, potrivit căreia „prin competență judiciară se are în vedere totalitatea proprietăților cauzei penale, în funcție de care aceasta se atribuie pentru soluționare unui sau altui organ judiciar”³⁴⁴.

Conform autorului V. Dongoroz, „categoria juridică de competență determină dreptul și, în același timp, obligația organelor juridice de a desfășura anumite activități. Această capacitate poate fi

³⁴⁰ Neagu, I., Damaschin, M. *Tratat de procedură penală. Partea specială. În lumina noului Cod de procedură penală*. Op.cit., pag. 336.

³⁴¹ *Ibidem*, pag. 337

³⁴² Strogovici, M.S. *Procesul penal sovietic*. București: Editura de Stat pentru Literatură Juridică, 1950, pag. 128.

³⁴³ Udriou, M. *Procedura penală. Partea generală*. Volumul II. Op.cit., pag. 236.

³⁴⁴ Dolea, I., Roman, D., Sedlețchi, I., Vizdoagă, T., Rotaru, V., Cerbu, A., Ursu, S. *Drept procesual penal*, Ediția a 3-a, revizuită și completată. Op.cit., pag. 111.

concepută, în sens pozitiv, ca o împuternicire dată organelor judiciare într-o anumită direcție sau, în sens negativ, ca o limitare prin care se departajează sferele de atribuțiuni ale fiecărui organ”³⁴⁵.

În opinia cercetătorului A. Zarafiu, „competența reprezintă puterea, aptitudinea, autorizarea sau împuternicirea unui organ judiciar, concret sau generic determinat, de a-și exercita atribuțiile prevăzute de lege pentru soluționarea unei cauze penale”³⁴⁶.

Tot cercetătorul A. Zarafiu consideră că „din punct de vedere practic, competența interesează prin prisma efectelor sale. În primul rând, stabilind atribuții specifice pentru fiecare categorie de organe judiciare, competența are rolul de a înlătura arbitrariul la înfăptuirea justiției penale (justiție represivă). În al doilea rând, competența este nu doar premisa, dar și condiția necesară legalei investiții a unui organ judiciar la soluționarea unei cauze penale. Apoi, competența se manifestă, practic, prin două categorii de efecte. Efectul pozitiv al competenței reprezintă împuternicirea dată unui anumit organ judiciar de a realiza activități procesuale. Efectul negativ reprezintă imposibilitatea (în sens juridic, și nu material) aceluiasi organ judiciar de a-și depăși sfera atribuțiilor oferite prin lege. Nu în ultimul rând, privită în sens negativ (ca necompetență), competența provoacă, în caz de nerespectare, ineficacitatea actelor efectuate cu ignorarea regulilor pe care le presupune”³⁴⁷.

În alte viziuni, competența este „măsura în care un organ judiciar își exercită îndrituirea de a rezolva un conflict”³⁴⁸ sau care, „la stabilirea competenței unui organ judiciar, se realizează atât în funcție de cauzele penale ce revin organelor judiciare (de exemplu, competența Curții de Apel de a judeca, în primă instanță, infracțiunile contra păcii și omenirii), cât și în funcție de actele și măsurile procesuale ce pot fi îndeplinite de aceste organe (de exemplu, competența instanței de judecată de a dispune suspendarea procesului penal)”³⁴⁹.

Alți autori precizează că „formele competenței reprezintă criteriul sau modalitatea în funcție de care se diferențiază capacitatea instanțelor judecătorești de a judeca diversele cauze penale”³⁵⁰, iar

³⁴⁵ Dongoroz, V. et al. *Explicațiile teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea generală*. vol. V, Ediția a 2-a, București, 2003, 432 p., pag. 99. ISBN 978-973-655-356-1.

³⁴⁶ Zarafiu, A. *Procedura penală. Partea generală. Partea specială*. Ediția a 2-a, revizuită și adăugită. București: Editura C. H. Beck, 2017. 560 p., pag. 123. ISBN 978-606-18-0412-2.

³⁴⁷ *Ibidem*, pag. 123.

³⁴⁸ Rămureanu, V. *Competența penală a organelor judiciare*. București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1980, pag. 33.

³⁴⁹ Pintea, A., Pintea, D.C., Bălănescu, A.C. *Urmărirea penală, aspecte teoretice și practice*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. București: Universul Juridic, 2020. ISBN 978-606-39-0607-7.

³⁵⁰ Dolea, I., Roman, D., Sedlețchi, I., Vizdoagă, T., Rotaru, V., Cerbu, A., Ursu, S. *Drept procesual penal*, Ediția a 3-a, revizuită și completată. Op.cit., pag. 112.

în ceea ce privește „importanța criteriilor care stau la baza formelor competenței, în literatura de specialitate s-a făcut o divizare a acestora în forme fundamentale și forme subsidiare”³⁵¹.

Prin însăși forma competenței înțelegem „modalitatea prin care aceasta se exprimă. Formele fundamentale, sau principale, de competență sunt cele absolut necesare în stabilirea competenței unui anumit organ judiciar. Formele subsidiare sau secundare de competență sunt formele competenței care nu sunt absolut necesare în determinarea concretă a unui anumit organ judiciar, ele având caracter eventual. Uneori, acestea sunt privite ca derivate ale formelor fundamentale”³⁵².

Unii autori consideră că „în procesul penal modern, felurile fundamentale ale competenței sunt: competența materială (*ratione materiae*), competența personală (*ratione personae*) și competența teritorială (*ratione loci*)”³⁵³.

În aceeași manieră se expun și autorii francezi, considerând că „determinarea competenței trebuie să se facă pe trei planuri: competența de atribuire (*ratione materiae*), competența personală (*ratione personae*) și competența teritorială (*ratione loci*)”³⁵⁴.

Autorul M. Udriou clasifică formele competenței după cum urmează: competența *funcțională*, *materială*, *personală* și *teritorială*³⁵⁵.

Astfel, „competența *funcțională*, *materială* și *teritorială* reprezintă formele fundamentale ale competenței, acestea nelipsind din sfera de competențe ale vreunui organ judiciar. Competențele fundamentale sunt întotdeauna și concurente, întrucât organul judiciar trebuie să fie competent, în același timp, după funcțiune, după materie și după teritoriu pentru fiecare cauză. Formelor fundamentale ale competenței li se alătură o formă subsidiară, cum este competența *personală*”³⁵⁶.

O opinie similară se regăsește și în alte cercetări, însă la categoria de forme *subsidiară* se adaugă, pe lângă competența personală, și „competența specială și excepțională”³⁵⁷.

Competența *funcțională* (*ratione officii*) „conturează categoriile de activități pe care le poate desfășura un anumit organ în cadrul competenței sale generale. De exemplu, potrivit competenței funcționale, tribunalele desfășoară următoarele categorii de activități: judecă în prima instanță,

³⁵¹ Volonciu, N. *Tratat de procedură penală. Partea generală*. vol. I. București: Lumina Lex, 2002, pag. 128.

³⁵² Zărafiu, A. *Procedura penală. Partea generală. Partea specială*. Op.cit., pag. 124.

³⁵³ Neagu, I., Damaschin, M. *Tratat de procedură penală. Partea specială. În lumina noului Cod de procedură penală*. Op.cit., pag. 337.

³⁵⁴ Larguier, J. *Procédure penale*. 17^e éd. Paris: Dalloz, 1999, pag. 23.

³⁵⁵ Udriou, M. *Procedura penală. Partea generală*. Volumul I. Ediția a 6-a. București: Editura C. H. Beck, 2019, pag. 237 – 238. ISBN 978-606-18-0878-6.

³⁵⁶ Dolea, I., Roman, D., Sedlețchi, I., Vizdoagă, T., Rotaru, V., Cerbu, A., Ursu, S. *Drept procesual penal*, Ediția a 3-a, revizuită și completată. Op.cit., pag. 112.

³⁵⁷ Zărafiu, A. *Procedura penală. Partea generală. Partea specială*. Op.cit., pag. 124.

soluționează contestațiile formulate împotriva hotărârilor pronunțate de judecătorii în cazurile prevăzute de lege și soluționează anumite conflicte de competență”³⁵⁸.

Competența funcțională „este criteriul care diferențiază organele judecătorești sub aspectul funcțiilor lor în procesul penal și sub aspectul atribuțiilor generale pe care acestea le au de îndeplinit în acest cadru”³⁵⁹. Cunoașterea exactă a competenței funcționale este „necesară pentru o desfășurare legală a procesului penal”³⁶⁰.

Într-o altă abordare, dedusă din doctrina română, competența funcțională este „forma de competență prin raportare la care este stabilită activitatea de judecată sau de urmărire penală pe care o poate efectua instanța, respectiv, organele de urmărire penală, deopotrivă, este forma de competență prin raportare la care este stabilită activitatea judecătorului de drepturi și libertăți sau a judecătorului de cameră preliminară”³⁶¹.

Se mai menționează că „dispozițiile procedurale care reglementează competența funcțională a instanțelor judecătorești și a organelor de urmărire penală sunt norme imperative, încălcarea lor atrăgând sancțiunea nulității absolute, vătămarea procesuală fiind iremediabilă”³⁶².

Prin competența *materială* (*ratione materiae*) înțelegem „criteriul cu ajutorul căruia se stabilește care dintre organele judiciare de grade diferite pot instrumenta anumite categorii de cauze penale. Cu alte cuvinte, prin competența materială se stabilește sfera atribuțiilor unui anumit organ, sferă care-i delimitează competența în raport cu organele inferioare sau superioare în grad”³⁶³.

Totodată, competența materială este „determinată de obiectul cauzei penale, adică de faptul juridic care a produs conflictul de drept penal și în legătură cu care se desfășoară activitatea judiciară”³⁶⁴.

De principiu, în doctrina română se statuează că „dispozițiile procedurale care reglementează competența materială a instanțelor judecătorești sunt norme imperative; astfel, încălcarea normelor de

³⁵⁸ Neagu, I., Damaschin, M. *Tratat de procedură penală. Partea specială. În lumina noului Cod de procedură penală*. Op.cit., pag. 338.

³⁵⁹ Dolea, I., Roman, D., Sedlețchi, I., Vizdoagă, T., Rotaru, V., Cerbu, A., Rusu, S. *Drept procesual penal*, Ediția a 3-a, revizuită și completată. Op.cit., pag.112.

³⁶⁰ Dongoroz, V. et al. *Explicațiile teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea generală*. vol. V. Op.cit., pag. 98

³⁶¹ M. Udriou. *Procedură penală. Partea Generală*. Ediția a 6-a. Volumul I. Editura C. H. Beck, 2019, București, ISBN 978 – 606 – 18 – 0878 – 6, pag. 237

³⁶² Udriou, M. *Procedura penală. Partea generală*. Volumul I. Op.cit., pag. 237.

³⁶³ Neagu, I., Damaschin, M. *Tratat de procedură penală. Partea specială. În lumina noului Cod de procedură penală*. Op.cit., pag. 338.

³⁶⁴ Dolea, I., Roman, D., Sedlețchi, I., Vizdoagă, T., Rotaru, V., Cerbu, A., Ursu, S. *Drept procesual penal*, Ediția a 3-a, revizuită și completată. Op.cit., pag.113.

competență materială, prin judecarea cauzei de o instanță inferioară în grad instanței competente material, atrage sancțiunea nulității absolute; *per a contrario*, încălcarea dispozițiilor procedurale care reglementează competența materială a instanțelor judecătorești, prin judecarea cauzei de o instanță superioară în grad instanței competente material va putea atrage incidența nulității relative”³⁶⁵.

Competența *teritorială* (*ratione loci*) este „criteriul cu ajutorul căruia se determină care dintre organele de același grad este competent să soluționeze o anumită cauză. Competența teritorială împarte cauzele între organele judiciare pe linie orizontală”³⁶⁶.

Într-o altă definiție, „competența teritorială este criteriul prin care se determină organul judiciar competent să soluționeze o cauză penală dintre organele judiciare de același grad. Acest criteriu realizează departajarea organelor judiciare egale în grad, cu aceeași competență materială, în funcție de limitele teritoriale prestabilite, determinând întinderea teritorială a competenței materiale a organelor judiciare, în care acestea au capacitatea să-și exercite jurisdicția”³⁶⁷.

Subsecvent, competența teritorială „este forma de competență determinată de locul săvârșirii infracțiunii, locul în care a fost prins suspectul sau inculpatul, locuința suspectului sau inculpatului persoană fizică ori, după caz, sediul inculpatului persoană juridică, la momentul în care a săvârșit fapta, locuința sau, după caz, sediul persoanei vătămate. Nerespectarea dispozițiilor procedurale referitoare la competența teritorială poate atrage nulitatea relativă”³⁶⁸.

Și respectiv, forma subsidiară a competenței, competența *personală* (*ratione personae*), „potrivit căreia unele organe judiciare soluționează anumite cauze penale în raport cu anumite calități pe care le au făptuitorii”³⁶⁹ sau după calitatea persoanei. În doctrina română se evidențiază că în privința competenței personale interesează „de regulă, numai calitatea suspectului sau inculpatului, calitatea celorlalte părți sau a persoanei vătămate neavând, în principiu, nicio relevanță pe acest plan”³⁷⁰.

În literatura de specialitate română se analizează competența specială și excepțională. Astfel, „competența specială este competență unică și exclusivă, pe care o au anumite organe judiciare de a

³⁶⁵ Udroi, M. *Procedura penală. Partea generală*. Volumul I. Op.cit., pag. 237.

³⁶⁶ Neagu, I., Damaschin, M. *Tratat de procedură penală. Partea specială. În lumina noului Cod de procedură penală*. Op.cit., pag. 340.

³⁶⁷ Crișu, A. *Drept procesual penal. Partea generală conform noului Cod de procedură penală*. Ediția a 2-a, revizuită și actualizată. București: Editura Hamangiu, 2017, pag. 225. ISBN 978-606-27-0783-5.

³⁶⁸ Udroi, M. *Procedura penală. Partea generală*. Volumul I. Op.cit., pag. 238.

³⁶⁹ Neagu, I., Damaschin, M. *Tratat de procedură penală. Partea specială. În lumina noului Cod de procedură penală*. Op.cit., pag. 346.

³⁷⁰ *Ibidem*, pag. 347.

rezolva cauze penale privind infracțiuni ce aduc atingere unei anumite sfere de relații sociale. În această accepțiune, la această categorie se atribuie, în doctrina română, „tribunalele și curțile de apel din Constanța și Galați, ca instanțe în cadrul cărora se judecă dosarele privind infracțiunile săvârșite la regimul transportului naval, maritim sau fluvial”³⁷¹. La ea se referă eventualitatea înființării instanțelor specializate în anumite materii, cu posibilitatea participării, după caz, a unor persoane din afara magistraturii, fapt dedus din conținutul art. 126 alin. (5), din teza a II-a din Constituția României³⁷².

Competența excepțională, sau extraordinară, se caracterizează prin temporaritate³⁷³, este limitată la un anumit interval de timp, în care, din cauza unor împrejurări deosebite (stare de război, stare de necesitate), unele organe judiciare primesc spre soluționare cauze penale, pe care, în mod obișnuit, nu le au în competența lor³⁷⁴. În prezent, atât în România, cât și în Republica Moldova, este interzisă prin Constituție înființarea de instanțe extraordinare, așa încât competența extraordinară este tratată numai din punct de vedere al retrospectivei asupra organizării și competenței instanțelor judecătorești.

Importanța instituției competenței constă în faptul că „o cauză penală nu poate fi soluționată la întâmplare, de oricare organ judiciar, în înfăptuirea actului de justiție impunându-se, pentru o judicioasă soluționare a cauzei, existența unor criterii cu ajutorul cărora este determinat organul judiciar care are aptitudinea de a soluționa o anumită cauză penală. Necesitatea acestor criterii, concretizate în reguli de competență, este dată de varietatea faptelor penale săvârșite, de locul săvârșirii, precum și de natura și gravitatea lor. Din acest punct de vedere, regulile de competență determină organul judiciar competent să soluționeze o cauză penală ce are ca obiect o faptă săvârșită într-un anumit loc și de o anumită gravitate, într-o anumită etapă procesuală, cu luarea în considerare, când legea o impune, și a calității autorului faptei”³⁷⁵.

Conform opiniei formulate de A. Crișu, „prin competență se determină capacitatea exercitată de organul judiciar asupra unor cauze, prin efectuarea unor acte, dispunerea unor măsuri, luarea unor decizii, cât și măsura sau delimitarea sa față de celelalte organe judiciare”³⁷⁶.

³⁷¹ Neagu, I., Damaschin, M. *Tratat de procedură penală. Partea specială. În lumina noului Cod de procedură penală*. Op.cit., pag. 347.

³⁷² Constituția României. [online]. Disponibil: <https://www.constitutiaromaniei.ro/> [citat: 24.02.2024].

³⁷³ Florian, E. *Diritto procesuale penale*. Torino: Editrice Torinese, 1939. pag. 169.

³⁷⁴ Volonciu, N. *Tratat de procedură penală. Partea generală*. vol. I. Op.cit, pag. 132.

³⁷⁵ Crișu, A. *Drept procesual penal. Partea generală conform noului Cod de procedură penală*. Op.cit., pag. 220 – 221.

³⁷⁶ *Ibidem*, pag. 220 - 221

În cazul persoanelor juridice, potrivit doctrinarilor români, „pentru efectuarea urmăririi penale este competent organul de cercetare penală sau procurorul după competența materială și după calitatea persoanei privind infracțiunea săvârșită și persoana făptuitorului, în sensul că pentru unele infracțiuni urmărirea penală se efectuează în mod obligatoriu de către procurorul din parchetul de pe lângă instanța competentă să judece cauza în primă instanță, iar pentru infracțiunile și persoanele care se referă la O. U. G. nr. 43/2002 – de către procurorul din Direcția Națională Anticorupție. Judecata are loc la instanța competentă potrivit normelor obișnuite de competență materială și personală”³⁷⁷.

În ceea ce privește competența teritorială, în România se determină anumite reguli speciale de asemenea competență: „locul unde a fost săvârșită infracțiunea, locul unde se află sediul persoanei juridice, locul unde locuiește persoana vătămată sau unde aceasta își are sediul. Criteriile de competență teritorială sunt asemănătoare cu cele prevăzute pentru inculpații persoane fizice și, fiind o competență plurală, poate fi ales oricare dintre aceste criterii, afară de cazul când sunt sesizări simultane, când trebuie respectată o anumite ordine”³⁷⁸.

Iar competența de judecată revine „instanței judecătorești competente să judece cauza în primă instanță, în a cărei circumscripție s-a efectuat urmărirea penală sau care a fost stabilită de procuror. Desfășurarea judecății are loc potrivit procedurii obișnuite”³⁷⁹.

În doctrina națională se evidențiază că, „pe lângă regulile generale de stabilire a competenței, legea prevede și reguli specifice de determinare a competenței în cauzele penale împotriva persoanelor juridice, multe din ele fiind, de fapt, similare regulilor stabilite pentru cazuri în care o persoană fizică este trasă la răspundere”³⁸⁰.

Competența organului de urmărire penală are două înțelesuri:

a) „Prin competență se înțeleg drepturile și obligațiile organului de urmărire penală de a proceda la urmărirea penală în anumite cauze penale.

b) Prin competență de înțelege repartizarea legală a cauzei penale în cadrul atribuțiilor unui anumit organ de urmărire penală”³⁸¹.

³⁷⁷ Theodoru, Gr. *Tratat de drept procesual penal*. Op.cit., pag. 818.

³⁷⁸ *Ibidem*, pag. 818.

³⁷⁹ *Ibidem*, pag. 818.

³⁸⁰ Dolea, I., Roman, D., Vizdoagă, T., Sedlețchi, I., Șterbeț, V., Rotaru, V., Botezatu, R., Cerbu, A., Ursu, S., Erjiu, E., *Codul de procedură penală, Comentariu*. Chișinău: Editura Cartier, 2005, pag. 744-745, ISBN 9975-79-342-8.

³⁸¹ Ostavciuc, D. Analiza dezideratelor legate de competența înlăptuirii urmăririi penale. În: *Legea și viața*, martie – aprilie 2021, pag. 30. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/30-39_5.pdf [citat: 25.05.2023].

Astfel, „stabilindu-se competența organului de urmărire penală, se stabilesc, totodată, și atribuțiile, acțiunile și modul în care organul de urmărire penală trebuie să acționeze”³⁸².

În mod special, în funcție de anumite criterii, organele de urmărire penală au următoarele forme ale competenței:

- „Competență funcțională;
- Competență materială;
- Competență personală;
- Competență teritorială;
- Competență alternativă;
- Competență derogată”³⁸³.

Astfel, „competența funcțională a organelor de urmărire penală este reglementată de art. 55 – 57 CPP RM, care stabilesc cadrul de atribuții ce-i revin fiecărui organ de urmărire penală în faza urmăririi penale în raport cu atribuțiile procurorului și atribuțiile judecătorului de instrucție”³⁸⁴.

„Competența materială este reglementată de art. 266 – 269 CPP RM, fiind determinată de obiectul cauzei penale, adică de faptul juridic care a produs conflictul de drept penal”³⁸⁵, competența personală, „după calitatea făptuitorului sau a victimei, fiind prevăzută de art. 270 CPP RM pentru procuror ca organ de urmărire penală”³⁸⁶.

Cercetătorul D. Ostavciuc relevă că în ceea ce privește competența personală, „dictată organelor de urmărire penală, este de reținut faptul că, potrivit Codului de procedură penală, organele de urmărire penală, în limita competențelor materiale, exercită urmărirea penală, indiferent de statutul persoanei ce a comis infracțiunea, cu excepția celor date în competența procurorului”³⁸⁷. Conform art. 270 alin. (1) pct. 1 CPP RM, procurorul exercită urmărirea penală în cazurile infracțiunilor săvârșite de: „Președintele țării; deputați; membri ai Guvernului; judecători; procurori; director, director adjunct al Serviciului de Informații și Securitate și ofițerii de informații securitate, ofițeri de urmărire penală, polițiști și ofițeri de investigații, în legătură cu exercitarea atribuțiilor de serviciu, cu excepția infracțiunilor de corupție și a celor conexe actelor de corupție, angajații Centrului Național

³⁸² Ostavciuc, D. Analiza dezideratelor legate de competența îndeplinirii urmăririi penale. *Op.cit.*, pag.31.

³⁸³ Dolea, I., Roman, D., Sedlețchi, I., Vizdoagă, T., Rotaru, V., Cerbu, A., Ursu, S. *Drept procesual penal*, Ediția a 3-a, revizuită și completată. *Op.cit.*, pag. 421.

³⁸⁴ *Ibidem*, pag. 422.

³⁸⁵ *Ibidem*, pag. 422.

³⁸⁶ *Ibidem*, pag. 422.

³⁸⁷ Ostavciuc, D. Analiza dezideratelor legate de competența îndeplinirii urmăririi penale. *Op.cit.*, pag.31.

Anticorupție, în legătură cu exercitarea atribuțiilor de serviciu, cu excepția celor atribuite Procuraturii Anticorupție”³⁸⁸. Competența personală derivă și din conținutul prevederilor art. 270 alin. (7) CPP, unde se menționează despre cine este competent a efectua urmărirea penală în privința Procurorului General.

Competența „*alternativă*” este determinată de faptul care organ de urmărire penală a pornit urmărirea în cazuri speciale prevăzute de lege, acela va fi competent să desfășoare urmărirea”³⁸⁹.

Și, respectiv, „competența *derogată*” este determinată de anumiți factori, stabiliți de către Procurorul General și adjuncții lui, prin care are loc o derogare de la regulile competenței menționate *supra*”³⁹⁰. Referitor la competența derogată se indică asupra faptului că aceasta „este justificată de condițiile prin care are loc derogarea de la regulile competenței. Aceste condiții sunt reglementate în CPP și sunt aplicabile de Procurorul General sau adjuncții acestuia, iar în unele cazuri și de procurorul ierarhic superior procurorului care participă la urmărirea penală”³⁹¹.

Spre exemplu, potrivit art. 257 alin. (4) CPP RM, „procurorul ierarhic superior procurorului care participă la urmărirea penală în cauza respectivă poate dispune, motivat, transmiterea cauzei la un alt sector, în limitele circumscripției în care activează”³⁹², iar potrivit art. 271 alin. (4) CPP RM, „dacă procurorul ierarhic superior, în limita competenței sale materiale și teritoriale, din oficiu sau la solicitare, constată în mod rezonabil că organul de urmărire penală sau procurorul cărora, conform legii, le revine efectuarea sau conducerea urmăririi penale nu asigură în termen rezonabil cercetarea completă, obiectivă și sub toate aspectele a circumstanțelor cauzei, în vederea stabilirii adevărului, acesta dispune, printr-o ordonanță motivată, efectuarea urmăririi penale de către un alt organ similar”³⁹³.

Totodată, „competența alternativă” este determinată de atribuirea către procuror a posibilității de a alege organul de urmărire penală deopotrivă competent să efectueze urmărirea penală”³⁹⁴.

³⁸⁸ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. *Op.cit.*

³⁸⁹ Dolea, I., Roman, D., Sedlețchi, I., Vizdoagă, T., Rotaru, V., Cerbu, A., Ursu, S. *Drept procesual penal*, Ediția a 3-a, revizuită și completată. *Op.cit.*, pag. 422.

³⁹⁰ *Ibidem*, pag. 422.

³⁹¹ Ostavciuc, D. Analiza dezideratelor legate de competența înlăptuirii urmăririi penale. *Op.cit.*, pag.35.

³⁹² Codul de procedură penală al Republicii Moldova. *Op.cit.*

³⁹³ *Ibidem*.

³⁹⁴ Ostavciuc, D. Analiza dezideratelor legate de competența înlăptuirii urmăririi penale. *Op.cit.*, pag.34.

O altă problemă ridicată de „introducerea răspunderii penale a persoanei juridice este aceea a competenței teritoriale. În mare parte, la stabilirea instanței competente sub aspect teritorial, se ține cont de regulile generale de stabilire a competenței conform art. 40 și 42 CPP RM”³⁹⁵.

În norma legală a art. 522 CPP RM este reglementat criteriul teritorial al efectuării urmăririi penale, în baza căruia este delimitată competența organelor de urmărire penală la investigarea cauzelor penale privind infracțiunile comise de către persoane juridice.

În opinia cercetătorului I. Dolea, „nu există deosebiri de principiu între art. 522 și art. 42. În ambele cazuri este competent organul de urmărire penală și instanța de judecată de la locul săvârșirii infracțiunii. În alte cazuri, când este dificil de stabilit locul concret (spre exemplu, când sunt implicate mai multe filiale din diferite localități în aceeași faptă infracțională), sunt luate în calcul și alte criterii. Nu se poate ca un criteriu să aibă un avantaj asupra altuia”³⁹⁶. Subsecvent, autorul relevă că „în toate cazurile, Procurorul General are competența de a transmite cauza oricărui organ de urmărire penală sau în orice teritoriu. Judecarea cauzei se va efectua de instanța în raza teritorială a căreia a fost terminată urmărirea penală”³⁹⁷.

Așadar, norma legală prevăzută de art. 522 CPP RM stipulează: „În cazul săvârșirii infracțiunilor de către persoane juridice, competența teritorială este determinată de:

- 1) locul unde a fost săvârșită infracțiunea;
- 2) locul unde a fost depistat făptuitorul;
- 3) locul unde domiciliază făptuitorul persoană fizică;
- 4) locul unde își are sediul persoana juridică;
- 5) locul unde domiciliază victima sau unde aceasta își are sediul”³⁹⁸.

Alineatul (2) al art. 522 CPP RM specifică: „La judecarea cauzei privind infracțiunile săvârșite de persoane juridice se aplică în mod corespunzător prevederile art. 40 și 42”³⁹⁹, care reglementează competența teritorială în materie penală (art. 40) și competența în caz de indivizibilitate sau conexitate a cauzelor penale (art. 42)⁴⁰⁰. Analizând în ansamblu, deducem că „asemenea criterii au fost stabilite potrivit conceptului de determinare a competenței teritoriale, utilizat și în cazul săvârșirii infracțiunii

³⁹⁵ Poalelungi, M., Dolea, I., Vizdoagă, T. *Manualul Judecătorului pentru cauzei penale*. Op.cit., pag. 1061.

³⁹⁶ Dolea, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. Op.cit., pag.1287.

³⁹⁷ *Ibidem*, pag. 1287.

³⁹⁸ Codul de procedură penală al Republicii Moldova, *Op.cit.*

³⁹⁹ *Ibidem*.

⁴⁰⁰ Dogaru, M. Considerații generale privind răspunderea penală a persoanelor juridice în sistemul de drept din Republica Moldova. În: Закон и жизнь, 2010, nr. 5 (222), pp.41-46. pag. 46. ISSN 1810-3081.[online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/26657 [citat: 12.08.2023].

de persoana fizică. Reieșind din dispozițiile art. 522 CPP RM, se poate formula concluzia că competența teritorială este una de natură alternativă, ea fiind determinată de una din posibilitățile propuse⁴⁰¹.

Sub aspect comparativ cu prevederile legislației procesual penale ale României, aceasta „include cu titlul de completare a procedurii comune următoarele criterii: a) locul unde a fost săvârșită infracțiunea; b) locul unde se află sediul persoanei juridice și c) locul unde locuiește persoana vătămată sau unde aceasta își are sediul. În dreptul belgian, competența teritorială este determinată identic situației în care făptuitor este o persoană fizică, criteriul „reședinței inculpatului” fiind înlocuit cu cel al „sediului social” sau al „sediului profesional al persoanei juridice”⁴⁰².

De remarcat că, respectiv, competența teritorială se va determina potrivit condițiilor marcate *supra*, după ce a fost determinată competența materială prevăzută de art. 266 – 270² CPP RM⁴⁰³.

În context, „pentru a-și putea îndeplini atribuțiile în desfășurarea activității de urmărire penală, organul de urmărire penală trebuie să fie competent de a efectua acte de urmărire penală în fiecare cauză penală”⁴⁰⁴.

După efectuarea unei analize a conținutului art. 522, și anume a criteriilor de determinare a competenței teritoriale, se stabilește că, „în cazurile de săvârșire a infracțiunilor de către persoanele juridice, urmărirea penală se efectuează:

- 1) la locul unde a fost săvârșită infracțiunea – presupune locul săvârșirii faptei, determinat de art. 12 din Codul penal, fiind locul unde a fost săvârșită acțiunea (inacțiunea) prejudiciabilă, indiferent de timpul survenirii urmărilor;
- 2) la locul unde a fost depistat făptuitorul - presupune locul în care a fost găsită persoana fizică, care a înlăptuit acțiunea materială a faptei prejudiciabile pentru care este urmărită penal persoana juridică;
- 3) la locul unde domiciliază făptuitorul – presupune locul în care persoana fizică, care a înlăptuit acțiunea materială a faptei prejudiciabile pentru care este urmărită penal persoana juridică, își are locuința statornică sau principală. Se consideră că persoana își păstrează domiciliul atâta timp, cât nu și-a stabilit altul. Persoana al cărei domiciliu nu poate fi stabilit cu certitudine se

⁴⁰¹ Poalelungi, M., Dolea, I., Vizdoagă, T. *Manualul Judecătorului pentru cauzei penale*. Op.cit., pag. 1061.

⁴⁰² Streteanu, F., Chiriță, R. *Răspunderea penală a persoanelor juridice*. București: Editura Rosetti, 2002. 222 p., pag. 197. ISBN 978-973-837-816-2; 973-8378-16-8.

⁴⁰³ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Op.cit.

⁴⁰⁴ Dolea, I., Roman, D., Sedlețchi, I., Vizdoagă, T., Rotaru, V., Cerbu, A., Ursu, S. *Drept procesual penal*, Ediția a 3-a, revizuită și completată. Op.cit., pag. 421.

consideră domiciliată la locul reședinței sale. Reședința persoanei fizice este locul unde își are locuința temporară sau secundară. În lipsă de reședință, persoana este considerată că domiciliază la locul unde se găsește, iar dacă acesta nu se cunoaște, la locul ultimului domiciliu;

- 4) la locul unde își are sediul persoana juridică - presupune locul (clădirea), indicat în actele de constituire și înregistrat în modul stabilit, unde persoana juridică își are administrația și locul unde își desfășoară activitatea;
- 5) la locul unde domiciliază victima (persoană fizică căreia, prin infracțiune, i-au fost aduse daune morale, fizice sau materiale) sau unde aceasta își are sediul (persoană juridică căreia, prin infracțiune, i-au fost aduse daune morale, fizice sau materiale)”⁴⁰⁵.

Criteriul „locului unde a fost săvârșită infracțiunea” (ulterior determinării competenței materiale) are întâietate/prioritate față de celelalte criterii, dat fiind faptul că desfășurarea urmăririi penale este eficientă la locul comiterii infracțiunii.

Fiecare dintre criteriile indicate la pct. 2) - 5) art. 522 CPP RM (locul unde a fost depistat făptuitorul; locul unde domiciliază făptuitorul persoană fizică; locul unde își are sediul persoana juridică; locul unde domiciliază victima sau unde aceasta își are sediul) este „pasibil de aplicare în cazurile în care criteriul locului comiterii infracțiunii nu poate fi aplicat din anumite motive rezonabile, fie aplicarea unuia dintre aceste criterii este dictată de rezonabilitatea efectuării urmăririi penale mai operative, mai complete și mai obiective, pentru buna desfășurare a procesului penal”⁴⁰⁶.

Prin urmare, „competența teritorială diferențiază, din punct de vedere teritorial, organele de urmărire penală cu o egală competență materială și este determinată de locul săvârșirii infracțiunii. În acest sens, organul de urmărire penală este obligat să țină cont de harta administrativ-teritorială a Republicii Moldova”⁴⁰⁷.

Unii autori evidențiază că „determinarea exactă a persoanei juridice antrenate în proces, dar și a locului unde aceasta își are sediul prezintă importanță nu doar la stabilirea competenței teritoriale în cadrul procedurii speciale, dar și la modul de citare a ei. Astfel, citarea persoanei juridice urmează să

⁴⁰⁵ Ghidul privind procedura de urmărire penală și judecare a infracțiunilor comise de persoane juridice. Op.cit., pag. 25.

⁴⁰⁶ Ibidem, pag. 25.

⁴⁰⁷ Ostavciuc, D. Analiza dezideratelor legate de competența îndeplinirii urmăririi penale. Op.cit., pag.31.

fie făcută la sediul acesteia, în cazul în care acesta este cunoscut și în numele acesteia acționează un reprezentant legal, fie la domiciliul reprezentantului desemnat”⁴⁰⁸.

Or, „în situația în care este examinată o cauză privind săvârșirea unei infracțiuni de persoane juridice, urmează a fi respectate toate ingerințele unui proces penal echitabil cu respectarea etapelor judecării cauzei, a drepturilor și mecanismelor conferite reprezentantului, cu participarea apărătorului, traducătorului. Totuși, a fost pusă în discuție necesitatea oferirii aceluiași grad de protecție în cadrul procesului penal pentru persoana juridică, ca și pentru persoana fizică”⁴⁰⁹.

3.2.Particularități privind efectuarea unor acțiuni procesuale în cadrul urmăririi penale a infracțiunilor comise de persoane juridice

Urmărirea penală și judecarea cauzelor privind infracțiunile comise de persoanele juridice se efectuează potrivit procedurii obișnuite, cu derogările și completările prevăzute de legislația procesual penală națională.

Începerea „urmăririi penale în privința persoanei juridice se dispune conform dispozițiilor generale prin ordonanța procurorului sau a reprezentantului organului de urmărire penală, care a fost sesizat în modul prevăzut în art. 262 și 273 din Codul de procedură penală, în cazul în care din cuprinsul actului de sesizare sau al actelor de constatare rezultă bănuiala rezonabilă cu privire la comiterea infracțiunii și nu există vreuna din circumstanțele care exclud urmărirea penală”⁴¹⁰.

Actul de sesizare, „prin prisma art.262-263 Cod procedură penală al Republicii Moldova, ca punct de declanșare a unei investigații procesual-penale, solicită inițial prezența unei bănuieli privind existența unei fapte care a adus un anumit prejudiciu persoanei fizice sau juridice, adică necesită o bănuială inițială, precum că ar fi fost comisă o anumită infracțiune. Autodenunțarea se raportează la subiectul infracțiunii. Și în acest caz, existența bănuielii privind comiterea infracțiunii este obligatorie. După înregistrarea actului de sesizare, investigatorul va purcede la verificarea bănuielii, care ori va

⁴⁰⁸ Poalelungi, M., Dolea, I., Vizdoagă, T. *Manualul Judecătorului pentru cauzei penale*. Op.cit., pag. 1063

⁴⁰⁹ Dolea, I., Roman, D., Sedlețchi, I., Vizdoagă, T., Rotaru, V., Cerbu, A., Ursu, S. *Drept procesual penal*, Ediția a 3-a, revizuită și completată. Op.cit., pag. 745.

⁴¹⁰ *Ghidul privind procedura de urmărire penală și judecare a infracțiunilor comise de persoane juridice*. Op.cit., pag. 18–19.

deveni rezonabilă, ori, prin epuizarea ei, va condiționa circumstanțe care exclud urmărirea penală”⁴¹¹. Conceptul „bănuielii rezonabile a fost inclus în legislația procesual penală doar ca un standard de îndeplinit la începerea urmăririi penale. Bănuiala rezonabilă că a fost comisă o infracțiune presupune existența unor fapte și/sau informații care ar convinge un observator obiectiv că persoana în cauză ar fi comis o infracțiune”⁴¹².

Totodată, pentru buna desfășurare a procesului penal, precum și în scopul asigurării efectuării unei urmăririi penale multiaspectuale, complete și obiective, inclusiv pentru a asigura cercetarea sub toate aspectele a circumstanțelor faptelor penale comise de către persoana juridică, „luând în considerație că pentru investigarea acestora se administrează aceleași probe ca și în cazul tragerii la răspundere a persoanelor fizice pentru aceeași faptă sau chiar și pentru fapte conexe, urmărirea penală urmează să fie pornită pe fapt și efectuată atât în privința persoanei juridice, cât și în privința persoanei fizice în una și aceeași cauză penală”⁴¹³.

Dacă, pentru săvârșirea aceleiași fapte, urmărirea penală a fost începută doar în privința persoanei fizice, procurorul/organul de urmărire penală se va autosesiza pentru începerea urmăririi penale și în privința persoanei juridice, și invers, dacă s-a pornit urmărirea penală doar în privința persoanei juridice, procurorul/organul de urmărire penală se va autosesiza în vederea pornirii urmăririi penale și împotriva persoanei fizice. În prezența unor asemenea situații, „procurorul va dispune conexarea cauzelor penale într-o singură procedură de urmărire penală, pentru raționamentele expuse mai sus”⁴¹⁴.

De remarcat că, în toate cazurile în care este atrasă la răspundere penală persoana juridică, se va asigura tragerea la răspundere penală și a persoanei fizice care se face vinovată în acțiunile acesteia, dacă se vor constata elementele infracțiunii în urma efectuării acțiunilor de urmărire penală.

În procesul de examinare a sesizărilor cu privire la infracțiunile comise de către persoanele juridice, precum și în cadrul desfășurării urmăririi penale, „procurorii, reprezentanții organelor de urmărire penală vor solicita Agenției Servicii Publice și obține de la ea, cu anexarea ulterioară la materialele și cauzele cercetate, următoarele informații oficiale:

⁴¹¹ Pîntea, A. Bănuiala rezonabilă și actul de sesizare. În: *Vector European*, 2020, nr.1, pp. 32-35. pag. 32. ISSN 2345-1106, ISSN 2587-358X. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/32-35_36.pdf [citat: 05.05.2023].

⁴¹² Pîntea, A. Bănuiala rezonabilă și actul de sesizare. *Op.cit.*, pag. 33.

⁴¹³ *Ghidul privind procedura de urmărire penală și judecare a infracțiunilor comise de persoane juridice*. *Op.cit.*, pag. 18-19.

⁴¹⁴ *Ibidem*, pag. 18-19.

- a) denumirea completă și abreviată a persoanei juridice și forma juridică de organizare a ei;
- b) data și numărul de identificare de stat a persoanei juridice;
- c) modalitatea de constituire a persoanei juridice (înființată sau reorganizată) și datele despre succesiunea de drept;
- d) sediul, numerele de telefon și adresele de e-mail ale persoanei juridice, ale filialelor și reprezentanțelor ei;
- e) genurile principale de activitate și termenul de activitate;
- f) mărimea capitalului social și al cotelor de participare ale fondatorilor (asociaților), datele din buletinul de identitate și domiciliul lor;
- g) numele, prenumele, datele din buletinul de identitate, adresa de la domiciliu și numărul de telefon ale managerului principal;
- h) data înregistrării modificărilor operate în documentele de constituire ale persoanei juridice, esența modificărilor;
- i) modul de încetare a activității persoanei juridice (prin reorganizare sau lichidare)”⁴¹⁵.

Un alt aspect important de analizat este punerea sub învinuire a persoanei juridice. Astfel, atunci când procurorul va considera că probele acumulate sunt suficiente, va emite o ordonanță de punere sub învinuire a persoanei juridice. Procurorul poate emite o asemenea ordonanță din oficiu sau la propunerea organului de urmărire penală. În context, art. 281 alin. (1) CPP RM stipulează: „Dacă, după examinarea raportului organului de urmărire penală și a materialelor cauzei, procurorul consideră că probele acumulate sunt concludente și suficiente, el emite o ordonanță de punere sub învinuire a persoanei”⁴¹⁶.

Dacă în cadrul cauzei penale există și persoane fizice care sunt învinuite pentru săvârșirea aceluiași fapt, incluse în ordonanța de punere a acestora sub învinuire, ordonanța se va întocmi în parte pentru fiecare.

Reieșind din prevederile art. 281 alin. (2) CPP RM, ordonanța de punere sub învinuire a persoanei juridice trebuie să cuprindă următoarele elemente: „data și locul întocmirii; de către cine a fost întocmită (numele prenumele și funcția procurorului care a întocmit-o); numele, prenumele, ziua, luna, anul și locul nașterii persoanei puse sub învinuire, precum și alte date despre persoană care au importanță juridică în cauză; formularea învinuirii, cu indicarea datei, locului, mijloacelor și modului

⁴¹⁵ Ghidul privind procedura de urmărire penală și judecare a infracțiunilor comise de persoane juridice. Op.cit., pag. 18-19.

⁴¹⁶ Codul de procedură penală al Republicii Moldova, Op.cit.

de săvârșire a infracțiunii și consecințele ei, a formelor vinovăției, a motivelor și semnelor calificative pentru încadrarea juridică a faptei, a circumstanțelor în virtutea cărora infracțiunea nu a fost consumată în faza pregătirii sau tentativei de infracțiune, mențiunea despre punerea persoanei respective sub învinuire în calitate de învinuit în această cauză, conform articolului, alineatului și literei articolului din Codul penal care prevăd răspunderea pentru infracțiunea comisă”⁴¹⁷.

În special, în ordonanța de punere sub învinuire a persoanei juridice se vor indica și atributele de identificare a persoanei juridice:

- a) „denumirea completă și forma juridică de organizare;
- b) data înregistrării în Registrul de stat;
- c) modalitatea de constituire, înființată sau reorganizată;
- d) numărul de identificare de stat, codul fiscal;
- e) sediul”⁴¹⁸.

Suplimentar elementelor prenotate, în ordonanță se pot indica și alte atribute, precum „mărimea capitalului social, numărul de telefon, fax, adresă de e-mail, conturile bancare”⁴¹⁹.

La fel, în ordonanța de punere sub învinuire a persoanei juridice se va face mențiunea despre punerea sub învinuire a persoanei juridice în calitate de „învinuit” în cauza penală, cu indicarea articolului, alineatului și literei articolului din Codul penal, partea specială, care prevăd răspunderea pentru infracțiunea săvârșită de persoana juridică.

Ulterior, procurorul va înainta învinuirea persoanei juridice învinuite, obligatoriu în prezența avocatului, în decurs de 48 ore din momentul emiterii respectivei ordonanțe de punere sub învinuire, dar nu mai târziu de ziua în care reprezentantul legal sau reprezentantul desemnat s-a prezentat la procuror sau a fost adus în mod silit, fapt ce rezultă nemijlocit din conținutul art. 282 CPP RM.

În context, în privința reprezentantului persoanei juridice poate fi dispusă aducerea silită, fapt ce rezultă din conținutul art. 521 alin. (4) CPP RM, care stipulează că „împotriva reprezentantului legal sau, după caz, a reprezentantului desemnat al persoanei juridice față de care se efectuează urmărirea penală se pot lua, în această calitate, numai măsuri de constrângere aplicabile martorului”, iar potrivit art. 90 alin. (9) CPP RM, „dacă martorul nu se prezintă la acțiunea procesuală fără motive întemeiate, organul de urmărire penală sau instanța are dreptul să ordone aducerea lui silită”.

⁴¹⁷ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. *Op.cit.*

⁴¹⁸ *Ghidul privind procedura de urmărire penală și judecare a infracțiunilor comise de persoane juridice*. *Op.cit.*, pag. 27.

⁴¹⁹ *Ibidem*, pag. 27.

În doctrină se evidențiază că „termenul de 48 de ore este unul limitativ. La înaintarea acuzaării, trebuie să se respecte anumite norme procedurale în ceea ce privește prezența apărătorului, care, de asemenea, are dreptul să ia cunoștință cu ordonanța de punere sub învinuire. Dacă persoana nu cunoaște limba, este obligatorie prezența interpretului”⁴²⁰.

Cât privește termenul în care persoana juridică poate avea calitatea de învinuită în cadrul unei cauzei penale, acesta nu este reglementat expres de către legiuitor, fiind dedus din conținutul termenului rezonabil. Pe marginea acestui aspect s-a expus Curtea Constituțională a RM, care, în Decizia nr. 4/2020 din 20.01.2020⁴²¹, par. 31 – 33, statuează că „termenul de menținere a statutului de învinuit al persoanei trebuie dedus din termenul rezonabil garantat de articolul 6 § 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului și de articolul 20 din Constituție. În materie penală, acest drept urmărește ca persoana să nu fie subiectul unei acuzații pentru o perioadă îndelungată de timp. Curtea Europeană a stabilit că durata rezonabilă a unei proceduri trebuie apreciată în funcție de circumstanțele cauzei și cu ajutorul următoarelor criterii: complexitatea cauzei, comportamentul reclamantului și cel al autorităților competente, precum și miza litigiului pentru cel interesat”.

Ordonanța de punere sub învinuire a persoanei juridice „se va aduce la cunoștință reprezentantului legal sau reprezentantului desemnat de către procuror, care îi va explica conținutul ei. Aceste acțiuni se atestă cu semnăturile procurorului, reprezentantului legal sau reprezentantului desemnat, avocatului care participă la această acțiune procesuală, aplicate pe ordonanța de punere sub învinuire, indicându-se data și ora punerii sub învinuire”⁴²².

Reieșind din prevederile art. 282 alin. (2) - (3) CPP RM, reprezentantului legal sau reprezentantului desemnat se înmânează copia de pe ordonanța de punere sub învinuire a persoanei juridice, precum și informația în scris cu privire la drepturile și obligațiile pe care le are un învinuit, conform art. 66 CPP RM, cu specificarea în informație că „reprezentantul legal sau reprezentantul desemnat, cu a cărui participare se efectuează urmărirea penală în privința persoanei juridice, le însușește, cu excepția celor indisolubile persoanei fizice cu calitatea procesuală respectivă, pe care le

⁴²⁰ Dolea, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. Op.cit., pag.1287-1288, 808.

⁴²¹ Decizia CC a RM nr.4 din 20.01.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 206g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 282 din Codul de procedură penală (durata maximă de menținere a statutului de învinuit al persoanei). [online]. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=decizii&docid=749> [citat: 23.11.2023].

⁴²² Ghidul privind procedura de urmărire penală și judecare a infracțiunilor comise de persoane juridice. Op.cit., pag. 27.

exercită în modul corespunzător, și cu garanțiile ce țin de neasimilarea reprezentantului legal sau reprezentantului desemnat cu calitatea de urmărit penal al persoanei juridice”⁴²³.

Aspectele prenotate, se vor consemna în ordonanța de punere sub învinuire, concomitent cu explicarea reprezentatului legal sau desemnat a drepturilor și obligațiilor reglementate de legislația procesual penală.

Următoarea acțiune ce urmează a fi întreprinsă este audierea învinuitului persoană juridică, ce se va efectua în condițiile și cu respectarea garanțiilor specificate în art. 104 CPP RM.

Reprezentantul legal sau reprezentantul desemnat „va fi întrebat dacă, în calitatea pe care o are, în baza împuternicirilor ce i-au fost acordate și a statutului procesual penal special, acceptă să facă explicații privitor la învinuirea care i se incriminează persoanei juridice, și, în cazul în care își va expune acceptul, consemnat corespunzător în procesul-verbal de audiere, va fi întrebat dacă recunoaște învinuirea ce i se impută persoanei juridice și i se va propune să înscrie explicațiile în procesul-verbal respectiv, întocmit în conformitate cu prevederile art. 260 și 261 din Cod”⁴²⁴.

În cazurile în care reprezentantul legal sau reprezentantul desemnat „va reveni ulterior asupra poziției enunțate de el și/sau asupra vreuneia din explicațiile pe care le-a făcut cu ocazia înaintării învinuirii, inclusiv pentru completare, procurorul va purcede la audierea suplimentară a învinuitului persoană juridică, consemnând explicațiile respective într-un proces-verbal perfectat, la fel, conform procedurii stabilite în art.260 și 261 din Codul de procedură penală”⁴²⁵.

De remarcat că, până la punerea sub învinuire a persoanei juridice, persoana juridică față de care există anumite probe că a săvârșit o infracțiune poate fi recunoscută și în calitate de bănuít.

Atribuirea persoanei juridice a unei asemenea calități procesuale de „bănuít” se va efectua de către procuror/organul de urmărire penală, prin emiterea unei ordonanțe de recunoaștere a persoanei juridice în calitate de bănuít.

Înștiințarea persoanei juridice de ce este bănuítă, „înmânarea copiei de pe ordonanța de recunoaștere în calitate de bănuít și a informației în scris cu privire la drepturile și obligațiile pe care le are un bănuít, audierea persoanei juridice recunoscute în calitate de bănuít se vor face, cu participarea reprezentantului legal sau reprezentantului desemnat de către procuror, de către organul

⁴²³ Ghidul privind procedura de urmărire penală și judecare a infracțiunilor comise de persoane juridice. Op.cit., pag. 26-27.

⁴²⁴ Ibidem, pag. 27.

⁴²⁵ Ibidem, pag. 27.

de urmărire penală, analogic, potrivit recomandărilor privind punerea sub învinuire și înaintarea acuzării persoanei juridice, care se vor aplica corespunzător”⁴²⁶.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a examinat probleme ce vizează persoanele juridice sub diferite aspecte și în funcție de articolele Convenției invocate de către reclamânți. În materie penală, Curtea a examinat problema echității procesului, aplicării sechestrului și garanțiilor dreptului de proprietate, etc. Pe parcursul cercetării se va încerca de a face o analiză a unor hotărâri ale Curții în materia respectivă.

În cadrul prezentului paragraf menționăm că, atunci când împotriva unei persoane juridice există o acuzație în materie penală, persoana juridică se bucură de garanțiile unui proces echitabil, oferite de prevederile art. 6 din CoEDO.

Spre exemplu, în cauza *Keskinen and Veliekset Keskinen Oy contra Finlandei*, CtEDO a abordat problema încălcării art. 6 din CoEDO, în cazul în care instanțele de apel și de recurs au refuzat desfășurarea unei proceduri orale, condamnând o persoană fizică ce fusese achitată de instanța de fond și confiscând profitul unei societăți comerciale. În special, Curtea a analizat problema lipsei procedurii orale pentru ambele persoane (fizică și juridică)⁴²⁷. De fapt, reclamânții s-au plâns în fața CtEDO de încălcarea dreptului lor la un proces echitabil, întrucât reclamantul persoană fizică a fost condamnat penal în apel și recurs, iar reclamantei persoană juridică i-a fost confiscat profitul, fără a fi desfășurată o procedură orală, după ce în prealabil instanța de fond, singura în fața căreia s-a desfășurat o procedură orală, respinsese toate acuzațiile împotriva acestora. CtEDO, analizând circumstanțele cauzei, a apreciat că „dreptul la judecarea cauzei în mod public, prevăzut de art. 6 par. 1 din Convenție, implică în mod necesar dreptul la o procedură orală. Cu toate acestea, obligația de a ține o audiere publică nu este una absolută. Astfel, audierea poate să nu aibă loc, dacă una dintre părți renunță la acest drept și dacă nu sunt aspecte de interes general, care să facă audierea necesară. În speța de față, reclamânții nu au renunțat la acest drept, astfel încât rămâne de văzut dacă poate fi justificată absența unei astfel de proceduri orale”⁴²⁸. Deși, în cauza de față, „statul finlandez nu a fost condamnat pentru

⁴²⁶ Ghidul privind procedura de urmărire penală și judecare a infracțiunilor comise de persoane juridice. Op.cit., pag. 27

⁴²⁷ Hotărârea CtEDO în cauza *Keskinen and Veliekset Keskinen Oy contra Finlandei*. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155760> [citat: 07.08.2023].

⁴²⁸ *Ibidem*.

încălcarea art. 6 din Convenție, Curtea a statuat că acesta este aplicabil în cauză, atât în ceea ce privește persoana fizică, dar și în ceea ce privește persoana juridică”⁴²⁹.

În cauza *Fortum oi land gas OY contra Finlandei*⁴³⁰, CtEDO a enunțat că ea deja și-a asumat faptul că „articolul 6 se aplică persoanelor juridice în același mod în care se aplică persoanelor fizice și că o societate poate fi considerată ca fiind „acuzată de o infracțiune”, în sensul autonom al acestei expresii în sensul articolului 6”⁴³¹.

Totodată, considerăm important a analiza aspectul privind cercetarea infracțiunilor comise de către persoanele juridice prin prisma planificării, realizate de organul de urmărire penală. Astfel, în acest sens, pot fi instituite grupuri de urmărire penală, dar și utilizate posibilitățile oferite de Legea nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații, prin instituirea grupurilor de ofițeri de investigații, conform art. 10 al legii prenotate⁴³².

Așadar, anume experiența organelor de investigare, a grupurilor formate demonstrează că sporirea probabilității identificării și pedepsirii persoanelor care au comis infracțiuni se datorează, inclusiv, aspectului planificării acțiunilor de urmărire penală.

Și, deși nu este prevăzut de CPP RM, „planul de urmărire penală este izvorul indicațiilor procesuale, instrument prin care procurorul își realizează atribuțiile sale procesuale în cadrul procesului penal”⁴³³.

Practica de cercetare a infracțiunilor conturează că principalele reguli, cărora trebuie să corespundă un plan de urmărire penală sunt: „individualitatea, realitatea, mobilitatea, sau dinamismul”⁴³⁴.

Principiul *individualității* planificării activității de urmărire penală presupune ca „la realizarea unui plan de investigare să se țină cont de natura și caracterul infracțiunii, iar scopul urmărit este ca

⁴²⁹Trandafir, A.-R. Proces penal echitabil. Agravarea situației unei persoane fizice și a unei persoane juridice de către instanțele de apel și recurs fără o procedură orală nu încalcă art. 6 din Convenție. [online]. Disponibil: <https://www.juridice.ro/208605/cedo-proces-penal-echitabil-agravarea-situatiei-unei-persoane-fizice-si-a-unei-persoane-juridice-de-catre-instantele-de-apel-si-recurs-fara-o-procedura-oral-a-nu-incalca-art-6-din-conventie.html> [citat: 07.08.2023].

⁴³⁰ Hotărârea CtEDO în cauza *Fortum oi land gas OY contra Finlandei*. [online]. Disponibil: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\": \"001-22846\"}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\) [citat: 07.08.2023].

⁴³¹ *Ibidem*.

⁴³² Legea nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații. Publicat: 08.06.2012 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.113-118, art.373. [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140305&lang=ro# [citat: 17.08.2023].

⁴³³ Gropa, M. Planificarea procesuală a acțiunilor de urmărire penală în cadrul investigării infracțiunilor de criminalitate organizată. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2023, Nr. 2 (65), pp.18-23, pag. 19. ISSN: 1857-2405. [online]. Disponibil: https://www.inj.md/sites/default/files/new/23/18-23_43.pdf [citat: 27.08.2023].

⁴³⁴ *Ibidem*, pag.18.

planificarea să se efectueze individual pentru fiecare cauză în parte. Caracterul individual al planificării investigării este tocmai aplicabil și pentru cercetarea infracțiunilor comise de către persoanele juridice, pornind exact de la specificul urmăririi penale a acestei categorii de persoane”⁴³⁵.

Principiul *realității* „planificării activității de urmărire penală are în vedere, în primul rând, intuirea sarcinilor care decurg obiectiv din versiunile elaborate și, în rândul al doilea, prevederea în plan a activităților realizabile din punctul de vedere al posibilităților de care dispun, la moment, teoria și practica criminalistică și organul respectiv. Elaborarea versiunilor implică, pe lângă formularea presupunerilor, un proces de analiză logică, în vederea determinării problemelor necesare a fi clarificate pentru confirmarea sau infirmarea acestora, respectiv, a sarcinilor activității de cercetare”⁴³⁶.

Astfel, pentru fiecare sarcină în planul propus se vor prevedea activități specifice de urmărire penală, care să fie realizabile, în caz contrar, planul va avea un caracter abstract, ireal și, în consecință, inaplicabil și nu se va solda cu rezultatul dorit.

Potrivit principiului *mobilității*, „planul de cercetare penală trebuie să fie adaptabil la situațiile modificabile ale cercetării cauzei. De obicei, planul activității de cercetare a unei infracțiuni se întocmește în baza datelor limitate de care dispune organul de anchetă la etapa incipientă de cercetare. La această etapă nu pot fi prevăzute toate versiunile posibile și acțiunile care trebuie întreprinse. Un atare plan poate direcționa activitatea de urmărire penală doar temporar, pentru o anumită etapă a cercetărilor. În raport cu diversele aspecte apărute, el va fi renovat prin formularea unor versiuni noi și a unor activități suplimentare de cercetare”⁴³⁷.

Planul de urmărire penală poate căpăta diferite forme, important este ca acesta să conțină, cel puțin, următoarele puncte:

- 1) „versiunile existente referitoare la comiterea infracțiunii, în dependență de care sunt aprobate măsurile tactice de examinare a cazului;
- 2) expunerea acțiunilor procesuale necesare de a fi întreprinse;
- 3) obiectivele;

⁴³⁵ Ghidul privind procedura de urmărire penală și judecare a infracțiunilor comise de persoane juridice. Op.cit., pag. 20.

⁴³⁶ Gropa, M. Planificarea procesuală a acțiunilor de urmărire penală în cadrul investigării infracțiunilor de criminalitate organizată. Op.cit., pag. 19.

⁴³⁷ Organizarea și planificarea activității de urmărire penală. [online]. Disponibil: <https://www.scribd.com/document/367971639/136227130-Organizarea-%C5%9Fi-planificarea-activit%C4%83%C5%A3ii-de-urm%C4%83rire-penal%C4%83-docx> [citat: 27.08.2023].

- 4) riscurile/problematica;
- 5) soluțiile”⁴³⁸.

Subsecvent, cercetarea cauzei poate avea șanse de izbândă, doar dacă se va baza pe o organizare chibzuită a activității de urmărire penală, organizare de natură să asigure:

- „operativitatea și eficacitatea maximă a actelor procedurale de administrare a probelor;
- depistarea și interpretarea științifică a urmelor materiale ale infracțiunii;
- reținerea și interogarea în termeni rezonabili, din perspectiva tactică, a persoanelor bănuite;
- garantarea confidențialității materialului probatoriu și a datelor cu caracter informativ existente în cauză”⁴³⁹.

3.3. Măsuri preventive aplicabile persoanelor juridice. Controlul judiciar. Liberarea provizorie pe cauțiune. Categori, condiții și procedura de aplicare

Cercetătorul I. Dolea relatează că „măsurile preventive sunt instituții de drept, care presupun aplicarea anumitor constrângeri, determinate de circumstanțele cauzei penale. Măsurile preventive dispun de anumite particularități distincte, care caracterizează instituții în ansamblu sau în raport cu alte măsuri procesuale de constrângere [...]. Măsurile preventive pot fi *principale* și *complementare*. În această situație, acestea pot fi aplicate în cumul. De asemenea, măsurile preventive pot fi alternative, care se aplică doar în cazul înlocuirii arestului”⁴⁴⁰.

În altă ordine de idei, acestea trebuie considerate „măsuri de constrângere puse la dispoziția organelor judiciare penale, pentru a se asigura buna desfășurare a procesului penal, pentru a împiedica sustragerea suspectului sau inculpatului de la urmărire penală ori de la judecată sau pentru prevenirea comiterii de către acesta a unei alte infracțiuni”⁴⁴¹.

În afară de aceasta, se apreciază că „instituția modernă de măsuri preventive este una dintre cele mai importante componente ale procedurii penale. În funcție de gravitatea infracțiunii comise, de informațiile privind personalitatea acuzatului (suspectului), de vârsta acestuia, de starea sa de sănătate,

⁴³⁸ Gropa, M. Aspecte privind investigarea infracțiunilor comise cu utilizarea materialelor radioactive, chimice, biologice. În: *Promotion of Social and Economic Values in the Context of European Integration*, 4th International Conference. Vol. II, Chișinău, 3-4 decembrie 2021, pp.38-58. pag. 42 [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/155355 [citat: 27.08.2023].

⁴³⁹ Gropa, M. Aspecte privind investigarea infracțiunilor comise cu utilizarea materialelor radioactive, chimice, biologice. *Op.cit.*, pag. 52.

⁴⁴⁰ Dolea, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. *Op.cit.*, pag. 574.

⁴⁴¹ Urlău, A.-S. Aspecte practice privind noua măsură preventivă a controlului judiciar pe cauțiune. În: *Acta Universitatis George Bacovia. Juridica.*, Volume 3, Issue 2/2014. [online]. Disponibil: https://www.ugb.ro/Juridica/Issue6RO/7._Controlul_judiciar_pe_cautiune.Uzlau_Andreea.RO.pdf [citat: 27.08.2023].

de situația familială, de disponibilitatea unui loc de reședință permanent, pot fi aplicate diferite tipuri de măsuri preventive”⁴⁴².

Noul Cod de procedură penală al României prevede „un număr de cinci măsuri preventive, trei fiind privative de libertate (reținerea, arestul la domiciliu și arestarea preventivă), iar alte două fiind restrictive de drepturi (controlul judiciar și controlul judiciar pe cauțiune)”⁴⁴³, așa încât, în reglementarea actuală a legislației procesual penale române, „măsurile preventive sunt reținerea, controlul judiciar, controlul judiciar pe cauțiune, arestul la domiciliu și arestarea preventivă”⁴⁴⁴.

În opinia autorului A. Crișu, „întrucât vizează în mod direct starea de libertate a suspectului sau inculpatului, concretizată în privarea de libertate (în cazul reținerii, arestului la domiciliu sau arestării preventive) ori în restrângerea libertății de mișcare (în cazul controlului judiciar sau al controlului judiciar pe cauțiune), măsurile preventive sunt cele mai importante dintre măsurile procesuale reglementate în Codul de procedură penală”⁴⁴⁵.

Gr. Gh. Theodoru consideră că, „în vederea desfășurării normale a procesului penal și a realizării scopului său, se poate ivi necesitatea folosirii unor mijloace de constrângere împotriva învinutului sau inculpatului, împotriva părții responsabile civilmente ori a altor persoane, prin care să fie împiedicată obstrucționarea de către acestea a urmăririi penale și a judecării sau sustragerea lor de la executarea pedepselor și a celorlalte sancțiuni de drept penal ori de la repararea pagubelor cauzate prin infracțiune”⁴⁴⁶.

Același autor ne indică asupra faptului că „privarea sau restrângerea libertății individuale a învinutului sau inculpatului împiedică sustragerea acestuia de la urmărire și de la judecată, precum și de la executarea pedepsei închisorii; restrângerea dreptului de a dispune de bunurile proprii asigură executarea pedepsei închisorii; restrângerea dreptului de a dispune de bunurile proprii asigură executarea unei pedepse pecuniare a confiscării speciale sau extinse, precum și repararea de către inculpat și partea responsabilă civilmente a pagubei cauzate prin infracțiune”⁴⁴⁷.

În dreptul procesual penal sunt cunoscute diferite categorii de măsuri preventive, „unitatea sistemului măsurilor preventive se caracterizează prin temeuri comune ale utilizării acestor măsuri,

⁴⁴² Турсунбаева, Д.С. Виды пресечения в уголовном процессе. В: *International Journal of Humanities and Natural Sciences*, vol. 3-3 (66), 2022. pag. 90 [online]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/vidy-mer-presecheniya-v-ugolovnom-protsesse> [citat: 17.06.2023].

⁴⁴³ Urlău, A.-S. Aspecte practice privind noua măsură preventivă a controlului judiciar pe cauțiune. *Op.cit.*

⁴⁴⁴ Crișu, A. *Drept procesual penal. Partea generală conform noului Cod de procedură penală*. Op.cit., pag. 432 .

⁴⁴⁵ *Ibidem*, pag. 432.

⁴⁴⁶ Theodoru, Gr. *Tratat de drept procesual penal*. Op.cit., pag. 363.

⁴⁴⁷ *Ibidem*, pag. 363.

prin scopuri unice, prin subiecții în privința cărora pot fi aplicate și printr-o ordine specifică de folosire în cadrul activității procesual penale. Aceste particularități calitative plasează măsurile preventive într-o instituție juridică de sine stătătoare și constituie criterii de delimitare a acestora de alte măsuri de constrângere procesual-penală”⁴⁴⁸.

Efectuând o clasificare a măsurilor preventive, cercetătorul V. Mihailov le divizează în patru categorii: „1) măsuri preventive care au în conținutul lor asigurarea personală (obligarea de a nu părăsi localitatea, obligarea de a nu părăsi țara, garanția personală); 2) măsuri preventive care includ în conținutul lor asigurarea patrimonială (cauțiunea); 3) măsuri preventive care includ în conținutul lor asigurarea morală (garanția unei organizații, transmiterea minorului în supravegherea părinților, tutorilor, curatorilor); 4) măsuri preventive care includ în conținutul lor asigurarea administrativ-statală (arestul preventiv, transmiterea minorului în supravegherea conducătorului instituției de învățământ speciale, transmiterea sub supraveghere a militarului)”⁴⁴⁹.

Procesualistul rus I. Petruhin vine cu opinia că „toate măsurile preventive existente la momentul de față pot fi clasificate în două grupuri: 1) măsuri care, *de facto*, limitează libertatea personală a indivizilor, inclusiv dreptul de a se deplasa în spațiu (arestarea la domiciliu, arestarea preventivă; declarația de nepărăsire a localității sau a țării, transmiterea sub supraveghere a militarului; 2) măsuri ce influențează persoanele, în exclusivitate, doar în mod psihologic. Acestea, la rândul lor, pot fi patrimoniale (cauțiunea) și nepatrimoniale (transmiterea minorului sub supraveghere, garanția personală, garanția unei organizații)”⁴⁵⁰.

La rândul său, cercetătorul S. Rosinskii evidențiază „existența a trei grupuri de măsuri preventive: 1) măsuri preventive cu un caracter obligatoriu (declarația de nepărăsire a localității sau a țării, garanția personală, transmiterea sub supraveghere a militarului, transmiterea sub supraveghere a minorului; 2) măsuri preventive cu caracter patrimonial (cauțiunea); 3) măsuri preventive cu caracter privativ de libertate (arestarea preventivă, arestarea la domiciliu)”⁴⁵¹.

În doctrina națională se propune încă o clasificare a măsurilor preventive, în baza criteriului influenței asupra bănuitului, învinuitului, acestea fiind: 1) „măsuri preventive care influențează moral

⁴⁴⁸ Stamatin, Ș., Gheorghieș, A. Sistemul măsurilor preventive. În: *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova*. Științe socioumane, ediția a X-a. pp.115-121, p. 117. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Sistemul%20masurilor%20preventive%20.pdf [citat: 18.08.2023].

⁴⁴⁹ Михайлов, В.А. *Уголовно-процессуальные меры в судопроизводстве Российской Федерации*. Москва, 1997, с. 41- 42.

⁴⁵⁰ Уголовно-процессуальное право Российской Федерации: Учебник. / под ред. И. Л. Петрухина, Москва, 2006, с. 263.

⁴⁵¹ Россинский, С.Б. *Уголовный процесс России*. / Курс лекций. Москва, 2007. с.179.

asupra bănuitalui, învinuitului (obligarea de a nu părăsi localitatea sau obligarea de a nu părăsi țara (art. 178); garanția personală (art. 179); transmiterea sub supraveghere a minorului părinților, tutorilor, curatorilor sau altor persoane demne de încredere (art. 184); 2) măsuri preventive de influență administrativ-statală: garanția unei organizații (art. 180); ridicarea provizorie a permisului de conducere a mijloacelor de transport (art.182); transmiterea sub supraveghere a militarului (art. 183); transmiterea minorului sub supravegherea conducătorului instituției de învățământ speciale, unde învață acesta (art.184); liberarea provizorie sub control judiciar a persoanei deținute (art. 191); 3) măsuri preventive de influență patrimonială: liberarea provizorie pe cauciune a persoanei deținute (art. 192); 4), măsuri de limitare fizică a libertății personale (arestarea preventivă (art.185); arestarea la domiciliu (art.188))⁴⁵².

Relatând despre condițiile de aplicare a măsurilor preventive, în general, autorul A. Crișu consideră că acestea sunt: „a) existența unor probe sau indicii temeinice din care să rezulte suspiciunea rezonabilă că o persoană a săvârșit o infracțiune; b) măsura să fie proporțională cu gravitatea acuzației aduse, unde proporționalitatea presupune evaluarea tuturor împrejurărilor de fapt, cât și a contextului legal (calificarea juridică, pedeapsa); c) măsura preventivă să fie necesară pentru realizarea scopului urmărit prin dispunerea ei; d) inexistența unei cauze care împiedică punerea în mișcare a acțiunii penale sau exercitarea acesteia; e) suspectul sau inculpatul trebuie să fie audiat, în prezența unui avocat ales sau din oficiu”⁴⁵³.

Referitor la ceea ce ține de aplicarea măsurilor preventive în privința persoanelor juridice, autorii I. Neagu și M. Damaschin consideră că urmează a se întruni următoarele condiții: „a) să existe motive temeinice care justifică suspiciunea rezonabilă că persoana juridică a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală; b) să se asigure buna desfășurare a procesului penal”⁴⁵⁴.

Scopul aplicării măsurilor preventive constau în „a) asigurarea bunei desfășurări a procesului penal; b) împiedicarea sustragerii suspectului sau inculpatului de la urmărirea penală sau de la judecată; c) prevenirea săvârșirii unei alte infracțiuni”⁴⁵⁵.

În RM, scopul aplicării măsurilor preventive se deduce din conținutul art. 175 alin. (2) CPP RM, potrivit căruia „măsurile preventive sunt orientate spre a asigura buna desfășurare a procesului

⁴⁵² Stamatin, Ș., Gheorghieș, A. Sistemul măsurilor preventive. *Op.cit.*, pag. 118.

⁴⁵³ Crișu, A. *Drept procesual penal. Partea generală conform noului Cod de procedură penală*. *Op.cit.*, pag. 449 – 450.

⁴⁵⁴ Neagu, I., Damaschin, M. *Tratat de procedură penală, Partea specială, în lumina noului cod de procedură penală*. București: Universul Juridic, 2015. pag. 507. ISBN 978-606-673-371-7, pag. 507.

⁴⁵⁵ Crișu, A. *Drept procesual penal. Partea generală conform noului Cod de procedură penală*. *Op.cit.*, pag. 449.

penal sau a împiedica bănuitul, învinuitul, inculpatul să se ascundă de urmărirea penală sau de judecată, spre aceea ca ei să nu împiedice stabilirea adevărului ori spre asigurarea de către instanță a executării sentinței”⁴⁵⁶.

După cum relatează și cercetătorul I. Dolea, „scopul măsurilor preventive este de a împiedica acuzatul să întreprindă anumite acțiuni negative asupra desfășurării procesului sau asupra asigurării executării sentinței. Acestea sunt orientate spre a asigura buna desfășurare a procesului penal sau a împiedica acuzatul să se ascundă de urmărire sau judecată, să nu comită alte fapte infracționale sau să încerce a distruge probele”⁴⁵⁷.

Potrivit autorilor români I. Neagu și M. Damaschin, „măsurile preventive care pot fi dispuse împotriva persoanei juridice având calitatea de inculpat în procesul penal sunt următoarele: a) interdicția inițierii ori, după caz, suspendarea procedurii de dizolvare sau lichidare a persoanei juridice; b) interdicția inițierii ori, după caz, suspendarea fuziunii, a divizării sau a reducerii capitalului social al persoanei juridice, începută anterior sau în cursul urmăririi penale; c) interzicerea unor operațiuni patrimoniale, susceptibile de a antrena diminuarea activului patrimonial sau insolvența persoanei juridice; d) interzicerea încheierii anumitor acte juridice, stabilite de organul judiciar; e) interzicerea desfășurării activităților de natura celor cu ocazia cărora a fost comisă infracțiune”⁴⁵⁸.

Astfel, măsurile prenotate pot fi dispuse, „ca și în procedura de drept comun, de către judecătorul de drepturi și libertăți, în cursul urmăririi penale, la propunerea procurorului, de către judecătorul de cameră preliminară sau instanța de judecată, în cursul fazei de judecată”⁴⁵⁹.

În RM, autorii autohtoni opinează că, „analizând măsurile preventive stabilite în partea generală a CPP, multe dintre acestea sunt inoperabile în cazul persoanei juridice. Legea stabilește că în cazul persoanei juridice se aplică în mod special controlul judiciar”⁴⁶⁰.

De aceeași părere este și cercetătorul I. Dolea, conform căreia „controlul judiciar asupra persoanei juridice trase la răspundere penală poartă anumite particularități distincte în raport cu persoanele fizice. Unele măsuri procesuale, în mod firesc, nu pot fi aplicate persoanei juridice”⁴⁶¹.

⁴⁵⁶ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. *Op.cit.*

⁴⁵⁷ Dolea, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. *Op.cit.*, pag. 574.

⁴⁵⁸ Neagu, I., Damaschin, M. *Tratat de procedură penală, Partea specială, în lumina noului cod de procedură penală*. *Op.cit.*, pag. 506.

⁴⁵⁹ *Ibidem*, pag. 506.

⁴⁶⁰ Dolea, I., Roman, D., Vizdoagă, T., Sedlețchi, I., Șterbeț, V., Rotaru, V., Botezatu, R., Cerbu, A., Ursu, S., Erjiu, E., *Codul de procedură penală, Comentariu*. *Op.cit.*, pag. 698.

⁴⁶¹ Dolea, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. *Op.cit.*, pag. 1288.

Mai mult, autorul conchide că „măsurile aplicabile persoanei juridice sunt exhaustiv menționate în art. 523 CPP RM”⁴⁶².

Potrivit altei opinii similare, este exprimată convingerea că „art. 523 CPP invocă o prevedere specială referitoare la instituirea controlului judiciar asupra persoanei juridice. Acest fapt corespunde necesităților, inclusiv, datorită faptului că multe din măsurile preventive stabilite de partea generală a CPP sunt inoperabile în cazul persoanei juridice”⁴⁶³.

În această ordine de idei, norma art. 523 alin. (1) CPP RM prevede: „Pentru asigurarea unei bune desfășurări a procesului penal, la demersul procurorului, judecătorul de instrucție sau, după caz, instanța de judecată, dacă consideră necesar, poate dispune punerea persoanei juridice sub control judiciar”⁴⁶⁴.

Reieșind din conținutul normei legale, putem deduce cu certitudine că aplicarea măsurii controlului judiciar asupra persoanei juridice poate fi dispusă doar de către judecătorul de instrucție (la faza de urmărire penală), sau de către instanța de judecată (la faza de judecare a cauzei), în ambele situații, la demersul procurorului.

Luarea măsurii față de persoana juridică nu este condiționată de gravitatea infracțiunii imputate. Astfel, având în vedere scopul și natura măsurii, acestea „trebuie luate numai în acele cazuri în care ele sunt necesare pentru buna desfășurare a procesului penal și nu sunt întotdeauna potrivite sau necesare pentru orice tip de infracțiune”⁴⁶⁵.

Prin urmare, ne raliem opiniei, potrivit căreia, „deși textul de lege nu o prevede în mod expres, în funcție de specificul fiecărei măsuri preventive, organele judiciare vor trebui să aibă în vedere mai multe aspecte, atunci când decid asupra luării măsurilor preventive față de persoana juridică, precum natura și gravitatea infracțiunii, riscul ca persoana juridică să „dispară”, posibilitatea ca aceasta să-și micșoreze în mod fraudulos activul patrimonial etc.”⁴⁶⁶.

Subsecvent, potrivit art. 523 alin. (1) CPP RM⁴⁶⁷, măsura controlului judiciar se aplică doar în scopul unei bune desfășurări a procesului penal.

⁴⁶² Dolea, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. Op.cit., pag. 1288.

⁴⁶³ Poalelungi, M., Dolea, I., Vizdoagă, T. *Manualul Judecătorului pentru cauzei penale*. Op.cit., pag. 1063.

⁴⁶⁴ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Op.cit.

⁴⁶⁵ *Codul de procedură penală. Comentariu pe articole. Art.1-603.* / Coord.: M. Udriou. București: Ed. C. H. BECK, 2015. 1691 p. pag. 1275. ISBN 978-606-18-0409-2.

⁴⁶⁶ *Ibidem*, pag. 1275.

⁴⁶⁷ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Op.cit.

Spre deosebire de luarea măsurilor preventive pentru persoana fizică, legiuitorul moldav a reglementat în cazul persoanelor juridice un singur scop⁴⁶⁸. Astfel, măsurile preventive împotriva persoanei juridice se iau „numai pentru a se asigura buna desfășurare a procesului penal”⁴⁶⁹. În unele surse doctrinare se arată că „scopul măsurilor preventive constă și în împiedicarea sustragerii persoanei juridice de la urmărirea penală, de la judecată ori de la executarea pedepsei”⁴⁷⁰.

Se susține că „acesta este scopul spre care tind măsurile preventive, dar trebuie admis că ele au ca finalitate asigurarea executării pedepsei amenzii”⁴⁷¹.

Însă, „având în vedere felurile măsurilor preventive și rațiunile care le justifică din perspectiva legiuitorului, acestea urmăresc, în principal, în cazul persoanei juridice, înlăturarea riscului dispariției acesteia prin dizolvare, lichidare, divizare sau reducerea capitalului social, operațiuni care tind la diminuarea semnificativă a patrimoniului sau la insolvența persoanei juridice, dispariție care ar face imposibilă tragerea sa la răspundere penală”⁴⁷².

Considerăm că alin. (1) art. 523 CPP RM necesită a fi completat, având următorul conținut: *„Judecătorul de instrucție, în cursul urmăririi penale sau, după caz, instanța de judecată, la demersul procurorului, poate dispune, dacă consideră necesar, punerea persoanei juridice sub control judiciar, dacă există motive temeinice care justifică bănuiala rezonabilă că persoana juridică a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală și numai pentru a se asigura buna desfășurare a procesului penal”*.

Aceste cerințe se impun pentru a se proteja persoana juridică, or, impunerea nejustificată a unor măsuri preventive poate afecta grav activitatea și obiectivele acesteia, mai ales că legiuitorul a statuat că măsura preventivă poate fi aplicată în toate cazurile, gravitatea infracțiunii nereprezentând un criteriu de care se ține cont la aplicarea măsurii față de persoana juridică.

După însuși modul de reglementare a tuturor măsurilor preventive care sunt aplicabile persoanei juridice, „acestea pot fi luate, numai dacă există motive temeinice care justifică suspiciunea rezonabilă că persoana juridică a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală”⁴⁷³. În egală măsură, în

⁴⁶⁸ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. *Op.cit.*

⁴⁶⁹ Udrioiu, M. *Codul de procedură penală. Comentariu pe articole*. București: Ed. C. H. BECK, 2015. pag. 1275. ISBN 978-606-18-0409-2/

⁴⁷⁰ Udrioiu, M. *Procedura penală. Partea specială. Noul Cod de procedură penală*. București: Ed. C. H. BECK, 2014. pag. 453. ISBN 978-606-18-0325-5.

⁴⁷¹ Costin, D. M. *Răspunderea persoanei juridice în dreptul penal român*. București: Ed. Universul Juridic, 2010. 600 p. pag. 532. ISBN 978-973-127-393-8.

⁴⁷² Mateuț, Gh. *Tratat de procedură penală. Partea generală*. vol. II. București: Ed. C. H. BECK, 2012. 907 p. pag. 700. ISBN 978-973-115-252-3.

⁴⁷³ Dumitrescu, F.G. Specificul și unele particularități ale aplicării măsurilor preventive în privința persoanelor juridice. În: *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2020, nr. 5(16). ISSN 2345-1130. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/43-48_23.pdf [citat: 11.04.2024].

doctrină se afirmă că „suspiciunea rezonabilă reprezintă un test obiectiv și nu se confundă cu simpla părere sau supoziție, chiar dacă este susținută de buna credință”⁴⁷⁴.

Temeinicia motivelor care probează bănuiala rezonabilă că persoana juridică a săvârșit o infracțiune impune ca, cel puțin, faptele (acțiune/inacțiune) imputate persoanei juridice să fie catalogate drept fapte penale și să cadă sub incidența unui articol din partea specială a Codului penal al RM.

Cercetătorul Gh. Mateuț, referindu-se la presupunerea rezonabilă că persoana juridică a comis o infracțiune, susține că „este vorba de condiția prealabilă luării oricărei măsuri preventive, respectiv, cea privind existența unor probe, adică a unor elemente de fapt, care servesc la „constatarea existenței unei infracțiuni, la identificarea persoanei care a săvârșit-o și la cunoașterea împrejurărilor necesare pentru justa soluționare a cauzei”⁴⁷⁵ sau existența unor indicii temeинice, „când din datele existente în cauză există presupunerea rezonabilă că persoana juridică față de care se efectuează acte premergătoare sau acte de urmărire penală a săvârșit fapta”⁴⁷⁶.

În definirea bănuielii rezonabile este relevantă constatarea CtEDO în cauza *Ignatenco contra Republicii Moldova*, unde Curtea a reamintit, la par. 59 – 60, că „bănuiala rezonabilă presupune existența faptelor și a informațiilor care ar convinge un observator obiectiv că persoana în cauză ar fi putut săvârși infracțiunea. Totuși ceea ce poate fi considerat rezonabil va depinde de toate circumstanțele unei anumite cauze. (...) faptele care creează suspiciunea nu trebuie să fie de același grad ca cele necesare, pentru a justifica o condamnare sau chiar pentru înaintarea învinuirii care reprezintă următorul pas al procesului de urmărire penală”⁴⁷⁷.

Reglementări similare privind bănuiala rezonabilă se regăsesc și în legislația Belgiei, unde se precizează că „măsurile preventive pot fi luate de judecătorul de instrucție, numai dacă acesta constată serioase indicii de culpabilitate în cazul persoanei juridice și numai dacă circumstanțele speciale cer acest lucru”⁴⁷⁸.

Fiind de acord cu opiniile analizate supra, considerăm necesar de a menționa suplimentar unele considerente. Bănuiala rezonabilă în cadrul infracțiunilor comise de către persoana juridică, în

⁴⁷⁴ Codul de procedură penală. Comentariu pe articole. Art.1-603. / Coord.: M. Udriou. Op.cit., pag. 1275.

⁴⁷⁵ Dumitrescu, F.G. Specificul și unele particularități ale aplicării măsurilor preventive în privința persoanelor juridice. Op.cit.

⁴⁷⁶ Ibidem.

⁴⁷⁷ Hotărârea CtEDO în cauza *Ignatenco contra Republicii Moldova*. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-124098> [citat: 11.04.2024].

⁴⁷⁸ Mateuț, Gh. *Tratat de procedură penală. Partea generală*. vol. II. Op.cit., pag. 697 – 698

mod firesc, are o legătură directă cu faptele comise de către persoane fizice, de regulă, responsabile. Prin urmare, la stabilirea bănuiei rezonabile în cadrul infracțiunii săvârșite de persoana juridică este necesar în mod obligatoriu de a constata acțiunile/inacțiunile persoanelor fizice care au avut ca și consecință o asemenea situație. Totuși, nu este neapărat necesar ca infracțiunea unei persoane juridice să fie o consecință a infracțiunii persoanei fizice. În funcție de caz, aceasta poate fi și o contravenție. Prin urmare, la constatarea bănuiei rezonabile în cadrul examinării chestiunii cu privire la infracțiunea săvârșită de persoana juridică pot fi analizate și faptele persoanelor fizice responsabile, dar acest aspect nu va fi obligatoriu. Spre deosebire de bănuiala rezonabilă analizată la aplicarea unor măsuri preventive, la pronunțarea sentinței de condamnare instanța va fi obligată în motivare de a arăta care au fost circumstanțele cauzei, inclusiv de a analiza faptele persoanelor fizice care au condiționat infracțiunea săvârșită de către persoana fizică.

În continuare, considerăm necesar de a examina în mod separat anumite măsuri preventive care pot fi aplicate persoanei juridice. Subsecvent celor relatate, în cazul dispunerii unei măsuri cum este controlul judiciar, acesta poate fi însoțit cu impunerea respectării de către persoana juridică a unei sau mai multor obligații, reglementate expres de legislația procesual penală, acestea fiind:

- 1) „depunerea unei cauțiuni, fixate de judecătorul de instrucție sau de instanță, al cărei quantum nu poate fi mai mic de 1000 de unități convenționale;
- 2) interdicția de a exercita anumite activități, dacă infracțiunea a fost comisă în exercitarea sau în legătură cu exercitarea acestor activități;
- 3) interdicția de a emite anumite cecuri ori de a folosi cărți de plată”⁴⁷⁹.

Obligațiile prenotate se aplică adițional măsurii controlului judiciar, constituind un drept al judecătorului de instrucție sau, după caz, al instanței, aceasta exercitându-l doar dacă consideră necesară instituirea lor.

De remarcat că „limita minimă a quantumului cauțiunii ce poate fi aplicată persoanei juridice nu poate fi mai mică de 1000 unități convenționale, iar „limita maximă este cea stabilită de art. 192¹ CPP RM”⁴⁸⁰, adică „100 000 de unități convenționale”⁴⁸¹.

Spre exemplu, într-o Decizie a Curții Supreme de Justiție din 01 aprilie 2015, s-a constatat că „directorul companiei „Virs” SRL a contestat cu recurs încheierea judecătorului de instrucție al

⁴⁷⁹ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. *Op.cit.*

⁴⁸⁰ Dolea, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. *Op.cit.*, pag. 1288,

⁴⁸¹ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. *Op.cit.*

Judecătoriei Bălți, prin care s-a admis demersul procurorului de stabilire a interdicției prestării serviciilor de televiziune prin cablu, și anume a retransmisiei canalelor TV consumatorilor finali din mun. Bălți. Încheierea judecătorului de instrucție a fost menținută prin Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bălți”⁴⁸². Recurentul a invocat mai multe argumente, printre care a pretins „neconstituționalitatea art. 523 CPP RM, în legislația națională lipsind normele care stabilesc esența controlului judiciar al persoanelor juridice, termenii, temeiurile aplicării, căile de atac și executarea acestor hotărâri”⁴⁸³.

Curtea a declarat inadmisibil recursul în anulare, declarat de către directorul companiei SRL „Virs”, ca fiind vădit neîntemeiat, invocând în susținerea poziției sale că „instituția controlului judiciar asupra persoanelor juridice, în sensul art. 523 Cod de procedură penală, are un grad de verificare, fapt ce corespunde cerințelor art. 13 CEDO, precum că orice persoană, ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de prezenta convenție au fost încălcate, are dreptul să se adreseze efectiv unei instanțe naționale, chiar și atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale. Deci statul este obligat să asigure o cale de atac în instanță, în cazul pretinselor violări ale drepturilor omului. Astfel, statul a asigurat acest drept prin controlul efectuat în modul prevăzut la art. 308-311 Cod de procedură penală. Eliminarea căilor extraordinare de atac în această materie este justificată și de caracterul special al procedurii instituite de prevederile art. 523 Cod de procedură penală, legiuitorul urmărind astfel să asigure celeritatea acesteia și obținerea în mod rapid a unei hotărâri irevocabile și definitive, prin care să fie exercitat controlul judiciar asupra persoanei juridice, pentru asigurarea bunei desfășurări a procesului penal”⁴⁸⁴.

Autorul Gh. Mateuț este de părerea că „pentru luarea măsurii preventive față de persoana juridică, este necesar ca aceasta să aibă calitatea de învinuit sau inculpat. În consecință, este necesar ca, în prealabil, să fie, cel puțin, începută urmărirea penală sau chiar să fie pusă în mișcare acțiunea penală față de persoana juridică, în vederea luării unei măsuri preventive. De asemenea, trebuie să fie parcursă și procedura de informare cu privire la începerea urmăririi penale și, dacă este cazul, cu privire la punerea în mișcare a acțiunii penale în cursul urmăririi penale și cu privire la trimiterea în judecată la finalul acesteia”⁴⁸⁵.

⁴⁸² Decizia Curții Supreme de Justiție din 01 aprilie 2015, Dosarul nr. 1re-52/2015. [online]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=4028 [citat: 21.03.2024].

⁴⁸³ *Ibidem*.

⁴⁸⁴ Decizia Curții Supreme de Justiție din 01 aprilie 2015, Dosarul nr. 1re-52/2015. [online]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=4028 [citat: 21.03.2024].

⁴⁸⁵ Mateuț, Gh. *Tratat de procedură penală. Partea generală*. vol. II. Op.cit., pag. 698 – 699.

În doctrină, având în vedere că se constată inoperabilitatea măsurilor preventive prevăzute de partea generală a CPP RM, se evidențiază că, „pentru a se asigura o flexibilitate, ar fi eficientă adoptarea unor categorii noi de măsuri preventive aplicabile persoanei juridice, care să înlocuiască cu succes măsurile aplicabile persoanelor fizice. Aceasta ar include obligația de a închide anumite localuri, suspendarea procedurii de falimentare, când aceasta are drept scop sustragerea de la urmărirea penală etc.”⁴⁸⁶.

Părerii similare se regăsesc și în conținutul lucrărilor altor cercetători, considerându-se indezirabilă „elaborarea unui concept privind instituirea unor categorii de măsuri preventive aplicabile în cazul învinutului, inculpatului persoană juridică. Drept exemplu ar putea fi invocată legislația română, care prevede, în art. 493 alin.(1), o serie de măsuri preventive aplicabile persoanei juridice, printre care suspendarea procedurii de dizolvare sau lichidare a persoanei juridice, începută anterior sau în cursul urmăririi penale, interzicerea unor operațiuni patrimoniale, susceptibile de a antrena diminuarea activului patrimonial sau insolvența persoanei juridice, interzicerea încheierii anumitor acte juridice, stabilite de organul judiciar, interzicerea desfășurării activităților de natura celor cu ocazia cărora a fost comisă infracțiunea”⁴⁸⁷.

În legislația franceză, „judecătorul de instrucție poate dispune plasarea persoanei juridice sub control judiciar, supunând-o la una sau mai multe dintre următoarele obligații: 1) Depunerea unei cauțiuni, a cărei valoare și termene de plată, în una sau mai multe tranșe, sunt stabilite de judecătorul de instrucție; 2) Constituirea, într-un termen și pentru o sumă, stabilite de judecătorul de instrucție, a unei garanții personale sau reale, destinate să garanteze drepturile victimei; 3) Interdicția de a emite cecuri, altele decât cele care permit emitentului să retragă fonduri de la beneficiarul cecului sau cele care sunt certificate, sau de a utiliza carduri de plată; 4) Interdicția de a exercita anumite activități profesionale sau sociale, în cazul în care infracțiunea a fost comisă în exercitarea sau cu ocazia exercitării acestor activități și în cazul în care există riscul săvârșirii unei noi infracțiuni; 5) Plasarea sub supravegherea unui agent desemnat din oficiu, numit de judecătorul de instrucție pentru o perioadă de șase luni, care poate fi reînnoită, în ceea ce privește activitatea în cursul sau în legătură cu care a fost săvârșită infracțiunea”⁴⁸⁸.

⁴⁸⁶ Dolea, I., Roman, D., Vizdoagă, T., Sedlețchi, I., Șterbeț, V., Rotaru, V., Botezatu, R., Cerbu, A., Ursu, S., Erjiu, E., *Codul de procedură penală, Comentariu*. Op.cit., pag. 698.

⁴⁸⁷ Poalelungi, M., Dolea, I., Vizdoagă, T. *Manualul Judecătorului pentru cauzei penale*. Op.cit., pag.1063.

⁴⁸⁸ Codul de procedură penală francez. [online]. Disponibil: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000006577676/2001-06-13 [citat: 21.03.2024].

În opinia autoarelor O. Buruiană, S. Botnaru, persoana juridică, fiind un nou subiect al dreptului penal, „se confruntă nu doar cu scepticismul unora dintre doctrinari, dar și cu unele probleme la etapa urmăririi penale, și anume: fuzionarea, divizarea, lichidarea și reducerea capitalului social, ce sunt niște mijloace prin care persoana juridică se eschivează de la răspunderea penală. De exemplu, în cazul în care o persoană juridică, absorbită printr-o operațiune de fuziune, a comis o infracțiune, persoana juridică absorbantă nu poate fi urmarită penal, deoarece fuziunea nu permite transmiterea responsabilității penale; sau: în cazul urmăririi penale, persoana juridică face operațiuni patrimoniale, menite să micșoreze radical capitalul social, pentru a nu răspunde cu tot patrimoniul, sau chiar pentru a intra în insolvabilitate. Astfel, este mult mai ușor pentru ea să evite, în cele mai multe cazuri, pierderi materiale duble și chiar exorbitante, căci sancțiunea materială pentru o persoană juridică este mult mai impunătoare, comparativ cu cea aplicabilă persoanei fizice. Sau, în unele cazuri, persoana juridică se poate reorganiza în întreprindere individuală, astfel evitând orice problemă, căci întreprinderea individuală nu răspunde penal. Deci este o lacuna în legislație și o cale pentru persoana juridică care a comis o infracțiune de a evita răspunderea penală. Iar existența în legislația Republicii Moldova a unor lacune ce permit astfel de modalități de evitare a răspunderii penale duc la ineficiența acestei noi instituții care este necesară. Ea nu trebuie să figureze în Cod doar pentru a satisface niște așteptări, ci trebuie să-și demonstreze utilitatea și importanța, la fel ca în alte state”⁴⁸⁹.

Astfel, având în vedere perfecționarea legislației procesual penale naționale, este binevenită introducerea unor noi măsuri preventive, aplicabile persoanelor juridice, pentru a se suplini, astfel, măsura controlului judiciar, inspirându-ne chiar din legislația română.

Așadar, analizând măsurile aplicabile persoanei juridice în legislația română, considerăm oportună introducerea în legislația procesual penală națională a unor noi măsuri, prin preluarea lor din legislația română, și completarea CPP RM, cu art. 522¹, care ar avea următorul cuprins:

„(1) Judecătorul de instrucție, în cursul urmăririi penale sau, după caz, instanța de judecată, la demersul procurorului, poate dispune, dacă consideră necesar, dacă există motive temeinice care justifică bănuiala rezonabilă că persoana juridică a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală și numai pentru a se asigura buna desfășurare a procesului penal, una dintre următoarele măsuri:

1) interdicția inițierii ori, după caz, suspendarea procedurii de dizolvare, lichidare, reorganizare a persoanei juridice;

⁴⁸⁹ Buruiană, O., Botnaru, S. Răspunderea penală a persoanei juridice. În: *Studia Universitatis Moldaviae*, 2015, nr. 8 (88), Seria „Științe sociale”, pag. 77 – 80. ISSN 1814 – 3199, ISSN online 2345-1047. [online]. Disponibil: https://ojs.studiamsu.md/index.php/stiinte_sociale/article/view/5048 [citat: 27.07.2023].

2) *interdicția inițierii ori, după caz, suspendarea fuziunii, a divizării sau a reducerii capitalului social al persoanei juridice, începută anterior sau în cursul urmăririi penale;*

3) *interzicerea unor operațiuni patrimoniale, susceptibile de a antrena diminuarea activului patrimonial sau insolvența persoanei juridice;*

4) *interzicerea încheierii anumitor acte juridice, stabilite de organul judiciar*⁴⁹⁰.

(2) *Măsurile preventive prevăzute la alin. (1) pot fi dispuse pe o perioadă de cel mult 60 de zile, cu posibilitatea prelungirii în cursul urmăririi penale și judecării cauzei, dacă se mențin temeiurile care au determinat aplicarea acestora, însă fiecare prelungire nu poate depăși 60 de zile.*

(3) *Încheierea judecătorului de instrucție sau, după caz, a instanței de judecată privitor la punerea persoanei juridice sub control judiciar poate fi atacată în termenul și modul prevăzut în art.308-311”.*

În același context, considerăm necesar de a introduce în art. 312 prevederi cu privire la posibilitatea recursului asupra încheierii judecătorului de instrucție privind aplicarea unei măsuri preventive. Îndeosebi această este stringent în cazul în care reprezentanții persoanei juridice consideră că prin măsura stabilită se afectează activitatea funcțională a persoanei juridice. Aceasta deoarece legislatorul a omis de a menționa în art. 523 alin (3) din CPP și art. 312 limitându-se doar la art. 311.

3.4. Aplicarea măsurilor asiguratorii pentru repararea prejudiciului cauzat de persoana juridică

În literatura română de specialitate se relevă că măsurile asiguratorii „sunt măsuri procesuale cu caracter real, care constau în indisponibilizarea până la soluționarea definitivă a cauzei a unor bunuri ale suspectului, inculpatului, părții responsabile civilmente ori ale altor persoane, în vederea confiscării speciale sau extinse ori a garantării executării pedepsei amenzii, sau ale cheltuielilor judiciare, precum și a reparării pagubei produse prin infracțiune”⁴⁹¹.

⁴⁹⁰ Cod de Procedură Penală al României. *Op.cit.*

⁴⁹¹ Theodoru, Gr. *Tratat de drept procesual penal*, ed. a 2-a, București: Ed. Hamangiu, 2008. 1080 p., pag. 489. ISBN/ISSN: 978-973-1836-86-7.

Indisponibilizarea „bunurilor mobile și imobile până la revocarea măsurilor asigurătorii sau până la soluționarea definitivă a procesului penal afectează, cu titlu provizoriu, dispoziția, ca atribut al dreptului de proprietate și, uneori, chiar folosința, când bunurile sechestrate sunt ridicate în mod obligatoriu sau când sunt sigilate. Prin instituirea unei măsuri asigurătorii, dreptul de proprietate nu este afectat în mod definitiv, întrucât funcționalitatea acestei măsuri este doar asiguratorie, nu și reparatorie”⁴⁹².

Potrivit cercetătorului M. Udroi, „măsurile asigurătorii sunt măsurile procesuale constând în indisponibilizarea pe parcursul procesului penal a bunurilor mobile sau imobile ale suspectului, inculpatului (și, în unele cazuri, ale părții responsabile civilmente ori ale altor persoane), pentru a evita ascunderea, distrugerea, înstrăinarea sau sustragerea de la urmărire a bunurilor care pot face obiectul confiscării speciale sau al confiscării extinse ori care pot servi la garantarea executării pedepsei amenzii sau a cheltuielilor judiciare ori a reparării pagubei produse prin infracțiune”⁴⁹³.

În opinia lui A. Zarafiu, „măsurile asigurătorii reprezintă măsuri procesuale cu un caracter real, al căror efect constă în indisponibilizarea bunurilor imobile sau mobile ale subiecților pasivi ai acțiunii penale și ai acțiunii civile, exercitate în procesul penal, precum și ale altor persoane (suspecți sau chiar și terți). Scopul măsurilor asigurătorii este de a garanta executarea obligațiilor de natură patrimonială, ce decurg din rezolvarea acțiunii penale (executarea pedepsei amenzii, confiscarea specială și extinsă), a acțiunii civile (repararea pagubei produse prin infracțiune), precum și din desfășurarea procedurilor judiciare (plata cheltuielilor judiciare)”⁴⁹⁴.

Subsecvent, se notează că „ceea ce fundamentează material dispunerea unei măsuri asigurătorii în procesul penal este:

- nevoia de a evita ascunderea, distrugerea, înstrăinarea sau sustragerea de urmărire a unor bunuri: în acest sens, consider că pentru măsurile asigurătorii, ca pentru toate tipurile de măsuri procesuale, caracterul necesar nu derivă automat din declanșarea procesului, ci este justificat doar de existența riscului menționat (actual sau viitor);
- dispoziția legii, în cazul măsurilor asigurătorii obligatorii, pentru care nu mai este necesară existența riscurilor de ascundere, distrugere, înstrăinare sau sustragere”⁴⁹⁵.

⁴⁹² Zarafiu, A. *Procedură penală. Partea generală. Partea specială*. Ediția a 2-a, revizuită și adăugită. București: Editura C. H. Beck, 2015. 560 p., pag. 269. ISBN 978-606-18-0412-2.

⁴⁹³ Udroi, M. *Procedură penală. Partea Generală*. Ediția a 6-a. Volumul II. București: Editura C. H. Beck, 2019. 1269 p., pag. 1025. ISBN 978-606-18-0898-4.

⁴⁹⁴ Zarafiu, A. *Procedură penală. Partea generală. Partea specială*. Op.cit., pag. 268 – 269.

⁴⁹⁵ Zarafiu, A. *Procedură penală. Partea generală. Partea specială*. Op.cit., pag. 269.

Alți autori evidențiază că „funcționalitatea acestor măsuri procesuale este numai asigurătorie, și nu reparatorie, motiv pentru care, atunci când măsura asigurătorie este luată în vederea reparării pagubei, instanța trebuie să oblige, prin hotărâre judecătorească, pe inculpat sau partea responsabilă civilmente, la acoperirea prejudiciului”⁴⁹⁶.

De asemenea, se apreciază că „măsurile asigurătorii își justifică prezența în cadrul măsurilor procesuale, deoarece, până la soluționarea definitivă a cauzelor și rămânerea definitivă a hotărârii prin care s-a admis acțiunea civilă, inculpatul sau partea responsabilă civilmente ar putea să înstrăineze bunurile și să devină insolvent”⁴⁹⁷.

Autorii mai menționează că „măsurile asigurătorii constau în indisponibilizarea unor bunuri mobile sau imobile, prin instituirea unui sechestru asupra acestora, astfel:

- măsurile asigurătorii pentru garantarea executării pedepsei amenzii se pot lua numai asupra bunurilor suspectului sau inculpatului;
- măsurile asigurătorii în vederea confiscării speciale sau confiscării extinse se pot lua asupra bunurilor suspectului sau inculpatului ori ale altor persoane, în proprietatea sau posesia cărora se află bunurile ce urmează a fi confiscate;
- măsurile asigurătorii în vederea reparării pagubei produse prin infracțiune și pentru garantarea executării cheltuielilor judiciare se pot lua asupra bunurilor suspectului sau inculpatului și ale persoanei responsabile civilmente, până la concurența valorii probabile a acestora;
- măsurile asigurătorii dispuse în vederea reparării pagubei produse prin infracțiune și pentru garantarea executării cheltuielilor judiciare se pot lua, în cursul urmăririi penale, al procedurii de cameră preliminară și al judecății, și la cererea părții civile;
- măsurile asigurătorii luate din oficiu de către organele judiciare prevăzute de lege pot folosi și părții civile”⁴⁹⁸.

Potrivit cercetătorului A. Crișu, „instituirea acestor măsuri este necesară, deoarece repararea efectivă a pagubei produse prin săvârșirea infracțiunii, executarea amenzii ori a măsurilor de siguranță

⁴⁹⁶ Neagu, I., Damaschin, M. *Tratat de procedură penală, Partea generală*. Editia a 2-a, București: Editura Universul juridic, 2015, 760 p., pag. 668. ISBN: 978-606-673-577-3.

⁴⁹⁷ Pinte, A., Pinte, D.C., Bălănescu, A.C. *Urmărirea penală. Aspecte teoretice și practice. Modele de acte procesuale și procedurale*. Ediția a 2-a, revăzută și adăugită. București: Universul juridic, 2020. 600 p., pag. 361. ISBN 978-606-39-0607-7.

⁴⁹⁸ Pinte, A., Pinte, D.C., Bălănescu, A.C. *Urmărirea penală. Aspecte teoretice și practice. Modele de acte procesuale și procedurale*. Op.cit., pag. 361 – 362.

devin reale doar din momentul în care hotărârea judecătorească rămâne definitivă, ori, până la acest moment, inculpatul sau partea responsabilă civilmente ar putea deveni insolvabil⁴⁹⁹.

A. Crișu mai menționează că „măsurile asigurătorii pot fi dispuse asupra bunurilor suspectului, inculpatului ori ale părții responsabile civilmente, ceea ce presupune un proces penal deja declanșat. Ele sunt o consecință a comiterii infracțiunii și constau în indisponibilizarea temporară a unor bunuri mobile sau imobile, prin instituirea unui sechestr⁵⁰⁰.

În cauzele *Credit Europe Leasing IFN SA contra României*⁵⁰¹, *Forminster Enterprises Limited împotriva Republicii Cehia*⁵⁰², *Andonoski contra Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei*⁵⁰³, *B.K. M. Lojistik Tasimacilik Tivaret Limited Sirketi contra Sloveniei*⁵⁰⁴, CtEDO a considerat că sechestrul aplicat reclamanților a constituit o lipsire de proprietate din cauza caracterului său permanent, care a presupus un transfer definitiv al dreptului de proprietate, fără posibilitatea unei recuperări, deși, potrivit opiniei Curții, sechestrul asupra bunurilor, instituit în cursul procesului penal, este, în principiu, o măsură care reprezintă o restrângere temporară a utilizării acestora, și nu implică un transfer de proprietate.

Subsecvent, „instituirea măsurilor asigurătorii răspunde unei funcționalități de natură asigurătorie, iar luarea acestora în cursul procesului penal nu echivalează cu o măsură reparatorie, adică acoperirea pagubei. Până la pronunțarea hotărârii definitive de către instanță, sechestrul nu afectează substanța dreptului avut asupra bunurilor supuse măsurii. Ulterior, prin hotărârea judecătorească definitivă, instanța va hotărî cu privire la bunurile sechestrate⁵⁰⁵.

În cauza *Mohammad Yassin Dogmoch contra Germaniei*, CtEDO a notat că „nu este încălcat dreptul la un proces echitabil, prin perspectiva art. 6 CEDO și nici prezumția de nevinovăție, prin instituirea măsurii asigurătorii. Instituirea sechestrului nu este o judecată asupra unei acuzații în materie penală în sensul art. 6 din Convenție, deoarece atât stabilirea unor drepturi de creanță ale unor

⁴⁹⁹ Crișu, A. *Drept procesual penal. Partea generală conform noului Cod de procedură penală*. Op.cit., pag. 524.

⁵⁰⁰ *Ibidem*, pag. 525.

⁵⁰¹ Hotărârea CtEDO în cauza *Credit Europe Leasing IFN SA contra României*. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-228010> [citat: 07.04.2024].

⁵⁰² Hotărârea CtEDO în cauza *Forminster Enterprises Limited împotriva Republicii Cehia*. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-103891> [citat: 07.04.2024].

⁵⁰³ Hotărârea CtEDO în cauza *Andonoski contra Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei*. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157279> [citat: 07.04.2024].

⁵⁰⁴ Hotărârea CtEDO în cauza *B.K. M. Lojistik Tasimacilik Tivaret Limited Sirketi contra Sloveniei*. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-170387> [citat: 07.04.2024].

⁵⁰⁵ Crișu, A. *Drept procesual penal. Partea generală conform noului Cod de procedură penală*. Op.cit., pag. 525.

terți, cât și confiscarea unor bunuri sunt măsuri ce urmează a fi luate ulterior, în cadrul unor proceduri separate”⁵⁰⁶.

Măsurile asigurătorii pot fi dispuse: a) „pentru garantarea executării pedepsei amenzii, însă, în acest caz, doar asupra bunurilor suspectului sau inculpatului; b) în vederea confiscării speciale sau a confiscării extinse, în acest caz, măsurile asigurătorii se dispun asupra bunurilor suspectului, inculpatului ori ale altor persoane în proprietatea sau posesia cărora se află bunurile ce urmează a fi confiscate; c) în vederea reparării pagubei produse prin infracțiune și pentru garantarea executării cheltuielilor judiciare, măsura poate fi dispusă asupra bunurilor suspectului, inculpatului sau ale părții responsabile civilmente, până la concurența valorii probabile a acestora”⁵⁰⁷.

Pentru a se dispune măsura asiguratorie trebuie îndeplinite următoarele condiții:

- „măsura procesuală să fie necesară pentru evitarea ascunderii, distrugerii, înstrăinării sau sustragerii de la urmărire a bunurilor, organul judiciar care instituie măsura nu trebuie să facă dovada că se pregătesc astfel de acțiuni cu privire la bunurile respective;”
- bunurile asupra cărora se dispune măsura să poată face obiectul confiscării speciale sau al confiscări extinse ori să poată servi la garantarea executării pedepsei amenzii sau a cheltuielilor judiciare ori a reparării pagubei produse prin infracțiune”.⁵⁰⁸

Pe lângă aceste două condiții prenotate *supra*, în doctrina română se impune reținerea celei de-a treia condiții, potrivit căreia „măsura asiguratorie trebuie să asigure justa proporționalitate între restrângerea dreptului de proprietate și scopul urmărit prin impunerea măsurii asigurătorii; exigența de proporționalitate trebuie analizată cu aceeași rigoare ca și testul de proporționalitate care constituie condiție pentru luarea/prelungirea/menținerea unei măsuri preventive (privative sau restrictive de libertate); pe de o parte, testul proporționalității este prevăzut de lege drept o condiție de legalitate pentru luarea măsurii asigurătorii în vederea reparării pagubei, aceasta neputând fi aplicată *in abstracto*, indiferent de valoarea acestora, ci numai până la valoarea probabilă a pagubei produse prin infracțiune”⁵⁰⁹.

Pentru a fi proporțională, „măsura asiguratorie trebuie să asigure justul echilibru între restrângerea dreptului de proprietate și scopul urmărit prin măsura dispusă. Astfel, se apreciază ca

⁵⁰⁶ Hotărârea CtEDO în cauza Mohammad Yassin Dogmoch contra Germaniei. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-138813> [citat: 07.04.2024].

⁵⁰⁷ Crișu, A. *Drept procesual penal. Partea generală conform noului Cod de procedură penală*. Op.cit., pag. 525 – 526.

⁵⁰⁸ Gurghiș, A. Aplicarea măsurilor asigurătorii pentru repararea prejudiciului cauzat de persoana juridică. In: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2024, nr. 3(70), pag. 28.

⁵⁰⁹ Udroiș, M. *Procedură penală. Partea Generală*. Ediția a 6-a. Volumul II. Op.cit., pag. 1025 – 1027.

îndeplinită condiția în situația în care măsura asiguratorie este luată până la valoarea probabilă a eventualei prejudicii”⁵¹⁰.

Unii autori tratează principiul proporționalității ca fiind „o normă imperativă aplicabilă în vederea constatării unui echilibru just și adecvat corelativ între multipli factori (de cele mai dese ori, de natură concurentă), care interacționează ca părți componente ale unui sistem integru și complex. Principiul proporționalității este reclamat cu ocazia unor interese aflate în conflict, determinând „prioritatea unuia din acestea prin analiza aspectelor urmăririi unui scop legitim și implementării de metode autorizate cele mai adecvate”⁵¹¹.

Mai mult, principiul proporționalității își găsește aplicarea, în mod special, „în domeniul protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Este considerat ca un criteriu eficient de apreciere a legitimității intervenției autorităților statale în situația limitării exercițiului unor drepturi. S-a arătat că, chiar „dacă principiul proporționalității nu este consacrat expres în constituția unui stat, doctrina și jurisprudența îl consideră ca făcând parte din noțiunea de stat de drept”⁵¹².

În doctrină s-a arătat că „aplicarea principiului proporționalității a fost luată în considerare în lucrările lui R. Krauss și P. Lersche. R. Krauss a introdus termenul „proporționalitate în sens restrâns” și l-a prezentat ca parte integrantă a conceptului de *proportionalitate*. În opinia sa, semnificația logică a cuvântului *proportionalitate* sugerează că vorbim despre relația a două sau mai multe valori care pot fi comparabile și se pot completa într-un anumit mod. R. Krauss a subliniat că proporționalitatea este un anumit test, prin care este posibil să se protejeze drepturile fundamentale de restricții nejustificate. Dacă măsura legalității este doar o necesitate, a subliniat el, atunci un interes public neînsemnat ar putea duce la o încălcare gravă a drepturilor fundamentale”⁵¹³.

Pentru a stabili „într-un mod eficient abmisibilitatea restricțiilor aplicabile drepturilor omului, este necesară realizarea testului de proporționalitate, context în care urmează a fi aplicate trei criterii esențiale: criteriul *adecvării*, criteriul *necesității* și criteriul *echilibrului*”⁵¹⁴.

⁵¹⁰ Dumitrescu, F.G. Rolul judecătorului de drepturi și libertăți în cursul urmăririi penale privind măsurile asiguratorii luate față de persoana juridică suspectă/ inculpată. În: *Legea și viața*, 2022, nr.1(S), pp.47-50, pag. 47. ISSN 2587-4373. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/156239 [citat: 21.09.2023].

⁵¹¹ Ellis, E. *The principle of proportionality in laws of Europe*. Portland: Hart Publishing, 1999. 224 p. p.58. ISBN 1841130079.

⁵¹² Miculescu, P. *Statul de drept*. București: Lumina Lex, 1998. 312 p., p. 87-88.

⁵¹³ Krauss, von R. *Der Grundsatz der Verhältnismäßigkeit. In seiner Bedeutung für die Notwendigkeit des Mittels im Verwaltungsrecht*. Hamburg: Appel, 1955, p. 14.

⁵¹⁴ Vizdoga, D. *Proportionalitatea restrângerii unor drepturi sau libertăți în procedura penală*. Tz. de doctor în drept, Chișinău, 2024.245 p., pag. 73. [online]. Disponibil: <https://anacec.md/files/Vizdoga-teza.pdf> [citat: 23.09.2024].

Criteriul *adecvării* „constă în aplicarea de către organul abilitat a măsurilor celor mai corespunzătoare și practice, în vederea atingerii scopului urmărit. Criteriul *necesității* și *subsidiarității* reclamă aplicarea măsurii sau adoptarea deciziei concrete, corespundente nevoilor imperioase existente, așa încât anume soluția sau măsura luată să se prezinte a fi cu adevărat pozitivă în plan practic, neexistând alternative mai favorabile și benefice spre a fi aplicate. Criteriul *echilibrului*, conform proporționalității abordate de o manieră strictă, presupune o evaluare detaliată și minunțioasă a circumstanțelor unei cauze, în vederea stabilirii unui echilibru just și rezonabil între toate interesele concurente implicate, astfel încât soluția dată în final să satisfacă interesele litigante relevante, care prevalează în speță”⁵¹⁵.

În cauza *Handyside v. Regatul Unit*⁵¹⁶, CtEDO precizează că „elementele caracteristice ale unei societăți democratice sunt pluralismul, toleranța și spiritul de deschidere, iar o măsură poate fi considerată ca necesară într-o societate democratică, numai atunci când este, în același timp, rezultatul unei nevoi sociale imperioase și *proporțională* cu scopul legitim urmărit”⁵¹⁷.

În cauza *Wellane Limited contra României*⁵¹⁸, par. 33, CtEDO a concluzionat că „în cursul urmăririi penale, societatea reclamantă nu a putut sesiza instanțele naționale, pentru a contesta instituirea sechestrului asupra bunurilor sale, măsură dispusă de parchet”.

CtEDO a mai menționat, la par. 34 – 35, că există o divergență între părți, anume în ceea ce privește suma pusă efectiv sub sechestru de către autorități. Astfel, societatea reclamantă a susținut că suma, pusă efectiv sub sechestru era mai mare față de cea pentru care parchetul dispusese punerea sub sechestru, în timp ce Guvernul susține contrariul, evidențiind că suma plasată sub sechestru era în fapt mai mică, ca urmare a fluctuațiilor piețelor financiare. Curtea a opinat că nu poate soluționa chestiunea enunțată, întrucât, în absența unei căi de atac aflate la dispoziția părții interesate, instanțele interne române nu au examinat niciodată argumentele pertinente ale părților în această privință. Mai mult, măsura sechestrului a fost menținută pe o durată de aproximativ 4 ani și 5 luni, context în care, având

⁵¹⁵ Vizdoga, D. *Proporționalitatea restrângerii unor drepturi sau libertăți în procedura penală*. Tz. de doctor în drept, Chișinău, 2024. 245 p., pag. 73. [online]. Disponibil: <https://anacec.md/files/Vizdoga-teza.pdf> [citat: 23.09.2024].

⁵¹⁶ Hotărârea CtEDO în cauza *Handyside vs. Regatul Unit*. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57499> [citat: 23.09.2024].

⁵¹⁷ Aramă, E., Coca, G. Restrângerea expresă a drepturilor fundamentale de către prevederile constituționale din România și Republica Moldova. În: *Studii de drept românesc*, an 21 (54), nr. 1, ianuarie-martie 2009. Pp.41-47, p. 42. [online]. Disponibil: <https://www.rsdr.ro/Art-3-1-2009.pdf> [citat: 22.02.2024].

⁵¹⁸ Hotărârea CtEDO în cauza *Wellane Limited contra României*. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-191402> [citat: 23.09.2024].

în vedere suma considerabilă care a fost pusă sub sechestru, Curtea consideră că durata măsurii este departe de a fi neglijabilă.

În concluzie, Curtea a recunoscut că, „atunci când sunt implicate acuzații de infracțiuni economice grave, nu trebuie neglijată importanța desfășurării cu diligență a anchetelor penale, pentru a stabili faptele în mod adecvat și pentru a putea finaliza procedurile în mod corespunzător. Cu toate acestea, având în vedere elementele deja examinate, inclusiv durata măsurii de punere sub sechestru a bunurilor societății reclamante și valoarea sumelor devenite indisponibile, precum și faptul că societatea reclamantă s-a aflat în imposibilitatea de a sesiza instanțele naționale pentru a contesta măsura în discuție, dispusă în cadrul unei proceduri penale la care nu a fost parte, Curtea consideră că autoritățile naționale nu au păstrat un just echilibru între interesul general al societății și interesele societății reclamante, căreia i-a fost impusă o sarcină fiscală excesivă”⁵¹⁹.

În cauzele *Varvara contra Italiei*⁵²⁰, *Sud Fori SRL și alții contra Italiei*⁵²¹, *Iatridis contra Greciei*⁵²², *Amuur contra Franței*⁵²³, *Sporrong și Lönnroth împotriva Suediei*⁵²⁴, *Former King of Greece și alții contra Greciei*⁵²⁵, CtEDO a reamintit că articolul 1 din Protocolul nr. 1 impune, în primul rând, ca orice ingerință a unei autorități publice în exercitarea dreptului de proprietate să fie în conformitate cu legea: prima teză a celui de-al doilea paragraf al acestui articol autorizează numai privarea de proprietate „în condițiile prevăzute de lege”; al doilea paragraf conferă statelor dreptul de a controla utilizarea bunurilor prin aplicarea „legilor”. În plus, statul de drept, care este unul dintre principiile fundamentale ale unei societăți democratice, este inherent în toate articolele Convenției. Rezultă că necesitatea de a stabili dacă a fost găsit un echilibru just între cerințele interesului general al comunității și cerințele de protecție a drepturilor fundamentale ale individului devine relevantă numai după ce s-a stabilit că ingerința contestată a îndeplinit cerința de legalitate și nu a fost arbitrară.

⁵¹⁹ Hotărârea CtEDO în cauza Wellane Limited contra României. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-191402> [citat: 23.09.2024].

⁵²⁰ Hotărârea CtEDO în cauza Varvara contra Italiei. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-128094> [citat: 23.09.2024].

⁵²¹ Hotărârea CtEDO în cauza Sud Fondi SRL și alții contra Italiei. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90797> [citat: 23.09.2024].

⁵²² Hotărârea CtEDO în cauza Iatridis contra Greciei. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58227> [citat: 23.09.2024].

⁵²³ Hotărârea CtEDO în cauza Amuur contra Franței. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-57988> [citat: 23.09.2024].

⁵²⁴ Hotărârea CtEDO în cauza Sporrong și Lönnroth împotriva Suediei. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57580> [citat: 23.09.2024].

⁵²⁵ Hotărârea CtEDO în cauza Former King of Greece și alții contra Greciei. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59051> [citat: 23.09.2024].

În cauza *GK Statyba Ltd and Guselnikovas contra Lituaniei*⁵²⁶, CtEDO a remarcat că „aceasta va constitui o condiție de legalitate a luării măsurii asigurătorii atât atunci când măsura se dispune în scopul recuperării pagubei, cât și în ipoteza în care aceasta se ia în scopul asigurării executării confiscării speciale sau extinse, ori a pedepsei amenzii sau a cheltuielilor judiciare, prin urmare, în aceste cazuri nu se poate dispune instituirea măsurii asigurătorii asupra tuturor bunurilor mobile sau imobile ale inculpatului, fără nicio determinare a limitei valorice patrimoniale probabile a scopurilor urmărite; pe de altă parte, caracterul disproporționat al restrângerii dreptului de proprietate cu scopul urmărit prin acestea trebuie să conducă la ridicarea măsurii asigurătorii, astfel vor fi avute în vedere durata indisponibilizării, complexitatea cauzei, inerția sau activitatea pro activă a organelor judiciare, modalitățile de conservare apte să evite deteriorarea excesivă a bunurilor etc.”⁵²⁷.

Se mai menționează în literatura de specialitate română că „condițiile necesare pentru instituirea măsurilor asigurătorii nu urmează logica celor din materia măsurilor preventive. Noul Cod de procedură penală român nu prevede drept cerință pentru dispunerea măsurilor asigurătorii existența unei suspiciuni rezonabile cu privire la comiterea unei infracțiuni; organele de urmărire penală care dispun luarea unei măsuri asigurătorii nu atestă prin aceasta vinovăția penală a persoanei ale cărei bunuri sunt indisponibilizate și nici faptul că există o suspiciune rezonabilă că aceasta este implicată în activități infracționale”⁵²⁸.

Efectuând o analiză a măsurilor asigurătorii luate față de persoana juridică suspectă/ inculpată, A.R. Trandafir relevă că „persoana juridică poate avea calitatea de parte în procesul penal în orice modalitate prevăzută de lege, respectiv inculpat, parte civilă sau parte responsabilă civilmente. O situație interesantă, apărută în practică imediat după posibilitatea legislativă a incriminării persoanei juridice, adică începând cu octombrie 2006, se referă la posibilitatea cumulării calității de inculpat și de parte responsabilă civilmente în cadrul aceluiași proces penal. Chiar dacă inițial s-a apreciat că persoana juridică nu poate avea, în aceeași cauză, și calitatea de inculpat, și calitatea de parte responsabilă civilmente, în prezent, opinia majoritară este că există posibilitatea cumulului celor două calități, aceasta având și utilitate practică. În acest sens, este dată cu titlul de exemplu, Decizia nr. 471/P din 18 mai 2012 a Curții de Apel Constanța, secția penală, în care instanța a hotărât că nu sunt

⁵²⁶ Hotărârea CtEDO în cauza *GK Statyba Ltd and Guselnikovas contra Lituaniei*. [online]. Disponibil: <https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=001-162443> [citat: 23.09.2024].

⁵²⁷ *Ibidem*.

⁵²⁸ Udroiș, M. *Procedură penală. Partea Generală*. Ediția a 6-a. Volumul II. Op.cit., pag. 1026.

întreprind condițiile răspunderii pentru fapta proprie, dar sunt îndeplinite cele ale răspunderii pentru fapta altuia, condamnăm persoana juridică în calitate de persoană responsabilă civilmente”.

Suntem în asazimentul opiniei că o „persoană juridică poate fi condamnată civil, având atât calitatea de inculpat – care presupune o răspundere pentru fapta proprie, cât și aceea de parte responsabilă civilmente – care implică o răspundere pentru fapta altei persoane”⁵²⁹.

De altfel, Curtea Constituțională a României a reținut că, „în raport cu infracțiunile cercetate într-o anumă cauză, este posibil ca aceeași persoană să aibă calități diferite, putând fi în același timp inculpat în raport cu una dintre infracțiuni, persoană vătămată, parte civilă sau parte responsabilă civilmente în raport cu o altă infracțiune”⁵³⁰.

În asemenea caz, menționează M. Udriu, când măsura asigurătorie este dispusă asupra bunurilor suspectului sau inculpatului, „existența suspiciunii rezonabile cu privire la comiterea unei infracțiuni constituie o condiție doar pentru dobândirea calității de suspect/inculpat, nefiind o condiție pe care legea o prevede pentru luarea măsurii asigurătorii. Tot astfel, și atunci când măsurile asigurătorii sunt instituite asupra bunurilor unor terțe persoane sau ale părții responsabile civilmente, analiza legalității măsurii nu implică cerința existenței unei suspiciuni rezonabile că acestea persoane au comis nemijlocit sau au participat la comiterea unei fapte penale”⁵³¹.

Autorii autohtoni evidențiază că legislația procesual penală națională „reglementează punerea sub sechestru a bunurilor în cadrul măsurilor procesuale de constrângere, care se definește ca fiind o măsură asigurătorie, spre deosebire de legislația precedentă, care a plasat-o în materia normativă, în cadrul actelor de urmărire penală alături de sechestrarea corespondenței poștale”⁵³².

În doctrina rusă, pe bună dreptate, se evidențiază că, „după natura juridică și scopul urmărit, aceasta nu este o acțiune de aflare a adevărului, ci este o acțiune organizațională dispozitivă, efectuată pentru asigurarea neînstrăinării anumitor bunuri”⁵³³.

⁵²⁹ Trandafir A. R. Răspunderea penală a persoanei juridice. București: Editura C. H. Beck, 2020. 592 p., pag. 563. ISBN 978-606-18-1002-4.

⁵³⁰ Decizia Curții Constituționale a României nr. 639 din 15.10.2019 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 20 alin. (1) teza întâi și ale art. 32 alin. (2) din Codul de procedură penală. Publicată în *Monitorul Oficial* nr. 3 din 06.01.2020. [online]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/197481> [citat: 12.05.2024].

⁵³¹ Udriu, M. *Procedură penală. Partea Generală*. Ediția a 6-a. Volumul II. Op.cit., pag. 1026.

⁵³² Dolea, I., Roman, D., Sedlețchi, I., Vizdoagă, T., Rotaru, V., Cerbu, A., Ursu, S. *Drept procesual penal*, Ediția a 3-a, revizuită și completată. Op.cit., pag. 337

⁵³³ Шейфер, С.А. *Следственные действия. Система и процессуальная форма*. Москва: Юрлитинформ, 1981. 128 с., с. 24.

În aceeași manieră, s-a remarcat că „acțiunea dată nu este un procedeu probatoriu, dar constituie o măsură procesuală de constrângere, aplicată nu numai în faza urmăririi penale, dar și în faza trimiterii în judecată, precum și în cea a judecării cauzei”⁵³⁴.

Sechestrul este o „măsură procesuală de constrângere reală, care constă în limitarea dreptului de proprietate sau a dreptului de folosință pentru o durată nedeterminată, până la soluționarea definitivă și executarea hotărârii confiscării speciale”⁵³⁵.

Sechestrul mai este definit, în literatura de specialitate din Republica Moldova, ca fiind o „măsură de asigurare ce constă în indisponibilizarea prin sigilare sau ridicare și încredințare în mâinile unei terțe persoane de către organul constatator ori judecată a unor bunuri, referitor la care există un litigiu, până la soluționarea cazului”⁵³⁶.

Conform altei definiții, „sechestrul este măsura asiguratorie cea mai frecvent întâlnită și care constă în identificarea, evaluarea și indisponibilizarea bunurilor aparținând învinutului (inculpatului) ori părții responsabile civilmente, în scopul recuperării prejudiciului cauzat prin infracțiune, precum și pentru garantarea executării pedepsei amenzii”⁵³⁷.

În literatura de specialitate cu referire la sechestrul se discută despre existența a trei feluri de sechestre: a) „sechestrul simplu; b) sechestrul cu aplicare de sigilii; c) sechestrul cu ridicare”⁵³⁸.

Deși în lege se menționează despre „măsură asiguratorie”, cercetătorii opinează că, „în esență, se reglementează o singură măsură – punerea sub sechestrul a bunurilor, sub aspect doctrinar, dispoziția legii poate fi interpretată din perspectiva existenței mai multor măsuri asiguratorii, pornind de la regimul juridic al bunurilor sechestrate și de la procedura aplicării sechestrului”⁵³⁹. Din acest punct de vedere, se deosebesc diverse forme ale sechestrului:

- „sechestrul propriu-zis, aplicabil bunurilor mobile;
- sechestrul bunurilor imobiliare, cu notarea acestuia în registrul bunurilor imobiliare;

⁵³⁴ Безлепкии, Б.Т. *Имущественные отношения в стадии предварительного расследования*. Горький, 1976, 40 с., с. 10

⁵³⁵ Morari, V., Donciu, A. *Ghid practic pentru investigarea infracțiunilor de corupție și a celor conexe*. Document de uz intern destinat procurorilor și investigatorilor anticorupție. Chișinău, 2009, p. 61.

⁵³⁶ Dascălu, M. Aspecte noi referitoare la regimul juridic al sechestrului. În: *Revista Națională de Drept*, Nr. 9, 2003, pp 21-30, p. 29.

⁵³⁷ Mirel, D. *Instrumente juridice. Ghid de cercetare penală*. București: Ed. C. H. BECK, 2012. 344 p. p. 74. ISBN/ISSN: 978-606-18-0071-1.

⁵³⁸ Zilberstein, S., Ciobanu, V. M. *Drept procesual civil. Tratat de executare silită*. București: Editura Lumina Lex, 2001. 560 p., p. 345. ISBN 9735883953, 9789735883959.

⁵³⁹ Dolea, I., Roman, D., Sedlețchi, I., Vizdoagă, T., Rotaru, V., Cerbu, A., Ursu, S. *Drept procesual penal*. Ediția I. Chișinău: Cartier juridic, 2005. pag. 425. ISBN 9975-79-343-6.

- sechestrul depozitelor/ conturilor bancare;
- sechestrul valorilor mobiliare (materializate sau nematerializate), cu blocarea conturilor persoanelor în registrul valorilor mobiliare”⁵⁴⁰.

Autorul I. Dolea notează că „pentru aplicarea măsurilor asiguratorii este determinantă prezența anumitor condiții. În cazul în care aplicarea măsurilor are ca scop repararea prejudiciului cauzat prin infracțiune, se impune înaintarea prealabilă a unei acțiuni civile de către persoana care pretinde că a fost prejudiciată. În cazul unei eventuale confiscări speciale sau extinse, este necesară prezența temeiurilor de pornire a urmăririi penale privind comiterea unei infracțiuni pentru care în sancțiunea normei penale este prevăzută confiscarea. O situație similară este și în cazul aplicării amenzii. Sechestrarea bunurilor se efectuează în corespundere cu normele procedurii civile”⁵⁴¹.

Instituția „punerii sub sechestru este orientată spre asigurarea executării sentinței în latura încasărilor patrimoniale, inclusiv în forma acțiunii civile, a cheltuielilor de judecată și a posibilei confiscări a averii rezultate din infracțiune sau a bunurilor utilizate la săvârșirea infracțiunii”⁵⁴².

Invocând cadrul legal național, art. 197 CPP RM stipulează: „În scopul asigurării ordinii stabilite de prezentul cod privind urmărirea penală, judecarea cauzei și executarea sentinței, organul de urmărire penală, procurorul, judecătorul de instrucție sau instanța, conform competenței, sunt în drept să aplice față de bănuیت, învinuit, inculpat alte măsuri procesuale de constrângere, cum ar fi:

- măsuri asiguratorii în vederea reparării prejudiciului cauzat de infracțiune;
- măsuri asiguratorii în vederea garantării executării pedepsei amenzii”⁵⁴³.

În continuare, art. 202 CPP RM reglementează măsurile asiguratorii pentru repararea prejudiciului, pentru o eventuală confiscare specială sau confiscare extinsă a bunurilor și pentru garantarea executării pedepsei amenzii.

În acest sens, art. 202 CPP RM prevede: „Organul de urmărire penală, din oficiu, sau instanța de judecată, la cererea părților, poate lua în cursul procesului penal măsuri asiguratorii pentru

⁵⁴⁰ Gurschi, C., Roman, D. *Dreptul de proprietate*. Manualul judecătorului pentru cauze penale. / Asociația Judecătorilor din Moldova. Chișinău, 2013. pp.221-240. p. 228.

⁵⁴¹ Dolea, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. Ediția a 2-a. Chișinău: Ed. Cartea Juridică, 2020, pag. 650. ISBN 978-9975-3418-0-6.

⁵⁴² Ababei, E. Cu privire la scopul aplicării sechestrului asupra bunurilor în procesul penal. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2015, nr.4 (35). pag. 53. [online]. Disponibil: https://www.inj.md/sites/default/files/17/50_54_Cu%20privire%20la%20scopul%20aplicarii%20sechestrului%20asupra%20bunurilor%20in%20procesul%20penal.pdf [citat: 22.05.2024].

⁵⁴³ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. *Op.cit.*

repararea prejudiciului cauzat de infracțiune, pentru eventuala confiscare specială sau confiscare extinsă a bunurilor, precum și pentru garantarea executării pedepsei amenzii”⁵⁴⁴.

Astfel, „măsurile asiguratorii pentru repararea prejudiciului cauzat de infracțiune, pentru eventuala confiscare specială sau confiscare extinsă a bunurilor, precum și pentru garantarea executării pedepsei amenzii, constau în sechestrarea bunurilor mobile și imobile”⁵⁴⁵.

Scopul luării acestor măsuri este acela de a evita „tăinuirea, deteriorarea, cheltuirea (înstrăinarea), sustragerea de la urmărire a bunurilor care pot face obiectul confiscării speciale sau al confiscării extinse ori care pot servi la garantarea executării pedepsei amenzii ori a reparării prejudiciului cauzat prin infracțiune. Pentru a fi eficientă, orice încercare de prevenire și combatere a criminalității trebuie să se concentreze pe identificarea, urmărirea, înghețarea sau sechestrarea și confiscarea instrumentelor și produselor infracțiunii”⁵⁴⁶.

Într-o Decizie a Curții Supreme de Justiție, judecând recursul declarat, aceasta a indicat că „răspunderea civilă urmărește, în principal, repararea unui prejudiciu produs ca urmare a săvârșirii unei fapte ilicite, dar are, în același timp, scopul de a determina în conștiința destinatarilor legii, adică a titularilor de drepturi și obligații civile, o conduită corectă și responsabilă. Obligația de reparare a pagubei produse ca urmare a săvârșirii unei fapte ilicite are ca scop înlăturarea prejudiciului produs părții vătămate, dar prezintă, totodată, și un pronunțat rol preventiv, urmărind ca fapta susceptibilă să conducă la crearea unui prejudiciu să nu mai fie săvârșită în viitor”⁵⁴⁷.

În speța dedusă judecării, instanța de recurs precizează că s-a demonstrat că „intimații și persoanele juridice au pus în aplicare o schemă frauduloasă, manifestată prin includerea în documentele contabile, fiscale a datelor vădit denaturate privind veniturile și cheltuielile, a unor cheltuieli ce nu au la bază operațiuni reale și/ori au la bază operațiuni ce nu au existat, precum și prin tăinuirea unor obiecte impozabile, acțiuni ce au condus la neachitarea impozitelor și taxelor față de bugetul public național în proporții deosebit de mari”⁵⁴⁸.

Totodată, nu a fost reținut argumentul intimaților precum că acest subiect al pretențiilor materiale, printre care și Serviciul Fiscal de Stat cu suma invocată, deja a fost examinat de instanțele civile, or, în speță, inculpații „G.L., B.A. și B.D., activând și gestionând persoanele juridice SRL

⁵⁴⁴ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. *Op.cit.*

⁵⁴⁵ *Ibidem.*

⁵⁴⁶ *Ghid privind procedura de urmărire penală și judecare a infracțiunilor comise de persoane juridice.* *Op.cit.*, pag. 29.

⁵⁴⁷ Decizia Curții Supreme de Justiție din 14 iunie 2023, Dosarul nr. 1ra-1602/2022. [online]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=23413 [citat: 25.07.2023].

⁵⁴⁸ Decizia Curții Supreme de Justiție din 14 iunie 2023, Dosarul nr. 1ra-1602/2022. *Op.cit.*

„Cereale Comerț” SC și SRL „Cerealeum-Com” SC, în cadrul examinării procedurii de insolvabilitate a persoanelor juridice, nu au fost atrași la răspundere subsidiară”⁵⁴⁹.

Potrivit art. 203 alin. (2) CPP RM, „punerea sub sechestru a bunurilor se aplică pentru a asigura repararea prejudiciului cauzat de infracțiune, acțiunea civilă sau eventuala confiscare specială sau confiscare extinsă”⁵⁵⁰.

Temeiurile de punere sub sechestru a bunurilor rezultă nemijlocit din norma legală procesuală, și anume: „Punerea sub sechestru a bunurilor poate fi aplicată de către organul de urmărire penală sau de către instanță, numai în cazurile în care există o bănuială rezonabilă că bunurile urmărite vor fi tănuite, deteriorate sau cheltuite”⁵⁵¹.

În doctrina de specialitate se evidențiază că din conținutul normei prenotate se deduc următoarele temeiuri legale de aplicare a sechestrului:

- 1) „să fie începută urmărirea penală;
- 2) să existe date rezonabile privind presupunerea că bănuitul, învinuitul, inculpatul sau alte persoane pot tănu, deteriora, sau cheltui bunurile urmărite”⁵⁵²;
- 3) să fie înaintată acțiunea civilă sau să existe unul din bunurile prevăzute de art. 106 alin. (2) CP RM sau pentru infracțiunea săvârșită legea să prevadă pedeapsa amenzii”⁵⁵³.

La aceste temeiuri se mai adaugă și următoarele condiții:

- 1) „comiterea unei infracțiuni în urma căreia au survenit daune materiale;
- 2) punerea sub învinuire a persoanei care a săvârșit infracțiunea;
- 3) existența averii persoanelor bănuite, învinuite sau inculcate pentru a fi pusă sub sechestru”⁵⁵⁴.

Astfel, „măsura sechestrului poate fi dispusă atât în cursul urmăririi penale, cât și în faza de judecare. Condiția esențială pentru dispunerea sechestrului este prezența probelor care dovedesc suspiciunea rezonabilă că există riscul că anumite persoane, inclusiv acuzatul, să întreprindă măsuri

⁵⁴⁹ Decizia Curții Supreme de Justiție din 14 iunie 2023, Dosarul nr. 1ra-1602/2022. *Op.cit.*

⁵⁵⁰ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. *Op.cit.*

⁵⁵¹ *Ibidem.*

⁵⁵² Cuciurcă, A. Reglementarea aplicării și contestării sechestrului asigurator asupra bunurilor. În: Abordări moderne privind drepturile patrimoniale/ Materialele conferinței internaționale, Chișinău, 12-13 mai, 2022. pp.314-320. pag. 315. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/314-320_6.pdf [citat: 23.04.2024].

⁵⁵³ Poalelungi, M., Dolea, I., Vizdoagă, T. *Manualul Judecătorului pentru cauzei penale*. Op.cit., pag. 233. f

⁵⁵⁴ Botezatu, R.; Munteanu, V. *Protecția drepturilor omului la aplicarea măsurilor procesuale de constrângere*. Chișinău: Editura ARC, 2006. 376 p., pag. 206. ISBN 978-9975-61-418-4

pentru a le tăinui, deteriora sau cheltui. Suspiciunea trebuie să se întemeieze pe probe administrate în cadrul cauzei penale, care respectă standardul admisibilității”⁵⁵⁵.

Potrivit unei decizii⁵⁵⁶ din practica judiciară națională, a fost dispusă încasarea în beneficiul statului a prejudiciului material cauzat prin infracțiune.

În speță, calitatea de parte civilă o are statul Republica Moldova, ori, prin acțiunile ilicite ale inculpaților a fost prejudiciat anume bugetul de stat. Pe parcursul urmăririi penale și examinării cauzei în fond, nu a fost înaintată nicio acțiune civilă cu privire la recuperarea prejudiciului material cauzat prin infracțiunea comisă. Instanța de apel a remarcat că acuzatorul de stat, în limitele atribuțiilor sale legale prevăzute de art. 51 alin. (2) pct. 2) CPP RM, atât în instanța de fond, cât și în cea de apel a pledat pentru recuperarea în mod solidar din contul inculpaților în beneficiul statului a prejudiciului material cauzat prin infracțiune.

Raportând circumstanțele de fapt la normele de drept în vigoare, instanța de apel a concluzionat că „la caz sunt întrunite toate condițiile răspunderii civile delictuale, și anume existența prejudiciului material, legătura de cauzalitate între fapta ilicită și prejudiciu, precum și vinovăția inculpaților în comiterea faptelor ilicite, care a fost stabilită în ședința de judecată, iar răspunderea civilă delictuală are ca scop repararea integrală a prejudiciului material cauzat.

Reflectând despre bunurile care pot fi puse sub sechestru, deducem din conținutul art. art. 204 alin. (1) – (3) CPP RM că:

- pentru repararea prejudiciului cauzat prin infracțiune pot fi puse sub sechestru: bunurile bănuितului, învinuitului, inculpatului sau ale părții civilmente responsabile în suma valorii probabile a pagubei;
- pentru a garanta executarea pedepsei amenzii: pot fi puse sub sechestru numai bunurile învinuitului sau ale inculpatului, în funcție de suma maximă a amenzii care poate fi stabilită pentru infracțiunea comisă;

⁵⁵⁵ Dolea, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. Op.cit., pag. 655

⁵⁵⁶ Decizia Curții de Apel Bălți din 21 septembrie 2023, Dosarul nr. 1a-222/2020.

- pentru a asigura o eventuală confiscare specială sau confiscare extinsă a bunurilor, pot fi puse sub sechestru bunurile prevăzute la art. 106 alin. (2)⁵⁵⁷ și art. 106¹ din Codul penal⁵⁵⁸.

Dacă însă bunurile care urmau a fi sechestrate pentru repararea prejudiciului cauzat sau pentru a garanta executarea pedepsei amenzii sunt folosite sau constituie parte a procesului tehnologic de producție și sechestrarea lor ar putea determina, de o manieră inevitabilă, stoparea activității economice a persoanei, se iau măsuri asiguratorii pentru sechestrarea contravalorii acestora, fapt ce rezultă nemijlocit din conținutul art. 204 alin. (4¹) CPP RM.

Potrivit unei cauze penale⁵⁵⁹, prin decizia Curții de Apel Chișinău⁵⁶⁰, a fost admis apelul procurorului, a fost casată parțial sentința, în partea ce ține de confiscarea, și pronunțată o nouă hotărâre, potrivit modului stabilit de prima instanță, prin care s-a dispus încasarea în mod solidar de la S. A. și SC „Politur St” SRL a sumei de 84 000 de dolari, cu titlu de confiscare a mijloacelor bănești obținute în rezultatul activității criminale. Împotriva Deciziei prenotate a fost declarat recurs ordinar, în urma căruia s-a dispus rejudecarea cauzei în această parte de către aceeași instanță de apel, în alt complet de judecată. Ulterior rejudecării cauzei de către instanța de apel, aceasta a decis admiterea apelului procurorului și admiterea încasării din contul S. A. și SC „Politur St” SRL a sumei de 84 000 de dolari cu titlu de confiscare a mijloacelor bănești obținute în urma activității criminale.

În contextul enunțat, a fost contestată cu recurs legalitatea și temeinicia deciziei prenotate de către avocatul inculpaților, care a argumentat că cerința de încasare sau confiscare a sumei de 84 000 de dolari nu este indicată în rechizitoriu sau în anexa la rechizitoriu, prin urmare, este ilegală înaintarea unei asemenea cerințe, în cadrul pledoariilor, fără a oferi părților posibilitatea de a lua cunoștință cu această cerere.

⁵⁵⁷ art. 106 alin. (2) CP RM: „(2) Sunt supuse confiscării speciale bunurile (inclusiv valorile valutare): a) utilizate sau destinate pentru săvârșirea unei infracțiuni; b) rezultate din infracțiuni, precum și orice venituri din valorificarea acestor bunuri; c) date pentru a determina săvârșirea unei infracțiuni sau pentru a-l răsplăti pe infractor; e) deținute contrar dispozițiilor legale. f) convertite sau transformate, parțial sau integral, din bunurile rezultate din infracțiuni și din veniturile de la aceste bunuri; g) care constituie obiectul infracțiunilor de spălare a banilor sau de finanțare a terorismului.”

⁵⁵⁸ Art. 106¹ CP RM: (1) Sunt supuse confiscării și alte bunuri decât cele indicate la art. 106, în cazul în care persoana este condamnată pentru comiterea infracțiunilor prevăzute la art. 158, 165, 168, 186–189, 191, 192, 206, 2081, 2082, 2141, 217–2174, 218–220, 236–240, 2421, 2422, 243, 248–253, 256, 2603, 2604, 2606, 279, 280, 283, 284, 289, 290, 292, 302, 324–328, 3302, 332–3351, 3521, art. 361 și 3621, dacă fapta a fost comisă din interes material.

(2¹) Confiscarea extinsă poate fi dispusă și asupra bunurilor transferate fictiv către terți, dobânditori de rea-credință, precum și în cazul terților care știau sau ar fi trebuit să știe că scopul transferului a fost evitarea confiscării.

⁵⁵⁹ Decizia Curții Supreme de Justiție din 28 iunie 2021, Dosarul nr. 1ra-710/2021. [online]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=19049 [citat: 22.04.2023].

⁵⁶⁰ Decizia Curții de Apel Chișinău din 12 octombrie 2020, Dosar nr. 1a-660/20.

Judecând recursul ordinar declarat și verificând legalitatea și temeinicia deciziei atacate, Curtea Supremă de Justiție a remarcat că instanța de apel a trecut superficial peste erorile semnalate de către instanța de recurs, dar și de către apărătorul inculpatelor, fără a pătrunde esența acestora. Mai mult, instanța de apel operează cu termeni incerti referitor la sumele încasate de către inculpați de la emigranți și la valutele străine, și anume menționează că emigranții achitau pentru servicii sume cuprinse între 7000 de euro și 10 000 de euro, iar ulterior apreciază că inculpații încasau aproximativ 7000 de dolari.

Într-o altă cauză penală, instanța de apel a stabilit că „instanța de fond a dispus neîntemeiat respingerea solicitării acuzatorului de stat cu privire la dispunerea confiscării în mod solidar de la S. D. și SRL „Serdolix Nord” a contravalorii semiremorcii (...). Or, confiscarea este o măsură de siguranță, a cărei aplicare constituie o împuternicire exclusivă a instanței de judecată. Sancțiunea respectivă poate fi dispusă, indiferent dacă în rechizitoriu este stipulată o asemenea solicitare. Confiscarea constituie o măsură de siguranță și, asemenea pedepsei, nu face parte din limitele învinuirii, care trebuie stipulate în rechizitoriu, deoarece se referă la regimul sancționar, și nu la caracteristicile faptei comise”⁵⁶¹. Decizia expusă a fost menținută de către Curtea Supremă de Justiție⁵⁶².

În altă ordine de idei, art. 204 CPP RM a fost completat cu alin. (4¹), prin Legea nr. 179 din 17.08.2018⁵⁶³, cu conținutul prenotat, având ca sarcină protejarea, într-un mod oarecare, a decurgerii procesului tehnologic de producție. „Din punct de vedere procedural, reieșind din conținutul art. 202, 205, CPP RM, sechestrul asupra bunurilor se va aplica în baza unei ordonanțe a organului de urmărire penală, cu autorizația judecătorului de instrucție, sau, după caz, a încheierii instanței de judecată. Procurorul, din oficiu sau la cererea părții civile, înaintează judecătorului de instrucție demersul, însoțit de ordonanța organului de urmărire penală privind punerea bunurilor sub sechestru. Judecătorul de instrucție, prin rezoluție, autorizează punerea bunurilor sub sechestru, iar instanța de judecată decide asupra cererilor părții civile ori ale altei părți, prin încheiere, dacă vor fi administrate probe suficiente pentru confirmarea temeiurilor legale.”⁵⁶⁴

⁵⁶¹ Decizia Curții de Apel Chișinău din 02 decembrie 2019, Dosarul nr. 1a-1222/19.

⁵⁶² Decizia Curții Supreme de Justiție din 13 mai 2020, Dosarul nr. 1ra-1022/2020.

⁵⁶³ Lege nr. 179 din 26-07-2018 pentru modificarea unor acte legislative, Publicat : 17-08-2018 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Nr. 309-320 art. 498. [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105536&lang=ro [citat: 22.04.2023].

⁵⁶⁴ Gurghiș, A. Aplicarea măsurilor asigurătorii pentru repararea prejudiciului cauzat de persoana juridică. Op. cit. pag. 31.

Până la „înaintarea demersului privind aplicarea sechestrului, la indicația procurorului sau din oficiu, ofițerul de urmărire penală, conform pct. 13) din alin. 2) art. 57 CPP, va constata prin ordonanță existența bunurilor care pot fi urmărite. Pentru stabilirea bunurilor care pot fi urmărite, ofițerul de urmărire penală efectuează acțiuni procesuale sau acțiuni de investigație operativă. În cazul constatării inexistenței bunurilor care pot fi urmărite, ofițerul de urmărire penală înștiințează procurorul și partea civilă”⁵⁶⁵.

Pe cale de excepție, potrivit alin. (5) art. 205 CPP RM, „în caz de delict flagrant sau de caz ce nu suferă amânare, organul de urmărire penală este în drept de a pune bunurile sub sechestru în baza ordonanței proprii, fără a avea autorizația judecătorului de instrucție, comunicând în mod obligatoriu despre aceasta judecătorului de instrucție imediat, însă nu mai târziu de 24 de ore din momentul efectuării acestei acțiuni procedurale. Primind informația respectivă, judecătorul de instrucție verifică legalitatea acțiunii de punere sub sechestru, confirmă rezultatele ei sau declară nevalabilitatea acesteia. În caz de constatare că sechestrarea este ilegală sau neîntemeiată, judecătorul de instrucție dispune scoaterea, totală sau parțială, a bunurilor de sub sechestru”⁵⁶⁶.

Prin urmare, cert este că în ambele cazuri – atât atunci când sechestrul se aplică după procedura generală, cât și în cazul procedurii de urgență - „rămâne instituit filtrul judecătorului de instrucție sau, după caz, a instanței de judecată, care, obligatoriu, trebuie să verifice legalitatea demersului organului de urmărire penală, pentru a exclude o eventuală încălcare a drepturilor și libertăților persoanei”⁵⁶⁷.

Un alt aspect diferențiat, aplicabil în cazul persoanei juridice este că, „în cazul aplicării sechestrului asupra bunurilor aflate pe teritoriul unei întreprinderi, organizații sau instituții, copia procesului-verbal sau de pe lista de inventariere se înmânează, prin contrasemnătură, reprezentantului administrației”⁵⁶⁸.

O altă particularitate rezultă din conținutul art. 115 Cod de Executare a RM, potrivit căruia, „sechestrarea bunurilor debitorului persoană juridică se efectuează în prezența administratorului, a reprezentantului acestuia sau a unei persoane cu funcție de răspundere a debitorului, iar în cazul gospodăriei țărănești (de fermier) sau al întreprinderii individuale, în prezența debitorului ori a unui alt membru al gospodăriei sau, după caz, a unui membru de familie al fondatorului întreprinderii.”

⁵⁶⁵ Poalelungi, M., Dolea, I., Vizdoagă, T. *Manualul Judecătorului pentru cauzei penale*. Op.cit., pag. 233.

⁵⁶⁶ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Op.cit.

⁵⁶⁷ Cuciurcă, A. Reglementarea aplicării și contestării sechestrului asigurator asupra bunurilor. Op.cit., pag. 316.

⁵⁶⁸ Osoianu, T.; Orîndaș, V. *Procedură Penală*. Chișinău: Acad. „Ștefan cel Mare” a M.A.I. al RM, 2004, pag. 226.

Autorii T. Osoianu și V. Orîndaș mai menționează că, „în cazul aplicării măsurii sechestrului asupra conturilor sau depozitelor bancare ale persoanelor juridice, organul de urmărire penală sau instanța de judecată va remite ordonanța procurorului, autorizată de judecătorul de instrucție, sau încheierea instanței în instituția financiară în care sunt înregistrate aceste conturi. În hotărârea privind sechestrarea conturilor bancare se va menționa dispoziția art. 251 CP RM „Însușirea, înstrăinarea în cazurile nepermise de lege, tănuirea bunurilor gajate, luate în leasing, sechestrate sau confiscate ori utilizarea lor în alte scopuri, săvârșită de o persoană căreia i-au fost încredințate aceste bunuri sau care era obligată, conform legii, să asigure integritatea lor.”⁵⁶⁹

Totodată, este important să atragem atenția asupra unei noi circumstanțe, care permite scoaterea bunurilor de sub sechestru, fiind vorba de situația încheierii unui acord de interes public. Art. 210 alin. (3) CPP RM, care reglementează scoaterea bunurilor de sub sechestru în procesul penal, stipulează: „Bunurile se scot de sub sechestru când persoana juridică a executat amenda de interes public, stabilită în acordul judiciar de interes public, și a reparat prejudiciul cauzat prin infracțiune”⁵⁷⁰.

În această ordine de idei, remarcăm că, în cazul „încheierii unui acord de interes public de către persoana juridică, în conținutul acordului se pot regăsi mai multe obligații cumulative față de persoana juridică, printre care și achitarea unei amenzi de interes public în bugetul de stat, a cărei mărime se stabilește în limitele de la 3 amenzi minime, prevăzute pentru infracțiunea comisă, până la 30% din cifra medie de afaceri anuală, calculată pe ultimii 3 ani până la data pornirii urmăririi penale.”⁵⁷¹

În cadrul unei cauze penale⁵⁷², prin sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani, inculpații C. A. și „Bimcom - Service” SRL au fost recunoscuți vinovați în comiterea infracțiunii stipulate la art. 244 alin. (2) lit. b) Cod penal. Totodată, prin sentința instanței de fond, a fost respinsă ca neîntemeiată solicitarea reprezentantului inculpatei „Bimcom-Service” SRL cu privire la ridicarea sechestrului aplicat prin ordonanța procurorului și autorizat prin mandat judecătoresc asupra bunurilor mobile și imobile a companiei „Bimcom-Service” SRL.

Nefiind de acord cu dispozitivul sentinței instanței de fond, reprezentantul companiei „Bimcom-Service” SRL a depus apel – doar în partea aplicării sechestrului – și a solicitat „admiterea

⁵⁶⁹ Osoianu, T.; Orîndaș, V. *Procedură Penală*. Chișinău: Acad. „Ștefan cel Mare” a M.A.I. al RM, 2004, pag. 228.

⁵⁷⁰ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. *Op.cit.*

⁵⁷¹ Gurghiș, A. Aplicarea măsurilor asigurătorii pentru repararea prejudiciului cauzat de persoana juridică. *Op. cit.* pag. 31.

⁵⁷² Decizia Curții Supreme de Justiție din 08 mai 2019, Dosarul nr. 1ra-870/2020.

acestui, casarea sentinței în partea respingerii ca neîntemeiată a solicitării reprezentantului SRL „Bimcon-Service” cu privire la ridicarea sechestrului aplicat prin ordonanța procurorului și autorizat prin mandatul judecătoresc nr. xxxxx din 30.03.2018 asupra bunurilor mobile și imobile ale SRL „Bimcon-Service”, cu dispunerea ridicării sechestrului aplicat prin ordonanța procurorului și autorizat prin mandat judecătoresc asupra bunurilor mobile și imobile a SRL „Bimcon-Service.”

Prin Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău, apelul reprezentantului companiei „Bimcom-Service” SRL „a fost respins ca nefondat, indicându-se că, potrivit art. 46 din Constituția RM, dreptul la proprietate privată este garantat, iar „averea dobândită licit nu poate fi confiscată. Caracterul licit al dobândirii se prezumă, iar bunurile destinate, folosite, sau rezultate din infracțiuni ori contravenții pot fi confiscate numai în condițiile legii.”

Instanța de apel a mai menționat că, „prin aplicarea sechestrului pe bunurile respective, se respectă principiul proporționalității între dreptul și libertatea persoanei garantate de lege și necesitatea efectuării acțiunii procesuale. Conform principiului menționat, drepturile omului nu sunt absolute și exercitarea drepturilor unei persoane trebuie să fie apreciată în raport cu interesul public mai larg. Or, în cazul dat s-a constatat vinovăția inculpatului C.A. și a persoanei juridice „Bimcon-Service” SRL în comiterea infracțiunii prevăzute de art. 244 alin. (2) lit. b) Cod penal. Mai mult, instanța de apel a stabilit că aplicarea sechestrului, la moment, este necesară și proporțională scopului legii procesual penale, precum și reparării prejudiciului cauzat prin infracțiune, dar și pentru garantarea executării pedepsei amenzii”⁵⁷³.

Într-o altă cauză penală⁵⁷⁴ au fost aplicate măsuri asiguratorii, și anume sechestrul prin ordonanța procurorului, cu autorizația judecătorului de instrucție, asupra: bunurilor imobile ce aparțin companiei inculpate, fiind identificate prin adresă și număr cadastral. Iar prin Decizia Curții de Apel Chișinău, pronunțată în urma examinării cererilor de apel ale apelanților, sechestrele dispuse au fost anulate, cu radierea notificărilor din registrele respective, or, a fost dispusă încetarea procesului penal în privința companiilor inculpate, pe motiv că fapta constituie contravenție prevăzută de art. 301¹ Cod Contravențional, cu liberarea acestora de răspundere contravențională pentru fapta comisă, în legătură cu expirarea termenului de prescripție pentru tragere la răspundere contravențională. Recursul declarat de către procuror împotriva deciziei Curții de Apel Chișinău prenotată a fost respins ca inadmisibil⁵⁷⁵.

⁵⁷³ Decizia Curții Supreme de Justiție din 08 mai 2019, Dosarul nr. 1ra-870/2020.

⁵⁷⁴ Decizia Curții de Apel Chișinău din 09 aprilie 2021, Dosarul nr. 1a-2049/20.

⁵⁷⁵ Decizia Curții Supreme de Justiție din 06 octombrie 2021, Dosarul 1ra-1582/2021.

3.5. Particularitățile urmăririi penale în cazul încheierii acordului judiciar de interes public

Practica legislativă din cele mai multe țări a cunoscut așa-numitele „proceduri speciale de urmărire și de judecată în acele cazuri în care există factori care să justifice urgentarea desfășurării procesului penal, garanții speciale în vederea ocrotirii unor categorii de infractori, solemnitatea corespunzătoare inculpaților cu funcție de răspundere în stat etc.”⁵⁷⁶. Astfel, s-a dezvoltat practica legiferării unor proceduri speciale, cu elemente derogatorii de la procedura obișnuită, aplicabilă, în special, pentru persoane juridice.

În unele situații, „pentru atingerea scopului legii penale și al celei procesual penale, se impune adoptarea unui regim procesual cu caracter special, aplicabil numai la rezolvarea anumitor cauze penale. Normele juridice care alcătuiesc procedurile speciale au o arie limitată de aplicare și constituie derogări de la procedura obișnuită, care reprezintă cadrul normal al desfășurării procesului penal”⁵⁷⁷.

Procedurile speciale sunt „modalități de desfășurare a procesului penal, diferite de procedura obișnuită, constituite dintr-un complex de norme cu caracter complementar și derogatoriu, ceea ce presupune că, în cazul aplicării lor, procesul penal se desfășoară după normele comune numai în măsura în care nu există dispoziții speciale care au prioritate”⁵⁷⁸.

Legiuitorul moldav a reglementat, în legislația națională, răspunderea penală a persoanelor juridice. Astfel, cu toate că tragerea la răspundere penală a persoanelor juridice se face pe baze generale, aceasta are un șir de particularități față de răspunderea penală a persoanei fizice. Acest specific „determină existența unor reguli speciale de procedură, aplicabile în cazul instrumentării unui dosar penal împotriva persoanelor juridice”⁵⁷⁹.

În context, urmărirea penală și judecarea cauzelor privind infracțiunile săvârșite de persoane juridice se efectuează conform procedurii obișnuite, cu derogările și completările prevăzute de capitolul VI al Codului de procedură penală al Republicii Moldova.

⁵⁷⁶ Dumitrescu, F.-G. Unele reflecții de ordin teoretico-practic privind procedura de urmărire și judecarea infracțiunilor comise de persoanele juridice. *Op.cit.*, pag. 564.

⁵⁷⁷ Păvăleanu V. *Drept procesual penal. Partea specială*. București: Ed. Lumina Lex, 2002. 635 p., pag. 517.

⁵⁷⁸ Theodoru, Gr., Moldovan, L. *Drept procesual penal*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1979. 351 p., pag. 335.

⁵⁷⁹ Dolea, I., Roman, D., Sedlețchi, I., Vizdoagă, T., Rotaru, V., Cerbu, A., Ursu, S. *Drept procesual penal*. Ediția I. *Op.cit.*, pag. 919.

Prin Legea nr. 83 din 14.04.2023 pentru modificarea unor acte normative⁵⁸⁰, a fost completat capitolul IV al CPP RM cu secțiunea 2, care vine să reglementeze procedura privind acordul judiciar de interes public, aceasta fiind o procedură specială nouă, nereglementată anterior.

Completarea legislației procesual penale cu procedură alternativă pentru urmărirea penală și înfăptuirea justiției asupra persoanelor juridice a constituit o necesitate, or, în comparație cu persoanele fizice, în situația persoanelor juridice nu se atestau proceduri alternative pentru urmărirea penală și înfăptuirea justiției.

Mai mult, dacă o infracțiune este săvârșită de către o persoană fizică, ca proceduri alternative ar fi posibilă aplicarea procedurii acordului de recunoaștere a vinovăției (art. 504-509² din CPP RM), procedura acordului de cooperare (art. 509³ - 509¹⁰ din CPP RM) sau judecarea pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală (art. 364¹ din CPP RM), care reduc semnificativ din durata proceselor penale în fața instanțelor de judecată și a pedepselor aplicate.

Subsecvent, avându-se în vedere că „persoana fizică poate încheia, de exemplu, un acord de recunoaștere a vinovăției, în virtutea căruia beneficiază de o reducere la pedeapsa penală, în schimbul recunoașterii vinovăției în comiterea infracțiunii incriminate, și calificarea juridică indicată în actul de acuzare, s-a impus necesitatea instituirii unui asemenea mecanism și pentru persoanele juridice care întrunesc anumite condiții”⁵⁸¹.

Conform art. 523¹ CPP RM, acordul judiciar de interes public „este o tranzacție publică încheiată între procuror și reprezentantul legal sau reprezentantul desemnat al persoanei juridice, prin care ultimul recunoaște faptul comiterii infracțiunii, încadrarea juridică a faptelor și se angajează să execute obligațiile stabilite în acordul judiciar de interes public, în schimbul renunțării de către procuror la transmiterea cauzei penale în instanța de judecată”⁵⁸².

În cazul încheierii unui asemenea acord, există anumite particularități ale urmăririi penale, care se deduc după cum urmează *infra*.

Apriori, acordul judiciar de interes public poate să fie încheiat până la terminarea urmăririi penale, la inițiativa procurorului sau a reprezentantului persoanei juridice, fie a apărătorului său. Un

⁵⁸⁰ Legea nr. 83 din 14.04.2023 pentru modificarea unor acte normative. Publicată la 02.05.2023 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 154. [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136756&lang=ro [citat: 12.10.2023].

⁵⁸¹ Gurghiș, A. Provocările introducerii în legislația procesual-penală a acordului judiciar de interes public. Op. cit. pag. 14

⁵⁸² Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Op.cit.

alt aspect important este că încheierea unui asemenea acord cu persoana juridică nu înlătură răspunderea penală a persoanelor fizice, vinovate de comiterea infracțiunii imputate acestora.

Totodată, acordul judiciar de interes public se va întocmi în scris, doar după aprobarea, în scris, a limitelor amenzii de interes public de către procurorul ierarhic superior, cu participarea obligatorie a apărătorului și a reprezentantului persoanei juridice.

În context, amenda de interes public stabilită, „a cărei mărime se stabilește în limitele de la 3 amenzi minime prevăzute pentru infracțiunea comisă până la 30% din cifra medie de afaceri anuală calculată pe ultimii 3 ani până la data pornirii urmăririi penale”⁵⁸³, se achită în bugetul de stat.

S-a arătat că, pentru încheierea „acordului judiciar de interes public, este necesară respectarea anumitor condiții stabilite expres de către legiuitor, și anume, în cazul în care persoana juridică:

- nu a semnat anterior un acord judiciar de interes public;
- este învinuită de comiterea infracțiunilor prevăzute de art. 243 (Spălarea de bani), art. 244 (Evaziunea fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor), art. 325 (Corupere activă), art. 326 (Trafic de influență), art. 334 (Darea de mită) Cod Penal.”⁵⁸⁴

Totodată, „acordul judiciar de interes public poate fi încheiat, dacă reprezentantul persoanei juridice a colaborat în mod voluntar cu organele de urmărire penală și a contribuit la stabilirea circumstanțelor comiterii infracțiunii.

Însă încheierea acordului judiciar de interes public nu este condiționată de recunoașterea vinovăției în comiterea infracțiunii de către persoana juridică.

În acest sens, „acordul judiciar de interes public nu poate fi semnat de către reprezentantul legal al persoanei juridice, care a fost pus sub învinuire, or, potrivit art. 523³ alin. (2) pct. 6), una din obligații ce urmează a fi asumată de persoana juridică este înlăturarea de la administrare a persoanelor care au participat la comiterea infracțiunii. Prin urmare, acordul judiciar de interes public nu afectează urmărirea penală a persoanelor fizice care au comis infracțiunea și nu înlătură răspunderea penală a acestora. Cauzele penale ale persoanelor fizice sunt examinate în proceduri separate.”⁵⁸⁵

Așadar, „la încheierea acordului judiciar de interes public sunt instituite anumite condiționalități, și anume:

⁵⁸³ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. *Op.cit.*

⁵⁸⁴ Gurghiș, A. Provocările introducerii în legislația procesual-penală a acordului judiciar de interes public. *Op. cit.* pag. 16.

⁵⁸⁵ *Ibidem.* pag. 15.

- recunoașterea de către reprezentantul legal sau reprezentantul desemnat al persoanei juridice a existenței faptului comiterii infracțiunii și a calificării juridice indicate în actul de acuzare;
- angajarea executării obligațiilor stabilite în acordul judiciar de interes public, în schimbul renunțării de către procuror la transmiterea cauzei penale în instanța de judecată;
- achitarea unei amenzi de interes public.”⁵⁸⁶

Conținutul acordului judiciar de interes public este expres reglementat, așa încât, potrivit art. 523³ CPP RM alin. (1), „Acordul judiciar de interes public trebuie să cuprindă:

- 1) data și locul încheierii;
- 2) numele, prenumele și calitatea persoanelor care au participat la încheierea acordului;
- 3) date cu privire la identificarea persoanei juridice;
- 4) descrierea faptei ce formează obiectul acordului și de care este învinuită persoana juridică;
- 5) încadrarea juridică a faptei;
- 6) declarația expresă a reprezentantului persoanei juridice, prin care recunoaște comiterea infracțiunii și acceptă încadrarea juridică a faptei;
- 7) modul de executare a amenzii de interes public cu privire la care s-a ajuns la un acord între procuror și persoana juridică învinuită;
- 8) obligațiile aplicate față de persoana juridică, modul și termenul de executare a acestora;
- 9) semnătura procurorului, a învinuitului și a apărătorului”⁵⁸⁷.

Prin urmare, observăm că un rol important la încheierea acordului îi revine apărătorului, „în special prin prisma faptului că anume apărătorul certifică separat, în scris, declarația că acordul judiciar de interes public a fost examinat de el personal, că procedura de încheiere a lui, prevăzută de legislația procesual penală, a fost respectată și că încheierea acestuia de către reprezentantul persoanei juridice învinuite rezultă din înțelegerea lor confidențială anticipată.”⁵⁸⁸

În contextul expus, prezența apărătorului la încheierea acordului judiciar de interes public este una obligatorie, fapt ce rezultă nemijlocit din coroborarea art. 523² alin. (1) CPP RM, care statuează expres că acordul se încheie cu participarea obligatorie a apărătorului, precum și din conținutul art. 69

⁵⁸⁶ Gurghiș, A. Provocările introducerii în legislația procesual-penală a acordului judiciar de interes public. *Op. cit.* pag. 16.

⁵⁸⁷ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. *Op.cit.*

⁵⁸⁸ Gurghiș, A. Provocările introducerii în legislația procesual-penală a acordului judiciar de interes public. *Op. cit.* pag. 15.

alin. (1) pct. 11) CPP RM, potrivit căruia participarea apărătorului în cadrul procesului penal este obligatorie, în cazul în care participarea obligatorie a apărătorului este prevăzută expres de Cod.

Potrivit art. 523³ alin. (2) CPP RM, „prin acordul judiciar de interes public se stabilesc următoarele obligații cumulative față de persoana juridică învinuită:

- 1) să achite o amendă de interes public în bugetul de stat, a cărei mărime se stabilește în limitele de la 3 amenzi minime, prevăzute pentru infracțiunea comisă, până la 30% din cifra medie de afaceri anuală, calculată pe ultimii 3 ani până la data pornirii urmăririi penale;
- 2) să fie supusă unui program de monitorizare pe o perioadă de maximum 3 ani, sub supravegherea instituției responsabile;
- 3) să suporte cheltuielile pentru experții sau persoanele calificate care vor asista instituția responsabilă de monitorizarea persoanei juridice învinuite, precum și cheltuielile pentru efectuarea analizelor juridice, financiare, fiscale și contabile necesare misiunii de monitorizare;
- 4) să nu comită alte infracțiuni în perioada de monitorizare;
- 5) să înlăture de la administrare persoanele care au participat la comiterea infracțiunii;
- 6) să restituie profitul ilicit, obținut prin comiterea infracțiunii, și să repare prejudiciul cauzat prin infracțiune.”⁵⁸⁹

Ulterior întocmirii și semnării de către toate părțile a acordului de interes public, aprobării de către procurorul ierarhic superior, procurorul va înainta un demers instanței de judecată privind confirmarea acordului judiciar de interes public, în care va indica: fapta comisă de persoana juridică; încadrarea juridică a faptei; cuantumul amenzii de interes public ce urmează a fi achitată; obligațiile ce urmează a fi executate de persoana juridică, precum și va anexa acordul judiciar de interes public semnat de părți și apărător.

Examinând demersul procurorului privind confirmarea acordului judiciar de interes public, instanța poate:

- să pronunțe o încheiere de confirmare a acordului judiciar de interes public: în cazul în care constată că acesta a fost încheiat în condiții legale, precum și că amenda de interes public și obligațiile stabilite față de persoana juridică sunt proporționale infracțiunii comise;

⁵⁸⁹ Gurghiș, A. Provocările introducerii în legislația procesual-penală a acordului judiciar de interes public. Op. cit. pag.15.

- să restituie procurorului demersul înaintat, cu documentele anexe pentru continuarea urmăririi penale: în cazul în care persoana juridică a renunțat la declarația sa de a încheia acordul sau instanța conchide că acesta nu a fost încheiat în condiții legale, precum și că amenda de interes public, și obligațiile stabilite față de persoana juridică sunt disproporționale infracțiunii comise.

Așadar, dacă acordul de interes public se confirmă de către instanță, procurorul va emite o ordonanță, prin care va suspenda, condiționat, urmărirea penală pentru un termen de până la 3 ani. În această perioadă, persoana juridică își asumă angajamentul să execute toate obligațiile prevăzute de acordul semnat și confirmat de instanță.

Prin urmare, „semnarea acordului judiciar de interes public va fi un temei de liberarea condiționată de răspundere penală, nu vor fi aplicate pedepsele complementare sub formă de lichidare persoanei juridice sau privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate”⁵⁹⁰.

Dacă se va constata de către procuror că persoana juridică a executat toate obligațiile asumate, la expirarea termenului stabilit în acordul judiciar de interes public, acesta dispune, prin ordonanță, încetarea urmăririi penale.

De menționat, totodată, că executarea obligațiilor impuse în acordul judiciar de interes public exclude răspunderea penală a persoanei juridice. Acordul judiciar de interes public nu înlătură răspunderea pentru daunele provocate prin infracțiune și întoarcerea veniturilor ilegal căpătate.

Chiar dacă legislatorul a menționat detaliat procedura în cazul acordului judiciar de interes public, constatăm unele omisiuni. Totuși aceste omisiuni pot fi completate pe cale jurisprudențială. În acest sens, considerăm că este necesar de clarificat situația în care urmărirea penală a fost pornită atât în privința persoanei juridice cât și a reprezentantului acesteia. În asemenea cazuri cauza penală necesită a fi disjunctă.

Art. 521 alin. (2) exclude participarea reprezentantului persoanei juridice în cazul în care în privința reprezentantului acesteia se efectuează urmărirea penală pentru aceeași faptă ori pentru fapte conexe. Prin urmare, în mod firesc, prevederile art. 523² alin. (2) care condiționează încheierea acordului judiciar de interes public de colaborarea reprezentantului persoanei juridice nu privește acel reprezentant față de care este pornită urmărirea penală.

⁵⁹⁰ Pavel-Guzun, I. Considerente cu privire la reforma procedurilor sumare în procesul penal. În: *Revista Națională de Drept*, 2023, nr. 2(250), pp.73-84, pag. 82. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/204714 [cit.: 22.11.2023].

Este firesc, la fel, că dosarele disjuncte în privința persoanei juridice și reprezentantului acesteia, pus sub învinuire sunt independente. În funcție de circumstanțele cauzei, într-un caz poate avea loc încetarea sau achitarea, iar în altul condamnare. La fel, nu pot fi utilizate sentințele dintr-un dosar în altul. Spre exemplu, nu poate fi utilizată sentința din dosarul în care a fost încheiat un acord judiciar de interes public ca probă de condamnare în dosarul reprezentantului legal. În aceste cazuri sunt aplicabile raționamentele menționate de către Curtea Constituțională în jurisprudența sa. Curtea a menționat că declarațiile persoanelor depuse în dosarele disjuncte în nu pot avea valoare probantă prestabilită, acestea trebuind apreciate în coroborare cu alte probe.⁵⁹¹

Examinarea „cauzei penale în procedură simplificată este un instrument care oferă avantajul soluționării cu celeritate a cauzelor penale, atunci când inculpatul recunoaște în totalitate săvârșirea faptelor indicate în rechizitoriu și solicită ca judecata să se facă în baza probelor administrate în faza de urmărire penală. În jurisprudența sa, Curtea Europeană a afirmat că, atunci când o acuzație penală împotriva inculpatului este stabilită printr-o formă prescurtată de examinare judiciară, aceasta duce, în esență, la renunțarea la o serie de drepturi procedurale. Acest lucru nu poate fi o problemă în sine, deoarece nici litera, nici spiritul articolului 6 din Convenția europeană a Drepturilor Omului nu împiedică o persoană să renunțe la aceste garanții din propria sa voință”⁵⁹².

Acordul judiciar de interes public, „deși reprezintă o formă de justiție negociată, atrage în sine liberarea condiționată de răspundere penală a persoanei juridice, dacă au fost îndeplinite condițiile și termenul de monitorizare a expirat. Mai mult ca atât, potrivit prevederilor art. 523⁵ alin. (4) CPP RM, acordul judiciar de interes public nu implică recunoașterea vinovăției persoanei juridice și nu produce efectele juridice ale unei condamnări penale”⁵⁹³.

⁵⁹¹ Decizia de inadmisibilitate a sesizării nr.48g/2018 privind Excepția de neconstituționalitate a articolului 364¹ din Codul de procedură penală (*judecata în baza probelor administrate în faza de urmărire penală*) (nr. 40 din 8 mai 2018)

⁵⁹² *Opinie asupra proiectului de lege pentru modificarea unor acte normative (proceduri simplificate în procesul penal)*. [online]. Disponibil: https://www.capc.md/wp-content/uploads/2022/12/Opinie-CAPC-proceduri-simplificate-Cod-penal_web.pdf [cit.: 22.11.2023].

⁵⁹³ Racu, V. Aplicarea confiscării extinse în procedura simplificată de judecare a cauzei penale și în procedurile speciale. În: *Studia Universitatis Moldaviae*, seria „Științe sociale”, 2024, nr. 3 (173). pp.110-117, pag.110. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/110-117_24.pdf [cit.: 22.11.2023].

3.6. Concluzii la Capitolul 3

În urma analizei particularităților urmăririi penale în cazul infracțiunilor comise de persoane juridice, se evidențiază anumite derogări de la procedura obisnuită, fapt consemnat nemijlocit și în conținutul art. 521 CPP RM.

Începerea urmăririi penale se efectuează, potrivit normelor generale, prin ordonanța procurorului sau a reprezentantului organului de urmărire penală care a fost sesizat, cu condiția că din cuprinsul actului de sesizare sau al actelor de constatare rezultă bănuiala rezonabilă cu privire la comiterea infracțiunii și nu există vreuna din circumstanțele care exclud urmărirea penală.

În procesul de examinare a sesizărilor cu privire la infracțiunile comise de către persoanele juridice, precum și în cadrul desfășurării urmăririi penale, organul de urmărire penală solicită Agenției Servicii Publice și obține și anexează la materialele dosarului mai multe informații oficiale, precum: denumirea completă și abreviată a persoanei juridice, data și numărul de înregistrare, sediul, numerele de telefon și adresele de e-mail ale persoanei juridice, genurile de activitate ș.a.

Dacă în cadrul cauzei penale există și persoane fizice care sunt puse sub învinuire pentru comiterea aceluiași fapte, ordonanța de punere a acestora sub învinuite se va întocmi în parte pentru fiecare.

În ordonanța de punere sub învinuire a persoanei juridice, pe lângă atributele de identificare a persoanei juridice, se includ și informații privind mărimea capitalului social, numele de telefon, de fax, adresa de e-mail, conturile bancare.

În privința persoanei juridice poate fi aplicată doar măsura preventivă controlul judiciar, care are anumite particularități distincte în raport cu persoanele fizice, or, celelalte măsuri preventive sunt inoperabile persoanei juridice.

În acest sens, reieșind din art. 523 CPP RM, deducem că legiuitorul stabilește că măsura preventivă controlul judiciar poate fi aplicată în toate cazurile, gravitatea infracțiunii nereprezentând un criteriu de care se ține cont la aplicarea măsurii respective față de persoana juridică. În acest context, considerăm necesară modificarea art. 523 alin. (1) CPP RM, care va avea următorul conținut:

„Judecătorul de instrucție, în cursul urmăririi penale sau, după caz, instanța de judecată, la demersul procurorului, poate dispune, dacă consideră necesar, punerea persoanei juridice sub control judiciar, dacă există motive temeinice care justifică bănuiala rezonabilă că persoana juridică a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală și numai pentru a se asigura buna desfășurare a procesului penal”.

Această cerință este „necesară pentru a proteja persoana juridică, deoarece impunerea nejustificată a unor măsuri preventive poate afecta grav activitatea și obiectivele acesteia. Totodată, constatând că măsurile preventive sunt inaplicabile persoanei juridice, cu excepția controlului judiciar, pentru a se asigura o flexibilitate, ar fi eficientă adoptarea unor categorii noi de măsuri preventive, aplicabile persoanei juridice, care să înlocuiască cu succes măsurile ce se aplică persoanelor fizice, deci se impune completarea listei măsurilor preventive.”⁵⁹⁴

Astfel, considerăm oportună completarea CPP RM cu art. 522¹, care va avea următorul cuprins:

„(1) Judecătorul de instrucție, în cursul urmăririi penale sau, după caz, instanța de judecată, la demersul procurorului, poate dispune, dacă consideră necesar, dacă există motive temeinice care justifică bănuiala rezonabilă că persoana juridică a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală și numai pentru a se asigura buna desfășurare a procesului penal, a uneia dintre următoarele măsuri:

- 1) interdicția inițierii ori, după caz, suspendarea procedurii de dizolvare, lichidare, reorganizare a persoanei juridice;*
- 2) interdicția inițierii ori, după caz, suspendarea fuziunii, a divizării sau a reducerii capitalului social al persoanei juridice, începută anterior sau în cursul urmăririi penale;*
- 3) interzicerea unor operațiuni patrimoniale, susceptibile de a antrena diminuarea activului patrimonial sau insolvența persoanei juridice;*
- 4) interzicerea încheierii anumitor acte juridice, stabilite de organul judiciar*⁵⁹⁵.

(2) Măsurile preventive prevăzute la alin. (1) pot fi dispuse pe o perioadă de, cel mult, 60 de zile, cu posibilitatea prelungirii în cursul urmăririi penale și judecării cauzei, dacă se mențin temeiurile care au determinat aplicarea acestora, însă fiecare prelungire nu poate depăși 60 de zile.

(3) Încheierea judecătorului de instrucție sau, după caz, a instanței de judecată privitor la punerea persoanei juridice sub control judiciar poate fi atacată în termenul și modul prevăzut în art.308-311”.

Într-o altă ordine de idei, prin Legea nr. 83 din 14.04.2023 pentru modificarea unor acte normative⁵⁹⁶ a fost completat capitolul VI al CPP RM cu secțiunea 2, care vine să reglementeze

⁵⁹⁴ Gurghiș, A. Sistemul măsurilor preventive aplicate persoanelor juridice. In: *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM: științe juridice*, 2024, p. 206.

⁵⁹⁵ Codul de procedură penală al României. *Op.cit.*

⁵⁹⁶ Legea nr. 83 din 14.04.2023 pentru modificarea unor acte normative. *Op.cit.*

procedura privind acordul judiciar de interes public, aceasta fiind o procedură specială nouă, nereglementată anterior.

În cazul încheierii unui asemenea acord, există anumite particularități ale urmăririi penale. Astfel, acordul judiciar de interes public poate să fie încheiat până la terminarea urmăririi penale, la inițiativa procurorului sau a reprezentantului persoanei juridice, fie a apărătorului său. Iar un alt aspect semnificativ este că încheierea unui asemenea acord cu persoana juridică nu înlătură răspunderea penală a persoanelor fizice vinovate de comiterea infracțiunii imputate acestora.

Un rol esențial în încheierea acordului judiciar de interes public îl are apărătorul, care certifică, în mod separat și în scris, că acordul a fost examinat personal de el, că procedura prevăzută de legislația procesual penală a fost respectată și că încheierea acestuia de către reprezentantul persoanei juridice acuzate se bazează pe o înțelegere confidențială prealabilă.

Ulterior întocmirii și semnării de către toate părțile a acordului de interes public și aprobării lui de către procurorul ierarhic superior, procurorul va înainta instanței de judecată un demers privind confirmarea acordului judiciar de interes public. Și dacă acordul de interes public se confirmă de către instanță, procurorul va emite o ordonanță, prin care va suspenda condiționat urmărirea penală pentru un termen de până la 3 ani. Dacă se va constata de către procuror că persoana juridică a executat toate obligațiile asumate, la expirarea termenului stabilit în acordul judiciar de interes public, acesta dispune, prin ordonanță, încetarea urmăririi penale.

4. PARTICULARITĂȚILE JUDECĂRII CAUZELOR PENALE ȘI ALE PUNERII ÎN EXECUTARE A HOTĂRÂRIILOR JUDECĂTOREȘTI ÎN PRIVINȚA PERSOANELOR JURIDICE

4.1. Particularitățile judecării cauzelor penale în privința sau cu participarea persoanelor juridice

Judecarea cauzei este o activitate specifică, o fază distinctă a procesului penal, ce se declanșează din momentul „parvenirii cauzei în instanță și durează până rămânerea definitivă a hotărârii pronunțate. Judecata este o fază a procesului penal, desfășurată în fața instanței care este investită cu cercetarea, evaluarea și soluționarea conflictului de drept penal dedus înaintea sa”⁵⁹⁷.

Judecata are ca sarcină doar soluționarea procesului, fără a se executa cele dispuse prin hotărârea pronunțată. „După pronunțarea soluției în cauză, procesul parcurge o altă / ultimă fază, în cadrul căreia se pune în executare hotărârea penală definitivă”⁵⁹⁸.

Faza de judecare a cauzei penale este ghidată de anumite principii, care „sunt reguli de bază, consfințite legal, și care guvernează întreaga activitate desfășurată în fața instanței, din momentul parvenirii cauzei penale și până la soluționarea ei, asigurând realizarea în modul cel mai consecvent principiile procesului penal”⁵⁹⁹.

Astfel, printre aceste principii regăsim *nemijlocirea*, *oralitatea*, *contradictorialitatea*, *egalitatea în drepturi* a părților în fața instanței, *publicitatea* ședinței de judecată.

Nemijlocirea, „în calitatea sa de condiție generală a judecării cauzei, presupune efectuarea acțiunilor procesuale direct în fața judecătorului, după caz, a completului de judecată. Nemijlocirea dintre judecător și probă este o condiție esențială a actului de justiție. Astfel, instanța este obligată a lua contact cu toate probele în cauză, cu atât mai mult, putând să-și întemeieze sentința numai pe probele care au fost cercetate în ședința de judecată”⁶⁰⁰.

⁵⁹⁷ Dolea, I., Roman, D., Sedlețchi, I., Vizdoagă, T., Rotaru, V., Cerbu, A., Ursu, S. *Drept procesual penal*. Ediția I. Op.cit., pag. 640.

⁵⁹⁸ *Ibidem*, pag. 524.

⁵⁹⁹ *Ibidem*, pag. 525.

⁶⁰⁰ *Ibidem*, pag. 525.

Publicitatea ședinței de judecată reprezintă „o dimensiune a unui proces echitabil, constând în posibilitatea pe care o are orice persoană de a asista la desfășurarea judecății, ceea ce reprezintă o importantă garanție privind obiectivitatea și imparțialitatea judecății”⁶⁰¹.

Oralitatea judecării cauzei se poziționează în opoziție cu urmărirea penală, care se efectuează în scris. Astfel, oralitatea judecării cauzei reprezintă regula, potrivit căreia întreaga fază de judecată se desfășoară verbal. După cum se menționează în doctrină, „din conținutul principiului oralității deducem imperativul audierii inculpatului, a părții vătămate, părții civile, părții civilmente responsabile, a martorilor, a experților, în formă orală, toate celelalte mijloace de probă fiind supuse cercetării și verificării în același mod. Participanții în cauza penală au întotdeauna posibilitatea de a-și exprima punctul de vedere relativ la orice chestiune apărută în cursul judecății în mod oral, iar concluziile se susțin, la fel, pe cale orală”⁶⁰².

Conținutul principiului *egalității în drepturi a părților în fața instanței* rezultă din conținutul art. 315 CPP RM: „Procurorul, partea vătămată, partea civilă, apărătorul, inculpatul, partea civilmente responsabilă și reprezentanții lor beneficiază de drepturi egale în fața instanței de judecată în ceea ce privește administrarea probelor, participarea la cercetarea acestora și formularea cererilor și demersurilor”⁶⁰³.

Contradictorialitatea, „ca principiu al judecării cauzei, constă în faptul că probele administrate sunt cercetate, supuse discuției și reflectă poziția procesuală opusă a părții acuzării și părții apărării”⁶⁰⁴.

Într-o cauza penală națională din 17 noiembrie 2020⁶⁰⁵, Curtea Supremă de Justiție a admis recursul ordinar declarat, inclusiv din considerentul că instanța de apel nu a respectat prevederile legislației procesual penale, or, la caz nu se atestă o expunere sau o soluționare a demersului apărării, asupra căruia instanța de apel urma să se expună motivat, după caz, fie admiterea sau respingerea acestuia, respectându-se, astfel, principiul contradictorialității.

⁶⁰¹ Popșoi, D. Reflecții cu privire la excepțiile de la publicitatea procesului penal prin prisma dreptului la un proces echitabil. În: *Integrare prin cercetare și inovare. Științe juridice*, 2017, pp.214-218, pag. 215. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/214-218_15.pdf [citat: 09.11.2023].

⁶⁰² Dolea, I., Roman, D., Sedlețchi, I., Vizdoagă, T., Rotaru, V., Cerbu, A., Ursu, S. *Drept procesual penal*. Ediția I. Op.cit., pag. 526.

⁶⁰³ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Op.cit.

⁶⁰⁴ Dolea, I., Roman, D., Sedlețchi, I., Vizdoagă, T., Rotaru, V., Cerbu, A., Ursu, S. *Drept procesual penal*. Ediția I. Op.cit., pag. 527.

⁶⁰⁵ Decizia Curții Supreme de Justiție din 17 noiembrie 2020, Dosarul nr. 1ra – 759 /2020.

Într-o altă cauză penală⁶⁰⁶, în cererea de recurs, recurenții au invocat, inclusiv, că instanța de apel a încălcat prevederile art. 6 din CoEDO prin faptul că a fost respinsă efectuarea expertizelor dactiloscopice. Totodată, recurenții au invocat lipsa obiectivității instanței de apel, prin prisma faptului că aceasta nu a luat toate măsurile prevăzute de lege pentru cercetarea sub toate aspectele, complet și obiectiv, a circumstanțelor cauzei, în scopul aflării adevărului. Recursul declarat a fost considerat ca fiind vădit neîntemeiat din mai multe raționamente, inclusiv constatându-se legalitatea și temeinicia deciziei instanței de apel.

În continuare, s-a remarcat că „dreptul la un proces echitabil, potrivit CEDO, se bazează pe respectarea cu strictețe a principiilor fundamentale ale procesului judiciar: egalitatea armelor, contradictorialitatea, motivarea deciziilor, care semnifică tratarea egală a părților pe toată durata desfășurării procedurii în fața instanțelor de judecată, fără ca vreuna dintre ele să fie avantajată în raport cu cealaltă sau cu celelalte părți în proces, încât să nu fie puse într-o situație nedezavantajată una față de alta”⁶⁰⁷.

Cu privire la motivarea deciziilor adoptate, evidențiem un caz din practica judiciară⁶⁰⁸ națională, unde Curtea Supremă de Justiție a conchis că nu sunt temeiuri de a pune la îndoială veridicitatea argumentelor instanței de apel în motivarea soluției sale expuse, or instanța de apel s-a expus într-o manieră detaliată și justificată corespunzător asupra faptului neîntrunirii în acțiunile inculpaților a elementelor componenței de infracțiune imputate.

Argumente similare regăsim și în alte decizii din practica judiciară națională⁶⁰⁹.

Analizând procedura de judecare a cauzelor privind infracțiunile săvârșite de persoane juridice, remarcăm că aceasta are un caracter special, or, judecarea cauzelor privind infracțiunile săvârșite de persoane juridice se efectuează potrivit procedurii obișnuite, cu derogările și completările prevăzute în capitolul VI, secțiunea 1 a CPP RM.

Normele speciale „care derogă de la procedura obișnuită sau o completează se referă, în principal, la reprezentarea persoanei juridice în procesul penal, la măsurile preventive (comune celor două coduri de procedură penală analizate), la competența teritorială privind locul de citare a persoanei juridice, la măsurile asigurătorii care se pot lua față de persoana juridică, la procedura de informare,

⁶⁰⁶ Decizia Curții Supreme de Justiție din 18 ianuarie 2023, Dosarul nr. 1ra-1090/22

⁶⁰⁷ Decizia Curții Supreme de Justiție din 17 noiembrie 2020, Dosarul nr. 1ra – 759 /2020

⁶⁰⁸ Decizia Curții supreme de Justiție din 06 aprilie 2021, Dosarul nr. 1ra-9/21

⁶⁰⁹ Decizia Curții supreme de Justiție din 21 octombrie 2020, Dosarul nr. 1ra-1385/2020; Decizia Curții supreme de Justiție din 27 iunie 2017, Dosarul nr. 1ra-744/2017

la interzicerea fuziunii, a divizării, a reducerii capitalului social, a dizolvării sau a lichidării, la executarea pedepselor și punerea în executare a acestora”⁶¹⁰.

Prin urmare, cu toate că tragerea la răspundere a persoanelor juridice se face pe baze generale, aceasta are un șir de particularități față de răspunderea penală a persoanei fizice, care urmează a fi analizate *infra*.

Potrivit doctrinei, „în situația în care este examinată o cauză privind săvârșirea unei infracțiuni de persoane juridice, urmează a fi respectate toate ingerințele unui proces penal echitabil, cu respectarea etapelor judecării cauzei, a drepturilor și mecanismelor conferite reprezentantului, cu participarea apărătorului, a traducătorului. Totuși, a fost pusă în discuție necesitatea oferirii aceluiași grad de protecție în cadrul procesului penal pentru persoana juridică și pentru persoana fizică”⁶¹¹.

Potrivit art. 521 alin. (1) CPP RM, judecarea cauzelor penale împotriva persoanei juridice se efectuează cu participarea reprezentantului legal al acesteia.

Iar în cazul în care „judecarea cauzei împotriva persoanei juridice se efectuează pentru aceeași faptă ori pentru fapte conexe și în privința reprezentantului legal al acesteia, persoana juridică își desemnează, în termen de 5 zile de la data aducerii la cunoștință a ordonanței de recunoaștere a persoanei în calitate de bănuț sau în termen de 48 de ore din momentul aducerii la cunoștință a ordonanței de punere sub învinuire, un alt reprezentant în privința căruia nu se desfășoară un proces penal”⁶¹².

Dacă persoana juridică nu-și desemnează un reprezentant în condițiile prenotate *supra*, la demersul procurorului, „instanța de judecată desemnează un reprezentant al persoanei juridice din rândul persoanelor care gestionează persoana juridică, în privința căruia nu se desfășoară un proces penal”⁶¹³.

Totodată, dacă se constată că lipsesc persoane care gestionează persoana juridică, instanța de judecată care judecă cauza „solicită coordonatorului oficiului teritorial al Consiliului Național pentru

⁶¹⁰ Dumitrescu, F.-G. Procedura privind urmărirea penală și judecarea cauzelor privind infracțiunile săvârșite de persoane juridice studiu comparativ între reglementarea din Republica Moldova și România. În: *Tendențe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători*. Ediția a 9-a. vol.II. Chișinău, 2020, pp.172-176, pag. 172. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/172-176_5.pdf [citat: 09.10.2023].

⁶¹¹ Dolea, I., Roman, D., Sedlețchi, I., Vizdoagă, T., Rotaru, V., Cerbu, A., Ursu, S. *Drept procesual penal*. Ediția I. Op.cit., pag. 745.

⁶¹² Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Op.cit.

⁶¹³ *Ibidem*.

Asistență Juridică Garantată de Stat desemnarea unui avocat care să acorde asistență juridică garantată de stat”⁶¹⁴.

Calitatea de „reprezentanți legali ai persoanelor juridice o au persoanele fizice care, prin lege sau prin actul de constituire, sunt desemnate să acționeze, în raporturile cu terții (inclusiv în cadrul procesului penal), individual sau colectiv, în numele și pe seama persoanei juridice – administratorii (managerii), conducătorii și reprezentanții organelor executive colegiale ale persoanei juridice”⁶¹⁵.

Considerăm că, similar admiterii reprezentantului legal al persoanei juridice la faza urmăririi penale, la faza de judecare a cauzei urmează a fi prezentate documentele oficiale (contracte de constituire, hotărâri, ordine, dispoziții, statute, hotărâri ale instanței de judecată etc.), care să ateste funcția, calitatea de serviciu și împuternicirile reprezentantului legal, extrase și copii confirmate de pe originale, care vor fi anexate la materialele cauzei penale.

Astfel, obligatorie în cazul judecării cauzei este și „participarea reprezentantului persoanei juridice, fie acesta legal sau desemnat. Neprezentarea reprezentantului legal al inculpatului persoană juridică atrage drept consecință amânarea examinării cauzei, iar în ipoteza în care acesta nu s-a prezentat nemotivat, instanța îi poate aplica, din oficiu sau la cererea acuzatorului, unele măsuri coercitive, situație atestată mai rar în practică”⁶¹⁶.

Se mai remarcă în doctrină că „atât reprezentantul persoanei juridice, cât și apărătorul acesteia dispun în egală măsură de instrumentele și mijloacele legale, puse la dispoziție în vederea exercitării dreptului la apărare, aceștia participând nemijlocit, în cadrul cercetării judecătorești, la examinarea probelor, înaintând cereri și demersuri, propuneri privind administrarea unor probe noi”⁶¹⁷.

Conform art. 521 alin. (4) CPP, „împotriva reprezentantului legal sau, după caz, a reprezentantului desemnat al persoanei juridice, față de care se efectuează urmărirea penală, în cazul infracțiunilor stipulate în art. 21 alin. (4) CP, se pot lua, în această calitate, numai măsuri de constrângere aplicabile martorului, stipulate în art. 197 alin. (2) pct. 1)–3) CPP (obligarea de a se prezenta; aducerea silită; amenda judiciară, care se aplică exclusiv de către instanța de judecată, în conformitate cu art. 201 CPP)”⁶¹⁸.

⁶¹⁴ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. *Op.cit.*

⁶¹⁵ *Ghidul privind procedura de urmărire penală și judecare a infracțiunilor comise de persoane juridice*. *Op.cit.*

⁶¹⁶ Poalelungi, M., Dolea, I., Vizdoagă, T. *Manualul Judecătorului pentru cauzei penale*. *Op.cit.*, pag.1061

⁶¹⁷ *Ibidem*.

⁶¹⁸ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.6 din 24.12.2010 privind judecarea cauzelor penale în procedura acordului de recunoaștere a vinovăției. [online]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=28 [citat: 22.08.2024].

Astfel, „dacă reprezentantul legal sau reprezentantul desemnat al persoanei juridice reprezintă persoana juridică în calitate de învinuit, atunci procedura privind acordul de recunoaștere a vinovăției poate fi aplicată și în privința persoanei juridice”⁶¹⁹.

Având în vedere caracterul derogatoriu de la regulile generale al procedurii privind judecarea cauzelor penale în privința sau cu participarea persoanelor juridice, evidențiem că, la capitolul stabilirii competenței teritoriale, nu există deosebiri de principiu între art. 522 și art. 40, art. 42 CPP RM. După cum menționează autorul I. Dolea, „în ambele cazuri, este competent organul de urmărire penală și instanța din locul săvârșirii infracțiunii”⁶²⁰.

În context, art. 522 alin. (1) CPP RM⁶²¹ statuează: „în cazul săvârșirii infracțiunilor de către persoane juridice, competența teritorială este determinată de:

- 1) locul unde a fost săvârșită infracțiunea;
- 2) locul unde a fost depistat făptuitorul;
- 3) locul unde domiciliază făptuitorul persoană fizică;
- 4) locul unde își are sediul persoana juridică;
- 5) locul unde domiciliază victima sau unde aceasta își are sediul”⁶²².

În cazurile în care este complicat a se stabili locul concret unde s-a comis fapta infracțională, (de exemplu, în situația în care sunt implicate mai multe filiale din diferite localități în comiterea aceleiași fapte), sunt luate în calcul și alte criterii. „Nu se poate constata că un criteriu are avantaj asupra altuia”⁶²³.

Ne raliem poziției, potrivit căreia, reieșind din dispozițiile art. 522 CPP RM, se poate formula concluzia că „competența teritorială este una de natură alternativă, ea fiind determinată de una din posibilitățile propuse”⁶²⁴.

Mai mult, alin. (2) art. 522 CPP RM reglementează că „la judecarea cauzei privind infracțiunile săvârșite de persoane juridice se aplică în mod corespunzător prevederile art. 40 și 42”⁶²⁵.

Astfel, competența de judecare a cauzei privind infracțiunile săvârșite de persoane juridice „este stabilită în art. 40 din CPP RM, având prioritate criteriul locului săvârșirii infracțiunii. În cazurile

⁶¹⁹ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.6 din 24.12.2010 privind judecarea cauzelor penale în procedura acordului de recunoaștere a vinovăției. *Op.cit.*

⁶²⁰ Dolea, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. *Op.cit.*, pag. 1287.

⁶²¹ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. *Op.cit.*

⁶²² *Ibidem*.

⁶²³ Dolea, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. *Op.cit.*, pag. 1287.

⁶²⁴ Poalelungi, M., Dolea, I., Vizdoagă, T. *Manualul Judecătorului pentru cauzei penale*. *Op.cit.*, pag. 1061.

⁶²⁵ Codul de procedură penală al Republicii Moldova *Op.cit.*

de indivizibilitate sau de conexitate a acuzelor penale despre infracțiuni comise de persoane juridice, competența de judecare este determinată conform art. 42 din CPP RM”⁶²⁶.

În context, art. 42 CPP RM alin. (4) – (5) CPP RM stipulează: „(4) În caz de conexare a unor cauze privitoare la mai multe persoane învinuite de săvârșirea infracțiunilor în raza de activitate a diferitor instanțe de grad egal sau privitoare la o singură persoană învinuită de săvârșirea câtorva infracțiuni, dacă aceste cauze sunt de competența a două sau a câtorva instanțe de judecată de grad egal, procesul se judecă de instanța care a fost prima sesizată privind judecarea cauzei. (5) Dacă o persoană sau un grup de persoane sunt învinuite de săvârșirea unei singure sau a câtorva infracțiuni și cauza referitoare la unul din învinuiți sau la una din infracțiuni este de competența unei instanțe ierarhic superioare, procesul se judecă în întregime de instanța ierarhic superioară”⁶²⁷.

Un alt aspect este modul de citare a persoanei juridice. Potrivit art. 235 alin. (1) CPP RM, „citarea în procesul penal constituie acțiunea procedurală prin care organul de urmărire penală, judecătorul de instrucție sau instanța de judecată asigură prezentarea unei persoane în fața sa pentru desfășurarea normală a procesului penal”⁶²⁸.

Legislația procesual penală a Republicii Moldova prevede obligativitatea prezentării în fața organului judiciar sau a instanței de judecată a persoanei citate. Astfel, potrivit art. 235 alin. (2) CPP RM, „persoana citată este obligată să se prezinte conform citației, iar în caz de imposibilitate de a se prezenta la data, ora și locul la care a fost citată, ea este obligată să informeze organul respectiv despre aceasta, indicând motivul imposibilității de a se prezenta”⁶²⁹.

Citarea și comunicarea actelor de procedură reprezintă „aspecte esențiale ale contradictorialității și, implicit, ale dreptului la apărare în procesul penal, pentru parte fiind esențial să cunoască existența procesului și actele de procedură întocmite, pentru a fi în măsură să-și construiască apărarea și să-și consolideze poziția procesuală”⁶³⁰.

Modul de citare și comunicare a actelor de procedură, cel puțin formal, substanțial, tinde la „împărțirea responsabilității între autoritate și destinatar, prin instituirea unor prezumții privind îndeplinirea procedurii, prevederea unor moduri de citare și comunicare noi, prin utilizarea

⁶²⁶ Ghidul privind procedura de urmărire penală și judecare a infracțiunilor comise de persoane juridice. Op.cit.

⁶²⁷ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Op.cit.

⁶²⁸ Ibidem.

⁶²⁹ Ibidem.

⁶³⁰ Ialanji, A. Citarea inculpatului – analiză comparativă și judecarea cauzei în lipsa acestuia. În: *Buletinul științific al Universității de stat „B.P.Hasdeu” din Cahul*. Seria „Științe sociale”, 2018, nr. 2(8), pp.82-100, pag.83. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/87622 [citat: 05.05.2023].

mijloacelor moderne de comunicare, punerea de acord a pașilor procedurali cu realitățile actuale, conferirea unor efecte clare mențiunilor din registrele publice”⁶³¹.

Deci „citarea persoanei juridice urmează să fie făcută fie la sediul acesteia, în cazul în care acesta este cunoscut, și în numele acesteia acționează un reprezentant legal, fie la domiciliul reprezentantului desemnat. Din acest considerent, determinarea exactă a persoanei juridice antrenate în proces, dar și a locului unde aceasta își are sediul, prezintă importanță nu doar la stabilirea competenței teritoriale în cadrul procedurii speciale, dar și la modul de citare a ei”⁶³².

Legiuitorul a prevăzut mai multe modalități de citare, acestea fiind: citație scrisă, prin notă telefonică, telegrafică, prin telefax ori prin mijloace electronice (prin intermediul poștei electronice sau prin alt sistem de mesagerie electronică).

Deși elementele pe care trebuie să le cuprindă citația sunt limitative, considerăm că prin conținutul lor se asigură posibilitatea îndeplinirii procedurii de citare.

În legislația României, citația cuprinde: „a) denumirea organului de urmărire penală sau a instanței de judecată care emite citația, sediul său, data emiterii și numărul dosarului; b) numele, prenumele celui citat, calitatea în care este citat și indicarea obiectului cauzei; c) adresa celui citat, care trebuie să cuprindă, în orașe și municipii: localitatea, județul, strada, numărul și apartamentul unde locuiește, iar în comune: județul, comuna și satul; d) ora, ziua, luna și anul, locul de înfățișare, precum și invitarea celui citat să se prezinte la data și locul indicat, cu arătarea consecințelor legale în caz de neprezentare; e) că partea citată are dreptul la un apărător cu care să se prezinte la termenul fixat; f) că, potrivit art.171 alin.2 și 3 CPP român, apărarea este obligatorie, iar în cazul în care partea nu-și alege un apărător, cu care să se prezinte la termenul fixat, i se va desemna un apărător din oficiu”⁶³³.

În România, „persoana juridică se citează la sediul acesteia. Dacă sediul este fictiv ori persoana juridică nu mai funcționează la sediul declarat, iar noul sediu nu este cunoscut, la sediul organului judiciar se afișează o înștiințare. În cazul în care persoana juridică este reprezentată prin mandatar ales sau numit, citarea se face la locuința acestuia sau la sediul practicianului în insolvență, desemnat în calitate de mandatar”⁶³⁴.

⁶³¹ Ialanji, A. Citarea inculpatului – analiză comparativă și judecarea cauzei în lipsa acestuia. *Op.cit.*, pag. 83.

⁶³² Gurghiș, A., Dolea, I. Aspecte de drept comparat privind urmărirea și judecarea infracțiunilor săvârșite de persoane juridice. În: *Revista Studia Universitatis Moldaviae*, p. 118.

⁶³³ Ialanji, A. Citarea inculpatului – analiză comparativă și judecarea cauzei în lipsa acestuia. *Op.cit.*, pag. 84 – 85.

⁶³⁴ Dumitrescu, F.-G. Procedura privind urmărirea penală și judecarea cauzelor privind infracțiunile săvârșite de persoane juridice studiu comparativ între reglementarea din Republica Moldova și România. *Op.cit.*, pag. 175

Potrivit doctrinei, „desfășurarea procedurii în faza de judecată nu este condiționată de prezența părții, ci de îndeplinirea procedurii de citare, cu excepția cazurilor când prezența însăși este obligatorie”⁶³⁵.

În legislația română, „în ipoteza în care persoana juridică este reprezentată prin mandatar, numit sau desemnat de organul judiciar din rândul practicienilor în insolvență, citarea se face la locuința mandatarului ori la sediul practicianului în insolvență desemnat”⁶³⁶.

În privința persoanei juridice puse sub învinuire, „care prin reprezentantul său legal sau reprezentantul desemnat și-a dat consimțământul de a-și recunoaște vina, în schimbul unei pedepse reduse, poate fi aplicată procedura privind acordul de recunoaștere a vinovăției conform regulilor stabilite în art. 504 – 509 din Codul de procedură penală”⁶³⁷.

La fel, persoanei juridice îi este aplicabilă și procedura de judecare pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală, stabilită la art.364¹ din CPP RM. Reprezentantul său legal sau reprezentantul desemnat, până la începerea cercetării judecătorești, poate declara, personal, prin înscris autentic, că recunoaște săvârșirea faptelor indicate în rechizitoriu și solicită ca judecata să se facă pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală.

Potrivit unei Decizii a Curții Supreme de Justiție din 28 noiembrie 2017⁶³⁸, avocatul inculpaților C. L., P. A., D.A., O. I. a declarat apel asupra sentinței primei instanțe, prin care au fost condamnate SC Contact Comerț SRL și SC Bio Inter Grup SRL. În apelul declarat, a invocat că prima instanță a conchis neîntemeiat asupra vinovăției inculpatelor SC Contact Comerț SRL și SC Bio Inter Grup SRL, condamnându-le, neîntemeiat și nelegitim, cu încălcarea drepturilor inculpaților C.L., P. A., D.A., O. I. Totodată, avocatul recurenților a invocat că este posibilă aplicarea procedurii simplificate numai atunci când din probele administrate în cursul urmăririi penale rezultă că fapta există, constituie infracțiune și a fost săvârșită de inculpat. A mai menționat că recurenții consideră că suficiența probatoriului urmează să fie examinată de judecător sub aspectul concludenței, pertinentei și utilității probelor acumulate, deoarece există regula, potrivit căreia mijloacele de probă obținute în mod ilegal nu pot fi folosite în procesul penal în cadrul oricărei proceduri, fie că e generală sau

⁶³⁵ Zarafiu, A. *Procedură penală. Partea generală. Partea specială*. Op.cit., pag. 401.

⁶³⁶ Decizia nr. 19 din 14 iunie 2017 referitoare la interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 491 alin. (2) și (3) din Codul de procedură, emitent înalta Curte de Casație și Justiție - completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, Publicat în Monitorul oficial al României, nr. 494 din 29 iunie 2017 [online]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/190601> [citat: 12.12.2023].

⁶³⁷ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.6 din 24.12.2010 privind judecarea cauzelor penale în procedura acordului de recunoaștere a vinovăției. *Op.cit.*

⁶³⁸ Decizia Curții Supreme de Justiție din 28 noiembrie 2017, Dosarul nr. 1ra – 1622/2017.

specială. Insuficiența probatoriului nu poate fi complinită sau acoperită prin declarația inculpatului de recunoaștere a faptelor. Când această condiție nu este îndeplinită, instanța va respinge cererea de judecare a cauzei în procedura simplificată. În situația în care insuficiența probatoriului se constată abia cu prilejul deliberării, cauza va fi repusă pe rol și judecată în procedură generală”⁶³⁹.

Astfel, examinând cererea de apel, Colegiul penal al Curții de Apel Chișinău a admis apelul, a casat total sentința și a pronunțat o nouă hotărâre. Nefiind de acord cu aceasta, avocatul inculpaților a declarat recurs ordinar, solicitând casarea deciziei, cu dispunerea rejudecării cauzei de către aceeași instanță de apel, în alt complet de judecată.

Examinând recursurile ordinare pe baza materialelor din dosar, Colegiul penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a concluzionat asupra admiterii, menționând, printre altele, că, potrivit art. 364¹ alin. (2) Cod de procedură penală, judecata nu poate avea loc pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală, decât dacă inculpatul declară că recunoaște în totalitate faptele indicate în rechizitoriu și nu solicită administrarea de noi probe. Mai mult, instanța de apel nu s-a pronunțat asupra tuturor motivelor invocate în apelul declarat și, în special, asupra neîntineririi condițiilor de judecare a cauzei în procedura prescrisă în art. 364¹ CPP RM, ignorând jurisprudența CtEDO în cauza *Navalinii contra Rusiei* din 23.06.2016. Totodată, instanța de apel, constatând că administratorii, numiții D. D. și G.I., *de facto* nu gestionau activitatea întreprinderii, fiind înregistrați fictiv în toate documentele de constituire și contabile, aceștia „nefiind chestionați asupra întregului volum al învinuirii formulate inculpaților, nu a verificat dacă aceste împrejurări sunt compatibile cu prevederile din art. 364/1 alin. (1) – (4) Cod de procedură penală, conform cărora inculpatul poate declara, personal, prin înscris autentic, că recunoaște săvârșirea faptelor indicate în rechizitoriu și solicită ca judecata să se facă pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală, dar judecata nu poate avea loc pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală, decât dacă inculpatul declară că recunoaște în totalitate faptele indicate în rechizitoriu și nu solicită administrarea de noi probe. În cadrul ședinței preliminare sau până la începerea cercetării judecătorești, instanța îl întreabă pe inculpat dacă solicită ca judecata să aibă loc pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală, pe care le cunoaște și asupra cărora nu are obiecții, instanța de judecată admite, prin încheiere, cererea dacă din probele administrate rezultă că faptele inculpatului sunt stabilite”⁶⁴⁰. Astfel, în speță, faptele indicate în rechizitoriu nu au

⁶³⁹ Decizia Curții Supreme de Justiție din 28 noiembrie 2017, Dosarul nr. 1ra – 1622/2017.

⁶⁴⁰ Decizia Curții Supreme de Justiție din 28 noiembrie 2017, Dosarul nr. 1ra – 1622/2017.

fost recunoscute de către reprezentanții persoanelor juridice învinuite, motiv pentru care nu au existat temeiurile juridice de examinare a cauzei în procedură simplificată, prevăzută de art. 364¹ CPP RM.

Potrivit unei alte cauze⁶⁴¹, examinate în baza art. 364¹ CPP RM, și anume judecarea pe baza probelor administrate la faza de urmărire penală fiind aplicabilă, decizia a fost menținută în ordine de recurs⁶⁴².

Într-o altă cauză⁶⁴³, judecând recursurile declarate împotriva deciziei instanței de apel, instanța de recurs a decis respingerea acestora ca fiind inadmisibile, din mai multe raționamente, în special că cererile de apel ale altor persoane decât cele menționate în art. 401 CPP RM, urmează a fi respinse ca fiind inadmisibile.

Astfel, Colegiul penal lărgit al Curții Supreme de Justiție, investit cu soluționarea recursurilor, a reținut că instanța de apel a dispus corect respingerea apelului avocatului M.S. în numele recurentelor P. A., C. L., O. I. și D. A., indicând că, în cauza respectivă, acestea nu au statut procesual, ele având statut de inculpat în cauza penală ce urmează a fi judecată în primă instanță, conform procedurii generale.

În context, din conținutul deciziei Curții de Apel⁶⁴⁴ rezultă că, „odată ce în prima instanță, fiind respectată voința și dreptul inculpaților SC „Contact Comerț” SRL și SC „Bio Inter Grup” SRL, exprimată de reprezentanți și apărători, cauza s-a judecat în procedură specială, prevăzută de art. 364¹ CPP RM, rezultă că în privința celorlalte persoane – O.I., P.A., D. A. și C. L. – cauza urmează a fi judecată într-o altă procedură penală distinctă – procedură generală. Altfel spus, cauză penală s-a judecat în primă instanță, exclusiv în privința persoanelor juridice SC „Contact Comerț” SRL și SC „Bio-Inter-Grup” SRL, or, sentința nu se referă la O.I., P. A., D.A. și C. L. - persoane în interesele cărora este declarat apelul”.⁶⁴⁵

Potrivit Deciziei Curții Supreme de Justiție din 16 decembrie 2015⁶⁴⁶, instanța de recurs a declarat inadmisibil recursul ordinar declarat. Astfel, în speță, prin sentința Judecătoriei Edineț din 17 decembrie 2013, compania „Amfibia” SRL a fost achitată de comiterea infracțiunii prevăzute de art. 248 alin. (1) Cod penal, pe motivul neîntrunirii elementelor componenței de infracțiune. Împotriva sentinței prenotate a fost declarat apel de către procuror, care a solicitat casarea acesteia, cu

⁶⁴¹ Decizia Curții de Apel Bălți din 29 mai 2019, Dosarul nr. 1a-830/2018.

⁶⁴² Decizia Curții Supreme de Justiție din 30 octombrie 2019, Dosarul nr. 1ra-1906/2019.

⁶⁴³ Decizia Curții Supreme de Justiție 26 februarie 2019, Dosarul nr. 1ra-129/2019.

⁶⁴⁴ Decizia Curții de Apel Chișinău, din 07 iunie 2018, Dosarul nr. 1a-348/18.

⁶⁴⁵ Decizia Curții de Apel Chișinău, din 07 iunie 2018, Dosarul nr. 1a-348/18.

⁶⁴⁶ Decizia Curții Supreme de Justiție din 16 decembrie 2015, Dosarul nr. 1ra-1537/15.

pronunțarea unei noi hotărâri, prin care persoana juridică „Amfibia” SRL să fie condamnată în baza art. 248 alin.(1) Cod penal la amendă în mărime de 200 unități convenționale, cu privarea de dreptul de a exercita activitate de importare a mărfurilor pe un termen de 3 ani.

Examinând apelul declarat, Colegiul penal al Curții de Apel Bălți, prin Decizia din 27 mai 2015, a admis apelul declarat, a casat sentința și a pronunțat o nouă hotărâre, prin care a dispus încetarea procesului penal în privința companiei „Amfibia” SRL în comiterea infracțiunii stipulate de art. 248 alin.(1) Cod penal, și liberarea de răspundere penală, în legătură cu expirarea termenului de prescripție.

O soluție similară se regăsește și într-o altă cauză penală⁶⁴⁷, aceasta fiind menținută de către Curtea Supremă de Justiție⁶⁴⁸.

Similar, într-o altă cauză penală⁶⁴⁹, companiile inculpate „Apparel” SRL și „Tăurel Com” SRL au fost recunoscute vinovate în comiterea infracțiunii prevăzute de art. 249 alin. (2) lit. b), alin. (3) Cod penal și eliberate de răspundere penală pe motivul expirării prescripției de tragere la răspundere penală, cu încetarea procesului penal. Iar compania inculpată „Danatol - Trans” SRL a fost achitată de comiterea infracțiunii prevăzute de art. 42 alin. (5), art. 248 alin. (5) lit. b), c), d) Cod penal, pe motiv că fapta nu întrunește elementele componenței de infracțiune.

Într-o altă cauză⁶⁵⁰, persoana juridică „Basarabia Nord” SA și directorul general E. C. au fost achitați de învinuirea în comiterea infracțiunii prevăzute de art. 42, art. 362¹ alin. (3) lit. a) Cod penal, sentința fiind menținută în ordine de apel și recurs.

Potrivit unei alte cauze⁶⁵¹, instanța de recurs a statuat că instanța de apel nu a examinat și cercetat toate probele prezentate de partea acuzării sub toate aspectele, nu le-a analizat prin prisma pertinentei, concludenței utilității și veridicității, iar în ansamblu – prin prisma coroborării acestora, nu și-a motivat soluția adoptată. Mai mult, în viziunea instanței de recurs, instanța de apel a admis încălcarea dreptului la un proces echitabil, or, aceasta nu a respins argumentat toate alegațiile invocate de către procuror în cererea de apel și a nu a formulat o motivare corespunzătoare asupra chestiunilor care sunt relevante și decisive pentru adoptarea unei soluții legale.

⁶⁴⁷ Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 30 noiembrie 2021, Dosarul nr. 1a-620/2019.

⁶⁴⁸ Decizia Curții Supreme de Justiție din 21 septembrie 2022, Dosarul nr. 1ra-438/22.

⁶⁴⁹ Decizia Curții Supreme de Justiție din 05 aprilie 2017, Dosarul nr. 1ra-501/2017.

⁶⁵⁰ Decizia Curții Supreme de Justiție din 09 februarie 2022, Dosarul nr. 1ra-2027/2021.

⁶⁵¹ Decizia Curții Supreme de Justiție din 29 ianuarie 2019, Dosarul nr. 1ra-35/2019.

Mai mult, instanța de recurs a conchis că „decizia instanței de apel necesită a fi casată, cu remiterea cauzei în instanța de apel pentru rejudecare în alt complet de judecătă, unde urmează să se cerceteze minuțios și aspectele învinuirii înaintate în privința lui B.C., B.I., C.V., și în privința persoanelor juridice SRL „Buta Plus”, SRL „Bona Fides Intel”, SRL „Speranța-PF- Com”, SRL „Beton Industrie”, potrivit căreia lipsește încadrarea juridică a acțiunilor lor, adică lipsește o parte componentă a rechizitoriului, și anume dispozitivul, care formează în totalitate un act de învinuire și dacă încadrarea juridică în privința lui C. A., atribuită prin învinuire, cuprinde elementele articolului încriminat”⁶⁵².

Iar „la o nouă judecare a cauzei, instanța de apel urmează să se conducă de prevederile art. 436 Cod de procedură penală, care reglementează procedura de rejudecare și limitele acesteia, să se pronunțe în strictă conformitate cu prevederile legii procesual-penale asupra tuturor circumstanțelor de fapt ale cauzei și să țină seama de cele invocate în prezenta decizie, să verifice și să aprecieze probele administrate și examinate în instanța de fond, să le dea o apreciere cuvenită cu argumentarea admisibilității sau inadmisibilității fiecărei probe examinate, ținând cont de motivele casării deciziei atacate, să înlăture omisiunile admise și să pronunțe o hotărâre legală și întemeiată, în conformitate cu prevederile art. 417 Cod de procedură penală”⁶⁵³.

Și dimpotrivă, într-o altă cauză penală⁶⁵⁴, instanța de recurs a conchis că argumentele recurentului precum că probele prezentate de către procuror nu au fost apreciate la justa valoare sunt neîntemeiate. Or, ambele instanțe „au făcut o analiză amplă a probelor acumulate, au indicat pentru care motive s-au admis unele probe și s-au respins altele, au argumentat detaliat, cu trimitere la legile respective, de ce s-au respins probele ce au fost aduse în suportul învinuirii persoanei juridice. Toate probele administrate au primit o apreciere la justa lor valoare, iar concluziile făcute de instanțele inferioare rezultă din circumstanțele de fapt stabilite în cauză”⁶⁵⁵.

Corespunzător, circumstanțe asemănătoare se regăsesc și într-o altă decizie⁶⁵⁶, unde instanța a respins argumentele recurentului ca fiind *de jure* inadmisibile, precum că instanța de apel nu a apreciat probele, or, critica recurentului comportă o solicitare de reapreciere a acestora, și nu poate fi supusă analizei la etapa examinării cauzei în ordine de recurs ordinar.

⁶⁵² Decizia Curții Supreme de Justiție din 29 ianuarie 2019, Dosarul nr. 1ra-35/2019.

⁶⁵³ *Ibidem*.

⁶⁵⁴ Decizia Curții Supreme de Justiție din 17 decembrie 2014, Dosarul nr. 1ra-1243/2014.

⁶⁵⁵ Decizia Curții Supreme de Justiție din 17 decembrie 2014, Dosarul nr. 1ra-1243/2014.

⁶⁵⁶ Decizia Curții Supreme de Justiție din 23 ianuarie 2019, Dosarul nr. 1ra-34/2019

Cu privire la sentința în privința persoanei juridice inculcate, se relevă că aceasta se adoptă de către instanța de judecată conform regulilor generale și, la fel, în ordine generală, se supune căilor ordinare de atac, în apel și recurs, ca, de altfel, și celor extraordinare, în condițiile legii.

Sentința judecătorească trebuie să corespundă după formă, dar și după conținut, prevederilor art. 384 – 397 CPP RM.

Astfel, conform normelor procesual penale, sentința judecătorească se adoptă în numele legii, și urmează să fie legală, întemeiată și motivată, iar la emiterea acesteia instanța de judecată trebuie să se bazeze doar pe probele care au fost cercetate în ședința de judecată.

După cum se evidențiază în doctrină, „sentina judecătorească reprezintă punctul culminant al actului de justiție penală. Ea este materializarea și sintetizarea tuturor normelor legale ce au fost aplicate de către subiecții procesuali cauzei penale în toate etapele prin care a trecut aceasta. Prin intermediul hotărârii judecătorești (sentinei), judecătorul pronunță însuși dreptul, așa cum spuneau vechii romani – *iuris dictio*. Prin sentința judecătorească se pun la punct toate chestiunile apărute pe parcursul procesului penal. Sentința judecătorească reprezintă actul procesual prin care se aplică direct și nemijlocit legea. Sentința judecătorească soluționează, de fapt, cauza penală, de aceea ea trebuie să fie legală, întemeiată și motivată”⁶⁵⁷.

Potrivit doctrinarilor, „legalitatea sentinței constă în faptul că ea trebuie să respecte întru totul legea – începând de la aceea că completul de judecată care adoptă sentința trebuie să fie legal constituit și finalizând cu aceea că structura, ca și forma, sentinței trebuie să respecte prevederile legale. Așadar, sentința trebuie să corespundă normelor legale materiale și procedurale sub a căror incidență cade”⁶⁵⁸.

Iar temeinicia sentinței „prevede concludența între împrejurările și probele examinate la cercetarea judecătorească cu argumentele expuse în sentință. Instanța poate pune la baza sentinței doar acele probe care au fost recunoscute ca fiind pertinente, concludente, utile, admisibile, certe și suficiente”⁶⁵⁹.

Totodată, potrivit cercetătorilor, „sentina trebuie să fie echitabilă. Echitatea presupune un coraport logic între fapta prejudiciabilă și pedeapsa care se va stabili. Pedeapsa trebuie să fie o reacție

⁶⁵⁷ Dolea, I., Roman, D., Sedlețchi, I., Vizdoagă, T., Rotaru, V., Cerbu, A., Ursu, S. *Drept procesual penal*, Ediția a 3-a, revizuită și completată. Op.cit., pag. 576.

⁶⁵⁸ Dolea, I., Roman, D., Sedlețchi, I., Vizdoagă, T., Rotaru, V., Cerbu, A., Ursu, S. *Drept procesual penal*, Ediția a 3-a, revizuită și completată. Op.cit., pag. 576.

⁶⁵⁹ *Ibidem*, pag. 576.

individuală pentru fiecare caz în parte, or, respectând vechea zicală „După faptă și răsplată”, judecătorul va dispune o pedeapsă care să fie proporțională faptei”⁶⁶⁰.

Standardul motivării hotărârilor rezultă din conținutul art. 6 din CoEDO. Astfel, în jurisprudența constantă a CtEDO se reflectă „un principiu legat de buna administrare a justiției: hotărârile judecătorești trebuie să indice în mod suficient motivele pe care se întemeiază”⁶⁶¹.

În doctrină se notează că „hotărârea penală nu face o simplă înlănțuire, ci va arăta motivele care au legitimat în fapt și în drept soluția adoptată”⁶⁶².

În cauza *Ruiz Torija contra Spaniei*, par. 29, CtEDO notează: „Scopul motivării este de a demonstra părților că au fost ascultate, contribuind astfel la o mai bună acceptare de către acestea a deciziei. În plus, îl obligă pe judecător să-și întemeieze motivarea pe argumente obiective și să prezerve drepturile apărării. Cu toate acestea, întinderea obligației de motivare poate varia în funcție de natura hotărârii și trebuie analizată în lumina circumstanțelor speței”⁶⁶³.

Instanțele naționale „trebuie să indice suficient de clar motivele pe care se întemeiază, astfel încât justițiabilul să-și poată exercita în mod util dreptul de recurs de care dispune”⁶⁶⁴.

Iar în cazul în care o instanță nu este obligată să furnizeze un răspuns detaliat fiecărui argument invocat⁶⁶⁵, din hotărâre trebuie să reiasă cu claritate că problemele invocate în speță au fost abordate⁶⁶⁶.

În cadrul unei cauze penale, instanța de recurs a evidențiat că sentința trebuie să fie expusă „în mod consecvent, astfel ca noua situație să decurgă din cea anterioară și să aibă legătură logică cu ea, excluzându-se folosirea formulărilor inexacte”⁶⁶⁷.

⁶⁶⁰ Dolea, I., Roman, D., Sedlețchi, I., Vizdoagă, T., Rotaru, V., Cerbu, A., Ursu, S. *Drept procesual penal*, Ediția a 3-a, revizuită și completată. Op.cit., pag. 577.

⁶⁶¹ Ghid privind art. 6 din convenție dreptul la un proces echitabil (latura penală). pag. 22. [online]. Disponibil: <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/2018/11/Ghid-art.-6-pen-2013.pdf> [citat: 21.08.2023].

⁶⁶² Dongoroz, V. ș.a. *Noul Cod de procedură penală și Codul de procedură penală anterior – prezentare comparativă*. București: Editura Politică, 1969, pag. 282

⁶⁶³ Hotărârea CtEDO în cauza *Ruiz Torija contra Spaniei*. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57909> [citat: 21.08.2023].

⁶⁶⁴ Hotărârea CtEDO în cauza *Hadjinastassiou împotriva Greciei*. [online]. Disponibil: https://lege5.ro/Gratuit/ge2tqobygi3a/hotararea-privind-cauza-hadjianastassiou-contra-greciei#google_vignette [citat: 21.08.2023].

⁶⁶⁵ Hotărârea CtEDO în cauza *Van de Hurk împotriva Țărilor de Jos*, par. 61. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=002-10439> [citat: 21.08.2023].

⁶⁶⁶ Hotărârea CtEDO în cauza *Boldea împotriva României*, par. 30. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=002-2849> [citat: 21.08.2023].

⁶⁶⁷ Decizia Curții Supreme de Justiție din 16 martie 2021, Dosarul nr. 1ra-553/2021.

Într-o cauză penală⁶⁶⁸, Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție a considerat necesar de a menționa că, „potrivit statuărilor expuse de Curtea Europeană în hotărârile sale, aceasta a evidențiat, cu titlu de principiu, că instanțele judecătorești trebuie să-și motiveze deciziile în temeiul art. 6§1 al Convenției (cauza *Ruiz Torija vs. Spain*, 9 decembrie 1994, §29). Totuși, instanțele nu sunt obligate să ofere un răspuns detaliat la fiecare argument al părților, mai cu seamă, dacă el este invocat în mod repetat, iar extinderea la care se aplică această obligație de a prezenta motive poate să varieze în dependență de caracterul deciziei și circumstanțele cauzei, or, în opinia Curții, în cazul în care instanța supremă refuză să admită o cauză, din motivul că nu sunt întrunite temeiurile legale pentru această cauză, o motivare foarte succintă poate satisface cerințele art.6 din Convenție (cauza *Bachowski vs. Polonia* din 02.11.2010)”⁶⁶⁹.

Similar, într-o altă cauză⁶⁷⁰, instanța de apel a conchis că nu există temei de a interveni în sentința contestată, or, în speță au existat temeiuri de adoptare a sentinței de încetare a procesului penal. În special, a indicat că „art. 6 din CEDO impune, în special în sarcina instanței, obligația de a efectua o examinare efectivă a motivelor, argumentelor și probelor propuse de părți, cu excepția cazului în care se apreciază relevanța acestora, deși este adevărat că obligația motivării deciziilor, impusă instanțelor de art. 6 § 1 din CEDO, nu poate fi înțeleasă ca impunând formularea unui răspuns detaliat la fiecare argument. Împrejurările enunțate denotă, în mod concludent, că instanța de fond nu a comis erori de drept în raport cu motivele invocate de apelanți și că sentința contestată conține motive clare și legale pe care se întemeiază soluția, și că apelurile sunt vădit neîntemeiate, concluzionând că acestea constituie temei de încetare a procesului penal, și nu de achitare a inculpaților. În același context, conform jurisprudenței CtEDO, în cazul în care instanța de fond și-a motivat decizia luată, arătând în mod concret la împrejurările care confirmă sau infirmă o acuzație penală, pentru a permite părților să utilizeze eficient orice drept de recurs eventual, o curte de recurs poate, în principiu, să se mulțumească de a relua motivele jurisdicției de primă instanță”⁶⁷¹.

Argumente similare se regăsesc și în alte hotărâri judecătorești⁶⁷².

⁶⁶⁸ Decizia Curții Supreme de Justiție din 09 iulie 2020, Dosarul nr. 1ra-665/20.

⁶⁶⁹ Decizia Curții Supreme de Justiție din 09 iulie 2020, Dosarul nr. 1ra-665/20.

⁶⁷⁰ Decizia Curții de Apel Chișinău din 02 octombrie 2019, Dosarul nr. 1a-48/19.

⁶⁷¹ Decizia Curții de Apel Chișinău din 02 octombrie 2019, Dosarul nr. 1a-48/19.

⁶⁷² Decizia Curții de Apel Chișinău din 15 februarie 2017, Dosarul nr. 1ra-273/2017; Decizia Curții Supreme de Justiție din 17 martie 2021, Dosarul nr. 1ra-802/2021; Decizia Curții Supreme de Justiție din 02 aprilie 2019, Dosarul nr. 1ra-574/2019.

Contrar, într-o altă hotărâre⁶⁷³ din practica judiciară națională, instanța de recurs a evidențiat că concluzia instanței ierarhic inferioare privind vinovăția inculpaților în săvârșirea faptelor infracționale incriminate este pripită și absolut neargumentată. Mai mult, instanța de apel, condamnând inculpații, nu și-a argumentat concluzia, astfel că nu este clar din care anume raționament instanța de apel a ajuns la concluzia vinovăției inculpaților.

4.2. Punerea în executare a pedepselor penale aplicate persoanelor juridice

Termenul de *pedeapsă*, „în sensul actual al cuvântului, a apărut relativ recent, în acest sens pot fi invocate operele legislative - Pravila lui Vasile Lupu și a lui Matei Basarab, care înlocuiau termenul „a pedepsi” prin „certare” și „a certa”, în ambele legiuri găsimu-se atât forma latină, cât și cea greacă”⁶⁷⁴.

Potrivit doctrinarilor, „pedeapsa, în sensul actual al acestui termen, a fost introdusă în uzul juridic prin reglementările fanariote, originea termenului este una greacă, or „pedepzisis” are sensul de instrucție, învățătură de corecție, cumintire”⁶⁷⁵.

Se mai menționează că „pedeapsa, prin esența sa, reprezintă consecința săvârșirii de infracțiuni, constituind o ripostă a societății la faptele celui care a încălcat legea. Definirea pedepsei penale se impune și pentru a identifica sistemul pedepselor penale, care, de altfel (fără a defini însăși componenta sa de bază), nu poate fi sesizat”⁶⁷⁶.

Autorul I. Tanoviceanu consideră că „pedeapsa constituie și ea o formă de reacție la faptele antisociale. Această concluzie a fost desprinsă nu numai de penaliști, dar și de filozofi (există o filozofie a pedepsei, așa cum există și o știință despre pedeapsă - penologia). Fie că noțiunea de *pedeapsă* este strâns legată de ideea de păcat, de încălcare a preceptelor religioase, fie că prin pedeapsă, diferențiată după multiplele criterii pe care le prevedeau canoanele bisericești, se urmărea îndreptarea celor care au greșit (nu moartea păcătosului, ci îndreptarea lui), pedeapsa a fost considerată întotdeauna un rău, o suferință prin care societatea reacționa împotriva faptelor neconvenabile grupului social”⁶⁷⁷.

⁶⁷³ Decizia Curții Supreme de Justiție din 28 iunie 2016, Dosarul nr. 1ra-347/16.

⁶⁷⁴ Longinescu, S. *Legi vechi românești și izvoarele lor*, vol. I. București, 1912. pag. 173.

⁶⁷⁵ Cernomoret, S. Abordări teoretice privind pedeapsa în calitate de componentă de bază a sistemului sancțiunilor penale. În: *Administrarea publică*, 2018, nr.2(98), pag. 76. ISSN 1813-8489. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/62526 [citat: 23.09.2023].

⁶⁷⁶ *Ibidem*, pag.76.

⁶⁷⁷ Tanoviceanu, I. *Tratat de drept și procedură penală*. Vol.3. București, 1924, pag. 18 .

Comiterea infracțiunii atrage, „ca regulă, aplicarea unei pedepse. Aceasta însă nu este singura consecință penală, deoarece minorilor li se pot aplica și măsuri educative ori, alături de pedeapsă sau măsuri educative, sau chiar în lipsa lor, pot fi dispuse măsuri de siguranță, sau răspunderea penală poate fi înlocuită cu răspunderea care atrage aplicarea unei sancțiuni cu caracter administrativ”⁶⁷⁸.

Pedeapsa este „principalul mijloc de realizare a scopului legii penale, de aceea scopul pedepsei coincide cu scopul legii penale. Legea penală apără împotriva infracțiunilor suveranitatea, independența, unitatea și indivizibilitatea statului, viața și sănătatea persoanei, drepturile și libertățile cetățenilor, proprietatea, precum și întreaga ordine de drept. Cu alte cuvinte, apără sistemul și relațiile sociale de faptele socialmente periculoase, care subminează cele mai importante condiții de existență ale societății. Pentru realizarea acestei sarcini, Codul penal determină care fapte social-periculoase constituie infracțiuni și stabilește pedepsele ce urmează să fie aplicate persoanelor care le-au săvârșit”⁶⁷⁹.

Conform altor opinii, „pedeapsa (ca și crima, dreptul) este o categorie științifică, utilizată pentru a releva un fenomen social distinct care, în esență, este o negare și o dezaprobare a samavolniciei individului și care se manifestă prin aplicarea, în numele legii, a măsurilor de constrângere a persoanelor vinovate de săvârșirea unei fapte interzise de legea penală și care are drept scop apărarea societății de atentate infracționale, prevenirea de noi infracțiuni, restabilirea ordinii de drept și a echității în societate”⁶⁸⁰.

Subsecvent, în doctrină se remarcă că „pe măsura dezvoltării statului și dreptului, se modifică și aplicarea pedepsei pentru infracțiuni: inițial, în coroborare cu măsuri de constrângere publice de stat și private, apoi devin mai mult publice și, în final, se transformă în măsuri de constrângere statale”⁶⁸¹.

În viziunea autorilor români, „săvârșirea infracțiunii și stabilirea răspunderii penale pentru aceasta au drept consecință inevitabilă aplicarea sancțiunilor de drept penal prevăzute de lege, pentru restabilirea ordinii de drept, pentru constrângerea și reeducarea infractorului”⁶⁸².

⁶⁷⁸ Basarab, M. *Drept penal. Partea generală* vol. I, ediția a 3-a, revizuită și adăugită. București: Editura Lumina Lex, 2001, pag. 221.

⁶⁷⁹ Referințe asupra noțiunii, scopului, funcțiilor și sistemului pedepsei. [online]. Disponibil: <https://criminology.md/referinte-asupra-notiunii-scopului-functiilor-sl-sistemului-pedepsei/> [citat: 23.09.2023].

⁶⁸⁰ *Ibidem*.

⁶⁸¹ Dumneanu, L. Conceptul de pedeapsă în dreptul penal comparat. În: *Studia Universitatis Moldaviae*, seria „Științe sociale”, 2007, nr.3, pp. 112-115, pag.112. ISSN 1857-2081. [online]. Disponibil: <https://social.studiamsu.md/wp-content/uploads/2007/01/22.-p.112-115.pdf> [citat: 23.09.2023].

⁶⁸² Bulai, C., Filipaș, A., Mitrache, C. *Drept penal român*. Curs selectiv pentru licență. București: Press Mihaela, 1997. 460 p., p.140.

Unii autori „apreciază pedeapsa penală drept o continuitate a răspunderii penale și, prin urmare, un mijloc de atingere a scopurilor acesteia”⁶⁸³.

În același sens, adepții aceleiași opinii precizează, suplimentar, că „pedeapsa penală reprezintă nu altceva decât forma și metoda de realizare a răspunderii penale”⁶⁸⁴.

Un alt autor menționează că „mecanismul constrângerii penale, sancțiunea apare ca o consecință inevitabilă a răspunderii penale, tot așa după cum aceasta din urmă apare ca o consecință necesară a infracțiunii”⁶⁸⁵.

În aceeași ordine de idei, în doctrina rusă se evidențiază că „din definiția faptei social-periculoase reiese că pedeapsa penală reprezintă manifestarea atitudinii specifice, care apare între persoana care a comis fapta și stat. În accepțiunea infractorului, pedeapsa penală reprezintă consecința faptei sale, pe când din punctul de vedere al statului - măsura aplicată ca urmare a comiterii de către vinovat a faptei social periculoase”⁶⁸⁶.

Autorul V. Dongoroz și alții menționau că „pedeapsa penală reprezintă conceptul de drept, instituit cu mijloacele necesare de către statul național, pentru a constrânge individul să se conformeze legii, iar în situația încălcării legii - să sufere în mod forțat, fără voia sa, anumite privațiuni și restricții”⁶⁸⁷.

Cercetătorul I. Tănăsescu menționa că „semnificația oricărei politici penale constă într-o singură caracteristică: măsuri pentru pedepsirea și intimidarea infractorilor. Prin urmare, aplicarea pedepsei reprezintă o formă a constrângerii juridice, necesară reeducării și, implicit, reformării sociale a persoanei condamnate”⁶⁸⁸.

În opinia cercetătorului E. Ferri, „pe lângă răsplătirea răului cu rău-cerință a naturii umane și justificarea morală a retribuției, pedeapsa retributivă are și o justificare juridică, în sensul că, de câte ori se comite o infracțiune, statul are obligația să intervină și să aplice pedeapsa, deoarece, altfel, se subminează încrederea și respectul datorat acestuia de către cetățeni”⁶⁸⁹.

⁶⁸³ Лесниченко И. А. Проблемы реализации уголовной ответственности. В: *Уголовная ответственность: понятие, проблемы реализации и половозрастной дифференциации*/ под научн. ред. Ю. Е. Пудовочкина. Москва, 2006. с. 68.

⁶⁸⁴ *Курс советского уголовного права* / под ред. А. А. Пионтковского, П. С. Ромашкина, В. М. Чхиквадзе. Москва, 1970, т. 3., с. 26 – 30.

⁶⁸⁵ Bulai, C. *Drept penal român. Partea generală*. vol. II. București: Casa de Editură și Presă „Șansa”, 1992, pag. 28.

⁶⁸⁶ Таганцев Н. С. *Русское уголовное право*. Часть общая: в 2 т. Тула, 2001. с. 8.

⁶⁸⁷ Dongoroz, V. Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală, vol. 2. București: Editura Academiei, 1970, 469 p., pag. 168.

⁶⁸⁸ Tănăsescu I. *Licit și ilicit*. București: Editura INS Brâncoveni, 1994. 221 p., pag. 171.

⁶⁸⁹ Ferri, E. *La sociologie criminelle*, Paris, 1905, pag. 121

Teoria engleză contemporană susține că „pedeapsa este o răsplată (teoria răsplății sociale); ea trebuie interpretată ca răsplată pentru a satisface sentimentul de echitate al victimei (instaurarea adevărului social). În acest caz, statul apare ca mijlocitor în satisfacerea simțurilor persoanei căreia i-a fost cauzată o daună. Tot în acest sens există o altă tălmăcire, și anume că pedeapsa are scop de ispășire. Autorii englezi Cross și Johns explică că infractorul însuși se expune suferințelor, pentru a ajunge să conștientizeze justețea pedepsirii”⁶⁹⁰.

Mai mult, CP RM, „pentru prima dată în istoria legislației penale autohtone și printre puținele legislații penale străine, a formulat definiția de *pedeapsă*, fixând, totodată, și scopurile acesteia. Este, poate, cea mai aproape de soluționarea unei probleme vizate într-o legislație”⁶⁹¹.

Potrivit alin. (1), art. 60 al CP RM, „pedeapsa penală reprezintă o măsură de constrângere statală și un mijloc de corectare și reeducare a condamnatului, ce se aplică de instanțele de judecată, în numele legii, persoanelor care au săvârșit infracțiuni, cauzând anumite lipsuri și restricții drepturilor lor”⁶⁹².

Astfel, „instituția pedepsei s-a dezvoltat din punct de vedere istoric de la privat la public. În formațiunile comune prestatale, sancțiunile pentru încălcările de interese colective sau personale purtau un caracter, respectiv, comun sau interpersonal”⁶⁹³.

Mai mult, pedeapsa penală urmărește atingerea anumitor scopuri. Doctrina penală din spațiul occidental etalează trei scopuri ale pedepsei: „răzbunarea, intimidarea și corectarea”⁶⁹⁴.

Doctrina penală franceză⁶⁹⁵ consideră scopuri ale pedepsei „răsplata, intimidarea, preîntâmpinarea și corectarea”, pe când doctrinarii din Marea Britanie⁶⁹⁶ evidențiază ca scop al pedepsei „elementul represiv, restabilirea echității sociale, intimidarea și apărarea societății de atentate criminale.”

În manualele americane de drept penal și în alte izvoare de drept, se enumeră patru scopuri principale ale pedepsei: „răsplata, intimidarea, privarea condamnatului de posibilitatea de a comite noi infracțiuni, corectarea acestuia”⁶⁹⁷.

⁶⁹⁰ *Преступление и наказание в Англии, США, Франции, ФРГ, Японии. Часть Общая*. Москва: Юридическая литература, 1991, с.178.

⁶⁹¹ Dumneanu, L. Conceptul de pedeapsă în dreptul penal comparat. *Op.cit.*, pag. 112.

⁶⁹² Codul Penal al Republicii Moldova. *Op.cit.*

⁶⁹³ Dumneanu, L. Conceptul de pedeapsă în dreptul penal comparat. *Op.cit.*, pag. 112.

⁶⁹⁴ Referințe asupra noțiunii, scopului, funcțiilor și sistemului pedepsei. *Op.cit.*

⁶⁹⁵ Ștefani, G. *Cours de droit pénal général et de criminologie* Paris, 1960.

⁶⁹⁶ *The New Law Journal*, 1987, nr. 6300.

⁶⁹⁷ Никифоров Б.С., Решетников Ф.М. *Современное американское уголовное право*. Москва, 1990, с.71

Astfel, prin răsplată se are în vedere „aplicarea pedepsei față de vinovat, pentru a exprima atitudinea de condamnare de către societate a comportamentului său. Acest scop, spre deosebire de celelalte trei, se consideră neutilitar, adică, în acest caz, nu se urmărește altă utilitate decât reprimarea condamnatului pentru comiterea infracțiunii. Însă adepții acestei teorii, mai ales autorul J.Hall, consideră că alte scopuri, cum ar fi prevenirea infracțiunilor și protecția societății, nu constituie decât niște lansări repetate, fără semnificație”⁶⁹⁸.

Intimidarea „este privită sub două aspecte: generală și individuală, ambele orientate spre preîntâmpinarea infracțiunilor – fie de către un cerc indeterminat de persoane, fie de către un singur infractor, dar în dreptul american accentul este pus pe intimidarea generală”⁶⁹⁹.

Privarea de posibilitatea de a comite noi infracțiuni presupune „atât izolarea condamnatului de societate, protejând astfel persoanele de eventualele atentate comise de către acesta, cât și aplicarea pedepsei capitale”⁷⁰⁰.

Prin corectare se subînțelege „modificarea comportamentului condamnatului, astfel încât el, în general, renunță la activitatea infracțională. O mare parte dintre exponenții acestei teorii sunt psihologi, psihiatri, alți specialiști, care văd originea criminalității în factorii de natură biologică. Această teorie recunoaște posibilitatea aplicării măsurilor de corectare, indiferent de gradul de vinovăție în comiterea infracțiunii, dar numai datorită „stării periculoase” a persoanei”⁷⁰¹.

În prezent, „corectarea ca scop special al pedepsei a devenit un deziderat foarte popular în viziunile teoreticienilor englezi, astfel că au început să apară proiecte de reformă în teoria pedepsei penale. Pornind de la această premisă, criteriul de aplicare a pedepsei sau a altor măsuri juridico-penale îl constituie nu gravitatea faptei *de facto*, ci pericolul subiectiv pe care îl emană personalitatea infractorului pentru societate. Însăși comiterea infracțiunii este privită doar ca un temei de aplicare a măsurilor juridico-penale față de subiect. Comoditatea acestei teorii, potrivit opiniei juriștilor englezi, constă în menținerea posibilității de aplicare atât a măsurilor de influență cu caracter represiv, cât și a celor lipsite de acest caracter, dar mai accesibile și mai puțin costisitoare”⁷⁰².

Este de remarcat valoarea teoriei prenotate, or, aceasta asigură într-un mod mai eficient resocializarea infractorului în societate, acesta fiind adevăratul scop pe care îl promovează aplicarea

⁶⁹⁸ Никифоров Б.С., Решетников Ф.М. *Современное американское уголовное право*. Москва, 1990, с.71.

⁶⁹⁹ *Ibidem*, с.71.

⁷⁰⁰ *Ibidem*, с.71.

⁷⁰¹ Никифоров Б.С., Решетников Ф.М. *Современное американское уголовное право*. Москва, 1990, с.71.

⁷⁰² Dumneanu, L. Conceptul de pedeapsă în dreptul penal comparat. *Op.cit.*, pag. 113.

pedepsei. Dar, în general, „în virtutea scopului pe care trebuie să-l urmărească pedeapsa, doctrina engleză enunță că aplicarea măsurilor represive penale trebuie să urmărească, deopotrivă, și scopul de răsplată, intimidare și corectare”⁷⁰³.

Astfel, legislația națională, prevede expres scopul pedepsei penale, context în care scopul aplicării pedepsei penale rezultă nemijlocit din conținutul art. 61 CP RM, acesta fiind „restabilirea echității sociale, corectarea și resocializarea condamnatului, precum și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni atât din partea condamnaților, cât și a altor persoane. Executarea pedepsei nu trebuie să cauzeze suferințe fizice și nici să înjosească demnitatea persoanei condamnate”⁷⁰⁴.

Totodată, scopul pedepsei penale este de a preveni săvârșirea de noi infracțiuni. Astfel, „prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni se realizează atât pentru cel cărui i se aplică o pedeapsă, care este menită să asigure, prin funcțiile constrângerii și reeducării infractorului, așa-numita prevenție specială, cât și pentru ceilalți destinatari ai legii penale care, sub amenințarea cu pedeapsa privativă de libertate, prevăzută în norma penală, își conformează conduita exigențelor acesteia, astfel fiind asigurată așa-numita prevenție generală”⁷⁰⁵.

Prevenția „specială constituie scopul direct al pedepsei aplicate și se realizează prin funcția corectivă a pedepsei, care depinde de specia acesteia, de durata sau quantumul ei concret și de modul cum se execută. Prevenția generală se realizează ca urmare a prevederii pedepsei de către norma penală, prin cunoașterea și aderarea membrilor societății la dispoziția normei respective (a celor care o respectă) și prin teama de pedeapsă (pentru cei care ar fi tentați să comită infracțiuni). Așadar, pedeapsa are rol preventiv antiinfracțional”⁷⁰⁶.

În altă ordine de idei, este important de a ne expune asupra caracteristicii fazei de executare a procesului penal, care are o importanță deosebită în procesul de executare a pedepselor penale.

Or, executarea hotărârilor penale, ocupă un loc esențial în cadrul reglementărilor penale și procesual penale.

Astfel, „combaterea fenomenului infracțional nu poate fi realizat numai într-o formă declarativă, prin condamnarea inculpatului vinovat de săvârșirea unei infracțiuni. Pronunțarea hotărârii penale definitive pune capăt conflictului de ordin penal, generat de infracțiune, dar nu înfăptuiește prin ea însăși sancțiunile de drept penal. Tocmai de aceea executarea hotărârilor penale

⁷⁰³ Dumneanu, L. Conceptul de pedeapsă în dreptul penal comparat. *Op.cit.*, pag. 113.

⁷⁰⁴ Codul Penal al Republicii Moldova. *Op.cit.*

⁷⁰⁵ Garraud, R. *Précis de droit criminel*, Paris, 1912, pag. 12.

⁷⁰⁶ Referințe asupra noțiunii, scopului, funcțiilor și sistemului pedepsei. *Op.cit.*

are drept obiectiv desăvârșirea activității de realizare a justiției penale, prin aducerea la îndeplinire a celor stabilite prin hotărârile penale definitive”⁷⁰⁷.

Hotărârile definitive au valoare, numai dacă sunt puse în executare. Momentul „rămânerii definitive a hotărârii judecătorești penale nu coincide cu momentul executării efective a dispozițiilor obligatorii pe care aceasta le conține”⁷⁰⁸.

Etapă „procesului penal, în care se execută funcția judiciară care asigură executarea dispozițiilor cuprinse în hotărârile penale definitive se numește punerea în executare a hotărârilor penale”⁷⁰⁹.

Autorul A. Zarafiu califică „punerea în executare ca etapă procesuală, doar dacă avem în vedere sensul larg al noțiunii de *proces penal*, care include nu doar activitatea desfășurată într-o cauză penală (când sunt exercitate și acțiunile judiciare), ci și activitatea desfășurată în legătură cu cauza penală (când nu se rezolvă fondul)”⁷¹⁰.

Astfel, „activitatea de punere în executare a hotărârilor penale nu trebuie confundată cu activitatea de executare propriu-zisă, cu caracter extraprocesual, care este guvernată de norme de drept substanțial, norme care alcătuiesc dreptul executării sancțiunilor penale”⁷¹¹.

Executarea „în cele mai bune condiții a hotărârilor penale ridică importante îndatoriri pentru organele de executare atât sub aspectul organizării acestei activități, cât și prin faptul că este vorba despre pedepse cu închisoarea sau despre măsuri de siguranță. Intervenția operativă, promptă și fermă, simplificarea formalităților și controlul riguros al activității de executare vor da eficiența scontată hotărârilor penale”⁷¹².

În jurisprudența CtEDO, în cauza *Assanidze contra Georgiei*, par. 181, Curtea a notat că „executarea unei hotărâri sau a unei decizii, indiferent de instanța care a pronunțat-o, trebuie considerată ca făcând parte integrantă din proces, în sensul art. 6”⁷¹³.

În aceeași hotărâre, par. 182-183, CtEDO notează: „Garanțiile consacrate de art. 6 din Convenție ar fi iluzorii, dacă ordinea juridică sau administrativă internă a unui stat contractant ar

⁷⁰⁷ Manea, Vl. *Drept execuțional penal*. Note de curs, Chișinău: F.E.-P Tipografia Centrală, 2014. 744 p. pag. 114. ISBN 978-9975-53-434-5.

⁷⁰⁸ Zarafiu, A. *Procedură penală. Partea generală. Partea specială*. Op.cit., pag. 522.

⁷⁰⁹ *Ibidem*, pag. 522.

⁷¹⁰ *Ibidem*, pag. 522.

⁷¹¹ Zarafiu, A. *Procedură penală. Partea generală. Partea specială*. Op.cit., pag. 522.

⁷¹² Staicu, I. *Executarea hotărârilor penale: Rez. tezei de doctorat*. București, Universitatea București, 2008. pag. 91.

⁷¹³ Hotărârea CtEDO în cauza *Assanidze contra Georgiei*. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-61875> [citat: 12.10.2024].

permite ca o hotărâre de achitare, decizie judecătorească definitivă și obligatorie, să rămână inoperantă în detrimentul unei părți. Un proces penal formează un tot, iar protecția art. 6 nu încetează odată cu decizia de achitare. În cazul în care administrația refuză sau omite să execute o decizie de achitare ori chiar întârzie sau nu face acest lucru, garanțiile prevăzute de art. 6 de care a beneficiat persoana achitată în timpul etapei judiciare a procedurii ar deveni parțial iluzorii”⁷¹⁴.

Potrivit autorilor autohtoni, executarea hotărârilor este o fază procesuală obligatorie a procesului penal, „care începe odată cu rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești și care cuprinde activitățile instanței de judecată de punere în aplicare a acestora, precum și soluționarea unor chestiuni apărute în timpul și după executarea pedepselor penale”⁷¹⁵.

Cercetătorii români consideră că „judecata, ca fază a procesului penal, se termină cu pronunțarea unei hotărâri definitive, care a căpătat putere de lucru judecat. Combaterea fenomenului infracțional nu se poate realiza însă numai printr-o formă declarativă – condamnarea inculpatului, pentru săvârșirea unei infracțiuni, ci această hotărâre, prin care se aplică legea penală unui caz concret de comitere a unei infracțiuni, trebuie adusă la îndeplinire, în sensul ca persoana condamnată să sufere efectiv constrângerea pedepsei, să fie pusă în executarea pedepsei aplicate. Ca urmare, judecata este urmată de o ultimă fază procesuală – executarea hotărârii penale definitive”⁷¹⁶.

Astfel, „această ultimă fază procesuală cuprinde, în primul rând, reglementarea modalităților de punere în executare a dispozițiilor luate prin hotărârea penală definitivă”⁷¹⁷.

Potrivit art. 466 alin. (1) CPP RM, „hotărârea instanței de judecată într-o cauză penală devine executorie la data când a rămas definitivă”⁷¹⁸.

Hotărârea primei instanțe va rămâne definitivă: „1) la data pronunțării, când hotărârea nu este supusă apelului și nici recursului; 2) la data expirării termenului de apel: a) când nu s-a declarat apel în termen; b) când apelul declarat a fost retras înăuntrul termenului stabilit; 3) la data retragerii apelului și încetării procedurii de apel, dacă aceasta s-a produs după expirarea termenului de apel; 4) la data expirării termenului de recurs, în cazul hotărârilor nesupuse apelului sau dacă apelul a fost respins: a) când nu s-a declarat recurs în termen; b) când recursul declarat a fost retras înăuntrul

⁷¹⁴ Hotărârea CtEDO în cauza Assanidze contra Georgiei. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-61875> [citat: 12.10.2024].

⁷¹⁵ Dolea, I., Roman, D., Sedlețchi, I., Vizdoagă, T., Rotaru, V., Cerbu, A., Ursu, S. *Drept procesual penal*, Ediția a 3-a, revizuită și completată. Op.cit., pag. 576.

⁷¹⁶ Theodoru, Gr. *Tratat de drept procesual penal*. Ediția a 3-a. București: Hamangiu, 2013. 896 p., pag. 764. ISBN 978-606-522-441-4.

⁷¹⁷ *Ibidem*, pag. 764.

⁷¹⁸ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Op.cit.

termenului stabilit; 5) la data retragerii recursului declarat împotriva hotărârilor menționate la pct. 4) și încetării procedurii de recurs, dacă aceasta s-a produs după expirarea termenului de recurs; 6) la data pronunțării hotărârii prin care s-a respins recursul declarat împotriva hotărârilor menționate la pct.4)”⁷¹⁹.

Iar hotărârile instanței de apel se consideră că rămân definitive la data pronunțării deciziei în apel.

Subsecvent, alin. (4) art. 466 CPP RM statuează: „Hotărârea instanței de recurs împotriva hotărârii pe cauzele pentru care legea nu prevede calea de atac apelul rămâne definitivă, la data pronunțării acesteia, dacă:

- 1) recursul a fost admis și procesul a luat sfârșit în instanța de recurs, fără rejudecare;
- 2) cauza a fost rejudecată de către instanța de recurs, după admiterea recursului;
- 3) cuprinde obligarea la plata cheltuielilor judiciare, în cazul respingerii recursului”⁷²⁰.

Prin urmare, hotărârile judecătorești definitive sunt obligatorii pentru toate persoanele fizice și juridice din țară și au putere executorie pe întregul teritoriu al Republicii Moldova.

În România, se remarcă că „hotărârea penală definitivă este investită cu autoritate de lucru judecat prin efectul legii. Lucrul judecat în penal este ceea ce instanțele judecătorești au hotărât în mod definitiv, în fapt și în drept, asupra învinuirii care forma obiectul procesului penal”⁷²¹.

Totodată, în doctrina română regăsim că „în penal, hotărârile judecătorești devin executorii la data când au rămas definitive. Momentul la care rămân definitive hotărârile penale este prevăzut de lege expres, fiind reglementat în mod diferit, după cum hotărârile sunt ale primei instanțe, ale instanței de apel ori pronunțate în calea de atac a contestației”⁷²².

Se mai menționează că „rămânerea definitivă a unei hotărâri judecătorești penale marchează și momentul la care procesul penal (în sens de activitate în care se exercită acțiunea penală), a luat sfârșit. Procesul penal (în sens larg) va continua, eventual, cu etapa punerii în executare a hotărârii penale, dar fără exercitarea acțiunii penale”⁷²³.

⁷¹⁹ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. *Op.cit.*

⁷²⁰ *Ibidem.*

⁷²¹ Zarafiu, A. *Procedură penală. Partea generală. Partea specială.* *Op.cit.*, pag. 523.

⁷²² *Ibidem*, pag. 524.

⁷²³ *Ibidem*, pag. 524.

Aceeași rațiune o regăsim și în cercetările autorului I. Dolea, potrivit căruia „hotărârile judecătorești definitive capătă autoritate de lucru judecat și, prin urmare, poartă un caracter obligatoriu”⁷²⁴.

Astfel, prin intermediul hotărârilor sunt aplicate persoanelor juridice pedepse penale, prevăzute de legislația penală.

Analizând sistemul pedepselor penale, evidențiem că acesta „reprezintă o listă exhaustivă de tipuri (feluri) de pedepse stabilite în legea penală, care sunt grupate în categorii după anumite criterii și aranjate într-o anumită ordine”⁷²⁵.

Codul penal, adoptat în 2002, „se caracterizează printr-o diversitate mai mare de pedepse comparativ cu Codul penal al RSSM din 1961”⁷²⁶. Astfel, „în afară de pedepsele aplicate persoanelor juridice, care nu au precedent în Codul penal anterior, datorită lipsei unui atare subiect al infracțiunii, și pedepsele aplicate persoanelor fizice au crescut numeric”⁷²⁷.

În acest context, de evidențiat că, „odată cu adoptarea noului Cod penal al Republicii Moldova la 18 aprilie 2002, în vigoare din 12 iunie 2003, legiuitorul a introdus persoana juridică în calitate de subiect al infracțiunii, plecând de la Recomandarea R(88) din 20 octombrie 1988 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, prin care statele au fost invitate să admită răspunderea penală a persoanelor juridice; mai multe state, printre care și Republica Moldova, au decis reglementarea acestei instituții”⁷²⁸.

Sub aspect comparativ, în România, potrivit art. 136 Cod penal, delimităm pedepse principale și pedepse complementare. Astfel, în calitate de pedeapsă principală se atestă amenda, iar în calitate de pedepse complementare, se atestă următoarele:

- a) „dizolvarea persoanei juridice;
- b) suspendarea activității sau a uneia dintre activitățile persoanei juridice pe o durată de la 3 luni la 3 ani;

⁷²⁴ Dolea, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. Op.cit., pag. 1183.

⁷²⁵ Paun, P., Paun, A. Analiza juridică a pedepselor penale aplicate persoanelor fizice în Republica Moldova. În: *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova*, 2016, nr.XVI (2), pp.50-56, pag. 50. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/92216 [citat: 12.12.2023].

⁷²⁶ Codul Penal al RSSM din 24.03.1961. Publicat în *Veștile RSSM* nr. 10 în 1961. [online]. Disponibil: <https://www.scribd.com/doc/297718931/CODUL-PENAL-vechi> [citat: 12.12.2023].

⁷²⁷ Paun, P., Paun, A. Analiza juridică a pedepselor penale aplicate persoanelor fizice în Republica Moldova. *Op.cit.* pag. 50.

⁷²⁸ Cernalev, V. Amenda în sistemul pedepselor penale. Noțiuni, aspecte juridice și dimensiunile pe care activează. În: *Revista Națională de Drept*, 2018, nr.1-3 (207-209), pp.80-82, pag. 82. ISSN 1811-0770. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/80-82_0.pdf [citat: 14.04.2024].

- c) închiderea unor puncte de lucru ale persoanei juridice pe o durată de la 3 luni la 3 ani;
- d) interzicerea de a participa la procedurile de achiziții publice pe o durată de la unu la 3 ani;
- e) plasarea sub supraveghere judiciară;
- f) afișarea sau publicarea hotărârii de condamnare”⁷²⁹.

În România, persoanelor juridice care răspund penal, „alături de pedepsei amenzii, li se pot aplica și pedepse complementare. În cazul răspunderii penale a persoanei juridice, nu este posibilă însă aplicarea unor pedepse accesorii, deoarece acestea sunt adiacente unor pedepse cu executare succesivă. Or, pedeapsa amenzii fiind cu executare *uno actu*, lipsește suportul juridic care permite aplicarea unor asemenea pedepse”⁷³⁰.

Legislația penală a Republicii Cehe prevede 8 tipuri de sancțiuni pentru persoanele juridice: 1) „încetarea activității persoanei juridice; 2) confiscarea bunurilor; 3). amendă pecuniară; 4) confiscarea activelor sau a bunurilor imobile; 5) interdicția de a desfășura activitate relevantă; 6) interzicerea de a primi premii, de a participa la proceduri de concesiune și licitații publice; 7) interdicția de a accepta donații sau subvenții; 8) publicarea hotărârii în mass-media”⁷³¹.

În Republica Muntenegru⁷³² și Republica Serbia⁷³³ există doar două tipuri de sancțiuni penale pentru persoanele juridice: amenzi și lichidarea persoanei juridice. Cu toate acestea, alte două tipuri de sancțiuni pot fi impuse persoanelor juridice: suspendarea executării pedepsei și măsuri de siguranță, acestea din urmă fiind, în esență, aceleași cu sancțiunile penale din alte țări: elaborarea și punerea în aplicare a unui program de măsuri eficiente, necesare și rezonabile; confiscarea obiectelor; publicarea sentinței; interzicerea desfășurării de activități comerciale sau de altă natură (Muntenegru);

⁷²⁹ Codul Penal din 17 iulie 2009. / Legea nr.286/2009. Publicat în *Monitorul Oficial al României*, nr.510 din 24 iulie 2009. [online]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/223635> [cit: 14.04.2024].

⁷³⁰ Pedepsele aplicabile persoanelor juridice. [online]. Disponibil: <https://htcp.eu/pedepsele-aplicabile-persoanelor-juridice/> [cit: 14.04.2024].

⁷³¹ Качалов, В.В. Наказания для юридических лиц по уголовному праву зарубежных стран. В: *Известия ТулГУ, Экономические и юридические науки*, 2014, №3-2, с.164-170, с.166. [online]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/nakazaniya-dlya-yuridicheskikh-lits-po-ugolovnomu-pravu-zarubezhnyh-stran/viewer> [cit: 22.02.2024].

⁷³² *Law on criminal liability of legal entities. under the Laws of the Republic of Montenegro*. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/356530089_Criminal_Liability_of_Legal_Entities_under_the_Laws_of_the_Republic_of_Montenegro [cit: 22.02.2024].

⁷³³ *Law on the liability of legal entities for criminal offences*. [online]. Disponibil: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Mercenaries/WG/Law/Serbia/LawOnLiability.pdf> [cit: 22.02.2024].

interzicerea desfășurării anumitor activități sau operațiuni înregistrate; confiscarea fondurilor; publicarea hotărârii judecătorești (Serbia).

Autorul V. Dodonov, analizând sistemele de pedepse pentru persoanele juridice din țările străine, constată că, pe lângă amenzi, cel mai adesea sunt aplicate societăților comerciale următoarele sancțiuni:

- 1) „confiscarea specială (Albania, Belgia, Irak, SUA, Franța);
- 2) restrângerea activității persoanei juridice, inclusiv interzicerea de a se angaja în anumite tipuri de activități, închiderea subdiviziunilor sau a sucursalelor (Albania, Belgia, Franța, Lituania, Moldova, Peru, Spania);
- 3) încetarea temporară a activității unei entități juridice (Spania, Peru);
- 4) lichidarea unei entități juridice (Belgia, Franța, Lituania, Moldova, Peru);
- 5) publicarea unei hotărâri judecătorești (Belgia, Franța)”⁷³⁴.

Art. 131-37 din Codul penal francez stipulează: „Sancțiunile penale sau corecționale suportate de persoanele juridice sunt: 1) amendă; 2) în cazurile prevăzute de lege, pedepsele enumerate la articolul 131-39 și pedeapsa prevăzută la articolul 131-39-2”⁷³⁵.

Conform art. 131 – 39 Cod penal francez, „în cazul în care legea prevede acest lucru cu privire la o persoană juridică, o infracțiune sau o contravenție poate fi pedepsită cu una sau mai multe dintre următoarele sancțiuni: 1) Dizolvarea, în cazul în care persoana juridică a fost creată sau în cazul unei infracțiuni sau al unei contravenții, pedepsite în ceea ce privește persoanele fizice cu o pedeapsă cu închisoarea de trei ani sau mai mult, care a fost utilizată în mod abuziv pentru a comite infracțiunea; 2) Interdicția permanentă sau pe o perioadă de maximum cinci ani de a exercita direct sau indirect una sau mai multe activități profesionale sau sociale; 3) Plasarea, pentru o perioadă de maximum cinci ani, sub supraveghere judiciară; 4) Desființarea definitivă sau pentru o perioadă de maximum cinci ani, a unităților sau a uneia sau mai multor unități ale societății utilizate pentru săvârșirea infracțiunii; 5) Excluderea definitivă de la contractele de achiziții publice sau excluderea pentru o perioadă de maximum cinci ani; 6) Interdicția, definitivă sau pentru o perioadă de maximum cinci ani, de a face o ofertă publică de titluri financiare sau de a admite la tranzacționare titlurile sale financiare pe o piață

⁷³⁴ Додонов В. Ответственность юридических лиц в современном уголовном праве. [online]. Disponibil: <http://www.zakakon.ru/>. [citat: 22.02.2024].

⁷³⁵ Cod Pénal [online]. Disponibil: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070719/LEGISCTA000006165265/ [citat: 22.02.2024].

reglementată; 7) Interdicția, pentru o perioadă de maximum cinci ani, de a emite cecuri, altele decât cele care permit trăgătorului să retragă fonduri de la tras sau cele care sunt certificate, sau de a utiliza carduri de plată; 8) Confiscarea, în conformitate cu termenii și condițiile prevăzute la articolul 131-21; 9) Afișarea sau difuzarea deciziei fie în presa scrisă, fie prin orice mijloc electronic de comunicare cu publicul; 10) Confiscarea animalului care a fost folosit la săvârșirea infracțiunii sau în legătură cu care a fost săvârșită infracțiunea; 11) Interdicția, definitivă sau pentru o perioadă de maximum cinci ani, de a deține un animal; 12) Interdicția, pentru o perioadă de până la cinci ani, de a primi orice ajutor public acordat de stat, de autoritățile locale, de unitățile sau grupările acestora, precum și orice ajutor financiar plătit de o persoană privată, însărcinată cu o misiune de serviciu public”⁷³⁶.

În legislația națională a RM, potrivit art. 63 alin. (1) CP RM⁷³⁷, persoanei juridice îi pot fi aplicate următoarele categorii de pedepse penale:

- a) amendă;
- b) privare de dreptul de a exercita o anumită activitate;
- c) lichidare.

De remarcat că amenda se aplică persoanei juridice în calitate de pedeapsă principală, ce urmează a fi achitată benevol de către persoana juridică condamnată; în așa fel persoana juridică va da dovadă de faptul că a conștientizat caracterul ilegal al faptelor săvârșite și va demonstra corectarea lor în viitor.

Iar privarea persoanei juridice de dreptul de a exercita o anumită activitate și lichidarea acesteia se pot aplica atât ca pedepse principale, cât și ca pedepse complementare.

În continuare, vom analiza fiecare pedeapsă în parte, în special modul de executare a acestora.

Pedeapsa penală, sub forma de amendă aplicată persoanei juridice, se stabilește în unități convenționale, unde valoarea unei unități convenționale este de 50 lei.

Potrivit alin. (4) art. 64 CP RM, „mărimea amenzii pentru persoanele juridice se stabilește în limitele de la 1 500 la 60 000 unități convenționale, în funcție de caracterul și gravitatea infracțiunii săvârșite, de mărimea daunei cauzate, luându-se în considerare situația economico-financiară a persoanei juridice.”⁷³⁸.

⁷³⁶ Cod Pénal [online]. Disponibil:

https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070719/LEGISCTA000006165265/ [citat: 22.02.2024].

⁷³⁷ Codul Penal al Republicii Moldova. *Op.cit.*

⁷³⁸ Codul Penal al Republicii Moldova. *Op.cit.*

Punerea în executare a pedepsei principale, amenda, „se efectuează potrivit regulilor aplicabile pedepsei amenzii prevăzute pentru persoanele fizice”⁷³⁹.

A *priori*, persoana juridică este în drept de a achita benevol amenda stabilită, oferindu-i-se pentru aceasta 30 de zile de la data rămânerii definitive a hotărârii judecătorești. După expirarea termenului de 30 de zile, instanța de judecată va expedia titlul executoriu pentru executare silită executorului judecătoresc, fapt ce rezultă din conținutul art. 284 CE RM. Instanța va expedia titlul executoriu executorului judecătoresc în a cărei competență teritorială, stabilită de camera teritorială a executorilor judecătorești, se află sediul condamnatului, persoană juridică.

Ulterior, executorul judecătoresc, într-un termen de 10 zile, va verifica „mijloacele bănești aflate pe conturile bancare ale persoanei juridice și va prezenta ordinul *incaso* instituției financiare, pentru virarea sumei amenzii la contul indicat în titlul executoriu”⁷⁴⁰.

Dacă, în decurs de 30 de zile de la data primirii titlului executoriu de către instituția financiară, ordinul *incaso* nu se execută, din motivul lipsei sau insuficienței mijloacelor bănești, executorul judecătoresc va dispune urmărirea bunurilor persoanei juridice, în conformitate cu prevederile legislației de executare.

Potrivit doctrinarilor, „dacă timp de 30 zile după rămânerea definitivă a sentinței de condamnare, persoana juridică, având mijloace financiare în conturile sale bancare și având posibilitatea de a efectua transferul sumelor bănești, nu achită amenda aplicată, poate fi ridicată problema înlocuirii amenzii cu urmărirea patrimoniului. Situația în cauză ar genera costuri suplimentare pentru persoana juridică, deoarece urmărirea patrimoniului va fi efectuată de executorul judecătoresc, activitate care urmează a fi remunerată suplimentar. Patrimoniul urmărit nu va trece în folosul statului. Bunurile obținute vor fi comercializate prin licitație, iar sumele căpătate din vânzarea acestora vor fi direcționate spre achitarea amenzii penale și a tuturor cheltuielilor legate de procedura de urmărire a patrimoniului și de executare a titlului executoriu. Prin urmare, eschivarea persoanei juridice de la achitarea amenzii este, cel puțin, inconvenabilă din punct de vedere financiar. Suplimentar, aceasta poate genera și răspunderea persoanelor care se fac vinovate de neexecutarea intenționată a unei hotărâri judecătorești”⁷⁴¹.

⁷³⁹ Manea, Vl. *Drept execuțional penal*. Note de curs. Op.cit., pag.133.

⁷⁴⁰ Codul de executare a Republicii Moldova / Cod nr. 443 din 24.12.2004. Publicat: 05-11-2010 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, Nr. 214-220, art. 704. [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122067&lang=ro [citat: 22.02.2024].

⁷⁴¹ Grama, M., Botnaru, S., Șavga, A., Martin, D. *Drept penal. Partea generală*. V.2. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016, 336 p., pag.169.

Potrivit art. 64 alin. (4) CP RM, dacă persoana juridică se va eschiva, cu rea-voință de la achitarea amenzii fixe, stabilite prin hotărâre judecătorească, „instanța de judecată poate să înlocuiască suma neachitată a amenzii cu urmărirea patrimoniului”⁷⁴².

Prin eschivarea cu rea-voință înțelegem „un comportament neîntrerupt, îndreptat spre neexecutarea pedepsei. Pentru a constata eschivarea cu rea-voință în acțiunile ce decurg din comportamentul persoanei juridice, trebuie să fie stabilită prezența cumulativă a următoarelor două circumstanțe: în primul rând, neachitarea amenzii în termenele stabilite de legislația penală, în al doilea rând, ascunderea intenționată a veniturilor”⁷⁴³.

Totodată, urmărirea patrimoniului constă în „sechestrarea, ridicarea și vânzarea bunurilor care fac parte din acesta. Poate fi urmărit orice bun corporal ori universalitate de bunuri, care se află în circuitul civil, indiferent de faptul la cine se află în posesiune, precum și orice drept patrimonial sau creanță bănească, cu excepția celor care nu sunt pasibile de urmărire silită. Bunurile care sunt supuse unui circuit civil limitat pot fi urmărite doar în condițiile prevăzute de legislația în vigoare”⁷⁴⁴.

Potrivit alin. (3¹) CP RM, „în cazul infracțiunilor ușoare sau mai puțin grave, condamnatul este în drept să achite jumătate din amenda stabilită, dacă o plătește în cel mult 3 zile lucrătoare din momentul în care hotărârea devine executorie. În acest caz, se consideră că sancțiunea amenzii este executată integral”⁷⁴⁵.

În România, „pedeapsa executării amenzii se execută prin plata acesteia de către cel condamnat integral și prin depunerea recipisei de plată, în original, la instanța de executare în termen de 3 luni de la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare. Depunerea recipisei de achitare integrală a amenzii se face în termen de 15 zile de la data efectuării plății”⁷⁴⁶.

Potrivit legislației române, „dacă persoana condamnată la pedeapsa amenzii se găsește în imposibilitate de a achita integral amenda în termenul legal, instanța de executare, la cererea condamnatului, poate dispune eșalonarea plății amenzii, pe cel mult 2 ani, în rate lunare. Legea nu

⁷⁴² Codul Penal al Republicii Moldova. *Op.cit.*

⁷⁴³ Spatari, M. Analiza comparativă a pedepselor penale aplicabile persoanei juridice în legislația penală a Republicii Moldova și a României. În: *Tradiție și inovare în cercetarea științifică* : Materialele Conf. Șt. cu participare Intern., Ed. a 10-a, 08 oct. 2021. Bălți: [S. n.], 2022 (CEU US). Vol. II. p. 153-159. pag. 155 ISBN 978-9975-50-272-6. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/153-159_12.pdf [citat: 25.05.2023].

⁷⁴⁴ Spatari, M. Analiza comparativă a pedepselor penale aplicabile persoanei juridice în legislația penală a Republicii Moldova și a României. *Op.cit.*, pag. 155.

⁷⁴⁵ Codul Penal al Republicii Moldova. *Op.cit.*

⁷⁴⁶ Zarafiu, A. *Procedură penală. Partea generală. Partea specială*. *Op.cit.*, pag. 529.

instituie un termen imperativ pentru formularea cererii, astfel că aceasta poate fi adresată judecătorului delegat cu executarea și după depășirea termenului inițial de 3 luni, în care trebuia plătită amenda”⁷⁴⁷.

Cea de-a doua categorie de pedeapsă din sistemul pedepselor penale, aplicabile persoanei juridice, este privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate, care constă în „stabilirea interdicției de a încheia anumite tranzacții, de a emite acțiuni sau alte titluri de valoare, de a primi subvenții, înlesniri și alte avantaje de la stat sau de a exercita alte activități”⁷⁴⁸, fapt ce rezultă nemijlocit din conținutul art. 73 CP RM.

În acest sens, norma prevăzută de art.73 CP distinge clar două pedepse diferite:

- „Interdicția de a încheia anumite tranzacții, de a emite acțiuni sau titluri de valoare sau alte activități;
- Interdicția de a primi subvenții, înlesniri și alte avantaje de la stat”⁷⁴⁹.

Menționăm că legiuitorul utilizează sintagma de „alte activități”, ceea ce denotă o interpretare mai largă, fapt ce reprezintă o formulare inacceptabilă, deoarece este imperativ de a se indica strict categoriile de activități de care ar putea fi privată persoana juridică, în cazul săvârșirii unei infracțiuni și aplicării pedepsei respective.

De aceeași părere sunt și alți autori, care consideră că „această normă este una abuzivă, pe motiv că statul își rezervă, practic, drepturi nelimitate de intervenție în activitatea persoanei juridice. În același timp, nu este rațională nici stabilirea interdicției pe un anumit termen. Dacă persoana juridică practică o activitate fără respectarea anumitor norme/standarde, atunci ea este trasă la răspundere pentru aceasta și este clar că nu poate practica această activitate în afara legii. În cazul în care, după tragerea la răspundere, persoana își reglează activitatea, astfel încât să corespundă tuturor normelor legale, nu este clar de ce și în ce bază poate fi limitată în practicarea unei anumite activități”⁷⁵⁰.

Termenul de aplicare a pedepsei „*privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate* poate fi limitată la un anumit teritoriu sau la o anumită perioadă a anului și se stabilește pe un termen de până la 5 ani sau pe un termen nelimitat.”

⁷⁴⁷ Zarafiu, A. *Procedură penală. Partea generală. Partea specială*. Op.cit., pag. 529.

⁷⁴⁸ Codul Penal al Republicii Moldova. Op.cit.

⁷⁴⁹ Grama, M., Botnaru, S., Șavga, A., Martin, D. *Drept penal. Partea generală*. V.2. Op.cit., pag.170.

⁷⁵⁰ Botnaru, S., Buravenco, I. Pedepsele ce pot fi aplicate persoanelor juridice – subiect al infracțiunii. În: *Integrare prin cercetare și inovare*. 2016, Științe juridice, vol.1, pp.45-48, pag.46. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/45-48_7.pdf [citat: 12.11.2023].

Analizând practica judiciară națională, constatăm că, în majoritatea hotărârilor pronunțate în cadrul cauzelor penale, prin Decizia Curții Supreme de Justiție din 26 februarie 2019⁷⁵¹, a fost menținută Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău, prin care persoanelor juridice declarate vinovate în comiterea faptei infracționale imputate, le-a fost aplicată o pedeapsă penală sub formă de amendă și pedeapsă complementară – privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate pe un termen de 5 ani.

În cadrul unei alte Decizii a Curții Supreme de Justiție din 28 noiembrie 2017⁷⁵², judecând recursul ordinar declarat, acesta a fost admis, menționându-se, inclusiv, faptul că „pedeapsa aplicată inculpaților prin dispozitivul instanței de apel – cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate – nu corespunde prevederilor art. 65 alin. (1) Cod penal, art. 395 alin. (3) Cod de procedură penală, conform cărora privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate constă în interzicerea de a ocupa o funcție sau de a exercita o activitate de natura aceleia de care s-a folosit condamnatul la săvârșirea infracțiunii. În toate cazurile, pedeapsa trebuie să fie precizată, astfel încât la executarea sentinței să nu apară niciun fel de îndoieli cu privire la categoria și mărimea pedepsei stabilite de instanța de judecată”⁷⁵³.

Per a contrario, într-o altă hotărâre din practica judiciară națională, prin Decizia Curții Supreme de Justiție din 04 octombrie 2017⁷⁵⁴, instanța de recurs a rezumat că instanța de fond a aplicat persoanei juridice inculpate pedeapsa complementară privarea de dreptul de a exercita activitatea de prestări servicii în domeniul tehnologiilor informaționale pe un termen de 3 ani. Fiind contestată cu apel sentința primei instanțe, Colegiul penal al Curții de Apel Chișinău a casat sentința primei instanțe și a pronunțat o nouă hotărâre, prin care a fost recunoscută ca vinovată persoana juridică „Alex&Gvi” SRL, aplicându-i-se o pedeapsă cu amendă și privarea de dreptul de a exercita activitatea de prestări servicii în domeniul tehnologiilor informaționale pe un termen de 2 ani. Ulterior, în speță, instanța de recurs a admis recursul ordinar înaintat de către procuror, fiind transmisă spre rejudecare cauza penală unui alt complet de judecată. În urma rejudecării, prin decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău, a fost casată parțial sentința în partea stabilirii pedepsei principale și în această parte a fost pronunțată o nouă hotărâre, prin care inculpatei i s-a aplicat pedeapsă principală sub formă de amendă.

⁷⁵¹ Decizia Curții Supreme de Justiție din 26 februarie 2019. Dosarul nr. 1ra – 129/2019.

⁷⁵² Decizia Curții Supreme de Justiție din 28 noiembrie 2017, Dosarul nr. 1ra-1622/2017.

⁷⁵³ Decizia Curții Supreme de Justiție din 28 noiembrie 2017, Dosarul nr. 1ra-1622/2017.

⁷⁵⁴ Decizia Curții Supreme de Justiție din 04 octombrie 2017, Dosarul nr. 1ra-1459/17.

Din conținutul unei alte Decizii a Curții Supreme de Justiție din 17 noiembrie 2020⁷⁵⁵, deducem că persoana juridică SC „Amber Term” SRL a fost condamnată de prima instanță pentru comiterea infracțiunii, prevăzute în art. 248 alin. (5) lit. b) și) Cod penal, la amendă de 8000 unități convenționale și la privarea de dreptul de a exercita activități legate de importul și exportul mărfurilor pe un termen de 4 ani.

Similar, într-o altă decizie⁷⁵⁶, companiei inculcate i-a fost aplicată ca pedeapsă complementară privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate în domeniul angajării persoanelor în câmpul muncii peste hotarele Republicii Moldova.

Potrivit unei alte decizii⁷⁵⁷, companiei inculcate i-a fost aplicată pedeapsa complementară privarea de dreptul de a încheia tranzacții imobiliare pe un termen de 6 luni, iar într-o altă cauză penală⁷⁵⁸, companiei inculcate i-a fost aplicată pedeapsa complementară privarea de dreptul de a exercita activitate de comerț cu produse cerealiere pe un termen de doi ani.

În altă ordine de idei, organul competent pentru executarea pedepsei expuse, potrivit art. 285 CE RM, este „organul de probațiune, în a cărui rază teritorială își are sediul condamnatul”⁷⁵⁹.

Astfel, procesual, hotărârea instanței prin care s-a aplicat pedeapsa privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate se expediază organului de probațiune, conform competenței teritoriale prenotate.

Ulterior recepționării hotărârii, organul de probațiune va „trimite hotărârea judecătorească organului abilitat cu dreptul de a interzice condamnatului o anumită activitate, pentru a sista activitatea interzisă, pentru a retrace autorizația sau licența și/sau pentru a modifica statutul persoanei juridice condamnate”⁷⁶⁰.

În termen de 10 zile, „organul care a eliberat autorizația sau licența pentru exercitarea genului de activitate interzis retrace autorizația sau licența respectivă. În cazul interzicerii exercitării unei activități pentru care nu a fost eliberată autorizație sau licență, organul înregistrării de stat asigură excluderea din statutul persoanei juridice respective a genului de activitate interzis”⁷⁶¹.

⁷⁵⁵ Decizia Curții Supreme de Justiție din 17 noiembrie 2020, Dosarul nr. 1ra – 759/2020.

⁷⁵⁶ Decizia Curții de Apel Chișinău din 06 octombrie 2020, Dosarul nr. 1a-401/20.

⁷⁵⁷ Decizia Curții Supreme de Justiție din 02 aprilie 2019, Dosarul nr. 1ra-574/2019.

⁷⁵⁸ Decizia Curții de Apel Chișinău, din 28 octombrie 2019, Dosarul nr. 1ra-1065/2019.

⁷⁵⁹ Cod de executare a Republicii Moldova. *Op.cit.*

⁷⁶⁰ *Ibidem.*

⁷⁶¹ *Ibidem.*

Toată informația despre „retragerea autorizației, licenței ori despre modificarea statutului persoanei juridice condamnate urmează a se publica în Monitorul Oficial al RM, anume de către organul care le-a efectuat și se remite ulterior Ministerului Afacerilor Interne, Centrului Național Anticorupție, Serviciului Fiscal de Stat, precum și organului de probațiune, căruia, suplimentar, i se remite și hotărârea instanței de judecată”⁷⁶².

Despre executarea hotărârii organul de probațiune are obligația ca, în termen de 5 zile, să informeze instanța de judecată.

Cea de-a treia categorie de pedeapsă penală, aplicabilă persoanei juridice, este lichidarea ei, care „constă în dizolvarea acesteia, cu survenirea consecințelor prevăzute de legislația civilă”⁷⁶³.

Se consideră că lichidarea persoanei juridice este cea mai dură pedeapsă, „ce se stabilește în cazul în care instanța de judecată constată că gravitatea infracțiunii săvârșite face imposibilă păstrarea unei atare persoane juridice și prelungirea activității ei”⁷⁶⁴.

Dizolvarea persoanei juridice este considerată „pedeapsa cu moartea a acesteia, deoarece, odată cu aplicarea acestei măsuri, ea încetează din punct de vedere juridic”⁷⁶⁵.

Această categorie de pedeapsă se stabilește de către instanța de judecată, în cazul în care instanța constată că gravitatea infracțiunii săvârșite face imposibilă păstrarea unei atare persoane juridice și prelungirea activității ei.

În literatura de specialitate, se opinează că sintagma *lichidarea persoanei juridice* ar trebui să fie înlocuită cu sintagma *dizolvarea persoanei juridice*, „deoarece tocmai aceasta din urmă, conform Codului civil, deschide procedura de lichidare, în cadrul căreia sunt satisfăcute cerințele patrimoniale ale creditorilor, se încasează amenzile, inclusiv cele impuse în calitate de pedeapsă penală, se împart între fondatori bunurile ce rămân. După încheierea procedurilor ce urmează dizolvarea, are loc lichidarea persoanei juridice, fapt care se soldează cu radierea ei din registrul în care se înregistrează acești subiecți de drept”⁷⁶⁶.

⁷⁶² Cod de executare a Republicii Moldova. *Op.cit.*

⁷⁶³ Codul Penal al Republicii Moldova. *Op.cit.*

⁷⁶⁴ Spatar, M. Analiza comparativă a pedepselor penale aplicabile persoanei juridice în legislația penală a Republicii Moldova și a României. *Op.cit.*, pag. 155.

⁷⁶⁵ Cojocaru, A. Pedepsa complementară a dizolvării persoanei juridice. În: *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu*, Seria Științe Juridice, Nr. 4/2016, pag. 97. [online]. Disponibil: https://www.utgjiu.ro/revista/jur/pdf/2016-04/10_.pdf [citat: 11.09.2023].

⁷⁶⁶ Botnaru, S., Șavga, A., Grosu, V., Grama, M. *Drept penal. Partea generală*. Vol.1, ediția a 2-a. Chișinău: Cartier Juridic, 2005. 620 p., pag. 451.

Unii autori evidențiază că „lichidarea, prin efectul juridico-civil de dizolvare a persoanei juridice, este o modalitate de sancționare penală, prin care aceasta își încetează ființa juridică ca urmare a săvârșirii unei infracțiuni. În cazul în care se dispune pedeapsa dizolvării, toate celelalte pedepse sunt inutile, deoarece nu se mai poate pune problema necesității prevenirii săvârșirii unor noi fapte prevăzute de legea penală, acest lucru realizându-se în mod cert prin dizolvarea persoanei juridice în cauză. Aplicarea dizolvării de către instanța de judecată face să pălească efectul retributiv al pedepsei principale a amenzii, indiferent cât de mare este nivelul acesteia”⁷⁶⁷.

Punerea în executare a pedepsei lichidării persoanei juridice are loc „după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare, prin care s-a dispus lichidarea persoanei juridice. Instanța de judecată transmite hotărârea sa instanței de judecată competente pentru a lua măsuri și a desfășura în continuare procesul de lichidare, în conformitate cu legislația civilă. Despre radierea persoanei juridice din Registrul de stat al întreprinderilor, persoana competentă înștiințează, în termen de 5 zile, instanța de judecată care a pronunțat hotărârea de condamnare, prin care s-a dispus lichidarea întreprinderii”⁷⁶⁸.

Sub aspect comparativ, și anume potrivit Codului penal francez, „dizolvarea persoanei juridice se aplică în situația în care persoana juridică a fost creată cu scopul săvârșirii unor infracțiuni sau în cazul în care obiectul activității este deturnat în vederea săvârșirii de infracțiuni, iar pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită de persoana fizică este pedeapsa cu închisoarea pe o perioadă de 3 ani sau mai mult”⁷⁶⁹.

Codul penal belgian prevede „situația dizolvării persoanei juridice asemănător cu cea din legislația franceză și cea română, în sensul că aceasta se poate dispune numai atunci când persoana juridică se află în ilegalitate încă de la înființare sau când ea ajunge să nu mai desfășoare, practic, decât activități contrare obiectului pentru care s-a constituit, adică în situația în care obiectul său a fost total deturnat”⁷⁷⁰.

Codul penal spaniol prevede, în art. 33 paragraful 7 lit. b), că „dizolvarea persoanei juridice produce pierderea definitivă a personalității acesteia, ca și cea a capacității de a acționa prin orice acte juridice sau de a exercita orice activitate, chiar licită”⁷⁷¹.

⁷⁶⁷ Neagu, N., Gamenț, N., Baiculescu, V. *Drept penal. Partea generală*. București: Ed. Universul Juridic 2019. 825 p., pag. 673. ISBN 978-606-39-0210-9.

⁷⁶⁸ Manea, V. *Drept execuțional penal*. Note de curs. Chișinău: Tipografia Centrală, 2014. 744 p., pag.136. ISBN 978-9975-53-434-5.

⁷⁶⁹ Cojocaru, A. Pedeapsa complementară a dizolvării persoanei juridice. *Op.cit.*, pag. 104.

⁷⁷⁰ *Ibidem*, pag. 104.

⁷⁷¹ *Ibidem*, pag. 104.

În doctrina română, autorii au evidențiat mai multe cazuri în care se va aplica pedeapsa complementară dizolvarea persoanei juridice, acestea fiind:

- a) „Persoana juridică a fost constituită în scopul săvârșirii de infracțiuni;
- b) Obiectul de activitate al persoanei juridice a fost deturnat în scopul comiterii de infracțiuni, iar pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea mai mare de 3 ani;
- c) în ipoteza neexecutării, cu rea-credință a uneia sau mai multor dintre pedepsele complementare”⁷⁷².

Din punct de vedere al executării respectivei pedepse, remarcăm că, potrivit art. 286 CE RM, „după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare prin care s-a dispus lichidarea persoanei juridice, instanța de judecată transmite hotărârea sa instanței de judecată competente pentru a lua măsuri și a desfășura în continuare procesul de lichidare, în conformitate cu legislația civilă. Despre radierea persoanei juridice din Registrul de stat al întreprinderilor persoana competentă încunoștințează, în termen de 5 zile, instanța de judecată care a pronunțat hotărârea de condamnare prin care s-a dispus lichidarea întreprinderii”⁷⁷³.

Potrivit unei cauze penale⁷⁷⁴, persoana juridică inculpată SRL „Capturis” a fost declarată de către instanță vinovată în comiterea infracțiunii prevăzute de art. 3621 alin. (2) lit. c) Cod penal și i s-a stabilit o pedeapsă sub formă de amendă și lichidarea persoanei juridice. Similar, într-o altă cauză penală, a fost stabilită pedeapsa cu amendă și lichidarea persoanei juridice⁷⁷⁵.

4.3. Concluzii la Capitolul 4

Faza de judecare a cauzelor penale, în general, este ghidată de un șir de principii, care sunt reguli de bază, reglementate legal, și care guvernează întreaga activitate desfășurată în fața instanței de judecată, începând cu momentul parvenirii cauzei penale și până la soluțiunea ei, asigurându-se, astfel, în modul cel mai consecvent, principiile procesului penal.

Judecarea cauzelor penale privind infracțiunile comise de persoane juridice se efectuează potrivit procedurii obișnuite, cu derogările și completările prevăzute de capitolul VI Cod de procedură

⁷⁷² Cojocaru, A. Pedeapsa complementară a dizolvării persoanei juridice. *Op.cit.*, pag. 99-100.

⁷⁷³ Cod de executare a Republicii Moldova. *Op.cit.*

⁷⁷⁴ Decizia Curții Supreme de Justiție din 20 ianuarie 2016, Dosarul nr. 1ra-78/2016; Decizia Curții Supreme de Justiție din 03 octombrie 2017, Dosarul nr. 1ra-1219/2017.

⁷⁷⁵ Decizia Curții de Apel Chișinău din 01 decembrie 2021, Dosarul nr. 1a-663/2020.

penală al Republicii Moldova, intitulat „Procedura privind urmărirea penală și judecarea cauzelor privind infracțiunile săvârșite de persoane juridice”.

Astfel, constatăm că normele speciale, care derogă sau vin să completeze procedura generală de examinare a cauzelor penale, se referă, în mod special, la reprezentarea persoanei juridice în procesul penal, la măsurile preventive aplicabile persoanelor juridice, la competența teritorială, la locul de citare a persoanei juridice, la măsurile asigurătorii care se pot lua față de persoana juridică, la executarea pedepselor penale.

Totodată, în situația în care are loc examinarea unei cauze privind comiterea unei infracțiuni de către persoana juridică, urmează obligatoriu a se respecta standardele unui proces penal echitabil, inclusiv manifestat prin respectarea tuturor etapelor, drepturilor acesteia, participarea apărătorului, reprezentantului legal.

Judecarea cauzelor penale împotriva persoanelor juridice se efectuează cu participarea reprezentantului legal al acestora.

În cazul în care persoana juridică nu desemnează un reprezentant, instanța de judecată, la solicitarea procurorului, va desemna un reprezentant din rândul persoanelor care administrează entitatea, cu condiția ca aceasta să nu fie implicată într-un proces penal.

Dacă se constată că lipsesc persoane care gestionează persoana juridică, instanța de judecată care judecă cauza solicită coordonatorului oficiului teritorial al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat desemnarea unui avocat care să acorde asistență juridică garantată de stat.

Atât reprezentantul persoanei juridice, cât și apărătorul acesteia dispun, în egală măsură, de instrumentele și mijloacele legale, puse la dispoziție în vederea exercitării dreptului la apărare, aceștia participând nemijlocit în cadrul cercetării judecătorești la examinarea probelor, înaintând cereri și demersuri, propuneri privind administrarea unor probe noi.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Rezultatele științifice, obținute în urma cercetării temei tezei de doctorat, a subiectului referitor la particularitățile urmăririi penale și judecării cauzei privind infracțiunile comise de persoane juridice, constau în următoarele: analiza conceptului și criteriilor de reglementare a procedurilor speciale de urmărire penală și de judecare a cauzelor penale; identificarea considerațiilor generale privind persoana juridică și identificarea aspectelor legate de reprezentarea persoanei juridice atât la faza de urmărire penală, cât și la faza de judecare a cauzei penale, care a fost supusă modificărilor în conformitate cu cele mai bune practici și în vederea respectării dreptului la apărare a persoanelor juridice; identificarea particularităților efectuării anumitor acțiuni de urmărire penală în cauzele de învinuire a persoanelor juridice; constatarea măsurilor preventive aplicabile persoanei juridice, în special a controlului judiciar, însoțit de instituirea unei sau mai multor obligații, precum achitarea unei cauțiuni; argumentarea necesității de a identifica și adopta alte măsuri preventive, care ar putea fi aplicate persoanei juridice, or, cele existente în legislația procesual penală sunt, practic, inaplicabile persoanei juridice, context în care se impune lărgirea listei măsurilor; identificarea scopului măsurilor asiguratorii și modalității de aplicare a acestora; analiza aspectelor legate de judecarea cauzei penale privind infracțiunile săvârșite de persoane juridice, a pedepselor aplicate și a modalității de executare; stabilirea practicii CtEDO în materie penală ce vizează persoanele juridice și argumentarea faptului că garanțiile unui proces echitabil în materie penală sunt aplicabile și persoanei juridice învinuite în comiterea infracțiunii.

Urmare a demersului științific realizat, a fost soluționată ***problema științifică actuală de importanță majoră***, care constă în investigarea aprofundată a statutului juridic distinct al persoanei juridice în calitate de subiect al procesului penal, demers care a condus la clarificarea unor noțiuni și concepte utilizate atât în doctrină, cât și în practică, oferind o înțelegere mai nuanțată actorilor implicați în procesul penal. Totodată, cercetarea a evidențiat particularitățile implicării persoanei juridice în cadrul procesual penal și a permis fundamentarea teoretică a necesității diversificării cadrului normativ, prin formularea unor propuneri *de lege ferenda* adaptate specificului acestei proceduri speciale.

Problema științifică importantă tratată în lucrare a fost dezvăluită prin concluziile formulate în baza ipotezei de cercetare, și anume:

1. O trăsătură distinctă a procedurii privind urmărirea penală și judecarea cauzelor privind infracțiunile săvârșite de persoana juridică constă în participarea, pe tot parcursul procesului penal, a unui reprezentant al persoanei juridice și, respectiv, desemnarea reprezentantului legal. Anterior, se atesta omisiunea legală privind posibilitatea persoanei juridice inculpate de a-și desemna de sine stătător un reprezentant în cadrul procedurilor penale, ceea ce afecta esențial dreptul acesteia la apărare. Astfel, în urma modificărilor aduse legislației procesual penale, a fost realizată o clarificare privind modalitatea de desemnare a reprezentantului persoanei juridice atât la faza de urmărire penală, cât și la faza de judecare a cauzei penale (A se vedea: Capitolul 2, subcapitolul 2.3.).

2. Prin modificările operate în CPP RM, a fost oferită persoanelor juridice posibilitatea de a-și desemna independent reprezentanții în procedurile penale. Astfel, potrivit sumar art. 521 CPP RM: persoanei juridice i se impune o obligație de a-și desemna un reprezentant în privința căruia nu se desfășoară un proces penal – art. 521 alin. (2); ulterior, atunci când care persoana juridică nu-și desemnează un reprezentant (refuză sau nu are capacitatea de a desemna un reprezentant), judecătorul de instrucție sau instanța de judecată va desemna un reprezentant al persoanei juridice, la demersul procurorului, din rândul persoanelor care gestionează persoana juridică, în privința căruia nu se desfășoară un proces penal – art. 521 alin. (2¹); iar în cazul lipsei persoanelor care gestionează persoana juridică, organul de urmărire penală sau instanța de judecată vor solicita coordonatorului oficiului teritorial al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată desemnarea unui avocat care să acorde asistență juridică garantată de stat (A se vedea: Capitolul 2, subcapitolul 2.3.).

3. În contextul în care se constată că lipsesc persoane juridice care gestionează persoana juridică, organul de urmărire penală sau instanța de judecată solicită coordonatorului oficiului teritorial al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat desemnarea unui avocat care să acorde asistență juridică garantată de stat. Astfel, Legea nr. 198/2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat a lărgit spectrul persoanelor care pot beneficia de asistență juridică garantată de stat, fiind introdusă o nouă categorie, și anume persoanele juridice, indiferent de nivelul veniturilor. (A se vedea: Capitolul 2, subcapitolul 2.3.)

4. În cazul în care persoana juridică își desemnează un reprezentant, în vederea admiterii în procesul penal în calitate de reprezentanți legali ai persoanelor juridice supuse răspunderii penale, procurorul, organul de urmărire penală urmează să solicite de la administratorii persoanelor juridice documentele oficiale (contracte de constituire, hotărâri, ordine, dispoziții, statute, hotărâri ale instanței de judecată etc.), care să ateste funcția, calitatea de serviciu și împuternicirile lor, extrase și copii

confirmate de pe originalele actelor, care vor fi anexate la materialele cauzei penale. În cazul neprezentării acestor documente, persoana desemnată ca reprezentant nu se va admite de către procuror, fapt consemnat prin emiterea unei ordonanțe motivate (A se vedea: Capitolul 2, subcapitolul 2.3.).

5. Persoana nu are dreptul să participe și nu va fi admisă în procesul penal în calitate de reprezentant legal sau de reprezentant al persoanei juridice, iar dacă a fost admisă, va fi înlăturată din proces, în cazul în care este prezentă cel puțin una din următoarele circumstanțe: a) dacă a participat în această cauză în calitate de: - persoană care a efectuat urmărirea penală; - procuror care a luat parte la desfășurarea procesului penal; - judecător care a judecat cauza, inclusiv judecător de instrucție; - grefier, interpret, traducător, specialist sau expert; - reprezentant sau reprezentant legal al victimei, părții vătămate, părții civile; b) dacă prin infracțiunea imputată persoanei juridice i s-a cauzat prejudiciu material fizic sau moral; c) dacă a fost declarată, în modul stabilit de lege, ca incapacilă, potrivit procedurii civile sau penale; d) dacă a acordat anterior asistență juridică unei persoane ale cărei interese vin în contradicție cu interesele persoanei juridice pe care o reprezintă, precum și dacă se află în relații de rudenie sau relații de dependență personală de prima (A se vedea: Capitolul 2, subcapitolul 2.3.)

6. În procesul de examinare a sesizărilor cu privire la infracțiunile comise de către persoanele juridice, precum și în cadrul desfășurării urmăririi penale, „procurorii, reprezentanții organelor de urmărire penală vor solicita Agenției Servicii Publice și vor obține – cu anexarea la materialele și cauzele cercetate – următoarele informații oficiale: a) denumirea completă și abreviată a persoanei juridice și forma juridică de organizare a ei; b) data și numărul de identificare de stat a persoanei juridice; c) modalitatea de constituire a persoanei juridice (înființată sau reorganizată) și datele despre succesiunea de drept; d) sediul, numerele de telefon și adresele de e-mail ale persoanei juridice, ale filialelor și reprezentanțelor ei; e) genurile principale de activitate și termenul de activitate; f) mărimea capitalului social și al cotelor de participare ale fondatorilor (asociaților), datele din buletinul de identitate și domiciliul lor; g) numele, prenumele, datele din buletinul de identitate, adresa de la domiciliu și numărul de telefon ale managerului principal; h) data înregistrării modificărilor operate în documentele de constituire ale persoanei juridice, esența modificărilor; i) modul de încetare a activității persoanei juridice (prin reorganizare sau lichidare) (A se vedea: Capitolul 3, subcapitolul 3.2).

7. Majoritatea măsurilor preventive stabilite în partea generală a CPP sunt inaplicabile în cazul persoanei juridice, astfel că legea stabilește că în cazul persoanei juridice se aplică în mod special controlul judiciar, care are anumite particularități distincte în raport cu aplicarea lui persoanelor fizice. Reieșind din conținutul art. 523 CPP RM, legiuitorul a omis de a include, drept condiții în aplicarea controlului judiciar, gravitatea infracțiunii și faptul că aceste măsuri pot fi luate, numai dacă există motive temeinice care justifică suspiciunea rezonabilă că persoana juridică a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală. Mai mult, se argumentează necesitatea instituirii mai multor măsuri preventive aplicabile persoanei juridice (A se vedea: Capitolul 3, subcapitolul 3.3).

8. Măsura preventivă controlul judiciar poate fi însoțită de impunerea respectării de către persoana juridică a unei sau mai multor obligații, reglementate expres de legislația procesual penală, și anume: depunerea unei cauțiuni, fixate de judecătorul de instrucție sau de instanță, al cărei quantum nu poate fi mai mic de 1000 de unități convenționale; interdicția de a exercita anumite activități, dacă infracțiunea a fost comisă în exercitarea sau în legătură cu exercitarea acestor activități; interdicția de a emite anumite cecuri ori de a folosi cărți de plată (A se vedea: Capitolul 3, subcapitolul 3.3).

9. Legiuitorul a reglementat o nouă procedură specială, aplicabilă persoanei juridice, aceasta fiind procedura privind acordul judiciar de interes public. Dacă o infracțiune este săvârșită de către o persoană fizică, ca proceduri alternative ar fi posibil acordul de recunoaștere a vinovăției (art. 504-509² din CPP RM), procedura acordului de cooperare (art. 509³ - 509¹⁰ din CPP RM) sau judecarea pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală (art. 364¹ din CPP RM), care reduc semnificativ din durata proceselor penale în fața instanțelor de judecată și a pedepselor aplicate, s-a impus necesitatea adoptării unei proceduri asemănătoare și persoanelor juridice, intitulată acordul judiciar de interes public (A se vedea: Capitolul 3, subcapitolul 3.5).

10. Condițiile legale pentru încheierea acordului judiciar de interes public sunt expres stipulate în legislația procesual penală, acestea fiind: - persoana juridică nu a semnat anterior un acord judiciar de interes public; -persoana juridică este învinuită de comiterea infracțiunilor prevăzute de art. 243 (Spălarea de bani), art. 244 (Evaziunea fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor), art. 325 (Corupere activă), art. 326 (Trafic de influență), art. 334 (Darea de mită) Cod Penal (A se vedea: Capitolul 3, subcapitolul 3.5).

11. La încheierea acordului judiciar de interes public, un rol important îl are apărătorul, care vine să certifice separat, în scris, declarația că acordul judiciar de interes public a fost examinat de el personal, că procedura de încheiere a lui, prevăzută de legislația procesual penală, a fost

respectată și că încheierea acestuia de către reprezentantul persoanei juridice învinuite rezultă din înțelegerea lor confidențială anticipată (A se vedea: Capitolul 3, subcapitolul 3.5).

12. Procesual, ulterior întocmirii și semnării de către toate părțile a acordului de interes public, aprobării de către procurorul ierarhic superior, procurorul va înainta instanței de judecată un demers privind confirmarea acordului judiciar de interes public. Dacă acordul de interes public se confirmă de către instanță, procurorul va emite o ordonanță, prin care va suspenda condiționat urmărirea penală pentru un termen de până la 3 ani. Iar dacă se va constata de către procuror că persoana juridică a executat toate obligațiile asumate, la expirarea termenului stabilit în acordul judiciar de interes public, acesta dispune, prin ordonanță, încetarea urmăririi penale (A se vedea: Capitolul 3, subcapitolul 3.5).

13. Garanțiile prevăzute de art. 6 din CoEDO, sunt aplicabile persoanei juridice, inclusiv dreptul la prezumția de nevinovăție, dreptul la apărare, contradictorialitatea procesului penal, egalitatea armelor. Mai mult, art. 6 par. 1 din CoEDO prevede că dreptul la un proces echitabil protejează orice persoană juridică împotriva oricărei acuzații penale formulate împotriva sa (A se vedea: Capitolul 1, subcapitolul 1.3).

Descrierea contribuțiilor personale cu sublinierea semnificației teoretice și valorii practice a acesteia. Aportul personal al autoarei se manifestă prin investigarea detaliată și complexă a tuturor particularităților urmăririi penale și judecării cauzei privind infracțiunile comise de persoane juridice, inclusiv prin prisma garantării unui proces echitabil persoanelor juridice. Unei analize detaliate au fost supuse acele elemente definitorii care delimitează procedurile penale privind persoana fizică și, respectiv, persoana juridică, și anume care se referă la măsurile preventive aplicabile, procedurile speciale, desemnarea reprezentatului legal. Concluziile la care se ajunge sunt bazate în exclusivitate pe concepțiile doctrinare, pe practica judiciară națională, pe jurisprudența CtEDO în cauze în materie penală privind persoane juridice. Teza de doctorat conține propuneri, cu o semnificativă noutate și originalitate științifică, pentru îmbunătățirea cadrului legal de reglementare procesual penală, prin care se asigură instituirea de garanții procesuale persoanelor juridice, în cazul aplicării măsurii preventive, în cazul înaintării de către procuror a demersului de desemnare a reprezentantului legal, al lărgirii listei măsurilor preventive aplicabile persoanei juridice. Au fost fundamentate propunerile *de lege ferenda*, formulate în temeiul propriilor cercetări și al concluziilor teoretice, precum și propunerile în vederea îmbunătățirii cadrului legal privind tragerea la răspundere penală a persoanelor juridice.

Pentru prima dată, în Republica Moldova, a fost analizat conținutul, precum și practica aplicării normelor procesual penale cu privire la urmărirea și judecarea cauzelor penale privind infracțiunile comise de persoane juridice. Mai mult, în teza de doctorat se regăsesc argumente actuale și pertinente în susținerea opiniilor doctrinarilor și cercetătorilor din domeniu.

Noutatea și originalitatea științifică tezei de doctorat constă de asemenea în analiza și cercetarea minuțioasă a doctrinei, dar și a hotărârilor instanțelor judecătorești în materia cercetată, fapt care a făcut posibilă scoaterea în evidență a particularităților urmăririi și judecării infracțiunilor comise de persoanele juridice. Subiectul abordat și valorificat în cadrul cercetării acoperă un gol în doctrina procesual penală din Republica Moldova, lucrarea fiind una de pionierat.

Baza legală și empirică a cercetării este formată din: a) normele prevăzute la art. 520 – 523, art. 523¹- 523⁷ CPP RM; b) reglementările procesual penale din legislației altor state în materia urmăririi penale și judecării cauzelor privind infracțiunile comise de persoane juridice; c) jurisprudența CtEDO; d) jurisprudența Curții de Apel Chișinău, a Curții de Apel Bălți, a Curții Supreme de Justiție; e) hotărârile Curții Constituționale.

Semnificația teoretică a tezei rezidă în faptul că lucrarea constituie un cadru teoretic și complex, avînd la fundament un număr impunător de cercetări doctrinare și empirice. Se impune caracterul multidisciplinar al demersului științific, vizînd dreptul procedural și material penal, acestea fiind în legătură de conexitate directă și indirectă cu tendințele științei procesual penale, dar și cu reformele sistemului de justiție realizate în Republica Moldova.

Valoarea practică a tezei se evidențiază prin faptul că rezultatele cercetării sunt direcționate în mod concret către perfecționarea legislației procesual penale și îmbunătățirea unor instituții. Aceste rezultate pot fi utilizate atât în cercetările științifice ulterioare, cât și în activitatea didactică.

Valoarea aplicativă a studiului se manifestă și prin faptul că: 1) propunerile autorului pentru îmbunătățirea Codului de procedură penală pot fi implementate de către legiuitor în procesul de legiferare; 2) recomandările practice, susținute în cadrul lucrării, sunt valoroase pentru judecători, procurori, avocați și justițiabili, acestea constituind o sursă alternativă pentru elaborarea și completarea unor cursuri pentru audienții Institutului Național al Justiției, fie a cursurilor destinate studenților la specialitățile de drept; 3) conținutul tezei poate fi folosit de către cercetători la elaborarea tezelor de licență, masterat, doctorat, fie în vederea pregătirii materialelor pentru prezentări, conferințe, prelegeri.

Date privind aprobarea rezultatelor. Rezultatele științifice și concluziile de bază ale prezentei teze de doctorat au fost puse în discuție la ședințele Departamentului Drept Procedural, Facultatea de Drept USM. Rezultatele investigațiilor științifice au fost reflectate în publicații ale autorului în reviste de specialitate din țară și în rezumate ale comunicărilor prezentate la conferințele științifice naționale și internaționale.

Indicarea limitelor rezultatelor obținute, cu stabilirea problemelor rămase nerezolvate.

Limitele rezultatelor obținute se rezumă la cercetarea subiectului referitor la particularitățile urmăririi penale și judecării cauzelor penale privind infracțiunile comise de persoane juridice; la analiza aprofundată a elementelor definitorii a procedurii speciale atât în Republica Moldova, cât și în alte țări, precum spațiul românesc.

Recomandări:

1. Completarea art. 275 din CPP RM alin. (5) cu sintagma *sau persoana juridică a fost lichidată*;
2. Completarea art. 521 din CPP RM cu un nou alineat – 2², cu următorul cuprins:
„Demersul procurorului, înaintat judecătorului de instrucție sau instanței de judecată, urmează să conțină obligatoriu următoarele:
 - 1) *obiectul bănuielii sau învinuirii;*
 - 2) *fapta incriminată;*
 - 3) *pedeapsa prevăzută de lege;*
 - 4) *circumstanțele relevante;*
 - 5) *motivarea imposibilității desemnării de către persoana juridică a unui reprezentant;*
 - 6) *motivarea alegerii persoanei propuse ca reprezentant;*
 - 7) *numele și prenumele persoanei care gestionează persoana juridică;*
 - 8) *funcția persoanei;*
 - 9) *acordul persoanei propuse ca reprezentant”.*
3. Completarea alin. (1) art. 523 CPP RM cu următorul conținut:

„Judecătorul de instrucție, în cursul urmăririi penale sau, după caz, instanța de judecată, la demersul procurorului, poate dispune, dacă consideră necesar, punerea persoanei juridice sub control judiciar, dacă există motive temeinice care justifică bănuiala rezonabilă că persoana juridică a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală și numai pentru a se asigura buna desfășurare a procesului penal”.

4. Introducerea unui nou art., 522¹, cu următorul cuprins:

„(1) Judecătorul de instrucție, în cursul urmăririi penale sau, după caz, instanța de judecată, la demersul procurorului, poate dispune, dacă consideră necesar, dacă există motive temeinice care justifică bănuiala rezonabilă că persoana juridică a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală și numai pentru a se asigura buna desfășurare a procesului penal, a uneia dintre următoarele măsuri:

1) interdicția inițierii ori, după caz, suspendarea procedurii de dizolvare, lichidare, reorganizare a persoanei juridice;

2) interdicția inițierii ori, după caz, suspendarea fuziunii, a divizării sau a reducerii capitalului social al persoanei juridice, începută anterior sau în cursul urmăririi penale;

3) interzicerea unor operațiuni patrimoniale, susceptibile de a antrena diminuarea activului patrimonial sau insolvența persoanei juridice;

4) interzicerea încheierii anumitor acte juridice, stabilite de organul judiciar.

(2) Măsurile preventive prevăzute la alin. (1) pot fi dispuse pe o perioadă de cel mult 60 de zile, cu posibilitatea prelungirii în cursul urmăririi penale și judecării cauzei, dacă se mențin temeiurile care au determinat aplicarea acestora, însă fiecare prelungire nu poate depăși 60 de zile.

(3) Încheierea judecătorului de instrucție sau, după caz, a instanței de judecată privitor la punerea persoanei juridice sub control judiciar poate fi atacată în termenul și modul prevăzut în art.308-311”.

BIBLIOGRAFIE

Legislație:

1. Cod de Procedură Penală al României / Legea nr.135/2010. [online]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/185907> [citat: 04.05.2024].
2. Cod Pénal (francez) [online]. Disponibil: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070719/LEGISCTA000006165265/ [citat: 22.02.2024].
3. Codul civil al Republicii Moldova. / Cod Nr. 1107 din 06-06-2002. Publicat: 01-03-2019 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, Nr. 66-75 art. 132. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112573&lang=ro [citat: 14.07.2023].
4. Codul de executare a Republicii Moldova / Cod nr. 443 din 24.12.2004. Publicat: 05-11-2010 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, Nr. 214-220, art. 704. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122067&lang=ro [citat: 22.02.2024].
5. Codul de procedură penală al Republicii Moldova / Cod nr.122 din 14.03.2003. Publicat: 05.11.2013 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.248-251, art.699. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=113967&lang=ro [citat: 31.11.2022].
6. Codul de procedură penală francez. [online]. Disponibil: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000006577676/2001-06-13 [citat: 21.03.2024].
7. Codul Penal (al României) din 17 iulie 2009. / Legea nr.286/2009. Publicat în *Monitorul Oficial al României*, nr.510 din 24 iulie 2009. ISSN: 1453-4495. [online]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/223635> [citat: 14.04.2024].
8. Codul penal al Republicii Moldova / Cod nr.985 din 18.04.2002. Publicat: 14.04.2009 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.72-74, art.195. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=17694&lang=ro# [citat: 26.02.2023]

9. Codul penal al RSSM din 24.03.1961. Publicat în *Veștile RSSM* nr. 10 în 1961. [online]. Disponibil: <https://www.scribd.com/doc/297718931/CODUL-PENAL-vechi> [citat: 12.12.2023].
10. Constituția României. [online]. Disponibil: <https://www.constitutiaronaniei.ro/> [citat: 24.02.2024].
11. Decizia CC a RM nr.4 din 20.01.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 206g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 282 din Codul de procedură penală (durata maximă de menținere a statutului de învinuit al persoanei). [online]. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=decizii&docid=749> [citat: 23.11.2023].
12. Decizia Curții Constituționale a României nr. 639 din 15.10.2019 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 20 alin. (1) teza întâi și ale art. 32 alin. (2) din Codul de procedură penală. Publicată în *Monitorul Oficial al României* nr. 3 din 06.01.2020. ISSN: 1453-4495. [online]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/197481> [citat: 12.05.2024].
13. Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție a României nr. 19 din 14 iunie 2017 referitoare la interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 491 alin. (2) și (3) din Codul de procedură, emitent înalta Curte de Casație și Justiție - completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, Publicat în *Monitorul oficial al României*, nr. 494 din 29 iunie 2017. ISSN: 1453-4495. [online]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/190601> [citat: 12.12.2023].
14. Hotărârea Curții constituționale nr. 30 din 22.11.2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 521 alin. (2) din Codul de procedură penală (Sesizarea nr. 132g/2018). [online]. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=677> [citat: 22.02.2023].
15. Legea nr. 1 din 06-02-2020 pentru modificarea unor acte normative. Publicat : 07-04-2020 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, Nr. 101 art. 163. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121121&lang=ro [citat: 02.02.2024].

16. Legea nr. 179 din 26-07-2018 pentru modificarea unor acte legislative, Publicat : 17-08-2018 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, Nr. 309-320 art. 498. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105536&lang=ro [citat: 22.04.2023].
17. Legea nr. 198 din 26.07.2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat. Publicat: 05.10.2007 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 157–160, art. 614. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=135569&lang=ro [citat: 21.03.2024].
18. Legea nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații. Publicat: 08.06.2012 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.113-118, art.373. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140305&lang=ro# [citat: 17.08.2023].
19. Legea nr. 83 din 14.04.2023 pentru modificarea unor acte normative. Publicată: 02-05-2023 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, Nr. 154 art. 240. ISSN: 2587-389XE / ISSN: 2587-3903. [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136756&lang=ro [citat: 24.01.2024].
20. Recommendation No. R (88) 18 of the Committee of Ministers to Member States Concerning liability of enterprises having legal personality for offences committed in the exercise of their activities (adopted by the Committee of Ministers on 20 October 1988 at the 420th meeting of the Ministers' Deputies). [online]. Disponibil: <https://rm.coe.int/native/09000016804f3d0c> [citat: 24.02.2023].
21. Sesizarea Curții Constituționale nr. 132 g/2018, ridicată în dosarul nr.1-588/2017. [online]. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=sesizari&docid=886> [citat: 22.02.2023].

Practica judiciară:

22. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 30 noiembrie 2021, Dosarul nr. 1a-620/2019.
23. Decizia Curții de Apel Bălți din 21 septembrie 2023, Dosarul nr. 1a-222/2020.
24. Decizia Curții de Apel Bălți din 29 mai 2019, Dosarul nr. 1a-830/2018.
25. Decizia Curții de Apel Chișinău din 01 decembrie 2021, Dosarul nr. 1a-663/2020.

26. Decizia Curții de Apel Chișinău din 02 decembrie 2019, Dosarul nr. 1a-1222/19.
27. Decizia Curții de Apel Chișinău din 02 octombrie 2019, Dosarul nr. 1a-48/19.
28. Decizia Curții de Apel Chișinău din 06 octombrie 2020, Dosarul nr. 1a-401/20.
29. Decizia Curții de Apel Chișinău din 09 aprilie 2021, Dosarul nr. 1a-2049/20.
30. Decizia Curții de Apel Chișinău din 12 octombrie 2020, Dosar nr. 1a-660/20.
31. Decizia Curții de Apel Chișinău din 15 februarie 2017, Dosarul nr. 1ra-273/2017
32. Decizia Curții de Apel Chișinău din 20 mai 2020, Dosarul nr. 1a-2311/19
33. Decizia Curții de Apel Chișinău, din 07 iunie 2018, Dosarul nr. 1a-348/18.
34. Decizia Curții de Apel Chișinău, din 28 octombrie 2019, Dosarul nr. 1ra-1065/2019.
35. Decizia Curții Supreme de Justiție din 03 octombrie 2017, Dosarul nr. 1ra-1219/2017.
36. Decizia Curții Supreme de Justiție 26 februarie 2019, Dosarul nr. 1ra-129/2019.
37. Decizia Curții Supreme de Justiție din 02 aprilie 2019, Dosarul nr. 1ra-574/2019.
38. Decizia Curții Supreme de Justiție din 03 octombrie 2017, Dosar nr. 1ra-1219/2017
39. Decizia Curții Supreme de Justiție din 04 octombrie 2017, Dosarul nr. 1ra-1459/17.
40. Decizia Curții Supreme de Justiție din 05 aprilie 2017, Dosarul nr. 1ra-501/2017.
41. Decizia Curții supreme de Justiție din 06 aprilie 2021, Dosarul nr. 1ra-9/21
42. Decizia Curții Supreme de Justiție din 06 octombrie 2021, Dosarul 1ra-1582/2021.
43. Decizia Curții Supreme de Justiție din 08 iunie 2021, Dosarul nr. 1ra-403/21
44. Decizia Curții Supreme de Justiție din 08 mai 2019, Dosarul nr. 1ra-870/2020.
45. Decizia Curții Supreme de Justiție din 09 februarie 2022, Dosarul nr. 1ra-2027/2021.
46. Decizia Curții Supreme de Justiție din 09 iulie 2020, Dosarul nr. 1ra-665/20.
47. Decizia Curții Supreme de Justiție din 13 mai 2020, Dosarul nr. 1ra-1022/2020.
48. Decizia Curții Supreme de Justiție din 14 iunie 2023, Dosarul nr. 1ra-1602/2022. [online].
Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=23413 [citat: 25.07.2023].
49. Decizia Curții Supreme de Justiție din 16 decembrie 2015, Dosarul nr. 1ra-1537/15.
50. Decizia Curții Supreme de Justiție din 16 martie 2021, Dosarul nr. 1ra-553/2021.
51. Decizia Curții Supreme de Justiție din 17 decembrie 2014, Dosarul nr. 1ra-1243/2014.
52. Decizia Curții Supreme de Justiție din 17 martie 2021, Dosarul nr. 1ra-802/2021
53. Decizia Curții Supreme de Justiție din 18 ianuarie 2023, Dosarul nr. 1ra-1090/22
54. Decizia Curții Supreme de Justiție din 19 noiembrie 2019, dosarul nr. 1ra-1156/2019
55. Decizia Curții Supreme de Justiție din 20 ianuarie 2016, Dosarul nr. 1ra-78/2016

56. Decizia Curții supreme de Justiție din 21 octombrie 2020, Dosarul nr. 1ra-1385/2020;
57. Decizia Curții Supreme de Justiție din 21 septembrie 2022, Dosarul nr. 1ra-438/22.
58. Decizia Curții Supreme de Justiție din 23 ianuarie 2019, Dosarul nr. 1ra-34/2019
59. Decizia Curții supreme de Justiție din 24 mai 2021, Dosarul nr. 1ra-983/2021
60. Decizia Curții Supreme de Justiție din 26 februarie 2019. Dosarul nr. 1ra – 129/2019.
61. Decizia Curții supreme de Justiție din 27 iunie 2017, Dosarul nr. 1ra-744/2017
62. Decizia Curții Supreme de Justiție din 28 iunie 2016, Dosarul nr. 1ra-347/16.
63. Decizia Curții Supreme de Justiție din 28 iunie 2021, Dosarul nr. 1ra-710/2021. [online].
Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=19049 [citat: 22.04.2023].
64. Decizia Curții Supreme de Justiție din 28 noiembrie 2017, Dosarul nr. 1ra – 1622/2017.
65. Decizia Curții Supreme de Justiție din 29 ianuarie 2019, Dosarul nr. 1ra-35/2019.
66. Decizia Curții supreme de Justiție din 29 martie 2017, Dosarul nr. 1ra-594/2017
67. Decizia Curții Supreme de Justiție din 30 octombrie 2019, Dosarul nr. 1ra-1906/2019.
68. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=4028 [citat: 21.03.2024].
69. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.6 din 24.12.2010 privind judecarea cauzelor penale în procedura acordului de recunoaștere a vinovăției. [online]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=28 [citat: 22.08.2024].

Practica Curții Europene a Drepturilor Omului:

70. Hotărârea CtEDO în cauza Amuur contra Franței. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-57988> [citat: 23.09.2024].
71. Hotărârea CtEDO în cauza Andonoski contra Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157279> [citat: 07.04.2024].
72. Hotărârea CtEDO în cauza Assanidze contra Georgiei. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-61875> [citat: 12.10.2024].
73. Hotărârea CtEDO în cauza B.K. M. Lojistik Tasimacilik Tivaret Limited Sirketi contra Sloveniei. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-170387> [citat: 07.04.2024].
74. Hotărârea CtEDO în cauza Barbera, Masegüe și Jacorbo contra Spaniei. [online] Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57429%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57429%22]}) [citat: 02.04.2024].

75. Hotărârea CtEDO în cauza Băcanu și SC „R” SA contra României. [online] Disponibil: <http://ier.gov.ro/traduceri/drepturile-omului/jurisprudenta-cedo/> [citat: 02.04.2024].
76. Hotărârea CtEDO în cauza Boldea împotriva României, par. 30. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=002-2849> [citat: 21.08.2023].
77. Hotărârea CtEDO în cauza Brualla Gómez de la Torre contra Spaniei. [online] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-62690%22%5D%7D> [citat: 02.04.2024].
78. Hotărârea CtEDO în cauza Credit Europe Leasing IFN SA contra României. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-228010> [citat: 07.04.2024].
79. Hotărârea CtEDO în cauza Dupuis și alții contra Franței. [online] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-80903%22%5D%7D> [citat: 12.04.2024].
80. Hotărârea CtEDO în cauza Ezeh și Connors contra Marii Britanii. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-61333%22%5D%7D> [citat: 21.10.2024].
81. Hotărârea CtEDO în cauza Former King of Greece și alții contra Greciei. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59051> [citat: 23.09.2024].
82. Hotărârea CtEDO în cauza Forminster Enterprises Limited împotriva Republicii Cehia. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-103891> [citat: 07.04.2024].
83. Hotărârea CtEDO în cauza Fortum oil and gas OY contra Finlandei. [online]. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-22846%22%5D%7D> [citat: 07.08.2023].
84. Hotărârea CtEDO în cauza Garyfalou AEBE contra Greciei. In: *Recueil des arrêts et décisions 1997-V*, p. 1830, §32. [online]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Reports_Recueil_2011-I [citat: 21.10.2024].
85. Hotărârea CtEDO în cauza Giannetaki E. și S. Metaforiki LTD Giannetakis contra Greciei. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-83862%22%5D%7D> [citat: 21.10.2024].
86. Hotărârea CtEDO în cauza GK Statyba Ltd and Guselnikovas contra Lituaniei. [online]. Disponibil: <https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=001-162443> [citat: 23.09.2024].
87. Hotărârea CtEDO în cauza Hadjinastassiou împotriva Greciei. [online]. Disponibil: https://lege5.ro/Gratuit/ge2tqobygi3a/hotararea-privind-cauza-hadjianastassiou-contra-greciei#google_vignette [citat: 21.08.2023].
88. Hotărârea CtEDO în cauza Handyside vs. Regatul Unit. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57499> [citat: 23.09.2024].

89. Hotărârea CtEDO în cauza Iatridis contra Greciei. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58227> [citat: 23.09.2024].
90. Hotărârea CtEDO în cauza Ignatenco contra Republicii Moldova. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124098> [citat: 11.04.2024].
91. Hotărârea CtEDO în cauza K. S. și K. S. AG contra Elveției. [online] Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-87152%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-87152%22]}) [citat: 12.04.2024].
92. Hotărârea CtEDO în cauza Keskinen and Veliekset Keskinen Oy contra Finlandei. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155760> [citat: 07.08.2023].
93. Hotărârea CtEDO în cauza Khalfaoui contra Franței, [online] Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-58374%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58374%22]}) [citat: 02.04.2024].
94. Hotărârea CtEDO în cauza Marpa Zeeland B. V. și Metal Welding B. V. contra Olandei. [online] Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-67354%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-67354%22]}) [citat: 02.04.2024].
95. Hotărârea CtEDO în cauza Mohammad Yassin Dogmoch contra Germaniei. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-138813> [citat: 07.04.2024].
96. Hotărârea CtEDO în cauza OAO Neftyanaya kompaniya Yukos contra Rusiei,. [online] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-106308> [citat: 02.04.2024].
97. Hotărârea CtEDO în cauza Paykar Yev Haghtanak Ltd contra Armeniei. [online] Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-84119%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-84119%22]}) [citat: 02.04.2024].
98. Hotărârea CtEDO în cauza Podbielski și PPU Polpure contra Poloniei [online] Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:\[%22001-69911%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-69911%22]}) [citat: 02.04.2024].
99. Hotărârea CtEDO în cauza Radio France și alții contra Franței. [online] Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-67328%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-67328%22]}) [citat: 12.04.2024].
100. Hotărârea CtEDO în cauza Ruiz Torija contra Spaniei. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57909> [citat: 21.08.2023].
101. Hotărârea CtEDO în cauza Saunders contra Regatului Unit. [online] Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:\[%22001-58009%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-58009%22]}) [citat: 12.04.2024].
102. Hotărârea CtEDO în cauza SC IMH Suceava SRL contra României. [online] Disponibil: <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/IMH-Suceava-SRL-impotriva-Romaniei.pdf> [citat: 02.04.2024].

103. Hotărârea CtEDO în cauza SC Plastik Abc SA contra României. [online] Disponibil: <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Cauza-SC-PLASTIK-ABC-SA-impotriva-Romaniei.pdf> [citât: 02.04.2024].
104. Hotărârea CtEDO în cauza Schenck contra Elveției. [online] Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62129#{%22itemid%22:\[%22001-62129%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62129#{%22itemid%22:[%22001-62129%22]}) [citât: 02.04.2024].
105. Hotărârea CtEDO în cauza *Société Stenuit contra Franței*. [online] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe> [citât: 02.04.2024].
106. Hotărârea CtEDO în cauza Sporrong și Lönnroth împotriva Suediei. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57580> [citât: 23.09.2024].
107. Hotărârea CtEDO în cauza Sud Fondi SRL și alții contra Italiei. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90797> [citât: 23.09.2024].
108. Hotărârea CtEDO în cauza Tinnelly & Sons Ltd and Others and McElduff and Others contra United Kingdom. [online] Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-58195%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58195%22]}) [citât: 02.04.2024].
109. Hotărârea CtEDO în cauza Van de Hurk împotriva Țărilor de Jos, par. 61. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=002-10439> [citât: 21.08.2023].
110. Hotărârea CtEDO în cauza Varvara contra Italiei. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-128094> [citât: 23.09.2024].
111. Hotărârea CtEDO în cauza Vastberga Taxi Aktiebolag și Vulic contra Suediei. [online] Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-5831%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-5831%22]}) [citât: 12.04.2024].
112. Hotărârea CtEDO în cauza Wellane Limited contra României. [online]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-191402> [citât: 23.09.2024].

Surse științifice:

113. ABABEI, E. Cu privire la scopul aplicării sechestrului asupra bunurilor în procesul penal. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2015, nr.4 (35), pp.50-54. ISSN 1857-2405. [online]. Disponibil: https://www.inj.md/sites/default/files/17/50_54_Cu%20privire%20la%20scopul%20aplicarii

[%20sechestrului%20asupra%20bunurilor%20in%20procesul%20penal.pdf](#) [citat: 22.05.2024].

114. APETREI, M. *Drept procesual penal. Partea specială*. Vol. II. București: Ed. OSCAR PRINT, 1999.
115. ARAMĂ, E., COCA, G. Restrângerea expresă a drepturilor fundamentale de către prevederile constituționale din România și Republica Moldova. În: *Studii de drept românesc*, an 21 (54), nr. 1, ianuarie-martie 2009. pp.41-47. [online]. Disponibil: <https://www.rsdr.ro/Art-3-1-2009.pdf> [citat: 22.02.2024].
116. BARBĂNEAGRĂ, A. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu*. Chișinău: ARC, 2003. 836 p. ISBN 9975-61-291-1.
117. BASARAB, M. *Drept penal. Partea generală*. vol. I, ediția a 3-a, revizuită și adăugită. București: Editura Lumina Lex, 2001.
118. BECCARIA, C. *Traite des delits et des peines*. Paris: Ed. Flammarion, 1991.
119. BOLLE, P.H. Origines et destin d'une institution menacée la presumption d'innocence. In: *Melanges en l'honneur de Jean Pradel*, Paris: Ed. Cujas, 2006.
120. BOTEZATU, R., MUNTEANU, V. *Protecția drepturilor omului la aplicarea măsurilor procesuale de constrângere*. Chișinău: Editura ARC, 2006. 376 p. ISBN 978-9975-61-418-4.
121. BOTNARU, S., BURAVCENCO, I. Pedepsele ce pot fi aplicate persoanelor juridice – subiect al infracțiunii. În: *Integrare prin cercetare și inovare*. 2016, Științe juridice, vol.1, pp.45-48. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/45-48_7.pdf [citat: 12.11.2023].
122. BOTNARU, S., ȘAVGA, A., GROSU, V., GRAMA, M. *Drept penal. Partea generală*. Vol.1, ediția a 2-a. Chișinău: Cartier Juridic, 2005. 620 p. ISBN 9975-79-329-0.
123. BULAI, C. *Drept penal român. Partea generală*. vol. II. București: Casa de Editură și Presă „Șansa”, 1992.
124. BULAI, C., FILIPAȘ, A., MITRACHE, C. *Drept penal român*. Curs selectiv pentru licență. București: Press Mihaela, 1997. 460 p.
125. BURUIANĂ, O., BOTNARU, S. Răspunderea penală a persoanei juridice. În: *Studia Universitatis Moldaviae*, 2015, nr. 8 (88), Seria „Științe sociale”, pag. 77-80. ISSN 1814 –

- 3199, ISSN online 2345-1047. [online]. Disponibil:
https://ojs.studiamsu.md/index.php/stiinte_sociale/article/view/5048 [citat: 27.07.2023].
126. CERNALEV, V. Amendă în sistemul pedepselor penale. Noțiune, aspecte juridice și dimensiunile pe care activează. În: *Revista Națională de Drept*, 2018, nr.1-3 (207-209), pp.80-82. ISSN 1811-0770. [online]. Disponibil:
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/80-82_0.pdf [citat: 14.04.2024].
127. CERNOMOREȚ, S. Abordări teoretice privind pedeapsa în calitate de componentă de bază a sistemului sancțiunilor penale. În: *Administrarea publică*, 2018, nr.2(98), pp.76-83. ISSN 1813-8489. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/62526 [citat: 23.09.2023].
128. CIUNCAN, D. Răspunderea penală a persoanei juridice. [online]. Disponibil:
<https://dorin.ciuncan.com/documentare/raspunderea-penala-a-persoanei-juridice/> [citat: 14.09.2023].
129. *Codul de procedură penală. Comentariu pe articole. Art.1-603.* / Coord.: M. Udrioiu. București: Ed. C. H. BECK, 2015. 1691 p. ISBN 978-606-18-0409-2.
130. COJOCARU, A. Pedeapsa complementară a dizolvării persoanei juridice. În: *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Științe Juridice*, Nr. 4/2016. [online]. Disponibil: https://www.utgjiu.ro/revista/jur/pdf/2016-04/10_.pdf [citat: 11.09.2023].
131. COSTEA, G. Răspunderea penală a persoanei juridice: abordări teoretico-practice. În: *Interuniversitaria*, Ediția 18, vol.4, 2022, pp.82-89. ISBN: 978-9975-50-281-8 [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/82-89_10.pdf [citat: 26.02.2023].
132. COSTIN, D. M. *Răspunderea persoanei juridice în dreptul penal român*. București: Ed. Universul Juridic, 2010. 600 p. ISBN978-973-127-393-8.
133. CRIȘU, A. *Drept procesual penal. Partea generală conform noului Cod de procedură penală*. Ediția a 2-a, revizuită și actualizată. București: Editura Hamangiu, 2017, 600 p. ISBN 978-606-27-0783-5.
134. CRIȘU, A. *Drept procesual penal. Proceduri speciale*. București: Ed. ALL BECK, 2004. 216 p. ISBN: 973-655-516-X.
135. CUCIURCĂ, A. Reglementarea aplicării și contestării sechestrului asigurator asupra bunurilor. În: *Abordări moderne privind drepturile patrimoniale/ Materialele conferinței*

- internaționale, Chișinău, 12-13 mai, 2022. pp.314-320. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/314-320_6.pdf [citat: 23.04.2024].
136. DASCĂLU, M. Aspecte noi referitoare la regimul juridic al sechestrului. În: *Revista Națională de Drept*, Nr. 9, 2003, pp 21-30. ISSN 1811-0770.
 137. DOGARU, M. Considerații generale privind răspunderea penală a persoanelor juridice în sistemul de drept din Republica Moldova. În: *Закон и жизнь*, 2010, nr. 5 (222), pp.41-46. ISSN 1810-3081.[online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/26657 [citat: 12.08.2023].
 138. DOLEA, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. Ediția a 2-a. Chișinău: Ed. Cartea Juridică, 2020. 1408 p. ISBN 978-9975-3418-0-6.
 139. DOLEA, I. et al. *Codul de procedură penală. Comentariu*. Chișinău: Editura Cartier, 2005. 765 p. ISBN 9975-79-342-8.
 140. DOLEA, I. et al. *Drept procesual penal*, Ediția I. Chișinău: Cartier, 2005. 960 p. ISBN 9975-79-343-6
 141. DOLEA, I. et al. *Drept procesual penal*. Ediția a 3-a, revizuită și completată. Chișinău: Cartea Juridică, 2009, ISBN 978-9975-78-833-5.
 142. DONGOROZ V. et al. *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea specială*. Vol. VI. Ediția a 2-a. București: Ed. Academiei Române, 2003. 444 p. ISBN: 978-973-655-357-8.
 143. DONGOROZ, V. et al. *Explicațiile teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea generală*. vol. V, Ediția a 2-a, București, 2003, 432 p. ISBN 978-973-655-356-1.
 144. DONGOROZ, V. et al. *Noul Cod de procedură penală și Codul de procedură penală anterior – prezentare comparativă*. București: Editura Politică, 1969. 464 p.
 145. DONGOROZ, V. *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. 2. București: Editura Academiei, 1970, 469 p.
 146. DONGOROZ, V., KAHANE, S., ANTONIU, G. et.al. *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea specială*. Vol. II. București: Editura Academiei Române, 1976. 436 p.
 147. DUMITRESCU, F.G. Particularitățile vizând reprezentarea persoanelor juridice în procesul penal. În: [*Particularitățile adaptării legislației Republicii Moldova și Ucrainei la*](#)

- [legislația Uniunii Europene, Chișinău, 2020](#), p.168-174. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/113723 [citat: 04.03.2023].
148. DUMITRESCU, F.-G. Procedura privind urmărirea penală și judecarea cauzelor privind infracțiunile săvârșite de persoane juridice studiu comparativ între reglementarea din Republica Moldova și România. În: *Tendențe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători*. Ediția a 9-a. vol.II. Chișinău, 2020, pp.172-176. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/172-176_5.pdf [citat: 09.10.2023].
149. DUMITRESCU, F.G. Rolul judecătorului de drepturi și libertăți în cursul urmăririi penale privind măsurile asiguratorii luate față de persoana juridică suspectă/ inculpată. În: *Legea și viața*, 2022, nr.1(S), pp.47-50. ISSN 2587-4373. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/156239 [citat: 21.09.2023].
150. DUMITRESCU, F.G. Specificul și unele particularități ale aplicării măsurilor preventive în privința persoanelor juridice. În: *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2020, nr. 5(16), pp.43-45. ISSN 2345-1130. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/43-48_23.pdf [citat: 11.04.2024].
151. DUMITRESCU, F.-G. Unele reflecții de ordin teoretico-practic privind procedura de urmărire și judecarea infracțiunilor comise de persoanele juridice. În: *Realități și perspective ale învățământului juridic național*. Vol.2. Chișinău, 2019, pp.564-574. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/564-574.pdf [citat: 20.05.2023].
152. DUMNEANU, L. Conceptul de pedeapsă în dreptul penal comparat. În: *Studia Universitatis Moldaviae*, seria „Științe sociale”, 2007, nr.3, pp. 112-115. ISSN 1857-2081. [online]. Disponibil: <https://social.studiamsu.md/wp-content/uploads/2007/01/22.-p.112-115.pdf> [citat: 20.08.2023].
153. ELLIS, E. *The principle of proportionality in laws of Europe*. Portland: Hart Publishing, 1999. 224 p. ISBN 1841130079.
154. FERRI, E. *La sociologie criminelle*, Paris: Dalloz, 1905, 648 pag. ISBN: 9782247059720.
155. FEVRIER, C. La responsabilité penales des personnes morales. [online]. Disponibil: <https://aideauxtd.com/la-responsabilite-penale-des-personnes-morales/#t-1675872399701> [citat: 13.02.2023].

156. FLORIAN, E. *Diritto procesuale penale*. Torino: Unione Tipografice, Editrice Torinese, 1939. XXV + 637 p.
157. GARRAUD, R. *Précis de droit criminel*, Paris, 1912. XX-1049 pp.
158. Ghid privind art. 6 din convenție: dreptul la un proces echitabil (latura penală). [online]. Disponibil: <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/2018/11/Ghid-art.-6-pen-2013.pdf> [citat: 21.08.2023].
159. Ghidul privind procedura de urmărire penală și judecare a infracțiunilor comise de persoane juridice. Aprobă prin Ordinul Procurorului General nr. 98/11 din 22.12.2020.
160. GHIȚULESCU, B. Considerații privind răspunderea penală a persoanelor juridice. În: *Legea și viața*, 2007, nr. 1. ISSN: 1810-309X.
161. GORDILĂ, N., GÎRLEA, A. Procedura de examinare a infracțiunilor comise de persoane juridice. În: *Manualul Judecătorului pentru cauze penale*. / Asociația Judecătorilor din Moldova, Chișinău, 2013. pp. 1055-1064. ISBN: 978-9975-53-231-0.
162. GRAMA, M., BOTNARU, S., ȘAVGA, A., MARTIN, D. *Drept penal. Partea generală*. Vol.2. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016, 336 p.
163. GROPA, M. Aspecte privind investigarea infracțiunilor comise cu utilizarea materialelor radioactive, chimice, biologice. În: *Promotion of Social and Economic Values in the Context of European Integration*, 4th International Conference. Vol. II, Chișinău, 3-4 decembrie 2021, pp.38-58. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/155355 [citat: 27.08.2023].
164. GROPA, M. Planificarea procesuală a acțiunilor de urmărire penală în cadrul investigării infracțiunilor de criminalitate organizată. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2023, Nr. 2 (65), pp.18-23. ISSN: 1857-2405. [online]. Disponibil: https://www.inj.md/sites/default/files/new/23/18-23_43.pdf [citat: 27.08.2023].
165. GROSU, S., LEU, P. Particularitățile reprezentării victimei persoană juridică în procesul penal. În: *Revista Procuraturii Republicii Moldova*, 2022, nr.9, pp. 21-27. ISSN 2587-3601 / ISSN 2587-361X. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/21-27_27.pdf [citat: 03.09.2024].
166. GROSU, V. *Problematica răspunderii penale a persoanelor juridice și a altor subiecte colective de drept (analiza situației prin prisma dreptului comparat)*. Tz.de doctor în drept. Chișinău, 2003. 166 p.

167. GURGHIS, A. Provocările introducerii în legislația procesual-penală a acordului judiciar de interes public. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2024, nr. 2(69), pp.13-17. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/208388 [citat: 22.09.2024].
168. GURGHIS, A. Reprezentantul persoanei juridice în reglementările codului de procedură penală al Republicii Moldova și României. În: *Perspectivelor și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației*, Ed. Volumul XI, 6 iunie 2024, Cahul. Cahul: Tipografia „CentroGrafic” SRL, Cahul, 2024, Vol.11, Partea I, pp. 118-123. ISSN 2587-3571.
169. GURGHIS, A.. DOLEA, I. Aspecte de drept comparat privind urărirea și judecarea infracțiunilor săvârșite de persoane juridice. În: *Revista Studia Universitatis Moldaviae*, Seria „Științe Soociale”. ISSN 1814-3199, pp. 115 – 120.
170. GURGHIS, A.. Sistemul măsurilor preventive aplicate persoanelor juridice. În: *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM: științe juridice*, 2024, nr. 19, pp. 200-208. ISSN 1857-0976. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13933320>.
171. GURGHIS, A. Aplicarea măsurilor asigurătorii pentru repararea prejudiciului cauzat de persoana juridică. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2024, nr. 3(70), pp. 27-32. ISSN 1857-2405. DOI: [https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.3\(70\).04](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.3(70).04) .
172. GURSCHI, C., ROMAN, D. Dreptul de proprietate. În: *Manualul judecătorului pentru cauze penale*. / Asociația Judecătorilor din Moldova. Chișinău, 2013. pp.221-240.
173. IALANJI, A. Citarea inculpatului – analiză comparativă și judecarea cauzei în lipsa acestuia. În: *Buletinul științific al Universității de stat „B.P.Hasdeu” din Cahul*. Seria „Științe sociale”, 2018, nr. 2(8), pp.82-100. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/87622 [citat: 05.05.2023].
174. JITARU, D. Numirea reprezentantului persoanei juridice duce la o practică judiciară unitară? 30 iunie 2017. [online]. Disponibil: <https://lexcafe.ro/tag/dezlegare-chestiune-de-drept/> [citat: 20.08.2023].
175. KAHANE, S. *Drept procesual penal*. București: Ed. didactică și pedagogică, 1963. 190 p.
176. KOKI, KOUAMÉ HUBERT. *Les droits fondamentaux des personnes morales dans la convention européenne des droits de l’homme*. Droit. Université de La Rochelle, 2011.

- [online]. Disponibil: <https://theses.hal.science/tel-00808648/file/2011KOKI - 25372.pdf> [citat: 12.04.2024].
177. KRAUSS, von R. *Der Grundsatz der Verhältnismäßigkeit. In seiner Bedeutung für die Notwendigkeit des Mittels im Verwaltungsrecht*. Hamburg: Appel, 1955.
 178. LARGUIER, J. *Procédure penale*. 17^e éd. Paris: Dalloz, 1999. 290 p. ISBN: 9782247050970.
 179. *Law on criminal liability of legal entities. under the Laws of the Republic of Montenegro*. [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/356530089_Criminal_Liability_of_Legal_Entities_under_the_Laws_of_the_Republic_of_Montenegro [citat: 22.02.2024].
 180. LICHII, B. *Urmărirea penală (studiu comparat)*. Centrul de instruire a judecătorilor și Centrul de Drept. Chișinău, 2000. 271 p.
 181. LONGINESCU, S. *Legi vechi românești și izvoarele lor*, vol. I. București, 1912.
 182. *Law on the liability of legal entities for criminal offences*. [online]. Disponibil: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Mercenaries/WG/Law/Serbia/LawOnLiability.pdf> [citat: 22.02.2024].
 183. MANEA, V. *Drept execuțional penal*. Note de curs. Chișinău: F.E.-P Tipografia Centrală, 2014. 744 p. ISBN 978-9975-53-434-5.
 184. MASCALA, C., AMAUGER-LATTES, M.-C. Les évolutions de la responsabilité pénale des personnes morales en droit de l'entreprise. [online] pag. 291-304. Disponibil: <https://books.openedition.org/putc/3052> [citat: 22.03.2023].
 185. MASSIAS, F. Le champ penal européen seón la Cour européenne des droits de l'homme: interprétation autonome et applicabilité des articles 6 et 7 de la Convention européenne des droits de l'homme. In: *Le champ penal: Melanges à l'honneur de Reynald Ottenhof*, Paris: Dalloz, 2006.
 186. MATEUȚ, Gh. *Tratat de procedură penală. Partea generală*. vol. II. București: Ed. C. H. BECK, 2012. 907 p. ISBN 978-973-115-252-3.
 187. MICULESCU, P. *Statul de drept*. București: Lumina Lex, 1998. 312 p.
 188. MIREL, D. *Instrumente juridice. Ghid de cercetare penală*. București: Ed. C. H. BECK, 2012. 344 p. ISBN/ISSN: 978-606-18-0071-1.

189. MOHAMED EL SAYED, K.E. *Le problème de la responsabilité des personnes morales*. Thèse de doctorat. Paris, 1988.
190. MORARI, V., DONCIU, A. *Ghid practic pentru investigarea infracțiunilor de corupție și a celor conexe*. Document de uz intern destinat procurorilor și investigatorilor anticorupție. Chișinău, 2009.
191. NEAGU, I. *Dreptul procesual penal. Partea specială*. București: Editura Academiei Române, 1994.
192. NEAGU, I., DAMASCHIN, M. *Tratat de procedură penală, Partea generală*. Editia a 2-a, București: Editura Universul juridic, 2015, 760 p. ISBN: 978-606-673-577-3.
193. NEAGU, I., DAMASCHIN, M. *Tratat de procedură penală, Partea specială*. Ediția a 3-a, revizuită și adăugită. București: Universul Juridic, 2021. ISBN 978-606-39-0601-5.
194. NEAGU, I., DAMASCHIN, M. *Tratat de procedură penală, Partea specială. În lumina noului cod de procedură penală. 2015*. Vol.II. București: Universul Juridic, 2014-2015. ISBN 978-606-673-385-4.
195. NEAGU, I., DAMASCHIN, M. *Tratat de procedură penală, Partea specială, în lumina noului cod de procedură penală*. Vol.I. București: Universul Juridic, 2015. pag. 507. ISBN 978-606-673-371-7.
196. NEAGU, I., DAMASCHIN, M. *Tratat de procedură penală. Partea generală. În lumina noului Cod de procedură penală*. București: Universul Juridic, 2014, ISBN 978-606-673-376-2.
197. NEAGU, N., GAMENT, N., BAICULESCU, V. *Drept penal. Partea generală*. București: Ed. Universul Juridic 2019. 825 p. ISBN 978-606-39-0210-9.
198. *Nota informativă la proiectul Legii pentru modificarea unor acte normative*. [online]. Disponibil: https://www.justice.gov.md/sites/default/files/document/attachments/2._nota_pl_modif_1_10_0.pdf [citat: 21.11.2023].
199. *Opinie asupra proiectului de lege pentru modificarea unor acte normative (proceduri simplificate în procesul penal)*. [online]. Disponibil: https://www.capc.md/wp-content/uploads/2022/12/Opinie-CAPC-proceduri-simplificate-Cod-penal_web.pdf [citat: 22.11.2023].

200. Organizarea și planificarea activității de urmărire penală. [online]. Disponibil: <https://www.scribd.com/document/367971639/136227130-Organizarea-%C5%9Fi-planificarea-activit%C4%83%C5%A3ii-de-urm%C4%83rire-penal%C4%83-docx> [citât: 27.08.2023].
201. OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D. *Urmărirea penală*. Chișinău: Cartea militară, 2021. 410 p. ISBN 978-9975-157-58-2.
202. OSOIANU, T.; ORÎNDAȘ, V. *Procedură Penală*. Chișinău: Acad. „Ștefan cel Mare” a M.A.I. al RM, 2004. 256 p. ISBN: 9975-9835-5-3.
203. OSTAVCIUC, D. Analiza dezideratelor legate de competența înfăptuirii urmăririi penale. În: *Legea și viața*, martie – aprilie 2021. ISSN: 1810-309X. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/30-39_5.pdf [citât: 25.05.2023].
204. PAUN, P., PAUN, A. Analiza juridică a pedepselor penale aplicate persoanelor fizice în Republica Moldova. În: *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova*, 2016, nr.XVI (2), pp.50-56. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/92216 [citât: 12.12.2023].
205. PAVEL-GUZUN, I. Considerente cu privire la reforma procedurilor sumare în procesul penal. În: *Revista Națională de Drept*, 2023, nr. 2(250), pp.73-84. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/204714 [citât: 22.11.2023].
206. PAVEL-GUZUN, I. Particularitățile probatoriului în cadrul procedurilor sumare. Tz de doctor în dr., Chișinău, 2024, 243 pag. Disponibil: <https://www.anacec.md/files/Pavel-Guzun-teza.pdf> [citât: 23.09.2024].
207. PĂTULEA, V. *Proces echitabil. Jurisprudența comentată a Curții Europene a Drepturilor Omului*. București: Institutul Român pentru Drepturile Omului, 2007. [online]. Disponibil: https://irido.ro/irido/pdf/174_ro.pdf
208. PĂVĂLEANU V. *Drept procesual penal. Partea specială*. București: Ed. Lumina Lex, 2002. 635 p.
209. PĂVĂLEANU, V. Răspunderea penală a persoanei juridice în România și în dreptul comparat. În: *Revista de Drept Penal*. 2013. nr.2. ISSN: 1223-079000902. [online]. Disponibil: http://www.umk.ro/images/documente/publicatii/conferinta2013/vasile_pavaleanu.pdf [citât: 26.02.2023].

210. *Pedepsele aplicabile persoanelor juridice*. [online]. Disponibil: <https://htcp.eu/pedepsele-aplicabile-persoanelor-juridice/> [citat: 14.04.2024].
211. PREDESCU, O., UDROIU, M. *Convenția europeană a drepturilor omului și dreptul procesual penal român*, București: Ed. C. H. Beck, 2007. 792 p. ISBN/ISSN: 978-973-115-201-1
212. PINTEA, A., PINTEA, D.C., BĂLĂNESCU, A.C. *Urmărirea penală. Aspecte teoretice și practice. Modele de acte procesuale și procedurale*. Ediția a 2-a, revăzută și adăugită. București: Universul juridic, 2020. 600 p. ISBN 978-606-39-0607-7.
213. PÎNTEA, A. Bănuiala rezonabilă și actul de sesizare. În: *Vector European*, 2020, nr.1, pp. 32-35. ISSN 2345-1106, ISSN e 2587-358X. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/32-35_36.pdf [citat: 05.05.2023].
214. POALELUNGI, M., DOLEA, I., VIZDOAGĂ, T. *Manualul Judecătorului pentru cauzei penale*. Ediția I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. 1192 p. ISBN 978-9975-53-231-0.
215. POPȘOI, D. Reflecții cu privire la excepțiile de la publicitatea procesului penal prin prisma dreptului la un proces echitabil. În: *Integrare prin cercetare și inovare. Științe juridice*, 2017, pp.214-218. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/214-218_15.pdf [citat: 09.11.2023].
216. RACU, V. Aplicarea confiscării extinse în procedura simplificată de judecare a cauzei penale și în procedurile speciale. În: *Studia Universitatis Moldaviae*, seria „Științe sociale”, 2024, nr. 3 (173). pp.110-117. ISSN: 1857-2081. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/110-117_24.pdf [citat: 22.11.2023].
217. RĂMUREANU, V. *Competența penală a organelor judiciare*. București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1980.
218. *Referințe asupra noțiunii, scopului, funcțiilor și sistemului pedepsei*. [online]. Disponibil: <https://criminology.md/referinte-asupra-notiunii-scopului-functiilor-sl-sistemului-pedepsei/> [citat: 23.09.2023].
219. RENUCCI, J.F. *Application de la Convention européenne des droits de l’homme à une personne morale*, 1992. [online] Disponibil: <https://shs.hal.science/halshs-02203690> [citat: 12.04.2024].

220. RENUCCI, J.F. *Traite de droit européen des droits de l'homme*. 3-me éd. Paris: L.G.D.J., 2007. 1135 p. IDNP 978-2275-023-29-8.
221. ROUSSEAU, L., NABIH, N. Les dérives néfastes du mécanisme de la Convention judiciaire d'intérêt public. [online]. Disponibil: <https://www.dalloz-actualite.fr/node/derives- nefastes-du-mecanisme-de-convention-judiciaire-d-interet-public> [citat: 12.04.2024].
222. SLĂVOIU, R. *Protecția penală a vieții private*. București: Universul Juridic, 2016. 640 p. ISBN 978-606-673-744-9.
223. SPATARI, M. Analiza comparativă a pedepselor penale aplicabile persoanei juridice în legislația penală a Republicii Moldova și a României. În: *Tradiție și inovare în cercetarea științifică* : Materialele Conf. Șt. cu participare Intern., Ed. a 10-a, 08 oct. 2021. Bălți: [S. n.], 2022 (CEU US). Vol. II. p. 153-159. ISBN 978-9975-50-272-6. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/153-159_12.pdf [citat: 25.05.2023].
224. SPROUL, G. Compliance of EC Fines with Convention on Human Rights. In: *European Competition Law Review*, 1993, 14(1), p.12-13.
225. STAICU, I. *Executarea hotărârilor penale*: Rez. tezei de doctorat. București, Universitatea București, 2008.
226. STAMATIN, Ș., GHEORGHIȘ, A. Sistemul măsurilor preventive. În: *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova*. Științe socioumane, ediția a X-a. pp.115-121. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Sistemul%20masurilor%20preventive%20.pdf [citat: 18.08.2023].
227. STĂNILĂ, L. Dreptul la tăcere în cazul persoanei juridice. În: *Revista Universul Juridic*, nr. 11 noiembrie 2020, pag. 55-79. [online]. Disponibil: https://revista.universuljuridic.ro/wp-content/uploads/2021/01/07_- Revista Universul Juridic nr 11-2020 PAGINAT BT L Stanila.pdf [citat: 23.09.2023].
228. STEFANI, G. *Cours de droit pénal général et de criminologie* Paris, 1960.
229. STRETEANU, F., CHIRIȚĂ, R. *Răspunderea penală a persoanelor juridice*. București: Editura Rosetti, 2002. 222 p. ISBN 978-973-837-816-2; 973-8378-16-8.
230. STROGOVICI, M.S. *Procesul penal sovietic*. București: Editura de Stat pentru Literatură Juridică, 1950. 575 p.

231. TANOVICEANU, I. *Tratat de drept și procedură penală*. Vol.3. București: Curierul judiciar, 1924. 868 p.
232. TĂNĂSESCU I. *Licit și ilicit*. București: Editura INS Brâncoveni, 1994. 221 p.
233. *The New Law Journal*, 1987, nr. 6300.
234. THEODORU, Gr. *Drept procesual penal. Partea specială*. Iași: Cugetarea, 1998. 644 p.
235. THEODORU, Gr. *Tratat de drept procesual penal*, ed. a 2-a, București: Ed. Hamangiu, 2008. 1080 p. ISBN/ISSN: 978-973-1836-86-7.
236. THEODORU, Gr. *Tratat de drept procesual penal*. Ediția a 3-a. București: Ed. Hamangiu, 2013. 896 p. ISBN 978-606-522-441-4.
237. THEODORU, GR., CHIȘ, I.-P. *Tratat de drept procesual penal*. Ediția a 4-a. București: Editura Hamangiu, 2020. 1192 p. ISBN 978-606-27-1671-4.
238. THEODORU, GR., MOLDOVAN, L. *Drept procesual penal*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1979. 351 p.
239. TRANDAFIR A.-R. *Răspunderea penală a persoanei juridice*. București: Editura C. H. Beck, 2020. 592 p. ISBN 978-606-18-1002-4.
240. TRANDAFIR, A.-R. Proces penal echitabil. Agravarea situației unei persoane fizice și a unei persoane juridice de către instanțele de apel și recurs fără o procedură orală nu încalca art. 6 din Convenție. [online]. Disponibil: <https://www.juridice.ro/208605/cedo-proces-penal-echitabil-agravarea-situatiei-unei-persoane-fizice-si-a-unei-persoane-juridice-de-catre-instantele-de-apel-si-recurs-fara-o-procedura-oral-a-nu-incalca-art-6-din-conventie.html> [citat: 07.08.2023].
241. TRANDAFIR, A.-R. *Protecția drepturilor fundamentale ale persoanelor juridice în jurisprudența CEDO*. București: Editura C. H. Beck, 2015. ISBN 978-606-18-0486-3.
242. UDROIU, M. *Codul de procedură penală. Comentariu pe articole*. București: Ed. C. H. BECK, 2015. 639 p. ISBN 978-606-18-0409-2/
243. UDROIU, M. *Procedura penală. Partea generală*. Volumul I. Ediția a 6-a. București: Editura C. H. Beck, 2019. 1269 p. ISBN 978-606-18-0878-6.
244. UDROIU, M. *Procedura penală. Partea generală*. Volumul II. Ediția a 6-a. București: Editura C. H. Beck, 2019. ISBN 978-606-18-0878-6.

245. UDROIU, M. *Procedura penală. Partea specială*. Ediția a 6-a, revizuită și adăugită. București: Editura C. H. Beck., 2019. ISBN 978-606-18-0884-7.
246. UDROIU, M. *Procedura penală. Partea specială. Noul Cod de procedură penală*. București: Ed. C. H. BECK, 2014. ISBN978-606-18-0325-5.
247. UDROIU, M. *Procedură penală. Partea generală*. Ediția a 6-a. Volumul I. Editura C. H. Beck, 2019, București, ISBN 978-606-18-0878-6.
248. UDROIU, M. *Procedură penală. Partea generală*. Ediția a 6-a. Volumul II. București: Editura C. H. Beck, 2019. 1269 p. ISBN 978-606-18-0898-4.
249. ULIANOVSKI, X., DOGARU, M. Elementul subiectiv și caracterul personal al răspunderii penale în cazul persoanelor juridice. În: *Revista Națională de Drept*, 2015, nr. 3. ISSN 1811-0770. [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Elementul%20subiectiv%20si%20caracterul%20personal%20al%20raspunderii%20penale%20in%20cazul%20persoanelor%20juridice.pdf [citat: 25.06.2023].
250. UNGUREANU, D. Infracțiunea de limitare a concurenței libere. O perspectivă de drept comparat. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2014, nr. 1. ISSN 1857-2405, [online]. Disponibil: <https://www.inj.md/sites/default/files/17/2.%20Infracțiunea%20de%20limitare%20a%20concurenței%20libere.pdf> [citat: 02.04.2024].
251. URSU, V. Analysis of theoretic construction of guilt in law: essence, content and form. In: *Journal of Social Sciences*, Vol. III, no. 2 (2020), pp. 90 – 116. ISSN 2587-3490, ISSN 2587-3504.
252. UZLĂU, A.-S. Aspecte practice privind noua măsură preventivă a controlului judiciar pe cautiune. În: *Acta Universitatis George Bacovia. Juridica.*, Volume 3, Issue 2/2014. [online]. Disponibil: <https://www.ugb.ro/Juridica/Issue6RO/7. Controlul judiciar pe cautiune.Uzlau Andreea.R.O.pdf> [citat: 27.08.2023].
253. VIZDOGA, D. *Proportionalitatea restrângerii unor drepturi sau libertăți în procedura penală*. Tz. de doctor în drept, Chișinău, 2024. 245 p. [online]. Disponibil: <https://anacec.md/files/Vizdoga-teza.pdf> [citat: 23.09.2024].

254. VOLONCIU, N. *Drept procesual penal*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1972.
255. VOLONCIU, N. *Tratat de procedură penală. Partea generală*. vol. I. București: Lumina Lex, 2002.
256. VOLONCIU, N. *Tratat de procedură penală. Partea specială*. Vol. II. București: Ed. Paideia, 1999.
257. ZARAFIU, A. *Procedura penală. Partea generală. Partea specială*. Ediția a 2-a, revizuită și adăugită. București: Editura C. H. Beck, 2017. 560 p. ISBN 978-606-18-0412-2.
258. ZILBERSTEIN, S., CIOBANU, V. M. *Drept procesual civil. Tratat de executare silită*. București: Editura Lumina Lex, 2001. 560 p. ISBN 9735883953, 9789735883959.
259. АДАМЕНКО В.Д. *Советское уголовно-процессуальное представительство*. Томск: Изд-во Томск, ун-та, 1978. 195 с. *Apud* Шишкин, С. С. *Представительство юридического лица в уголовном судопроизводстве: вопросы теории и практики*. *Op.cit.*
260. БАРАНЕНКОВ В.В. Понятие юридического лица в современном гражданском праве России. В: *Государство и право*, 2003, № 11, сс.53-59. ISSN: 1026-9452.
261. БЕЗЛЕПКИН, Б.Т. *Имущественные отношения в стадии предварительного расследования*. Горький, 1976, 40 с.
262. *Гражданское право: учебник*. /А.П.Сергеев, Ю.К.Толстой. В 3-х т. 6-е изд., перераб. и доп., Т.1. Москва: Проспект, 2004. 776 с. ISBN 5980323783.
263. ДОДОНОВ В. Ответственность юридических лиц в современном уголовном праве. [online]. Disponibil: <http://www.zazakon.ru/>. [citat: 22.02.2024].
264. ДРАЖЕВСКАЯ, Ю.В. Гарантии правового положения юридического лица в уголовном судопроизводстве. В: *Вестник Саратовской Государственной Юридической Академии*, 2021, №1 (138), сс.191-197. [online]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/garantii-pravovogo-polozheniya-yuridicheskogo-litsa-v-ugolovnom-sudoproizvodstve/viewer> [citat: 12/03/2024]
265. ЖОГИН Н.В., ФАТКУЛЛИН Ф.Н. *Предварительное следствие в советском уголовном процессе*. Москва: Юридическая литература, 1965. 366 с.
266. ИВАНОВ Д.А. *Защита следователем прав и законных интересов юридических лиц, потерпевших от преступлений*. Дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2007.

267. КАЧАЛОВ, В.В. Наказания для юридических лиц по уголовному праву зарубежных стран. В: *Известия ТулГУ, Экономические и юридические науки*, 2014, №3-2, с.164-170. [online]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/nakazaniya-dlya-yuridicheskikh-lits-po-ugolovnomu-pravu-zarubezhnyh-stran/viewer> [citat: 22.02.2024].
268. *Комментарий к Уголовно- процессуальному кодексу Российской Федерации* / Под ред. В.И. Радченко, В.Т. Томина, М.П. Полякова. Москва: Юрайт-Издат, 2006.
269. *Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу РФ* / Под ред. И.Л. Петрухина. Москва: Проспект, 2002.
270. *Курс советского уголовного права*. т. 3. / под ред. А. А. Пионтковского, П. С. Ромашкина, В. М. Чхиквадзе. Москва, 1970.
271. ЛЕСНИЧЕНКО И. А. Проблемы реализации уголовной ответственности. В: *Уголовная ответственность: понятие, проблемы реализации и половозрастной дифференциации*/ под научн. ред. Ю. Е. Пудовочкина. Москва, 2006.
272. МАКУЕВ, Р.Х. *Теория государства и права: учебник*. Орел: ОРАГС, 2003.
273. МЕДВЕДЕВ Д.А. Юридические лица. Гражданское право: учебник. В 3-х т. Т.1. - 6-е изд., перераб. и доп. Москва: Проспект, 2004.
274. МЕЙЕР, Д.И. *Русское гражданское право*. Часть 1. Москва: Статут, 1997. 455 с.
275. МИСНИК, И.В. Участие потерпевших юридических лиц в уголовном судопроизводстве. В: *Вестник Краснодарского Университета МВД России*, 2016, №. 4 (34). [online]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/uchastie-poterpevshih-yuridicheskikh-lits-v-ugolovnom-sudoproizvodstve> [citat:11.03.2024] .
276. МИХАЙЛОВ, В.А. *Уголовно-процессуальные меры в судопроизводстве Российской Федерации*. Москва, 1997.
277. МОЗОЛИН В.П., Масляев А.И. *Гражданское право*. Часть 1./ учебник. Москва: Юрист, 2005.
278. НИКИФОРОВ Б.С., РЕШЕТНИКОВ Ф.М. *Современное американское уголовное право*. Москва, 1990.
279. *Преступление и наказание в Англии, США, Франции, ФРГ, Японии*. Часть Общая. Москва: Юридическая литература, 1991.

280. РОССИНСКИЙ С.Б. Уголовно-процессуальная форма: понятие и тенденции развития. В: *Вестник Оренбургского государственного университета*, 2006. № 3. с. 140–144.
281. РОССИНСКИЙ, С.Б. *Уголовный процесс России*. / Курс лекций. Москва, 2007.
282. РЫЖАКОВ, А.П. Представители потерпевшего, гражданского истца, частного обвинителя. Аруд Мисник, И.В. Участие потерпевших юридических лиц в уголовном судопроизводстве. В: *Вестник Краснодарского Университета МВД России*, 2016, №. 4 (34). [online]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/uchastie-poterpevshih-yuridicheskikh-lits-v-ugolovnom-sudoproizvodstve> [citat:11.03.2024] .
283. САФАРАЛЕЕВ, М.Р. Признаки юридического лица в уголовном процессе России. В: *Вестник Омского университета*. Серия «Право». 2008. № 1 (14). с. 246–251. [online]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/priznaki-yuridicheskogo-litsa-v-ugolovnom-protsesse-rossii/viewer> [citat: 10.01.2024]
284. СМИРНОВ, А.В., КАЛИНОВСКИЙ, К.Б. *Уголовный процесс*. СПб., 2005. Аруд Мисник, И.В. Участие потерпевших юридических лиц в уголовном судопроизводстве. В: *Вестник Краснодарского Университета МВД России*, 2016, №. 4 (34). [online]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/uchastie-poterpevshih-yuridicheskikh-lits-v-ugolovnom-sudoproizvodstve> [citat:11.03.2024].
285. ТАГАНЦЕВ Н. С. *Русское уголовное право*. Часть общая: в 2 т. Тула, 2001.
286. ТУЛЕНКОВ, П.М. Представительство в советском уголовном процессе: Дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 1971.
287. ТУРСУНБАЕВА, Д.С. Виды пресечения в уголовном процессе. В: *International Journal of Humanities and Natural Sciences*, vol. 3-3 (66), 2022. [online]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/vidy-mer-presecheniya-v-ugolovnom-protsesse> [citat: 17.06.2023].
288. *Уголовно-процессуальное право Российской Федерации: Учебник*. / под ред. И. Л. Петрухина, Москва, 2006.
289. *Уголовный процесс*. / под. ред. Н.С. Мановой и Ю.В. Францифорова. Москва: Юстиция, 2016.
290. ЧАПЛЫГИНА, В.Н. *Институт представительства на стадии предварительного расследования*. Аруд Мисник, И.В. Участие потерпевших

юридических лиц в уголовном судопроизводстве. В: *Вестник Краснодарского Университета МВД России*, 2016, №. 4 (34). [online]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/uchastie-poterpevshih-yuridicheskikh-lits-v-ugolovnom-sudoproizvodstve> [citat:11.03.2024].

291. ШЕЙФЕР, С.А. *Следственные действия. Система и процессуальная форма*. Москва: Юрлитинформ, 1981. 128 с.
292. ШИШКИН, С.С. Применение норм права, регулирующих вопросы представительства юридического лица в уголовном процессе. В: *Правовая культура*, 2015, Nr. 2(21). [online]. Disponibil: http://legal-culture.sarrpa.ru/images/legalculture/PDF/2-2015/079-084_Shishkin_S._S.pdf [citat: 23.02.2023].
293. ШИШКИН, С. С. *Представительство юридического лица в уголовном судопроизводстве: вопросы теории и практики*. Дисс. канд. юрид. наук, Ижевск, 2012. 240 с.
294. ЮНОШЕВ, С.В. *Адвокат - представитель потерпевшего в советском уголовном процессе.*/ Дисс. ... канд. юрид. наук. Самара, 2000.
295. ЯКУБ, М. Л. *Процессуальная форма в советском уголовном судопроизводстве*. Москва: Юридическая литература, 1981.

Declarație
privind asumarea răspunderii

Subsemnata, declar pe proprie răspundere că materialele prezentate în teza de doctorat sînt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice.

Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare

Gurghiș Ana

03.03.2025



Ana Gurghiș

📍 **Acasă** : Cricova, Str. Meșterul Manole, 10, Moldova

✉ **E-mail**: anisoara.girlea@gmail.com ☎ **Telefon**: (+373) 068365553

Gen: Feminin **Data nașterii**: 14/08/1984 **Locul nașterii**: r. Șoldănești, Moldova

EXPERIENȚĂ PROFESIONALĂ

[2007 – În curs]

Lector

Universitatea de Stat din Moldova, Departamentul Drept Procedural, Facultatea de Drept usm.md

🇲🇩 **Țara**: Moldova | ✉ **E-mail**: anisoara.girlea@gmail.com | 🏢 **Unitatea sau departamentul**: USM | 📁 **Sector de afaceri sau de activitate**: Învățământ

- Lecții teoretice și practice la disciplina Organizarea profesilor juridice, la ciclul I - licență, secția zi și frecvență redusă;
- Lecții practice la disciplina Drept procesual penal. Partea Generală și Drept procesual penal. Partea Specială la ciclul I- licență, secția zi;
- Lecții teoretice și practice la disciplina Drept procesual penal. Partea Generală și Drept procesual penal. Partea Specială la ciclul I- licență, secția frecvență redusă;
- Lecții teoretice și practice la disciplina Drept procesual penal. Partea Generală și Drept procesual penal. Partea Specială în limba franceză, la ciclul I- licență, secția zi;

[2024 – În curs]

Formatoare

Centrul de Mediere al Camerei de Comerț și Industrie al Republicii Moldova

🇲🇩 **Țara**: Moldova

- Formatoare în cadrul cursurilor de instruire inițială a mediatorilor

EDUCAȚIE ȘI FORMARE PROFESIONALĂ

[2016]

Finalizarea studiilor de doctorat

Universitatea de Stat din Moldova, Catedra Drept procesual penal

| **Lucrarea de diplomă**: Procedura privind urmărirea și judecarea cauzei în cazul săvârșirii infracțiunilor de persoanele juridice

[2005 – 2006]

Master în drept

Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept

Domeniul (domeniile) de studiu: Specialitatea Drept penal | **Media finală/ Rezultatul final**: 8,93

[2000 – 2005]

Licențiat în drept

Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept

Domeniul (domeniile) de studiu: Specializarea Drept public | **Media finală/ Rezultatul final**: 8,95

[05/2007 – 08/2007]

Program Droit du vin et du vigno

Universitatea Bordeaux "Montesquieu IV", Franța

[2016]

Cursuri de formare continuă la modulul Psihopedagogie

Universitatea de Stat din Moldova

[2019]

Cursuri de formare continuă la modulul Psihopedagogic

Universitatea de Stat din Moldova

[2023] **Implementarea standardului de calificare**

Universitatea de Stat din Moldova

Domeniul (domeniile) de studiu: domeniul de formare profesională 0421 Drept

[2024] **Tehnologii avansate în educație**

program de formare în cadrul proiectului Educlass

COMPETENȚE LINGVISTICE

Limbă(i) maternă(e): română

Altă limbă (Alte limbi):

rusă

COMPREHENSIUNE ORALĂ C2 CITIT C2 SCRIS C2

EXPRIMARE SCRISĂ C2 CONVERSAȚIE C2

franceză

COMPREHENSIUNE ORALĂ B2 CITIT C2 SCRIS B2

EXPRIMARE SCRISĂ B2 CONVERSAȚIE B2

spaniolă

COMPREHENSIUNE ORALĂ B2 CITIT B2 SCRIS B1

EXPRIMARE SCRISĂ B2 CONVERSAȚIE B2

engleză

COMPREHENSIUNE ORALĂ A2 CITIT A2 SCRIS A2

EXPRIMARE SCRISĂ A2 CONVERSAȚIE A2

Niveluri: A1 și A2 Utilizator de bază B1 și B2 Utilizator independent C1 și C2 Utilizator experimentat

COMPETENȚE DIGITALE

Competențele mele digitale

Microsoft Word | Social Media | Microsoft Office | Microsoft Excel

CONFERINȚE ȘI SEMINARE

[20/10/2023 – 21/10/2023]

Criminalistica - pilonul principal al probațiunii judiciare în procesul penal și civil

București, România

Tema - Urmărirea și judecarea cauzelor privind infracțiunile săvârșite de persoane juridice

[06/06/2024 – 06/06/2024]

Perspectivelor și problemele integrării în spațiul european al cercetării și educației

Cahul, Republica Moldova

Tema- Reprezentantul persoanei juridice în reglementările Codului de procedură penală al Republicii Moldova și României.

PUBLICAȚII

[2013]

Procedura de examinare a infracțiunilor comise de persoane juridice

Referință: Gîrlea (Gurghis) A., Gordilă N., Manualul judecătorului pe cauze penale, Chișinău, 2013, Titlul 9, par.5

[2024] **Provocările introducerii în legislația procesual penală a acordului judiciar de interes public**

Referință: Gurghiș A., Revista Institutului Național de Justiție, 2024. Nr. 2(69)

[2024] **Sistemul măsurilor preventive aplicate persoanelor juridice The system of preventive measures applied to legal persons**

Referință: Gurghiș A., Analele științifice ale Academiei "Ștefan cel Mare" a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, 2024, nr.19

[2024] **Aspecte conceptuale privind procedura de urmărire și judecare a infracțiunilor comise de persoane juridice**

Referință: Gurghiș A., 2024, Revista Universității "Dimitrie Cantemir" Univers strategic, București, 2024

[2024] **Aspecte de drept comparat privind urmărirea și judecarea infracțiunilor comise de persoane juridice**

Referință: Gurghiș A., Dolea I., 2024, Studia Universitatis Moldaviae, seria Științe sociale (științe juridice), nr. 8(178)

DISTINCȚII ONORIFICE ȘI PREMII

[10/2024] **Diplomă de onoare Instituția emitentă:** Ministerul Justiției al Republicii Moldova